

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA AFRİKA AÇILIMI:
DOĞU AFRİKA'DA TİKA'NIN FAALİYETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seyyide ÇUVALCI KÖROĞLU

ŞUBAT - 2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA AFRİKA AÇILIMI: DOĞU AFRİKA'DA TİKA'NIN
FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seyyide ÇUVALCI KÖROĞLU

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erol KALKAN

ŞUBAT - 2024

TRABZON

ONAY

Seyyide ÇUVALCI KÖROĞLU tarafından hazırlanan “Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı: Doğu Afrika’da TİKA’nın Faaliyetleri” adlı bu çalışma 20.03.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Erol KALKAN	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Metin AKSOY	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Vahit GÜNTAY	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ -Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Seyyide ÇUVALCI KÖROĞLU

16.02.2024

ÖNSÖZ

Soğuk Savaş döneminin bitmesiyle değişen dengeler, uluslararası sistemde yeni aktörlerin ve yeni tehditlerin etkin hale gelmesi, sistemin yeniden okunmasını zaruri kılmıştır. Sistemde yaşanan bu dönüşüm, devletlerin kendilerini sistemde yeniden konumlandırmalarına yol açmıştır. 1990 yılında Joseph Nye tarafından uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırılan ‘Yumuşak Güç’ kavramı, 2007 yılında yine Joseph Nye’in katkıları ve Richard Armitage tarafından ‘Akıllı Güç’ kavramının tartışılmaya başlanması, değişen dengelerin uluslararası sistem okumalarına yansımaları gösterdiği ifade edilebilir. Türkiye genel itibarıyla II. Dünya Savaşı’ndan Soğuk Savaş bitimine kadar, uluslararası sistemden algıladığı tehditler ve içsel nedenlerden dolayı dış politikasını Batı-ABD ve uluslararası örgütler odaklı şekillendirmiştir. Türkiye’de Soğuk Savaş bittikten sonra değişen dengeler karşısında, uluslararası sistemde kendini yeniden konumlandırmıştır. Türkiye Batı odaklı dış politikadan uzaklaşarak, daha etkin çok taraflı ilişkiler geliştirme yönünde hareket etmiştir. Afrika kıtası ile yeniden ilişkilerin geliştirilmesi de bu sürecin parçalarından biri olmuştur. Türkiye’nin sistemde kendini yeniden konumlandırmasının, somut çıktılarından biri 1992 yılında TİKA’nın kurulmasıdır. TİKA, Türkiye’nin Afrika açılımında ve Afrika ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesinde etkin bir rol üstlenmiştir. Doğu Afrika ülkeleri sınırlandırılması çerçevesinde TİKA’nın Faaliyet Raporları incelenerek, çalışmada belirlenen değerlendirme kriterleri çerçevesinde faaliyetler incelenmiştir. Türk dış politikasında yaşanan bu dönüşüm ve bu bağlamda Doğu Afrika’daki TİKA faaliyetlerinin sebep ve sonuçları konstrüktivizm-realizm kuramlarından ve akıllı güç kavramından faydalanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmaya bilimsel anlamda katkı sunan ve motive edici desteklerinden dolayı, danışman hocam Sayın Doç. Dr. Erol Kalkan’a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Şubat, 2024

Seyyide ÇUVALCI KÖROĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
ÖZET.....	IX
ABSTRACT.....	X
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI, LİTERATÜR TARAMASI, YÖNTEM	4-24
1.1. Çalışmanın Amacı ve Tasarımı, Literatüre Katkısı, Kısıtlılıkları	4
1.2. Literatür Taraması	8
1.2.1. Literatürde Doğu Afrika	13
1.2.2. DAC Kriterleri ve TİKA'nın Temel Değerleri Üzerinden Değerlendirme Kriterlerinin Belirlenmesi	14
1.2.3. Alıcı Devletin İhtiyaçlarının Öncelenmesini Destekleyen Çalışmalar	15
1.2.4. Akıllı Güç ve Realizm Perspektifinden Faydalanılmasını Destekleyen Çalışmalar.....	17
1.2.5. Çalışmanın Sorunsalı Çerçevesinde Konstrüktivizm	18
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Süreci	20
1.3.1. Literatür Taraması	20
1.3.2. Nitel Araştırma Yöntemi	21
1.3.3. Veri Toplama Süreci	22
1.3.4. Doküman Analiz Yöntemi	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	25-54
2.1. Güç	25
2.1.1. Sert Güç ve Realizm.....	29
2.1.2. Yumuşak Güç	34
2.1.2.1. Kamu Diplomasisi.....	39

2.1.3. Akıllı Güç	40
2.2. Sosyal Konstrüktivist Yaklaşımı, Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi	45
2.2.1. Konstrüktivist Yaklaşımının Önde Gelen İsimleri ve Temel Önergeleri	48
2.2.2. Konstrüktivizmde Farklı Yaklaşımlar.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TİKA’NIN İNŞASI VE YAPISI, TÜRKİYE İLE AFRIKA ÜLKELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER, ULUSLARARASI SİSTEM 55-85

3.1. Türkiye’de TİKA’nın İnşasını Sağlayan İç ve Dış Dinamikler	55
3.2. Türkiye’nin Afrika Kıtasıyla Tarihsel Süreçte İlişkileri	58
3.2.1. 1998 Afrika’ya Açılım Eylem Politikası	62
3.2.2. 2005 “Afrika Yılı” İlan Edilmesi ve Afrika-Türkiye Ortaklık Zirveleri	63
3.3. Uluslararası Sistemde Yardım Politikalarının Belirlenmesinde Etkin Örgütler ve Konsensuslar	65
3.3.1. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	66
3.3.2. Kalkınma Yardımı Komitesi (DAC).....	67
3.3.3. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri (BKH)	68
3.3.3.1. Kalkınma ve Yoksullukla Mücadele.....	69
3.3.3.2. Afrika’nın Özel İhtiyaçlarının Karşılanması	71
3.3.4. Monterrey Konsensüsü	71
3.3.4.1. Kalkınma için Yerel Finansal Kaynaklarını Harekete Geçirmek	72
3.3.4.2. Kalkınma için Uluslararası Kaynakları, Doğrudan Dış Yatırımları ve Diğer Özel Akışları Harekete Geçirmek	73
3.3.4.3. Kalkınma için Artan Uluslararası Finans ve Teknik İşbirliği	73
3.3.4.4. Dış Borç.....	73
3.3.4.5. Sistemdeki Sorunların Analiz Edilmesi, Kalkınmaya Katkı Sunabilmek için Uluslararası Para, Finans ve Ticaret Sistemlerinin Uyum ve Tutarlılığını Geliştirmek.....	74
3.3.5. Paris Deklarasyonu (Paris Declaration on Aid Effectiveness)	74
3.3.5.1. Sahiplik (Ownership)	75
3.3.5.2. Uyum (Alignment)	75
3.3.5.3. Uyumlaştırma (Harmonization).....	75
3.3.5.4. Daha Etkin Yardımların Arttırılması	76
3.3.5.5. Sonuçlar için Yönetim (Managing for Results).....	76
3.3.5.6. Karşılıklı Sorumluluk (Mutual Accountability)	76
3.3.6. DAC Kriterleri.....	77
3.3.6.1. İlgililik (Relevance).....	77
3.3.6.2. Tutarlılık (Coherence)	77
3.3.6.3. Etkinlik (Effectiveness)	77

3.3.6.4. Verimlilik (Efficiency).....	78
3.3.6.5. Etki (Impact)	78
3.3.6.6. Sürdürülebilirlik (Sustainability).....	78
3.4. TİKA'nın Kurulması ve Tarih İçerisinde Kurumsallaşma Süreci.....	79
3.4.1. TİKA Misyon	81
3.4.2. TİKA Vizyon.....	81
3.4.3. TİKA Temel Değerler.....	81
3.4.4. TİKA Teşkilat Kanunu	81
3.4.5. TİKA'nın Görevleri	82
3.4.6. Başkan ve Başkan Yardımcıları.....	83
3.4.7. TİKA Hizmet Birimleri	83
3.4.8. Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi Başkanlığı	83
3.4.9. Program Koordinasyon Ofisleri (PKO).....	84
3.4.10. Teşkilat Şeması.....	84

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DOĞU AFRIKA'DA TİKA	86-139
4.1. Doğu Afrika'nın Stratejik Önemi	86
4.2. Sudan.....	87
4.3. Etiyopya	91
4.4. Eritre.....	93
4.5. Cibuti.....	96
4.6. Somali	98
4.7. Kenya	102
4.8. Güney Sudan	104
4.9. Uganda	106
4.10. Ruanda.....	107
4.11. Tanzanya.....	108
4.12. Komorlar	110
4.13. Madagaskar	113
4.14. Morityus	115
4.15. Seyşeller	116
4.16. Değerlendirme.....	116
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	140
KAYNAKÇA.....	150
ÖZGEÇMİŞ.....	173

ÖZET

Soğuk Savaş sonrası dönemde sistemde yaşanan dönüşümler (dış etkenler) ve Türkiye'nin içinde bulunduğu durum (iç etkenler) Türk dış politikasında değişime neden olmuştur. Bu dönemde yaşanan dönüşümlerin Türk dış politikası yönünden somut çıktılarından biri, 1992 yılında Türkiye Cumhuriyetleri ile ilişkileri geliştirmek amacı ile kurulan Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'dır. Bu çalışmada Uluslararası İlişkiler literatüründe kendine göreceli olarak daha az yer bulan Doğu Afrika ülkelerinde TİKA'nın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler incelenmiştir. Türk dış politikasında yaşanan değişimler doğrusal bir şekilde, TİKA'nın kurumsal yapısı ve faaliyet alanlarına yansımaktadır. 1998 yılında ilan edilen Afrika'ya Açılım Eylem Politikası, 2005 yılının "Afrika Yılı" ilan edilmesi ve Türkiye-Afrika Ortaklık Zirveleri, Türk dış politikasında yaşanan değişimi, aynı zamanda TİKA'nın faaliyet alanına Afrika'nın dahil olmasına işaret etmektedir. Türk dış politikasının yürütülmesinde önemli bir yere sahip olan TİKA'nın, her geçen gün etki alanını ve gücünü arttırdığını ifade etmek yerinde olacaktır.

Çalışmanın temel veri kaynağını ve zaman aralığını 2014-2022 yılları arasında yayınlanan TİKA Faaliyet Raporları oluşturmaktadır. TİKA'nın faaliyetlerini değerlendirebilmek adına öncelikle kalkınma yardımı alanında çalışmalar yürüten Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)-Kalkınma Yardımı Komitesi (DAC) ve uluslararası sistemde kabul gören Bin Yıl Kalkınma Hedefleri (BKH), Monterrey Konsensüsü, Paris Deklarasyonu ve DAC kriterleri incelenmiştir. TİKA'nın Doğu Afrika'da gerçekleştirdiği faaliyetler analiz edilerek, uluslararası sistemden etkilenip etkilenmediği ve Türk dış politikasında yaşanan değişimler Konstrüktivizm yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. DAC kriterleri ve TİKA'nın kendi temel ilkeleri pekiştirilerek, gerçekleştirilen faaliyetleri analiz etmek için özgün değerlendirme kriterleri oluşturulmuştur. Çalışmanın temel amacı değerlendirme kriterlerinden ilki olan TİKA'nın alıcı devletlerin temel ihtiyaçlarını hangi oranda karşıladığını analiz etmektir. TİKA'nın güvenlik alanında yürüttüğü faaliyetler, temel ihtiyaç alanında değerlendirilerek özel önem atfedilmiştir. Bu çerçevede TİKA'nın güvenlik alanına dahil olması akıllı güç ve realizm teorisinden faydalanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Gerçekleştirilen analizler sonucunda, toplamda incelenen 217 faaliyetten 86'sı (%39,6) alıcı devletin temel ihtiyaçlarını ve doğrudan taleplerini karşılamaya yönelik olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Türk Dış Politikası, Yumuşak Güç, Akıllı Güç, Kamu Diplomasisi.

ABSTRACT

The alterations experienced in the system in the post-Cold War period (external factors) and the situation Türkiye is in (internal factors) have caused a change in Turkish foreign policy. One of the tangible results of these conversions in Turkish foreign policy is the establishment of the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA) in 1992 with the aim of improving relations with the Turkic Republics. In this study, the operations conducted out by TİKA in African countries, relatively have less workspace in the International Relations literature, were examined. The changes experienced in Turkish foreign policy are reflected linearly in the institutional structure and areas of activity of TİKA. The African Initiative Policy declared in 1998, the declaration of 2005 as the ‘Year of Africa’ and the Türkiye-Africa Partnerships Summits indicate the change in Turkish foreign policy, simultaneously signaling the inclusions of Africa in TİKA’s sphere of activity. It would be appropriate to state that TİKA, holding an important place in the execution of Turkish foreign policy, is increasing its sphere of influence and power day by day.

The TİKA Activity Reports published between 2014-2022 constitute the basic data source and time headway of the study. In order to evaluate the activities of TİKA firstly, the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Development Assistance Committee (DAC) organizations, which are primarily conduct studies in the field of development aid and the Monterrey Consensus, the Paris Declaration and the DAC criteria, which are accepted in the international system, were examined. By analyzing the activities of TİKA in Africa, whether TİKA is affected by the international system and the changes in Turkish foreign policy were examined within the framework of the Constructivism approach. By consolidating the DAC criteria and TİKA’s own basic principles, original evaluation criteria were created to analyze the activities performed. The main purpose of the study is to analyze to what extent TİKA, which is the first of the evaluation criteria, meets the basic needs of the recipient states. The activities carried out by TİKA in the field of Security were given special importance by evaluating the activities within the scope of basic needs. In this context, TİKA's involvement in the security field has been tried to be analyzed using smart power and realism theory. As a result of analyses carried out, it was determined that 86 (39.6%) of the 217 activities examined in total were aimed at meeting basic needs and direct demands of the recipient state.

Keywords: Foreign Policy, Turkish Foreign Policy, Soft Power, Smart Power, Public Diplomacy.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Öncü Devletler ve Önemli Güç Kaynakları, 1500-1900	29
2	TİKA'nın Sudan'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması.....	117
3	TİKA'nın Etiyopya'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	119
4	TİKA'nın Eritre'de Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	121
5	TİKA'nın Cibuti'de Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması.....	123
6	TİKA'nın Somali'de Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	124
7	TİKA'nın Kenya'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	127
8	TİKA'nın Güney Sudan'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	128
9	TİKA'nın Uganda'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	130
10	TİKA'nın Ruanda'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	131
11	TİKA'nın Tanzanya'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	132
12	TİKA'nın Komorlar'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	133
13	TİKA'nın Madagaskar'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	136
14	TİKA'nın Morityus'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması	137
15	TİKA'nın Seyşeller'de Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması.....	138
16	Çalışmada Benimsenen Değerlendirme Kriterleri Analizlerinin Sonuçları	140
17	Çalışmada İncelenen 14 Ülkenin Faaliyet Sınıflandırılmasının Sonuçları.....	143
18	TİKA'nın Sadece Güvenlik Alanında Yürüttüğü Faaliyetler	146

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	TİKA Teşkilat Şeması.....	84

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ADAMEP	: Acil Durum ve Afet M¼dahale Eğitim Programı
AFAD	: Afet ve Acil Durum Y¼netim Başkanlığı
AfB	: Afrika Birliği
ATKAP	: Acil Tıp Kapasite Artırma Programı
BKH	: Bin Yıl Kalkınma Hedefleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler G¼venlik Konseyi
CACPH	: Engelli Bireylerin K¼lt¼rel ve Elişi Sanatları Kooperatifi
CASAF	: Balbala Kadın Meslek Edindirme Merkezi
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
CIDA	: Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı
CSIS	: Akıllı G¼ç Komisyonu
DAC	: Kalkınma Yardımı Komitesi
DHMI	: Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel M¼d¼rl¼ę¼
DT¼	: D¼nya Ticaret Örg¼t¼
EACC	: Etik ve Yolsuzlukla M¼cadele Komisyonu
EAG¼	: En Az Gelişmiş Ülkeler
EKETİB	: Ekonomik, K¼lt¼rel Eğitim ve Teknik İşbirliği Dairesi Başkanlığı
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda Tarım Örg¼t¼
FPU	: Toplumsal Olaylara M¼dahale
GIZ	: Almanya Teknik Yardım Kuruluşu
GSYH	: Gayri Safı Yurt İçi Hasıla
IDP	: Üлке içinde Yerinden Edilmiş İnsanlar
IGAD	: H¼k¼metlerarası Kalkınma Otoritesi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IORA	: Hint Okyanus Kıyıdaş Ülkeler Birliği
JCA	: Uluslararası Japon İşbirliği Ajansı
KEK	: Kamu Eřę¼d¼m Kurulu
ODA	: Deniz Aşırı Kalkınma Yardımı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örg¼t¼
PKO	: Program Koordinasyon Ofisi

SADC	: Güney Afrika Kalkınma Topluluğu
SCP	: Singapur İşbirliği Programı
SOLEP	: Organik Geçim Kaynakları Geliştirme Programı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UDEF	: Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu
UNAM	: Namibya Üniversitesi
UNFD	: Cibuti Ulusal Kadınlar Birliği Derneği
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNIDIO	: Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
USAID	: ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı
WeDCO	: Refah ve Kalkınma Hayır Derneği
YEE	: Yunus Emre Enstitüsü
YTB	: Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler literatüründe genelde Sahra-Altı Afrika ülkeleri sınırlandırılması üzerinden çalışmalar yapıldığı, Doğru Afrika ülkeleri coğrafi sınırlandırılması üzerinden yapılan çalışmaların çok az olduğu görülmektedir. Aynı zamanda doğrudan TİKA'yı inceleyen çalışmalar olsa bile faaliyet coğrafyası çok geniş olduğu için Doğru Afrika ülkelerinde yürütülen faaliyetlere dair detaylı araştırma yeterince bulunmamaktadır.¹ Bu çerçevede literatüre katkı sunmak amacıyla Doğru Afrika ülkelerinde TİKA'nın faaliyetleri analiz edilmiştir.

1998 Afrika'ya Açılım Eylem Politikası, Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerini yeniden inşa etmek ve işbirliklerinin sağlanmasını hedefleyen bir dış politika girişimidir. Akabinde 2005 yılı Türk Hükümeti tarafından 'Afrika Yılı' ilan edilmiştir. 2005 yılı içerisinde Türkiye'den Afrika ülkelerine üst düzey resmi ziyaretler gerçekleştirilmiş, doğrudan gıda yardımları sağlanmıştır. 2005 yılında Afrika Birliği (AFB) gözlemci üye statüsüne kabul edilen Türkiye, 2008 yılında kıtanın 'Stratejik Ortağı' ilan edilmiştir. 1998 'Afrika Açılımı' ve 2005 yılının 'Afrika Yılı' ilan edilmesi gibi birbiri ardını takip eden süreçlerin en büyük çıktısı Türkiye'nin 2009-2010 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) geçici üyeliğine seçilirken, 50 Afrika ülkesinin desteğini almasıdır. Türk dış politikasında Cumhuriyet'in ilanından 1998 yılına kadar Afrika ülkelerine ilginin az olduğu ifade edilebilir. Fakat 1998 sonrası Afrika kıtasına artan ilgisi ve gerçekleştirilen faaliyetlerin incelenerek analiz edilmesi önem arz etmektedir.² Bu çerçevede Türk dış politikasında yaşanan dönüşümleri değerlendirmek için geniş perspektif sunan konstrüktivizmden faydalanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Türk dış politikasının yürütülmesinde özellikle kamu diplomasisi rolünü üstlenen TİKA'nın, Doğru Afrika ülkelerinde yürüttüğü faaliyetler anlamlandırılmaya analiz edilmeye çalışılmıştır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik yapılacak yardımlarda belirli standartların kabulü için faaliyet gösteren OECD ve DAC kurumlarının sahip oldukları ilkeler incelenmiştir. Aynı zamanda yine az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik yapılacak yardımlarda ortak ilkeler oluşturulmasına yönelik, BKH, Monterrey Konsensüsü, Paris Deklarasyonu ve DAC kriterleri incelenmiştir. DAC kriterleri ve TİKA'nın temel ilkeleri pekiştirilerek oluşturulan özgün değerlendirme kriterleri çerçevesinde faaliyetler analiz edilmeye çalışılmıştır. Değerlendirme kriterlerinden ilki aynı zamanda çalışmanın temel sorusunu oluşturmaktadır:

¹ 1.2. Literatür taraması bölümünde detaylı bilgi verilmiştir.

² 3.2.1 ve 3.2.2. bölümlerinde, Türk dış politikasında Afrika açılımı detaylı bir şekilde incelenmiştir.

TİKA Doğu Afrika ülkelerinde gerçekleştirdiği faaliyetlerde, temel ihtiyaçları hangi oranda önceliyor? Konstrüktivizm kuramından yararlanılarak yapı-aktör ilişkisi bakımından kabul gören kalkınma yardımı konusunda konsensusların Türk Dış politikasına ve doğru orantılı bir şekilde TİKA'nın faaliyetlerinde bir yansıması olup olmadığı analiz edilmiştir. Bu bağlamda TİKA'nın gerçekleştirdiği faaliyetlerin hangi alanlarda daha fazla yoğunluk gösterdiği ve bölge ülkelerinin ulusal kalkınmalarına hangi oranda katkıda bulunulduğu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Uluslararası ilişkiler literatüründe TİKA, genelde kamu diplomasisi perspektifinden ele alınmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, TİKA'nın yumuşak güç alanında yürüttüğü faaliyetler çok daha fazladır. Temel ihtiyaç alanında, doğrudan gerçekleştirilen gıda yardımları, su kuyuları inşaları, sağlık hizmeti, sağlık eğitimi, hastane inşası ve tefrişatı, modern ekipman destekleri, tarım ve hayvancılık alanında eğitim programlarının düzenlenmesi, tohum destekleri, ekipman destekleri, meslek eğitim kurslarına özel önem verilerek desteklenmeleri sağlanmış, eğitim kurumlarının inşası ve tefrişatı, öğrencilerin ulaşımında kolaylık sağlanması gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Burada önemli olan hususlardan biri Afrika ülkeleriyle geliştirilen ilişkilerde güvenlik alanında işbirliği sağlanacak seviyeye gelinmiş olmasıdır. TİKA yapısı itibariyle Türkiye'nin temsilcisi olarak Afrika kıtasında en etkin aktörlerden biri olduğu, Türkiye'nin ilişkilerinin bu seviyeye taşınmasındaki etkisi ön plana çıkarılmak istenmiştir. Bu çerçevede TİKA'nın güvenlik alanına dahil olması, yumuşak güç kavramının tek başına yeterli analitik enstrümanları sağlamadığını bizlere göstermektedir. Bu bağlamda, yumuşak ve sert güç enstrümanlarının birlikte kullanılması ve kavramsallaştırmasını içeren akıllı güç kavramından faydalanılması bizlere daha geniş analitik enstrümanlar sunacağından, akıllı güç kavramından faydalanılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda TİKA'nın bölgedeki faaliyetlerinin güvenlik alanında dahil olmasının neden gerekli olduğu, realizm öğretilerinden yola çıkılarak desteklenmiştir.

Çalışma toplamda dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Araştırmanın Tasarımı çerçevesinde, çalışmanın amacı, soruları, hipotezleri ve sınırlılıklarına detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Çalışmanın vücut bulmasını sağlayan literatür taraması özet şekilde aktarılmıştır. Çalışmanın ana hatlarının oluşmasını sağlayan literatürdeki ilgili kaynaklar sınıflandırılarak sunulmuştur. Son olarak çalışmada benimsenen araştırma yöntemi ve analiz yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünü Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve oluşturmaktadır. Yumuşak Güç, Sert Güç ve Akıllı Güç kavramlarına dair genel bir çerçeve çizilerek, neden akıllı güç kavramının seçildiği ve akıllı güç ile ilişkili olarak çalışmada neden realizm teorisinden faydalanıldığına yer verilmiştir. Çalışmada önemle üzerinde durulan konulardan biri Türkiye'nin yaşadığı dış politika değişimleridir. Bu çerçevede literatürde tespit edilen çalışmalar kaynak alınarak ve gerekli okumalar yapılarak, neden konstrüktivist yaklaşımından faydalanıldığı açıklanmıştır. Bu bölümde konstrüktivist yaklaşımının ortaya çıkışı ve önemli düşünürleri üzerinden temel önermelerine yer verilmiştir. Genel hatlarıyla çalışmada benimsenen kavramsal ve kuramsal çerçevenin belirlenmesinde etkili olan faktörlere açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde,

TİKA'nın inşasını sağlayan iç ve dış etkenlere, Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile tarihsel süreçte ilişkilerine ve uluslararası sistemde yardım politikalarının belirlenmesinde etkin örgütler ve konsensüslerle yer verilmiştir. Uluslararası Sistemin Etkisi başlığı altında OECD ve DAC örgütünün yapısı ve ilkeleri, Monterrey Konsensüsü, Paris Deklarasyonu, DAC Kriterleri incelenmiştir. TİKA'nın Kurulması ve Tarih İçerisinde Kurumsallaşma Süreci adlı başlıkta detaylı bir şekilde TİKA'nın inşası ve zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm, temel yapısı, değerleri ve görevleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde, Doğu Afrika ülkelerinde TİKA'nın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler doğrudan incelenmiştir. Değerlendirme bölümünde ise faaliyet alanlarına yönelik tablolar oluşturularak daha net şekilde faaliyet alanları analiz edilmek istenmiştir. Belirlenen değerlendirme kriterleri çerçevesinde, faaliyetlerin analizleri gerçekleştirilmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular üzerinden çalışmanın inşa edildiği sorular ve hipotezlere açıklık getirilerek, çalışmada benimsenen kavramsal ve kuramsal çerçeve ile desteklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI, LİTERATÜR TARAMASI, YÖNTEM

1.1. Çalışmanın Amacı ve Tasarımı, Literatüre Katkısı, Kısıtlılıkları

Bu bölümde çalışmanın hangi temeller üzerine inşa edildiği ve çalışmanın amacının ne olduğu detaylı olarak irdelenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede öncelikle çalışmanın ana sorusu, alt soruları, hipotezleri ve özet bir şekilde literatür taramasına yer verilmiştir. Son olarak çalışmada kullanılan yöntem, veri toplama süreci ve verilerin hangi yöntemlerle analiz edildiği aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın asıl amacı, literatürde kendisine yeterince yer bulamayan Doğu Afrika bölgesinde TİKA'nın yürüttüğü faaliyetleri incelemektir. Literatürde Doğu Afrika ülkeleri bölgesel sınırlaması üzerinden yapılan çalışmalar oldukça azdır. Bunun sebebi çalışmaların genelde Sahra-Altı Afrika ülkeleri üzerinden incelenmesi ve Doğu Afrika ülkelerini içerisinde kapsıyor olmasıdır. Bu tür çalışmaların sınırlılığı, ülke sayısı arttıkça çalışmaların daha yüzeysel kalması ve detaylı bilgi sunamamasıdır. Aynı zamanda özelden Türkiye'nin Afrika ülkelerini ile ilişkilerini, TİKA, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Maarif Vakfı, Sivil Toplum Örgütleri (STK) gibi birçok kurum üzerinden analiz sunan çalışmalar literatürde mevcuttur. Bu çalışmaların sınırlılığı ise doğrudan TİKA aracılığı ile Afrika'da gerçekleştirilen faaliyetlere yönelik detaylı bir değerlendirme sunamamasıdır. Bu çerçevede literatürde bulunan boşluğu gidermek amacıyla, çalışma alanı Doğu Afrika'da TİKA'nın faaliyetleri olarak belirlenmiştir. Doğu Afrika sınırlandırılmasının seçilmesinde önemli olan bir diğer faktör, T.C. Dışişleri Bakanlığı'nda Afrika Kıtası Doğu-Batı-Kuzey-Güney bölgelendirmesi üzerinden çalışılıyor olmasıdır. Bu çerçevede Bakanlık bünyesinde bulunan Doğu Afrika Odasına bir perspektif sunması amaçlanmıştır. Çalışmanın spesifik alana yönlendirilmesi, aynı zamanda çalışmanın kısıtlılıklarını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın kısıtlılığı ise, Doğu Afrika haricinde kalan Afrika ülkeleri ve TİKA haricinde diğer kurumların faaliyetleri çalışmada incelenmemiştir. Bu çerçevede TİKA'nın ilgili ülkelerde gerçekleştirdiği faaliyetleri detaylı şekilde analiz etmek, uygun kavramsal ve teorik çerçeveye desteklenmek istenmiştir.

TİKA'nın Afrika kıtasında gerçekleştirdiği faaliyetlerin başarısını değerlendirmeye yönelik literatürde bulunan çalışmalar analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda çalışmaların çoğunun kamu diplomasisi çerçevesinde incelendiği, az gelişmiş gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına yönelik benimsenen uluslararası sözleşmelerdeki kriterler üzerinden TİKA'nın faaliyetlerini değerlendiren çalışmaların ise az olduğu saptanmıştır. Bu çalışma ile literatüre katkıda bulunmak,

TİKA'nın sahip olduğu temel ilkelerine bağlılık gösterip göstermediği, aynı zamanda uluslararası sözleşmelerle uyum sağlayıp sağlamadığı ölçülmek istenmiştir. Bu çerçevede TİKA'nın sahip olduğu temel değerler ve uluslararası sistem de yaygın şekilde kabul gören DAC kriterleri incelenerek ortak değerlendirme kriterleri belirlenmiştir:

Detaylı bir şekilde incelendiğinde DAC kriterlerinden biri olan Relevance (İlgililik) ilkesinde, yardımda bulunulacak devletin temel ihtiyaçları, öncelikleri ve politikalarına uygunluğu değerlendirilir. TİKA'nın benimsemiş olduğu temel değerlerine bakıldığında 'Öncelikle yardım alan ülkenin ihtiyaçlarının göz önüne alınması' ilkesinin birbiriyle uyumlu olduğu göze çarpmaktadır. Bundan dolayı ilk değerlendirme kriteri TİKA'nın gerçekleştirdiği faaliyetlerin temel ihtiyaçlara yönelik olup olmadığını değerlendirmektir. 2022 Yılı İdare Faaliyet raporunda, TİKA'nın yürütmüş olduğu faaliyetler, işbirlikleri ve projelerde göz önüne alınan ilkelere geniş bir şekilde yer verilmiştir. Bu ilkelere bir tanesi, 'Dünyanın herhangi bir bölgesinde yer fark etmeksizin, Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyan herkese imkanları çerçevesinde yardım elini uzatması esastır' şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, TİKA'nın temelde yardım yapacağı devletlerin ihtiyaçlarını öncelendiği açıktır. Bir diğer ilke, 'Türkiye'nin yüksek duyarlılık gösterdiği bölgesel, bölgesel veya küresel ölçekteki kalkınma problemlerine, alıcı ülkenin yerel kendi ihtiyaçları göz önüne alınarak çözümler üretilir' şeklindedir. Küresel, farklılıkları göz ardı eden genel kabul görmüş kalkınma yardımlarına başvurmadan ziyade, alıcı ülkenin yerel ihtiyaçları göz önüne alınarak faaliyet belirlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Yine 'İlgililik' ilkesiyle bağlantılı olarak TİKA raporunda benimsenen 'İnsanların yaşamlarını idame ettirme noktasında en temel ihtiyaçlardan olan temiz su ve gıdaya erişim konusunda yürütülen çalışmalara özel önem verilerek, kuraklık, açlık ve yoksulluk ile mücadelede destek verilir' ilkesi TİKA'nın faaliyetlerinin hedef ülkenin ihtiyaçları ve hatta insani odaklı olduğunu gösterir (TİKA Faaliyet Raporu, 2022: 46-47). Bu çerçevede 'Alıcı ülkenin ihtiyaçları önceleniyor mu?' kriteri değerlendirilirken temel ihtiyaç dahilinde sağlık, gıda, su ve güvenlik alanında gerçekleştirilen faaliyetler ve doğrudan alıcı ülkelerin talep ettiği faaliyetler incelenmiştir.

İkinci ortak ilke, DAC kriterlerinde bulunan Etkinlik (Effectiveness) İlkesidir. Etkinlik ilkesi DAC kriterlerinde, gerçekleştirilen yardımların sonuçlar üzerinden ne kadar hedeflere ulaşıldığının analiz edilmesidir. Bu sayede mevcut durumda hangi faktörlerin hedeflere ulaşmada katkı sağladığı veya olumsuz etkiye bulunduğu saptanmasını sağlayacaktır. TİKA ise, temel değerlerinde 'Sonuç odaklı' olmayı benimsemiştir. Yani gerçekleştirilen faaliyetlerde hedef bağlamında sonuçlara ulaşmak, tıpkı DAC kriterinde olduğu gibi önemli kabul edilmiştir. Bu kriterler pekiştirilerek Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri oluşturulmuştur. Gerçekleştirilen faaliyetlerde sonuca ulaşılması ve sonucun alıcı ülkede etki uyandıracak niteliğe sahip olan faaliyetler incelenmiştir. Bu kriter çerçevesinde özellikle ülke ekonomisine katkı sunabilecek tarım ve hayvancılık alanında yürütülen faaliyetler, meslek edindirmeye ve ülke içi yapılanmasına yönelik gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri incelenmiştir.

Üçüncü ortak ilke, DAC kriterlerinde Verimlilik, (Efficiency) ilkesidir. Geniş bir bakış açısıyla sadece ekonomik kaynaklar değil, insani kaynaklar, doğal kaynaklar ve zaman gibi ölçütler üzerinden gerçekleştirilen faaliyetlerin değerlendirilmesidir. TİKA temel değerleri içerisinde ‘Etkili, verimli ve yerindelik’ ilkesini benimsemiştir. Yani TİKA, yapılan faaliyetlerin etki doğurmasını, verimli şekilde yürütülmesini ve faaliyetlerin ‘yerinde’ yani gerekli alanlarda çalışma yapılmasını hedeflediği ifade edilebilir. Bu kriterler pekiştirilerek Yerindelik-Verimlilik kriteri oluşturulmuştur. Bu kriter çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetlerin yerinde yani alıcı ülkenin faydasına olması ve faaliyetin alıcı ülke için verimli bir şekilde yürütülüp yürütülmediği, faaliyet sonucunda alıcı ülkenin herhangi bir konuda daha verimli şekilde fayda sağlayıp sağlamadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Belirlenen ortak ilkelerden hareketle çalışmada nitel araştırma yönteminden Doküman Analizi Yöntemi kullanılarak, Doğu Afrika ülkelerinde TİKA’nın gerçekleştirdiği faaliyetler 2014, 2015, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 ve 2022 yıllarında yayınlanan ‘TİKA Faaliyet Raporları’ üzerinden incelemeye alınmıştır. TİKA haber sayfasında, TİKA Faaliyet Raporlarında yer almayan bilgilerin olduğu tespit edilmiştir. Ancak veri fazlalığından analizi zorlaşacağı için Faaliyet Raporlarında hiç yer almayan ülkeler hariç, sadece Faaliyet Raporları doğrudan incelenmeye alınmıştır.

Bu bağlamda araştırmanın soru ve hipotezleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

1) Ana Soru: Türkiye TİKA aracılığıyla Doğu Afrika kıtasında yürüttüğü faaliyetlerde, TİKA’nın temel ilkelerinden biri ve DAC kriterlerinde yer verilen ‘Alıcı ülkenin temel ihtiyaçlarının öncelenmesi’ yönündeki ortak kriteri hangi oranda öncelemiş ve yerine getirebilmiştir?

1) Hipotez: TİKA’nın yüksek oranda alıcı ülkelerin ihtiyaçlarını öncelediği ve faaliyetlerini bu doğrultuda uygulamaya koyduğu görülmektedir.

2) Alt Soru: TİKA aracılığıyla Doğu Afrika ülkelerinde gerçekleştirilen faaliyetlerin belirlenmesinde, OECD ve DAC örgütünün ilkeleri ve sistemde kabul edilen BM Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, Monterrey Konsensüsü, Paris Deklarasyonu ve DAC kriterlerin etkisi var mıdır?

2) Hipotez: Çalışmanın değerlendirme kriterleri, aralarında uyum gösteren DAC kriterleri ve TİKA’nın temel ilkelerinden yola çıkılarak belirlenmiştir. Bu çerçevede TİKA’nın yürüttüğü faaliyetler tıpkı DAC kriterlerinde olduğu gibi, OECD örgütünün ilkeleri ve sistemde kabul gören diğer konsensüslara da uyum sağladığı noktalar olacaktır.

3) Alt soru: TİKA’nın Doğu Afrika’da gerçekleştirdiği faaliyetlerde yoğunluk alanları hangileridir?

3) Hipotez: Ülkelerin temel ihtiyaçlarına öncelik verdiği fikrinden hareketle TİKA; sağlık, temiz su ve gıdaya erişim ve alt yapı hizmetleri ve güvenlik alanlarında faaliyetleri yoğunlaşmaktadır.

4) Alt Soru: TİKA Doğu Afrika'da gerçekleştirdiği faaliyetlerle, alıcı ülkelerin ulusal kalkınmalarına katkıda bulunuyor mu?

4) Hipotez: TİKA faaliyet alanlarını alıcı ülkenin faydası temelinde gerçekleştirdiği ön görüşü çerçevesinde, doğrudan ve dolaylı olarak alıcı ülkenin ulusal kalkınmasına da katkıda bulunacaktır.

Çalışmada literatürdeki boşluk tespit edilerek belirlenen çalışma alanı ve yine literatür kaynak alınarak farklı bir perspektif sunmak amacıyla, TİKA temel ilkeleri ve DAC kriterleri pekiştirilmesi üzerinden belirlenen değerlendirme kriterleri çerçevesinde çalışmanın ana şeması oluşturulmuştur. Literatür taramasında elde edilen bulgulara göre, Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelmesi ve TİKA'nın Afrika ülkelerinde yürüttüğü çalışmaları inceleyen çalışmaların çoğunlukla konstrüktivist yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Türk dış politikasında yaşanan değişim, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve akabinde sistemde yaşanan dönüşümler, Osmanlı hafızası (tarih, din ve kültür) gibi faktörlerin önemi ve literatürde bulunan çalışmalar göz önüne alınarak çalışmanın teorik alt yapısını konstrüktivizm oluşturmuştur. Konstrüktivizm ana teorilere kıyasla devletleri, sistemi ve özellikle yaşanan değişimleri açıklamakta çok geniş bir perspektif sunmaktadır. TİKA'nın Doğu Afrika'da faaliyetlerine yönelik değerlendirmelerin anlaşılabilmesi için öncelikle Türk dış politikasında yaşanan değişimi ve yürütülen politikaların alt yapısını anlamak gerekmektedir. Çalışmanın bütünselliği olması ve teorik alt yapısını desteklemesi açısından, Türkiye'de TİKA'nın kurulması ve Afrika'ya yönelmesini sağlayan faktörlere çalışmada yer verilmiştir.

TİKA sıklıkla Türkiye'nin kamu diplomasisi olarak değerlendirilmekte ve gerçekleştirilen faaliyetlerin çoğu yumuşak güç kaynaklı olmaktadır. Ancak bu çalışmanın ana değerlendirme ölçütünün 'Alıcı ülkenin temel ihtiyaçlarının öncelenmesi' yönünde olduğunu hatırlarsak, esasında birçok Afrika ülkesinin güvenlik alanında da ciddi ihtiyaçları bulunmaktadır. Hem teorik hem de uygulama içeren Uluslararası Polis Eğitimleri ve askeri eğitimler TİKA'nın bazı Doğu Afrika ülkelerinde gerçekleştirdiği faaliyetler arasındadır. Joseph Nye ve Richard Armitage, yumuşak güç ve sert gücün bir arada yani 'Akıllı Güç' kullanılarak günümüzde devletlerin başarıya ulaşacağını desteklemektedirler. Bu çerçevede TİKA'nın Doğu Afrika ülkeleri ile geliştirdiği ilişkiler de güvenlik alanında yürüttüğü faaliyetler, akıllı güç ve sert güç ile ilişkili olarak realizm öğretileri çerçevesinde incelenerek ön plana çıkarılmak istenmiştir.

1.2. Literatür Taraması

Geniş bir perspektiften gerçekleştirilen literatür taramasında öncelikle Afrika-Türkiye ilişkileri ve TİKA'nın Afrika ülkelerindeki faaliyetlerini inceleyen çalışmaların hangi alanlarda yoğunluk gösterdiği analiz edilmiştir. Bu sayede literatürde bulunan boşluk tespit edilerek, çalışmanın ana şeması inşa edilmiştir. Bu bölümde öncelikle literatürde yoğun olarak çalışılmış olan konular sınıflandırılarak, özet bir şekilde yer verilmiştir. Ardından çalışmanın ana şemasının oluşturulmasını destekleyen çalışmaların ana hatlarına yer verilerek, çalışmanın nasıl vücut bulduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Literatürde Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelmesinin ardında yatan sebepleri inceleyen çalışmalar: Mehmet Özkan ve Birol Akgün (2010), 'Turkey's Opening to Africa' adlı makalede Türkiye'nin dış politika değişikliğine gitmesi, uluslararası sistemde yerini yeniden tanımlayıp Afrika'ya açılmasında önemli olan etkenler incelenmiştir. Kieran E. Uchegara (2008) 'Continuity and Change in Turkish Foreign Policy Toward Africa' adlı makalede Türkiye'nin Afrika ile gelişen ilişkilerini, tarihsel ve yerel politik faktörler temelinde incelenmiştir. Mehmet Özkan (2012) 'A New Actor or Passer-By? The Political Economy of Turkey's Engagement with Africa' adlı makalede, Türkiye'nin Afrika açılımı 'Yeni küresel politik ekonomi' çerçevesinde, ekonomik ilişkilerini çeşitlendirme ve kendini bu küresel politikanın içerisinde yeniden konumlandırma çerçevesinde ele alınmıştır. Mehmet Özkan (2008) 'Turkey's Discovers Africa: Implications and Prospects', adlı makalede Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelmesi hem politik hem de ekonomik faktörler çerçevesinde incelenmiştir. Soner Karagül ve İbrahim Arslan (2013) 'Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği' adlı makalede Osmanlı döneminden itibaren Afrika ülkeleriyle olan ilişkileri ve 1998 açılım planına giden süreçte önemli olan faktörler incelenmiştir. Şerif Onur Bahçecik (2021), 'Turkey's Opening up to Africa: From Idea to Full-Fledged Policy' adlı makalede Türkiye'nin Afrika kıtasına açılması iç politik ekonomi-dış politik ekonomi ve kademeli politika yapım süreci çerçevesinde incelenmiştir. Therence Atabong Njuafac ve Filiz Katman (2016), 'Main Dynamics of Turkish-African Relations in the 21. Century' adlı makalede Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkilerinin ardında yatan temel sebeplerine cevap aranmış, aynı zamanda gelecekte bu ilişkilerin potansiyeline ve sınırlılıklarına açıklık getirmiştir. Ebru Oğurlu (2017) 'Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı' adlı makalede, değişen Türk dış politikasının Afrika ülkeleri ile ilişkilerine yansımaları, Türkiye'nin Açılım politikasını tartışmış ve buradaki güç anlayışını ele almıştır. Ferit Belder, Samiratou Dipama ve Emel Parlar Dal (2015), 'Afrika'ya Kalkınma Yardımı Politikalarını Anlamak: Türkiye ve Çin Örnekleri' adlı kitap bölümünde Çin ve Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış yardım faaliyetlerinde benzer ve farklı unsurları, motivasyon ve araçları, miktar ve dağılım kriterleri üzerinden karşılaştırmalı bir perspektiften analiz edilmiştir. Mustafa Dinçer (2019) 'Türkiye ve Afrika Açılımı' ve Mehmet Emre Görgülü (2009) 'Turkey's Potential Prospects in Africa' adlı iki çalışmada, Türkiye ve Afrika ülkeleri arasında artan ilişkiler sayesinde iki tarafında potansiyel kazançları değerlendirilmiştir. Nafi'u Mahmoud Sa'ad (2014),

‘Turkish Foreign Policy Towards Sub-Saharan Africa Under the Justice and Development Party (AKP) Government’ adlı yüksek lisans tezinde 2002’den itibaren AKP hükümetinin Afrika kıtasına yönelik politikaları uluslararası sistem, devlet ve birey (Türk karar alıcıları) düzeyinde incelemiştir. Sistem düzeyinde (siyasal, ekonomik ve kültürel yönden Türkiye’yi etkileyen konular), devlet düzeyinde (hükümet politikalarını etkileyen iç siyasal gelişmeler, ekonomik durum ve kültürel gelişmeler), bireysel düzeyde ise (üst düzey karar alıcıları etkileyen etmenler) incelenmiştir. Emekli Büyükelçi Numan Hazar (2012), ‘Türkiye Afrika’da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra’ adlı rapor yazmıştır. Raporda Türkiye’nin Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme noktasında sahip olduğu avantajlara yer verilmiştir. 1998 yılında Türkiye’nin Afrika’ya yönelik kabul ettiği ‘Afrika’ya Açılım Eylem Planı’ çerçevesinde birçok alanda iş birliğinin sağlanması öngörülmüştür. Plan sonrası on beş yıl raporda alan bazlı incelemelerde bulunmuş ve Türkiye’nin Afrika kıtasında adım adım başarıya imza attığı sonucuna varmıştır. Bu politikanın en somut olumlu örneği 2008-2010 BM geçici üye adaylığı için Türkiye’nin Afrika devletlerinden aldığı destek şeklinde ifade edilmiştir.

TİKA’nın faaliyetlerini ve Türkiye’nin Afrika kıtasına yönelik politikalarını yumuşak güç perspektifinde (eğitim, kültür, din) inceleyen çalışmalar: Kürşad Emrah Yıldırım ve Ali Yıldırım (2017) ‘Türkiye’nin Yumuşak Güç Sembollerinden Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’na Genel Bakış’ adlı makalede ‘Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı’ ve ‘Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’ karşılaştırmalı bir yöntemle incelenmiştir. TİKA’nın Türkiye için kurumsal varlığının yumuşak güç çerçevesinde ne derecede önemli olduğuna dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Hüsnü Mısırlı (2021), ‘Turkey’s Foreign Policy in Africa within the Context of Growing East-West Rivalry: An Analysis of Soft Power Diplomacy (2005-2021)’ adlı makalede, (sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç) perspektifinde Türkiye’nin yumuşak güç araçları olarak Kızılay, TİKA, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı’nın faaliyetleri ve Afrika’da kurulan birlikler de ele alınarak bu rekabet içerisindeki yerleri analiz edilmiştir. Kumral Demirtaş (2020), ‘Ak Parti Dönemi Afrika Politikası: Politika Yapım Süreci ve Misyon Kuruluşlar’ adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye’nin Faaliyetlerini yürüttüğü yumuşak güç araçları, TİKA, YTB, YEE ve Türkiye Maarif Vakfı kurumsal yapıları ve faaliyetleri genel çerçeve içerisinde, yumuşak güç perspektifinden incelenmiştir. Fırat Purtaş (2014) ‘Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi’ adlı makaleye göre, Türkiye’nin başarılı bir kültürel diplomasi yürütmesi hem Türkiye’nin demokratik yapısını geliştirecek hem de yumuşak gücünü daha etkili bir şekilde kullanabilmesini sağlayacaktır. Mehmet Baydemir (2020), ‘Türkiye’nin Afrika Açılımı: Yükseköğretimde Sahra-Altı Afrikalı Öğrenci Hareketliliği (2013-2018)’ adlı makalede Komorlar, Somali ve Sudan Sahra-Altı Afrika ülkeleri olarak değerlendirmeye alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak Sahra-Altı Afrikalı on öğrenci ve Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEP) Başkanı Dr. Mehmet Ali Bolat ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın amacı Sahra-Altı Afrikalı öğrencilerin Türkiye’nin imajına sunduğu katkıya dikkat çekmek ve Sahra-Altı Afrikalı öğrencilerin karşılaştığı problemleri ortaya koymaktır.

Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik yürüttüğü politikaların başarıya ulaşabilmesi için, 'Bilgi Eksikliği'nin giderilmesine vurgu yapan çalışmalar: Bülent Erdil (2012) 'Soğuk Savaş Sonrası Dönemde (1990-2010) Türkiye'nin Afrika Politikası ve Yumuşak Güç' adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik en önemli problemlerden biri bilgi eksikliği olduğu savunulmuştur. Bu noktada yerel dillere yönelik gelişim sağlanması gerektiği hipotezi savunularak bu konuya dikkat çekilmiştir. Abdurrahim Sıradağ (2017), 'Turkey-South Africa Relations: Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy' adlı makaleye göre, Güney Afrika ile ilişkilerin dahada ilerletilmesi için Türk öğrenciler gönderilmeli, akademik çalışmalar yapılmalı ve Güney Afrika yerel dilleri öğrenilerek bilgi eksikliği giderilmelidir. Kahraman Arslan (2018), 'Türkiye'nin Yeni Pazar Arayışları İçinde Afrika Ülkelerinin Yeri ve Önemi' adlı makaleye göre, Türkiye'nin hedeflediği ticaret hacmine ulaşabilmesi mümkündür. Ancak Afrika kıtasıyla işbirliğinin arttırılabilmesi için Afrika ülkelerine yönelik farkındalık arttırılmalı, bilimsel çalışmalara yoğunlaşılmalı, bilgi eksikliğin giderilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Barış Şengül (2015), '21. Yüzyılda Afrika ve Türkiye- Afrika Sosyo-Ekonomik İlişkileri (2005-2015)' adlı yüksek lisans tezinde, Afrika ülkelerine dair bilgi eksikliğine dikkat çekilerek Afrikalı ve Türk öğrenciler arasında kalıcı bağlantılar sağlanarak somut ve önemli adımlar atılması gerektiği savunulmuştur. Eğitim alanında farklı bir bakış açısı sunan Tuğrul Oğuzhan Yılmaz (2020), 'İslam Dünyası'nın Yeniden İnşası Doğrultusunda Türkiye'nin Afrika'daki Gençlere Yönelik Gerçekleştirdiği Eğitim Faaliyetleri' adlı makalede, Türkiye'nin Afrika bölgesinde kamu kuruluşları ve çeşitli sivil toplum örgütleri aracılığı ile Müslüman gençlere yönelik gerçekleştirdiği eğitim faaliyetlerinin İslam Dünyası'nda nasıl yorumlandığını ve niteliğini değerlendirmiştir.

Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik faaliyetlerini kamu diplomasisi çerçevesinde inceleyen çalışmalar: Serkan Gündoğdu (2019), 'Ak Parti Dönemi Kamu Diplomasisi Uygulamaları (2002-2013)' başlıklı doktora tezinde dış politika, diplomasi, propaganda ve güç, yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramsal çerçeve üzerinde Ahmet Davutoğlu'nun stratejik derinlik yaklaşımı ve Türkiye'nin değişen dış politika anlayışı incelenmiştir. Haluk Karadağ (2012), 'Bir Dış Politika Tekniği Olarak Kamu Diplomasisi: Karar Verme Süreci Üzerine Etkisi' adlı doktora tezinde kamu diplomasisini anlamlandırıp ve kavramsallaştırmaya yöneliktir. Uluslararası ilişkilerde kamu diplomasisinin yerini, devletler seviyesinde analiz ederek; dış politikanın ardında yatan dinamikleri ve kamu diplomasisi araçlarını ele almıştır. Mehmet Baydemir (2022), 'Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika'ya Yönelik İnanç Diplomasisi' adlı makalede, kamu diplomasisinin bir alt bileşeni olan inanç diplomasisi çerçevesinde, açılım politikası sonrasında Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika ile geliştirdiği ilişkiler analiz edilmiştir. Batuhan Erdi Şahin (2022), 'Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi: Afrika-Nijerya Örneği' adlı yüksek lisans tezinde Türk dış politikasında tarihsel süreç içerisinde kamu diplomasisi uygulamaları ve Afrika'ya açılım kamu diplomasisi perspektifinde incelenmiştir. İsmail Enes Yörük (2022), "1998 'Afrika'ya Açılım Eylem Planı' Sonrası Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'daki Kamu Diplomasi Faaliyetleri" adlı yüksek lisans tezinde Türkiye'nin kamu diplomasisi girişimleri 'ilişki inşa boyutu' çerçevesinde incelenmesi gerektiği savunulmuştur. Elif Sak (2014),

‘Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi: Sahra Altı Afrika Ekseninde Türkiye ve Çin Faaliyetlerinin Karşılaştırılması’ adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye ve Çin’in Afrika ülkelerine yönelik faaliyetleri benzer ve farklı yönlerini ele almakta, nihai olarak iki ülkenin de olumlu bir imaj oluşturma çabası olduğu ileri sürülmüştür.

Afrika kıtasında coğrafik bölge veya ülke bazında spesifik olarak baz alan çalışmalar: Halil İbrahim Alagöz (2013), ‘Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasi’nin Rolü: Türkiye-Somali Örneği’, adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye’nin Somali’ye dönük insani diplomasi politikası üç ayak üzerinden incelenmiştir. Birincisi: acil ihtiyaçlar. İkincisi: sağlık, eğitim alt yapı alanlarında eğitim vermek. Üçüncüsü: ikinci ayağın sürdürülebilmesi için bölgesel ve küresel düzlemde konferanslar düzenlenmesi. Cihat Uysal (2017), ‘Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Aracı Olarak Dış Yardımlar: Somali Örneği’, Türkiye’nin yumuşak güç aracı olarak TİKA’nın Somali’deki dış yardım faaliyetleri incelenmiştir. Abdurrahim Sıradağ (2016), ‘Turkish-Somali Relations: Changing State Identity and Foreign Policy’, adlı makalede Türkiye ve Somali’nin artan ilişkilerinin ardında yatan nedenleri ve Ak Parti geleneksel dış politika kimliğini nasıl değiştirdiği incelenmiştir. Ahmet Çınar (2019), ‘Bir Yumuşak Güç Örneği Olarak Türkiye Somali İlişkileri’ adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’nin Somali ile olan ilişkileri tarihsel süreç içerisinde, özellikle 2005 yılı Afrika açılımı sonrası Türkiye’nin Somali’ye yönelik yumuşak güç uygulamaları (TİKA, STK ve özel sektör) çerçevesinde incelenmiştir. Bingöl Oktay (2013), ‘Somali’de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye’nin Rolü’ adlı makalede, Türkiye’nin Somali açılımında eleştiriye sebep olan Türkiye’nin bilgi eksikliği, uluslararası kurumlarla işbirliği yapmaması, kurumsal kapasite eksikliği ve uzun dönemli strateji yoksunluğu üzerinde durulmuştur. Mustafa Şahin (2021), ‘Türkiye’nin Somali Politikasının İncelenmesi: 2011-2020 Dönemi’ başlıklı makalede, Türkiye’nin 2011 yılından itibaren Somali’de yürüttüğü faaliyetler, ‘Türkiye Yardım modeli’ adı altında kavramsallaştırılarak, yumuşak güç ve insani diplomasi kavramları ışığında incelenmiştir. Rasheed İbrahim (2021), ‘Assessing Turkish Foreign Policy Towards Sub-Saharan Africa: Somalia as a Case Study’ adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’nin Somali’ye yönelik dış politikasının ardında yatan dinamikleri (realist teori, liberal uluslararası siyaset teorisi ve konstrüktivizm) temelinde incelemiştir. Harun Şahin ve Fırat Karaköy (2018), Doğu Afrika’nın Dünya’ya Açılan Penceresi: Cibuti’ adlı makalede Cibuti’de, Fransız sömürge yönetiminin kalan izleri, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların Batı’nın düzeni devam ettirme amaçları göz önüne alındığında; Cibuti Cumhuriyeti’nin İslam İşbirliği Teşkilatı üye devletleri ile ekonomik entegrasyon sayesinde yol alabileceği savunulmuştur. Mayada Kamal Eldeen (2019), ‘Ak Parti Dönemi Türkiye-Afrika İlişkileri Sudan Örneği (2002-2015)’ adlı doktora tezinde 2002-2015 yılları arasında Türkiye ve Sudan arasındaki ilişkiler konstrüktivizm yaklaşımı çerçevesinde; tarihsel süreç ve politik, ekonomik ve kültürel gibi alanlar üzerinden detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın temel sorusu ilişkilerin geliştirilmesine etki yapabilecek herhangi bir olumsuz durumun olup olmamasıdır. Mohamed Gamal Bashier Mohamed (2020), ‘Africa Turkish Foreign Policy: Example of Turkey Sudan’ adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye’nin Sudan ile ilişkileri

genel bir çerçeve çizdikten sonra özellikle 2002 ve 2019 yılları arasında ekonomik ve politik yönden ilerletilen ilişkilerin, gelecekte hangi boyutlara ulaşabileceği incelenmiştir.

Literatüre bakıldığında Sahra-Altı Afrika ülkelerine yönelik ciddi çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Sahra-Altı Afrika sınırlandırması, Doğu Afrika ülkelerini de kapsadığı için yapılan çalışmaların hangi alanlarda olduğunun belirlenmesi önemlidir. Hatice Cansu Gökdemir (2022), 'Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının Sahra-Altı Afrika Ülkelerine Yönelik Açıklamalarının Analizi (2002-2015)' adlı yüksek lisans tezinde 2002 ve 2015 yılları arasında, Ak Parti hükümetinin Sahra-Altı Afrika'ya yönelik dış politikada söylemleri, veri analizleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Gökhan Bacık ve Isaf Afacan (2013) 'Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse', adlı makalede Türkiye'nin Afrika açılımı sonrası Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika ülkeleri ile ilişkileri dış politika söylemi çerçevesinde incelenmiştir. Süleyman Eren (2022) 'Kamu Diplomasisi Bağlamında Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası', Türkiye'nin Afrika açılımı kamu diplomasisi faaliyetleri çerçevesinde söylem-eylem, söylem-kapasite ve söylemlerin yerine getirilme kapasitesi şeklinde üç boyutta incelemiştir. Murat Erata (2018), 'Sahra-Altı Afrika'da Enerji: Türkiye-Afrika Ortaklığı' adlı yüksek lisans tezinde, sahip olduğu enerji kaynaklarının potansiyelinin ne kadar olduğu ve Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika ülkeleriyle hangi boyutta bir ortaklığa erişebileceği araştırılmıştır. Mahmut Şen (2019), '21. Yüzyılda Türkiye'nin Sahra Altı Afrika Ülkeleriyle İlişkileri' adlı yüksek lisans tezinde, Sahra-Altı Afrika ülkelerinin Türkiye ile ilişkilerini (siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler) dahilinde detaylı bir şekilde ele almıştır. Volkan İpek ve Gonca Biltekin (2015), 'Turkey's Foreign Policy Implementation in Sub-Saharan Africa: A Post-International Approach' adlı makalede Türkiye'nin Afrika açılımı post-uluslararası yaklaşımla, özellikle Sahra-Altı Afrika ülkelerine yönelik gerçekleştirilen girişimler üzerinden değerlendirilmiştir. Elem Eyryce Tepeciklioğlu, Ali Onur Tepeciklioğlu ve Betül Aydoğan Ünal (2018) 'Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika'da Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri' adlı makalede, Türkiye'nin Sahra-altı Afrika'da yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerini kısa, orta ve uzun vadede hedeflere ulaşılabilirliği incelenmiştir.

Afrika kıtasında faaliyet gösteren Türk STK'ların, Türk dış politikasına etkisini inceleyen çalışmalara örnek vermek gerekirse, İhsan Komak (2011), 'Türkiye'nin Afrika Politikası ve Sağlık Sektöründe Çalışan Türk STK'larının TİKA Desteğinde Afrika'da Yürüttüğü Faaliyetlerin Etkisi' adlı makalede STK'ların Afrika ülkelerinde insani yardım odaklı gerçekleştirdiği faaliyetler ve bu faaliyetlerin devlet kademelerindeki yansıması araştırılmıştır. Alptekin Cihangir (2021), 'Afrika'da Faaliyet Gösteren Türk STK'ların Barış İnşa Edici Kapasitesi' adlı makalede Türkiye'nin Afrika'da bulunan STK kapasitesi barış inşa süreçlerindeki etkinlik seviyesi değerlendirilmiştir. Melek Fırat (2009), 'Türkiye-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı ve Afrika Açılımında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü' adlı çalışmada Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle geliştirdiği ilişkilerde kalıcılık sağlaması noktasında STK'ların etkisi incelenmiştir. Yüksel Demirkaya ve Ferhat Çelik (2021), 'Uluslararası İlişkilerde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İşbirliği: TİKA Faaliyetleri

Analizi' adlı makalede TİKA'nın STK'lar, bakanlıklar ve uluslararası örgütlenmelerle koordinasyon görevi incelenmiştir. Fatma Gümrükçüoğlu (2019), 'İnsani Yardım Bağlamında Türkiye'nin Afrika'daki Sağlık Hizmetleri: Gönüllüler Hareketi Örneği (2005-2016)' adlı yüksek lisans tezinde; yumuşak güç, kamu diplomasisi, sivil toplum ve insani yardım kavramsal çerçevesinde STK olan 'Gönüllüler Harekâtı' analiz edilmiştir.

Türkiye'nin Afrika ülkelerindeki faaliyetlerini bölgesel ve küresel güç olma çerçevesinde değerlendiren çalışmalar: Elem Eyrice Tepeciklioğlu (2012), 'Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri' adlı çalışmada, kıtada bulunan büyük güçler ve Türkiye'nin konumu kıyaslanmıştır. Türkiye henüz büyük güçlerle kıtada yarışabilecek konumda olmasa da Türkiye'nin bölgesel güç olma iddiasının gerçekleşebilmesi için Afrika vazgeçilmez konumda olduğu savunulmuştur. Sezgin Akkanlı (2011), 'Türk Dış Politikasında Afrika Açılım Stratejisi: Ekonomik, Kültürel Dinamikleri ile Türkiye'nin Mağrip Bölgesi Politikası' adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye'nin bölgesel güç olma arayışlarının yolu, Kuzey Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmekten geçmekte olduğu yaklaşımı tartışılmıştır. Serhat Orakçı (2011), 'Afrika'da Küresel Rekabet ve Türkiye' adlı makalede Çin, ABD ve AB önde gelen küresel güçler ile birlikte Hindistan, Güney Kore ve Brezilya gibi yükselen güçlerin Afrika'ya yönelik girişimleri ve faaliyet alanlarındaki ağırlık ele alınmıştır. Türkiye'nin 2001 ve 2010 yılları arasında Afrika'ya yönelik eğilimi, dış ticaret verileri incelenerek analiz edilmiş, Türkiye'nin bu rekabetçi ortamda Afrika'daki faaliyetlerine hız vermesi gerektiği sonucuna varılmıştır. İsmail Küçükbayrak (2010), 'Uluslararası İlişkilerde Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar: ABD ve Türkiye Örneği' başlıklı yüksek lisans tezinde ABD'nin dış yardım aracı USAID kurumu ve Türkiye'de dış yardımlarını yürüten organ TİKA üzerinden incelemelerde bulunulmuştur. Türkiye'nin TİKA aracılığıyla gerçekleştirdiği dış yardımlar hem bölgesel hem de küresel görünürlüğünü ve etkinliğini arttırdığı hipotezi desteklenmiştir.

1.2.1. Literatürde Doğu Afrika

Yukarıda detaylandırıldığı üzere, genel çerçevede doğrudan Doğu Afrika ülkelerini ve özelde ise TİKA'nın Doğu Afrika ülkelerindeki faaliyetlerini inceleyen çalışmaların literatürde göreceli olarak daha az yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda, Mehmet Özkan (2014) editörlüğünde düzenlenen, 'Afrika Siyaseti, Doğu Afrika Jeopolitiği ve Somali' adlı kitapta, Afrika kıtasını bütüncül bir yaklaşımla anlamının imkânsız olduğu, Afrika devletlerinin detaylı ve farklılıkları göz önüne alınarak incelenmesi gerektiği savunulmuştur. Bölgesel anlamda kıtayı incelemek, bütünsel bir anlayıştan ziyade daha mikro ölçüde detaylı inceleme imkânı vermektedir. Sonuç olarak bu çalışmada, 'Doğu Afrika ülkeleri' sınırlamasını destekler niteliktedir. Literatürde doğrudan Doğu Afrika ülkesine yönelik yapılan çalışmaların, hangi alanlara yönelik olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Kerim Uza (2016), 'Türk Dış Politikasında Türkiye Maarif Vakfı ve Doğu Afrika'daki Faaliyetleri' adlı yüksek lisans tezinde, Maarif Vakfı Türkiye'nin yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamalarından biri olarak, Doğu Afrika'daki faaliyetleri incelenmiştir. İkinci bir çalışma Radouan

Yousfi (2016), ‘Türkiye’nin Kuzey ve Doğu Afrika’ya Yönelik Yumuşak Güç Politikası’ başlıklı yüksek lisans tezinde teorik çerçevesi ‘yumuşak güç’ üzerine kurulu olup, Türkiye’nin Afrika’ya yönelik faaliyetleri (Devlet, sivil toplum ve özel sektör) şeklinde üç temel üzerinden analiz edilmiştir.

1.2.2. DAC Kriterleri ve TİKA’nın Temel Değerleri Üzerinden Değerlendirme Kriterlerinin Belirlenmesi

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere gerçekleştirilecek yardımları değerlendirmeye yönelik kabul gören, uluslararası konsensuslar çerçevesinde yapılan çalışmaların daha az olduğu saptanmıştır. Çalışmayı daha da spesifik kılmak adına DAC kriterleri ile TİKA’nın temel değerleri incelenerek, ortak kabul edilebilecek ilkeler ‘Değerlendirme Kriterleri’ olarak belirlenmiştir. Literatürde kalkınma yardımlarını değerlendirmeye yönelik kabul gören uluslararası konsensuslar çerçevesinde yapılan çalışmalar:

Musa Kulaklı (2008), ‘Kalkınma Yardımında Son Trendler ve TİKA’ adlı çalışmada, uluslararası toplumda varılan mutabakatlar sonucu belirlenen antlaşmalar ve hedeflerle uyumlu olarak TİKA’nın faaliyetleri incelenmiştir. Özellikle eğitim, barış inşası ve tarım alanında Afrika kıtasında yürütülen faaliyetler değerlendirilerek, Türkiye’nin kalkınma yardımı konusunda yapılan uluslararası sözleşmelerin hedeflerine uygun hareket ettiği sonucu savunulmuştur. TİKA’nın yürüttüğü faaliyetler bölgesel sınırlama olmadan incelendiği için özelde Afrika ülkelerine yönelik yürütülen faaliyetlerden çıkarımda bulunmak zordur. Enver Arpa ve Murat Bayar (2019), ‘Türkiye’nin Afrika’ya Yönelik Kalkınma Yardımlarının Yardım Etkinliği Açısından Değerlendirilmesi’ başlıklı çalışmada, Binyıl Kalkınma Hedefleri ve DAC kriterleri üzerinden Türkiye’nin Afrika’ya yönelik yardımları incelenmiştir. Nijer ve Sudan’da birer örnek vaka seçilmiş Türkiye’nin, BMKH ve DAC kriterlerine uygun şekilde politikalar yürüttüğü sonucuna varılmıştır. Gökmen Kılıçoğlu ve Ayhan Nuri Yılmaz (2017), ‘Bir Kamu Diplomasisi Kurumu Olarak TİKA’nın Ak Parti Döneminde Kullanılması’ adlı çalışmada, TİKA’nın Ak Parti döneminde kurumsal yapısının ve faaliyet alanının genişlemesine karşın, Türkiye’nin bu faaliyet alanlarını belirleyen ne olduğuna dair bir cevap aramıştır. Yapılan analizlere göre, TİKA hem Müslüman olmayan hem de Osmanlı coğrafyası içerisinde yer almayan Afrika ülkelerinde faaliyetler yürütmektedir. Bundan dolayı TİKA’nın evrensel değerler (Paris Deklarasyonu ve DAC kriterleri gibi) temelinde faaliyet gösteren bir küresel yardımlaşma merkezi olma yolunda ilerlediği savunulmuştur. Özelde TİKA detaylı bir şekilde ele alınmasına rağmen Afrika bölgesinde yürütülen faaliyetlere yönelik detaylı bilgi verilmemiştir. İncelenen üç çalışmada da uluslararası anlaşmalar çerçevesinde değerlendirmeler yapılması, bu çalışmada belirlenen değerlendirme kriterlerin oluşturulmasında destekleyici çalışmalar olmuştur.

1.2.3. Alıcı Devletin İhtiyaçlarının Öncelenmesini Destekleyen Çalışmalar

Literatürde, bu çalışmanın ‘TİKA’nın alıcı devletlerin temel ihtiyaçlarını öncelediği’ ana hipotezini dolaylı da olsa destekleyebilecek çalışmalar incelenmiştir. Örneğin, Sitta Doubare (2021), “1998 ‘Afrika’ya Açılım Eylem Planı’ Sonrası Türkiye’nin Sahra Altı Afrika’daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri” adlı yüksek lisans tezinde, Afrika bölgesinin Türkiye’nin Batı ve Doğu arasında kalmışlığının ve ticaret bağımlılığına alternatif olup olamayacağı ele alınmıştır. Afrika devletlerinin ve Türkiye’nin siyasi ve ekonomik geliştirdiği ilişkilerin ardında yatan ihtiyaç, iki tarafın da bu ilişkilerden elde edebileceği kazanımların neler olabileceği analiz edilmiştir. Çalışmaya göre iki tarafta geliştirilen ilişkilerden kazançlı çıkabilir ancak Türkiye sömürge geçmişine sahip ülkelerin yaptığı gibi kendi çıkarlarına yönelik değil, Afrika’nın kalkınması için daha fazla girişimde bulunmalıdır. Bu noktada Afrika’nın Türkiye’den en büyük beklentisi eğitim ve teknoloji transferidir. Çalışmada Türkiye’nin Afrika’da sahip olduğu olumlu algıyı devam ettirebilmesi için, alıcı devletin faydasının savunulması dolaylı olarak Afrika ülkelerinin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını da kapsadığı ifade edilebilir. Serkan Kayalar (2021), ‘Türkiye’nin Resmi Kalkınma Yardımları Afrika’ya Yönelik Sosyal Altyapı ve Hizmetler Yardımlarının Analizi (2005-2021) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı başkanlığı (TİKA) Örneği’ adlı yüksek lisans tezinde, TİKA’nın Afrika ülkelerinde gerçekleştirdiği faaliyetlerin %72’sinin eğitim ve sağlık alanlarına yönelik olduğu saptanmıştır. Çalışmada TİKA’nın, insanı merkez alarak yardımlarını koordine ettiği savunulmaktadır. Bütünsel bir yaklaşımla kıtadaki tüm ülkeleri kapsayan çalışma genel bir değerlendirme sunmakta ancak ülke derinliği bakımından yüzeysel kalmasına neden olmuştur. Eğitim ve sağlık alanında Türkiye’nin gösterdiği faaliyetler, insani odaklı değerlendirilmekle birlikte aslında bu çalışmanın konusu olan ‘temel ihtiyaçlar’ dahilinde değerlendirilebilir. Bu noktada yine Türkiye’nin yardım ettiği ülkelerde ihtiyaçlarına odaklı olduğu hipotezi desteklediği ifade edebilir. Çalışmanın ana sorusu olan ‘alıcı devletin ihtiyaçları’ çoğu Afrika devleti göz önüne alındığında, esasında insani diplomasi ve insani yardımları da kapsamaktadır. Bundan dolayı literatürde Türkiye’nin Afrika kıtasında yürüttüğü faaliyetleri, insani diplomasi alanında inceleyen çalışmalar da analiz edilmiştir. Örneğin, Nilay Tunçarslan (2017), ‘Yükselen Güçlerin İnsani Diplomasisini Anlamak: Afrika’da 2000 Sonrası Türkiye ve Brezilya’ adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye 2002 – Brezilya 2003 yaşanan hükümet değişimi sonrasında iki ülkenin Afrika’ya yönelik girişimlerini benzerlik ve farklılık yönünden incelemiş, bu faaliyetlerin iki ülke için hem bölgesel hem de küresel etkilerini açığa çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmaya göre, Türkiye ve Brezilya daha önce alıcı konumunda oldukları için, ilişkilerde hiyerarşik değil yatay bir ilişki modeli benimsemişlerdir. İnsani yardımlarda koşulluluk şartı ileri sürülmemiş, barış koruma ve barış sürdürme faaliyetlerine de iki ülke destek vermiştir. Uluslararası toplantılarda Afrika ülkelerinin problemlerine dikkat çekmiş, ikili yardımlar yanında çok uluslu organizasyonlarla da işbirlikleri sağlanmıştır. Yatay ilişki modeli benimsenmesine açıklık getirmesi ve aynı zamanda yapılacak yardımlarda koşulluluk aranmamasına getirdiği açıklık bu çalışmada dikkate alınmıştır.

Serhat İbrahimoglu (2015), ‘Türkiye’nin Yumuşak Güç Potansiyelinin Orta Afrika Ülkelerine Yönelik Stratejisi’ adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’nin yumuşak güç potansiyeli, kaynakları ve stratejileri çerçevesinde incelenmiştir. Orta Afrika ülkelerinden Mali, Nijer, Çad, Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Nijerya çalışmada incelenen ülkelerdir. Çalışmaya göre, Türkiye özellikle öğrenci değişimi programlarına daha fazla önem vermeli, temel ihtiyaçlar ve sağlık yardımları noktasında daha fazla girişimlerde bulunmalı, Afrika’ya yönelik uzmanlar yetiştirmelidir. Temel ihtiyaçlara yapılan vurgu önemlidir. Ebru Oğurlu (2021), ‘Covid 19 Döneminde Türkiye-Afrika Sağlık İşbirliği’ adlı makalenin iki temel amacı bulunmaktadır. İlki Afrika ülkelerinin sağlık yönetişimi zayıflıklarını tartışmak, ikincisi Türkiye’nin Afrika kıtasına yönelik genel sağlık yardımlarını ve özellikle pandemi döneminde gerçekleştirdiği yardımları sunmaktır. Çalışmaya göre, pandemiyle birlikte sağlık sektörünün önemi daha fazla ön plana çıkmasıyla etkili sağlık yönetişimi alanında atılacak olan adımların hızlı bir şekilde atılması önemlidir. Bu noktada Türkiye’nin Afrika’daki sağlık alanındaki rolüne dikkat çekmiştir, en etkili aktör ise TİKA’dır. TİKA’nın temel ihtiyaç alanlarından biri olan sağlık alanındaki faaliyetlerine yer verilmesi önemlidir. Mehmet Özkan (2012), ‘Türkiye’nin Afrika’da Artan Rolü: Pratik Çabalar’ adlı çalışmada, Osmanlı Devleti’nden itibaren Türkiye’nin Afrika bölgesiyle ilişkisine yer verilmiştir. Çalışmaya göre, Türkiye’nin Afrika’daki kalıcılığını sağlayacak olan şey yalnızca artan ticaret hacmi değil, kıtadaki sorunlara çözüm bulma noktasında ne kadar varlık göstereceğidir. Bu çerçevede, Afrika Devletlerinin sahip olduğu sorunların bir kısmı, aynı zamanda ihtiyaç duydukları alanlara karşılık gelmiştir. Sonuç itibarıyla, Afrika ülkelerinin ihtiyaçlarının karşılanması Türkiye’nin Afrika kıtasında kalıcılığıyla ilişkilendirilmiştir. Ceren Gürseler Özbilgiç (2017), ‘The Ak Party’s Engagement in Africa After the (Opening Era)’ adlı makalede, Türkiye’nin Afrika ülkelerine yönelik geliştirdiği politikalarda kendine has bir yaklaşım ‘sürdürülebilir işbirliği’ benimsediği ve Afrika ülkelerinin gelişimine katkıda bulunmak istediği ileri sürülmüştür. Türkiye’nin TİKA aracılığıyla Afrika ülkelerinin doğrudan ihtiyaçlarına yönelik politika belirlemesi, bütünsel olarak bakıldığında ulusal kalkınmasını ve gelişmesini de destekleyecektir. Bu çerçevede çalışmamızın hipotezini desteklediği ifade edilebilir. Türkiye’nin Afrika’da başarılı girişimleri ile Türkiye’nin bölgesel güç algısı yerine küresel aktör algısı oluşturulmaya çalışıldığı ve Afrika kıtası ne olursa olsun Türkiye için ekonomik anlamda bir fırsat olduğu savunulmuştur.

Murat Han Canpolat (2022), ‘Afrika Kıtası’nda Türkiye’nin Eğitim Alanında Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri’ adlı yüksek lisans tezinin kavramsal çerçevesini yumuşak güç ve kamu diplomasisi oluşturmaktadır. Çalışmada eğitim alanında yürütülen faaliyetler ‘kuvvet çarpanı’ etkisine sahip olması yüksek ihtimal olduğu ileri sürülmüştür. Bundan dolayı eğitim alanında önde gelen kurumlar TİKA, YEE, YTB ve diğer bahsi olan kurumlar ‘kararlılık’ ve ‘motivasyon ve liderlik’ bileşenlerine önem vermeli, yürütülen eğitim faaliyetleri kamu diplomasisi faaliyetlerine entegre edilmeli ve eğitim faaliyetlerinin orta ve uzun vadede yumuşak güç için elzem bir öneme sahip olduğu savunulmuştur. Eğitim ulusal kalkınmanın sağlanmasında önemli bileşenlerden biri, bu çerçevede alıcı ülkenin temel ihtiyaçlarından birini teşkil etmektedir. TİKA’nın eğitim alanında

yürüttüğü faaliyetlere değinmesi bakımından çalışmamız için önemlidir. Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu (2017), 'Türkiye'nin Afrika'daki Yumuşak Gücü ve Kıtadaki Artan Etkisinin Analizi' adlı kitap bölümünde Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini geliştirmesinde tarihi ve kültürel bağlara dikkat çekilmiştir. Çalışmaya göre, Türkiye yürüttüğü yumuşak güç faaliyetlerinde karşılıklı bilgilendirme temeline dayalı, karşı tarafın ihtiyaçlarına odaklı faaliyetlerini arttırmalıdır. Her iki ülke de ihtiyaç ve öncelikleri bakımından ortak noktada buluşarak işbirlikleri yapmalıdır. Çalışmamızı destekler nitelikte, Türkiye'nin Afrika'da gerçekleştirdiği yardım faaliyetlerinde karşı tarafın ihtiyaçlarına cevap vermesine dikkat çekilmiştir. İsa Afacan (2012) 'Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı' adlı makalesinde Türkiye'nin Afrika'ya açılma nedenlerini, Türkiye'nin geleneksel dış politika öncüllerinde bir değişime gidilip gidilmediği ve Afrika açılımının Türkiye'ye getirdiği fırsat ve zorluklara bir cevap aranmıştır. Çalışmaya göre, Türkiye büyükelçiliklerin açılmasıyla siyasi anlamda ve ticari iş birlikleriyle de ekonomik anlamda önemli bir gelişme kaydetmiştir. Ancak bu gelişmelerin sürdürülebilmesi için Türkiye öncelikle alıcı ülkeleri hassasiyetle incelemeli ve farklılıklar gözetilerek faaliyetler gerçekleştirmelidir. Çalışmanın ana sorusu olan 'alıcı ülkenin ihtiyacı' her ülkenin kendi şartlarına göre farklılık gösterecektir. Bu çerçevede, çalışmanın ana sorusunu desteklediği ifade edilebilir. Hasan Basri Yelek (2020), 'Türkiye'nin Dış Yardım Politikası: Sudan Örneği' başlıklı yüksek lisans tezinde, Türkiye'nin Sudan'da TİKA, STK ve diğer yumuşak güç araçları aracılığıyla yürüttüğü politikaların çıkar amaçlı olmadığı ileri sürülmüştür. Kültürel birliktelik ve tarihsel geçmiş bileşenlerinin bir sonucu olduğu ve yardım alan ülkenin kalkınmasının hedeflendiği görüşü desteklenmiştir. Bu noktada TİKA dış yardım araçlarından biri olarak incelenmiş olsa bile, çalışma alanı Sudan olduğu için diğer Afrika ülkelerine yer verilmemiştir.

Fatou Dia (2014), 'Senegal Örneğinden Hareketle Türkiye-Afrika Siyasi ve Ekonomik Analizi' adlı yüksek lisans tezi, Türkiye'nin Senegal ile ilişkileri model alınarak, Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile geliştirdiği ilişkilere bir öngörü sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ilişkileri siyasi ve ekonomik boyutta incelenmiş, Türkiye'nin başarılı olması için hangi araçlara ihtiyacı olduğu ve kazan-kazan anlayışına dayalı bir ilişkinin nasıl sağlanacağı sorularına cevap aranmıştır. Çalışmaya göre, yumuşak güç araçları arasında koordinasyon sağlanmalı ve Afrikalıların faydasına girişimlerde bulunulmalı, kazan-kazan anlayışının yıkılmamasına özen gösterilmelidir. Türkiye'nin politikalarını belirlemesinde Afrika ülkelerine fayda sağlamasına yapılan vurgu, 'Alıcı ülkelerin temel ihtiyaçlarının yüksek oranda öncelendiği' yönündeki hipotezimizi desteklediği ifade edilebilir.

1.2.4. Akıllı Güç ve Realizm Perspektifinden Faydalanılmasını Destekleyen Çalışmalar

Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ilişkilerini ve TİKA'nın Afrika ülkelerindeki faaliyetlerini kamu diplomasisi perspektifinde inceleyen çalışmaların yoğun olduğu ifade edilmişti. Afrika ülkelerinde, Türkiye'nin sert gücünü inceleyen çalışmalar literatürde oldukça az olduğu ifade edilebilir. Örnek vermek gerekirse, Mürsel Bayram ve Cihat Tanış (2018), 'Müstesna Bir Ortaklık: Türkiye Fildişi

Sahili İlişkileri' adlı makalede Türkiye'nin Afrika devletleri ile ilişkilerini geliştirmesi örnek vaka olarak Fildişi Sahili üzerinden incelenmiştir. Fildişi Sahili cumhurbaşkanının deyimiyle 'müstesna ortaklık' söylemi çerçevesinde geliştirilen ilişkiler, Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv belgeleri üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı söz edilen 'Müstesna ortaklık' söyleminin boyutunu analiz etmektir. Çalışmaya göre, 'Müstesna ortaklık' söylemi siyasi ve ekonomik yönden tartışmalı bir boyuttadır. Ancak Türkiye'nin askeri eğitim faaliyetlerinde bulunması ve savunma sanayii alanında Fildişi Sahili'yle ticaret de bulunması, Türkiye'nin nispeten bölgesel güç olduğunu gösterdiği ileri sürülmüştür. Türkiye Afrika'da genelde yumuşak gücüyle tanınmaktadır. Fildişi Sahilinde askeri alanda sağlanan ortaklıklara yer verilerek literatüre katkıda bulunulmuştur. Ebru Oğurlu (2018) '1998-2018 Arası Dönemde Türkiye'nin Afrika Deneyimi: Fikirden Eyleme Bir Dönüşüm' çalışmada Türkiye'nin 1998 yılında kabul ettiği Afrika Eylem Planı'nın zaman içerisindeki dönüşümü incelenmiştir. Türkiye'nin bölgesel ve küresel güç olma iddialarının ardında Afrika'daki başarısı, kıtada yumuşak güç kaynağı haline geldiği kabul edilmiştir. Çalışmada, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik politikası çok kapsamlı hale gelerek ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve güvenlik alanlarında da iş birlikleri sağlandığı ileri sürülmüştür. Türkiye'nin Afrika ülkelerinde güvenlik alanında da işbirlikleri sağlamasına dikkat çekilmesi önemlidir. Abdurrahman Sıradağ (2022), 'The Rise of Turkey's Soft Power in Africa: Reasons, Dynamics and Constrains' adlı makalesinde Türkiye'nin Yumuşak güç politikası çok taraflı ilişkileri geliştirme noktasında en önemli araçlardan biri haline geldiği kabul edilmiştir. Başarılı yumuşak güç girişimleri sayesinde politik, ekonomik, sosyal ve askeri alanlarda işbirliklerin sağlanmasının önü açıldığı ileri sürülmektedir. Askeri alanın önemine yer verilmesi, çalışmamızda askeri alanın dahil edilmesi noktasında destekleyici olmuştur. Aynı zamanda çalışmada, Türkiye'nin Afrika girişiminin ardında yatan nedenlerini kavramsal çerçevede ve bütüncül bir yaklaşımla ele almakta, coğrafi, tarihi, ekonomik ve siyasi bir dizi faktörün etken olduğunu ileri sürmektedir. Bu çalışmada da Konstrüktivizm temelinde bir dizi faktörün etkili olduğu kabul edilmektedir.

1.2.5. Çalışmanın Sorunsal Çerçevesinde Konstrüktivizm

Literatürde TİKA'nın faaliyetlerini ve Türkiye'nin Afrika'daki girişimlerini Konstrüktivist teorisi temelinde inceleyen çalışmaların çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Örneğin: Tunç Demirtaş (2015), 'Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç Unsurunun Rolü' adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye'nin 2000'li yıllarda dış politikada yaşadığı kimlik dönüşümü ve bu bağlamda Afrika açılımını analiz etmiştir. Türkiye'nin Afrika kıtasındaki yumuşak güç araçları ve faaliyetleri konstrüktivizm temelinde incelenmiş olması çalışmamızda Konstrüktivist yaklaşımını benimsememizi desteklemiştir. Çalışma, Türkiye'nin özellikle insani değerler üzerine kurulu anlayışına dikkat çekmekte ve Türkiye'nin devlet-özel yumuşak güç araçlarının koordineli ve etkin şekilde çalışmasıyla başarıya ulaştığını öne sürmüştür. Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücü, bölgesel ve küresel anlamda var olan hedeflerine ulaşmakta kolaylaştırıcı faktörler olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Hakan Sezgin Erkan (2016), 'TİKA Development

Asistances as a Case of Implementing Soft Power in Turkish Foreign Policy' adlı yüksek lisans tezinde, Soğuk Savaş döneminden sonra Türk dış politikasında üst sıralarda yer alan yumuşak güç aracı olan TİKA ve dış yardımları analiz edilmiştir. Çalışmada temel jeopolitik teoriler ele alınarak, realizm ve konstrüktivizmin arasındaki ilişki irdelenmiştir. Çalışmaya göre klasik realizm ve klasik jeopolitik, Türkiye'nin değişen Türk dış politikasını, yumuşak güç ve kalkınma yardımlarını açıklayamayacağı, Konstrüktivist yaklaşım üzerinden değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Doğan Şafak Polat (2020), "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın Uluslararası Güvenliğe Katkıları" adlı makaleye göre, Türkiye TİKA aracılığıyla birçok ülkede asayiş ve güvenlik sağlama noktasında ciddi faaliyetlerde bulunmaktadır. Konstrüktivist teorik alt yapısı çerçevesinde, Türk dış politikasında yaşanan değişimleri ve doğru orantılı şekilde TİKA'nın faaliyet bölgeleri ve faaliyet alanlarına yansımaya ışık tutması önemlidir. Asena Boztaş (2011), 'Türkiye'nin Afrika ile İlişkilerinde Proaktif Politikalarının Teorik Analizi: Konstrüktivist Teori, Eleştirel Teori ve Uluslararası Toplum Teorisi' adlı makalede Türkiye'nin Afrika açılımı, açılım öncesi ve açılım sonrası proaktif politikaların yürütüldüğü süreç şeklinde iki başlıkta incelenmiştir. Çalışmaya göre Türkiye'nin Afrika açılımını açıklayabilecek üç teori vardır. Konstrüktivist Teori, Eleştirel Teori ve Uluslararası Toplum Teorisi. Üç teorik yaklaşımda Türkiye'nin Afrika açılımını açıklamak için perspektif sağlamaktadır. Konstrüktivist teori kimlik ve çıkarların değişimini açıklamaya en uygun teori olmasıyla, Türkiye'de gidilen dış politika değişikliğini açıklamaktadır. Eleştirel teoride, tarihsel arka plana önem verilir ve değişen statükolarda sadece devletler önemli değildir. Devletlerin ardındaki bireyler ve algılara önem atfedilmesi çerçevesinde incelenmiştir. Uluslararası toplum teorisi, uluslararası toplumda ortak değer ve ilkelerin devletlerin davranışlarında etkili olduğunu ve özellikle diplomasi yöntemiyle barışçıl ilişkiler kurulmasına dikkat çeker. Sonuç olarak üç teorinin ortak noktası, halkın bakış açısı, tarihsel süreç ve değişen uluslararası ortama ayak uydurmak için geliştirilen bir dış politika değişimidir.

Osman Gökhan Hatipoğlu (2018), 'Farklı Bir Kamu Kurumu Olarak TİKA: Örgüt Yapısının Dönüşümü Hakkında Bir Analiz' adlı makalede son çeyrek yüzyılda değişime uğrayan devlet pratikleri ve uluslararası sistem okumasına paralel olarak, TİKA'nın kuruluşu ve zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm değerlendirilmiştir. Çalışmaya göre, TİKA'da gerçekleştirilen değişiklikler, sistemde yaşanan değişikliklerin bir yansıması veya sonucudur. Bu değişimler sayesinde oldukça etkili bir kurum haline gelmiştir. Bu çalışma kamu diplomasisi aracı olarak TİKA'nın önemine ve sistemde değişen şartlara uyum sağlaması ile yenilikçi yapısına dikkat çekmektedir. Muharrem Ekşi (2014), 'Türkiye'de Kamu Diplomasisi: Ortaya Çıkışı, Kurumsal İnşa Süreci ve Uygulanışı (2002-2013)' adlı doktora tezinde çalışmada kuramsal ve kavramsal yönden, kamu diplomasisinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Konstrüktivizm ile iletişim çağı ve bilgi toplumu paradigması üzerinden kamu diplomasisi kuramsal çerçevesi geliştirilmiştir. Çalışma yeni bir kamu diplomasisi tanımı ortaya koymaktadır: 'Kamu diplomasisi, yumuşak güce dayanan sivil toplum temelli, kamuoyu-odaklı yeni diplomasi tarzıdır'. Kamu Diplomasisi aracı olarak değerlendirilen TİKA için detaylı bilgi bulunmasa da çalışmamızda Konstrüktivizm yaklaşımını benimsememizi destekleyen önemli

bir çalışmadır. Serkan Taştan (2022), 'Türkiye'nin Afrika'daki Söylem ve Eylem Etkinliği: Türkiye'nin Afrika Açılımının Ekonomik ve Ticari Analizi' adlı makalede, Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini yumuşak güç, bölgesel güç ve kimlik, söylem kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Neo-realist ve neo-liberal yaklaşımların Türkiye ile Afrika ile ilişkileri açıklamakta yetersiz kaldığını, İnşacılık yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik oluşturduğu söylem ve bu söylemlerin somut çıktıları ticari veriler üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmaya göre Türkiye takip ettiği politikalarla gerçekten başarıya ulaşmakla beraber, daha iyi sonuçlara ulaşabilmek için sadece Afrika'ya yönelik bir mekanizma kurulması gerektiği ve Türkiye'nin sicili bozuk olmayan ülkelerle (Hindistan gibi) stratejik ortaklıklar kurması gerektiği ileri sürülmüştür. Hakan Aydın (2014), 'Sosyal İnşacı Değişim: Türkiye ve Afrika İlişkileri' adlı analizde, Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ilişkileri Osmanlı dönemi, Soğuk Savaş sonrası dönem ve 2002 Ak Parti dönemi sonrası özelinde incelenmektedir. Sosyal İnşacı yaklaşım teorik çerçevesinde, yapı-aktör-kimlik kavramları üzerinden konu ele alınmıştır. Çalışmaya göre, Türkiye Afrika ülkeleri ile ilişkilerini ilerletme isteğini somut olarak daha fazla ortaya koymalı, kararlılığını göstermelidir. Gerekli siyasi mekanizmalara daha fazla yetki vererek önü açılmalı ve cesaretlendirilmelidir. Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile geliştirdiği ilişkiler Türkiye'nin ihtiyacı olan uluslararası alanda pozitif imajı sağlamasına yardımcı olacağı ileri sürülmüştür.

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Süreci

Çalışmanın konusu belirlendikten sonra literatürde yer alan Afrika-Türkiye-TİKA üzerine yapılan çalışmalar incelenmiş, literatürde tespit edilen eksikliği gidermek ve literatüre katkı sunmak amacıyla çalışmanın ana şeması oluşturulmuştur. Sosyal Bilimler, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda yürütülen bu çalışmanın veri kaynağının çoğunluğunu nitel kaynaklar oluşturduğu için, çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Literatür taramasında ilgili konunun hangi bilimsel teorilerden yola çıkılması gerektiği incelenerek ve gerekli okumalar yapılarak tespit edilmiştir. Çalışmada nitel analiz yöntemlerinden, doküman analizi yöntemi benimsenmiştir. Bu başlıkta literatür taraması, nitel araştırma yöntemi, verilerin toplanma süreci ve doküman analizi yöntemi hakkında özet şekilde genel bilgilere yer verilmiştir.

1.3.1. Literatür Taraması

Çalışılacak alan belirlendikten sonra araştırmayı değerli kılacak en önemli ikinci adım literatür taramasının yapılmasıdır. Çalışma konusunun ana kavramları ve temel bileşenleri üzerinden gerçekleştirilecek literatür taraması sınırlandırılmalı, odak noktası dağıtılmamalıdır. Yapılan literatür taramasında sorgulayıcı bir tutum benimsenerek, yeni bakış açıları sunan önemli çalışmalar analiz edilmelidir. Yeni araştırmacılar literatür taramasını, konuyla ilgili alanın detaylı ve açıklayıcı bibliyografyası veya makalelerin özetleri olarak değerlendirme eğilimine sahiptirler (Webster ve Watson, 2002). Ancak literatür taraması, yukarıda ifade edilenlerden çok daha fazlasını

kapsamaktadır. Yapılan çalışmaların temel amacı literatüre bir ‘yeni’ sunmak, yani katkıda bulunmaktır. Bu çerçevede eskiyi bilmek, literatürde hangi çalışmaların var olduğunun değerlendirilmesini ve bu sayede eksik alanın tespit edilmesini sağlar (Hart, 1998). Aynı zamanda günümüze kadar yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi hem kavramsal hem de teorik gelişime fayda sağlayacaktır. Hart (1998), belirli bir konuda yapılan literatür taramasının, aslında savunacağı yaklaşımı doğrulayabilmek için literatürdeki bilgilerden faydalandığını ve nihayetinde bu alanda yapılan çalışmalara yeni bir perspektif sunarak katkı sunacağını ileri sürmüştür.

Literatür taraması, aynı zamanda araştırmanın kolaylaşmasını sağlayacak birçok faktöre sahiptir. Teori geliştirilmesini kolaylaştırır, araştırma alanı daraltılarak daha spesifik bir alanın değerlendirilmesine izin verir ve bu sayede gerçekten literatürde ihtiyaç duyulan alanların belirlenmesini sağlar (Webster ve Watson, 2002). Levy ve Ellis (2006), etkili bir literatür taramasının, yapılacak çalışmaya katacağı katkıları şu şekilde ifade etmişlerdir:

- Çalışma yapılacak konuda hangi alanda çalışmalar yapılmış? Neler biliniyor? Hangi alanların bilgisine ihtiyaç var?
- Yapılan çalışmalar üzerinden sağlam bir teorik çerçeve oluşturmak.
- Bilinmeye ihtiyaç duyulan şey ne? Sorgulaması ile araştırma probleminin varlığını ispat etmek.
- Önerilen çalışma için araştırma sorusunun, literatüre sunacağı katkıyı gerekçelendirmek.
- Önerilen araştırma sorusu kapsamında benimsenen metodolojileri, yaklaşımları, çalışmaların hedeflerini ve araştırma sorularını tespit etmek.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, literatür taramasının önemi göz önüne alınarak, konu belirlendikten sonra ciddi bir şekilde literatür taranmış ve literatürde tespit edilen boşluktan yola çıkılarak, literatüre katkı sunmak amacıyla çalışmanın ana şeması oluşturulmuştur.

1.3.2. Nitel Araştırma Yöntemi

Bilimsel araştırma, çalışılmamış bir alanda ilgili yöntemlerin kullanılarak, sistematik bir biçimde veri toplanmasını ve edinilen bilginin analiz edilme süreci bilimsel araştırma olarak adlandırılır (Arslan, 2012: 13). Bilimsel araştırmalar, genellikle nitel ve nicel araştırmalar olmak üzere iki ana alanda sınıflandırılmaktadır (Martyn ve Atkinson, 2007). Tarihte bilimsel araştırmalar çoğunlukla nicel araştırma yöntemi benimsenerek yapılmasına karşın günümüzde nitel araştırmalar yoğunluk göstermektedir. Nitel araştırmanın genel çerçevesi ve kriterleri hakkında genel kabul görmüş yaklaşım bulunmamaktadır. Bundan dolayı araştırmacılar iki yöntemi de iyi kavramalı ve çalışmalarında eğer ihtiyaç varsa iki yöntemi bir arada kullanmalıdır (Arslan, 2012: 13).

Nitel araştırma yönteminin uygulandığı çalışmalar da araştırma sürecinde sözel ifadelerin kullanılması önceliğe sahiptir. Somutluğa sahip olmayan zihinlerde yer alan kavramları anlamak, herhangi bir durumu betimlemek, bir kültürün kendine has sahip olduğu özellikleri meydana çıkarmak, bağlamlara perspektif sunarak yorumlamak, bir faaliyet veya sürecin nasıl ilerleyeceğini anlamak veya bir olayın nedenlerini açıklayabilmek için bu yöntem tercih edilir. Nitel araştırma yöntemi ile hazırlanan çalışmalarda genellikle (konuşma ve tartışma panellerinde elde edilen bilimsel kaynaklar, yazılı veriler ve araştırmacı tercihinin göre sayısal veriler gibi) kaynaklardan faydalanılır (Chigbu, 2019: 1). Örnek vermek gerekirse, bir oy davranışı ölçülmek istendiğinde nicel yöntem, hangi partiye kaç kişinin oy verdiğini sayısal olarak ifade eder. Ancak oy kullanan kişilerin hangi sebeplerle, hangi partiye oy verdiğine dair bir açıklama yapmakta yetersiz kalır (Silverman, 2016: 185).

Nitel araştırma yönteminde, doğal ortamda meydana gelen olaylar ve bu olayların algılanışını bütüncül bir perspektifte sunabilmek için (gözlem, görüşme ve doküman analizleri gibi) yöntemlerin kullanıldığı bilimsel araştırma türüdür. Mühendislik, matematik, fizik gibi bölümlerde nicel araştırma yöntemi benimsenmektedir. Bu alanlarda gözlem ve deney metotları kullanılarak tekrarlanan deneylerle sonuçlara ulaşmak mümkündür. Sosyal bilim dallarında yer alan, insan ve toplumu inceleyen bilim dallarında ise ‘tekrarlayan deneyler’ mümkün değildir. Odak noktası ‘insan’ olduğu için çerçeve içine ‘sağduyu ve öznellik’ girmektedir (Martyn ve Atkinson, 2007).

Nitel araştırma yöntemini benimseyen çalışmalar, dünyada insanı temel alarak ‘sosyal’ olan ile ilgilenir. Bu çerçevede nitel araştırma yönteminin cevap aradığı bazı sorular: (Arslan, 2012: 13).

- İnsanların davranışlarını ne belirler?
- İnsanların sahip olduğu yargılar ve kabuller nasıl oluşur?
- İnsanlar içinde bulunduğu ortamda yaşananlardan nasıl etkilenir?
- Kültürler neden var ve nasıl meydana geldiler?
- Toplumda bulunan sosyal grupları ayırıcı farklı özellikleri var mıdır?

1.3.3. Veri Toplama Süreci

Çalışmanın vücut bulmasını sağlayan literatür taramasında edinilen kaynakların, dijital ortamda erişim sürelerinin dolması gibi problemlere önlem almak amacıyla sürekli kopyaları bilgisayar ve bulut ortamında korunmuştur. Elde edilen kaynaklar belirli sınıflandırmalar çerçevesinde düzenlenerek, daha rahat erişim sağlanması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu çalışmanın en önemli veri kaynağını TİKA Faaliyet Raporları oluşturmaktadır. TİKA’nın resmi sayfasından erişim sağlanan bu raporlara zaman zaman düzenlemeler yapılmaktadır. Erişim sağlama

noktasında problem yaşanılabileceği ön görüşüyle veriler bilgisayar ortamına ve hard diske yedeklenerek, verilere her zaman ulaşılabilirlik sağlanmıştır.

1.3.4. Doküman Analiz Yöntemi

Bir araştırmanın veri kaynağını oluşturacak, yazılı tüm materyaller doküman olarak nitelendirilir. Doküman analizi yöntemi, belirli bir araştırma konusunda belirlenen veri kaynaklarının araştırılması, toplanması ve değerlendirilmesi süreçlerini içerir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, belirlenen veri kaynağına ulaşıldıktan sonra hedeflenen olgular çerçevesinde değerlendirmeler yapılmasıdır. Doküman analizi aynı zamanda içerisinde tablo, grafik, ses kaydı birçok kaynağı da bulundurur (Sak vd., 2021: 230). Bu çalışmanın veri kaynağında, yukarıda da ifade edildiği gibi özellikle literatür taramasında elde edilen kitap, makale, bildiri, resmî gazete, Dışişleri Bakanlığı resmi sayfası, yüksek lisans ve doktora tezleri önemli bir yere sahiptir. Ancak çalışmanın asıl veri kaynağını TİKA Faaliyet Raporları oluşturmaktadır. Çalışmada belirlenen değerlendirme kriterleri çerçevesinde, tespit edilen faaliyetler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Doküman içerik analiz yönteminde, dört aşamalı bir analiz süreci takip edilebilir. Aşamalar şu şekilde ifade edilebilir: (Bailey, 1994).

- Değerlendirme yapılacak veriden örneklem seçme: Doküman analizinde bazen bir bütün olarak ele edilen verilerin tamamını analiz etmek zor olabilir. Bundan dolayı elde edilen verilerden örneklem seçilerek değerlendirme yapılmalıdır. TİKA haber sayfasında, TİKA Faaliyet Raporlarında yer almayan bilgilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak veri fazlalığından analizi zorlaşacağı için Faaliyet Raporlarında hiç yer almayan ülkeler hariç, sadece Faaliyet Raporları doğrudan incelenmeye alınmıştır.

- Kategori geliştirilmesi: Veri toplama sürecine girmeden önce, ilgili alanda yapılan çalışmalar incelenerek hangi kuram üzerine çalışmanın inşa edileceği veya araştırmacının kendi belirleyeceği kategori veya temanın belirlenmesini ifade etmektedir. Bu çalışmada literatür taramasına elde edilen bulgular ve gerekli okumalar yapılarak çalışmanın kuramsal çerçevesi konstrüktivizm ve realizm perspektifinde oluşturulmuştur. Kavramsal çerçevesi ise akıllı güç üzerine inşa edilmiştir.

- Değerlendirmeye alınacak analiz birimlerinin saptanması: Araştırmanın cevap bulmak istediği sorular çerçevesinde elde edilen veri kaynağının değerlendirme aşamasında kullanılacak sözcük, cümle ve içerik gibi analiz birimlerinin oluşturulmasıdır. Bu çalışmada TİKA temel değerleri ve DAC kriterleri incelenerek, ortak değerlendirme ilkeleri belirlenmiştir.³

³ 1.1. numaralı bölümde, çalışmada belirlenen değerlendirme kriterlerine yer verilmiştir.

- Sayısallaştırma: Elde edilen veriler, belirlenen kriterler dahilinde analiz edildikten sonra ulaşılan sonucun sayısallaştırılmasını ifade etmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular tablolaştırılıp ve sayısallaştırılarak, yüzdeler halinde nicel karşılıkları sunulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Güç

Uluslararası sistem merkezi bir hükümet veya bir otoritenin olmadığı, devlet, ulusötesi şirketler, etkin sivil toplum örgütleri, terör örgütleri ve daha birçok aktörün etkide bulunduğu anarşik bir yapıya sahiptir. Bu anarşik ortamda aktörlerin hayatta kalabilmeleri için kendi başlarının çarelerine bakmayı zorunlu kılmakta ve bunu sağlamanın yolu da ‘güçlü olmak’ üzerinden değerlendirilmektedir. Uluslararası ilişkiler okumalarında vazgeçilmez temel kavram olarak değerlendirilen gücün anlamına dair, kapsayıcı şekilde ifade eden evrensel bir tanım yapılamamıştır. Evrensel bir tanım yapılamayışının sebebi; oyunun kuralları, ortam ve aktöre göre birçok bakımdan gücün değişken niteliğinin bulunmasıdır. Güç kavramı tarih içerisinde anlam ve kaynakları bakımından ciddi değişimlere uğramıştır. Bu kavramsal değişim uluslararası ilişkilerde kabul gören üç tür güç sınıflandırmasını doğurmuştur. Sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç. Bu bölümde öncelikle gücün kavramsal tanımlanması yapılmış ve ardından güç türlerine yer verilmiştir. Çalışmanın araştırma soruları ve hipotezleri dahilinde, güç türleri içerisinde neden akıllı güç tercih edildiği ifade edilmiştir.

Sözlük anlamında güç, bir şeyleri yaptırmak ve bir şeyleri kontrol etmek, başkalarının aslında yapmayacakları şeyleri yaptırtma yeteneği anlamına gelir. Bir şeyleri kontrol etme yeteneği çoğunlukla belirli kaynakların varlığıyla ilişkilendirilir. Bundan dolayı uluslararası ilişkilerde güç okuması nüfus, jeopolitik konum, doğal kaynak, askeri kapasite ve siyasi istikrar gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Güç kavramı, teorik yaklaşımlar içerisinde merkezi bir öneme sahiptir. Yüzeysel bir bakış açısıyla bakıldığında güç kavramı, genellikle başat teorilerden biri olan realizm ile özdeşleştirilir. Ancak güç kavramı, İdealist yaklaşımda olduğu gibi Marksizm ve Feminizm gibi eleştirel teorilerde de önemli bir yere sahiptir. İdealist yaklaşım, gücün önemini uluslararası sistemde kabul ederken güç kaynaklarını savaş-şiddet hariç politikalarla ve özellikle ekonomik araçlarla yürütülebileceğini ileri sürer. Eğer güç merkezli uluslararası ilişkiler teorileri yalnızca realizmle özdeşleşirse herkes realist olurdu. Güç kavramı açısından incelendiğinde realizme özgü olan şey yalnızca ‘kaba somut’ eylemleridir (Wendt, 2005: 181-185).

Hans J. Morgenthau (1948: 32-36) gücü tanımlarken, bir aktörün diğer taraf üzerinde denetim kurmasını ve bu denetimin sürekliliğini sağlayacak her aracı içerebileceğini ifade etmiştir. Edward Hallet Carr (2001) gücü değerlendirirken üç temel kavram üzerinden ele alır: Askeri güç, ekonomik

güç ve görüş üzerindeki güç. Carr teorik olarak gücün ayrılarak incelenmesinin mümkün olduğunu ancak pratikte bu üç güç yaklaşımının da birbirine bağımlı olduğunu savunmuştur. Haluk Özdemir (2008: 119), gücün gerçekleşmiş olduğu bağlama da dikkat çekerek, iki veya daha fazla tarafın bulunduğunu ve tarafların algılamasına dayalı bir ilişki türü olarak tanımlanabileceğini ifade etmiştir. Özdemir, güç kavramının çok yönlü ve bağlamsal boyutunu ele alarak evrensel tanımının yapılmasındaki zorluğa dikkat çekmiştir. Küreselleşmenin de uluslararası sisteme etkisiyle birlikte ulus devlet anlayışı ve sistem okumaları değişmiştir. Küreselleşmenin bu kadar yoğun olmadığı dönemlerde gücün ana unsuru askeri güç ile ilişkilendirilirken, günümüzde güce yeni unsurlar da eklenmiştir. Bir devletin uluslararası sistemde ayakta kalabilmesi ve ulusal çıkarlarını gözetebilmesi, devletin gücüne bağlıdır. Yılmaz Tezkan (2005: 137)’a göre, devletlerin kendi güvenliklerini sağlama ve varlıklarının devam ettirebilmelerinin temel aracı güçtür. Uluslararası ilişkiler literatüründe güç değerlendirildiğinde; bir devletin kendi ulusal çıkarı için diğer devlete uyguladığı güç neticesinde, o devleti davranış veya politika değişikliğine itmesidir. Burada asıl önemli olanın bir ‘etki’ sonucuna ulaşabilmek olduğu ifade edilebilir.

Joseph Nye (1990: 154), geleneksel olarak büyük gücün varlığı savaştaki gücüyle değerlendirildiğini ancak askeri güç ve fetih, ‘güç’ kavramı içerisindeki önemini kaybettiğini ifade etmiştir. Teknoloji, eğitim ve ekonomik alanlarda yaşanan ilerlemeler gün geçtikçe daha çok önem kazanırken, coğrafya, nüfus ve hammadde gibi faktörler daha önemsiz hale gelmiştir. Nye (1990: 155), gücün kanıtını devletlerin sahip olduğu kaynaklarda değil, devletlerin davranışına yön verebilme, değiştirme yeteneği olarak değerlendirmiştir. Bir başka deyişle güç, davranışsal yaklaşımla açıklanır ve karşılıklı etkileşimsel bir biçimde kurulur. Sahip olunan gücün çıktısı, güç sahibi tarafından uygulanan gücün, karşı tarafta kendi çıkarlarına uygun bir değişikliğe gitmesine veya bir adım atmasına neden olmalıdır (Oğuzlu, 2014’ten aktaran: Yapıcı, 2015). Çoğu insan, gücün ne anlam ifade ettiğine dair sezgisel bir güce sahiptir. Robert Dahl (1957: 201-202), gücü insanlar arasında bir ilişki olarak tanımlar ve basit sembolik bir isimle ifade eder. Benimsediği yaklaşıma göre, gücün karşılaştırılabilirliği iki veya daha fazla kişi arasında güç kıyaslama yapılmasına izin vermesi, göreceli güç kavramını ortaya koyar. Dahl, ‘güç, nüfuz, kontrol ve otorite’ gibi kavramların tarihi oldukça eskiye dayanmakta olduğunu ifade etmiştir. Pek çok amaç için bu kelimelerin ifade ettiği anlamlar da ayrıma gidilmesi önemli olduğuna dikkat çekmiştir. ‘The Concept of Power’ adlı çalışmada bu kavramların arkasında yatan ilkel kavramı açıklamaya çalışmaktadır. Ancak kavramların iç içe geçmişliği karşısında etki kelimesinden bahsederken bile okurlarından bazılarının aslında kontrol kelimesinden bahsettiğine ısrar edebileceğini ifade etmiştir. Bu durumda Dahl, bu kavramların ifade ettiği anlamlarda ayrıma gidilmesi gerektiğini ifade ederken, zaman zaman kavramları birbirlerinin yerine kullanabilmek içinde izin istemiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi güç kavramının başka kavramlarla iç içe geçmiş yapısı, evrensel tanım yapılamayışının sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Joseph Nye (2008: 94), 'Public Diplomacy and Soft Power' adlı eserinde gücü etkileme yeteneği olarak değerlendirmiştir ve Nye'e göre bir başkasının davranışlarını veya düşüncelerini etkileyebilmenin üç ana yolu vardır. Bunlardan ilki (sticks) sopa, zorlama ve tehditleri içerir. İkincisi ise (Carrot) havuç, teşvikler ve ödemeler diğerlerinin sizin talep ettiğiniz şeyi isteyerek kabul etmelerini sağlar. Örneğin, az gelişmiş veya gelişmekte olan bir ülkenin, gelişmiş ve güçlü bir devletin takip ettiği politikaları kendi isteğiyle takip edebilir. Bir başka eserinde Joseph Nye, (1990: 177) 'The Changing Nature of World Power' adlı çalışmasında gücü, uluslararası siyasette 'hava' metaforuna benzeterek, herkesin hakkında bir şeyler söylediğini ancak çok azının bilimsel bilgiye sahip olduğunu ileri sürmüştür. Çiftçiler ve meteorologlar havanın nasıl olacağını tahmin etmeye çalışıyorlarsa, devletlerin önde gelen liderleri, analistler ve uzmanlar uluslararası güç dağılımındaki dinamikleri anlamaya çalışırlar. Sistemde güç değişimi yaşandığında tüm uluslar bu durumdan etkilenir ve hatta genelde güç değişimleri dünya savaşları ile ilişkilendirilir. Bu durumda sistemde güç geçişlerinin okuması hayati önemde olmakla birlikte, sistemde güç okumalarının yapılabilmesi için, güç, güç dengesi ve hegemonya terimleri ayrıntılı şekilde ele alınarak, aralarındaki ayrımların tanınması gerekir.

Gücü insanlar arası ilişki olarak tanımlayan Robert Dahl (1957: 204), güç ilişkisinin bazı koşullarına yer vermiştir. Bunlardan ilki, bir aktör karşı tarafa güç uyguladığında ne olursa olsun belirli bir süre geçmesi gereklidir. Bu gereklilik, bir aktörün (a) güç girişimleri, diğer aktör üzerinde (b)'nin tepkilerinden önce gelmedikçe, herhangi bir kişi a'nın b üzerinde çok gücü olmadığı sezgisine kapılır. Örneğin x şirketi başkanı yeni politikaları açıklayıp düzeni sağlar. Ancak her yeni politika, satış departmanı müdürü tarafından şirket başkanına sunulur. Yani gücün kimde olduğu belirli süre içinde ve araştırmayla sağlanmalıdır. İkinci gerekli koşul, ilk koşul gibi açıktır ve araştırmalarda önemlidir. Herhangi bir güç ilişkisi olması için somut bağlantı olmalıdır. A, yani aktör öncelikle somut güç akışı bağlantısı kurup kuramayacağına bakmalı eğer güç akışı kurabileceği bir araç yoksa ilişkiyi ilerletmenin anlamı yoktur, böylelikle ilişki elemeye pratik öneme sahiptir. Üçüncü koşul ise, a'nın b'ye yapmak istemediği bir şeyi yaptırmak için başarılı bir girişim öne sürer. Dahl burada öğrencilerinden örnek vererek, yaz tatilinde öğrencilerine okuması için verdiği kitapla ilgili dönüşte sadece soru soracağını söylerse büyük ihtimalle okunma ihtimali %1 olacaktır. Ama kitapla ilgili sınav yapacağını ve not vereceğini söylerse kitabın okuma oranı %99 olacaktır. Böylelikle öğrencilerin kitabı okumasına yönelik onların üzerinde bir güç sahibi olduğunu söylemek mümkündür.

Gücün varlığını tespit etmek nispeten daha kolayken, gücün kıyaslamasını yapmak daha zordur. Dahl, McCarthy'in Senato'da kınanmasından sonra Roosevelt'in gücünün eskiye kıyasla daha da düştüğünü ve Stalin'in daha güçlü olduğuna dair yaygın bir düşüncenin olduğunu ileri sürer. Daha az güçlü ve daha çok güçlü derken ne demek isteniyor? Açıkça görülüyor ki doğru şekilde analiz edebilmek için, öncelikle daha fazla güç, az güç ve eşit güç kavramlarının neyi ifade ettiği irdelenmelidir. İki farklı aktörün gücünü kıyaslayabilmek için beş farklı faktör incelenebileceğini

varsayar. Birincisi, güçlerin temellerindeki farklılıklar. İkincisi güçlerin temelini kullanma yönündeki farklılıklar. Üçüncüsü, güçlerin karşı aktörde uyandırdığı etkideki farklılıklar. Dördüncüsü, karşılaştırılabilir oranlarla karşı aktörlerin sayısındaki farklılıklar. Beşincisi olasılıklardaki değişiklikteki farklılıklar. Değerlendirildiğinde, ilk iki faktörün etkilemek isteyen aktörü ilgilendirirken, son üç faktör etkilenen tarafın analiz edilmesidir. Yani alınan tepkiler değerlendirme açısından oldukça önemlidir. Burada önemli sorun, iki aktörün gücünü kıyaslayabilmek için aktörler, yanıt verenler, araçlar ve kapsamlar arasında karşılaştırılabilirliği sağlayacak bazı ortak özellikler bulunup bulunamayacağı sorusudur. Bunun cevabı maalesef hayır. Olasılıklardaki değişikliği birleştiren tek bir ölçüt bulmak mümkün değildir. Dahl, öğrencilerini bir cuma günü sınava çağırma gücüyle, bir polis memurunun öğrencilerin yola park ettiği araçların yasal izin süresi bittiğinde kaldırma gücünü karşılaştırır. İki farklı olayın olasılıklardaki değişimin, tek bir ölçekte birleştirilemeyeceğini savunur (Dahl, 1957: 206).

Gücün değişen yapısı, kaynakları ve günümüzdeki sistem anlayışı göz önüne alınarak, güç kavramı değerlendirilmelidir. Joseph Nye (1990: 179), gelişen endüstriyel teknolojinin askeri kaynaklara uygulanmasıyla savaşların ulaştığı yıkıcı boyut ve 1945'ten itibaren başlayan nükleer çağ, gelişen bilim ve teknolojinin, gücün yapısında ve kaynaklarındaki değişikliklere dikkat çekmiştir. Nükleer silahlardan elde edilen gücün sahip olduğu yıkıcı güç ve genel olarak kullanılabilecek herhangi bir askeri gücün uygunsuz ve maliyetli olması, gücün temel kaynağı olarak değerlendirilen devletin 'savaş gücü' kaynağının sorgulanmasına neden olmuştur. Örneğin 1853 yılında ABD, Japonya'yı limanlarını ticarete açması için bombalamakla tehdit edebilirdi. Ancak günümüzde bunu hayal edebilmek bile çok zordur. Nye (1990: 180), aslında bu söylemiyle değişen uluslararası sisteme ve bundan dolayı günümüzde pratikte sert güç uygulamalarının problemliliğine dikkat çekmek istediği ifade edilebilir. Gücün değişen kaynaklarında özellikle ekonomik gücün önemi kabul edilmekle birlikte diğer güç faktörlerinde olduğu gibi sadece basitçe somut kaynaklarla ölçülemez. Somut olmayan yönleri de göz önüne alınarak incelenmeli, göreceli maliyetler göz önüne alınmalıdır. Göreceli maliyet bir ilişkide karşılıklı bağımlılığı ifade eder. Örneğin ABD ve Japonya arasındaki ekonomik ilişkide ABD'nin eli daha güçlüyse, ABD Japonya'ya daha az bağımlıysa bu asimetri bir güç kaynağıdır. Bir taraf için elini güçlendirir diğer taraf için elini zayıflatır Böylelikle sadece rakamsal değerlerine değil, iki ülkenin de göreceli zayıflıkları incelenmiş olur. Gücün değişen kaynakları dikkate alınarak, somut güç harici yumuşak güç gibi soyut faktörler günümüzde çok etkilidir. Küreselleşmeyle birlikte artan karmaşık karşılıklı bağımlılıktan dolayı devletler sistemde göreceli güç değerlendirmelerini yapmalıdırlar.

Çağımızda, bilgi temelli ekonomiler ve ulusötesi karşılıklı bağımlılık arttıkça, gücün aktarımı daha az, soyut kaynaklar eskiye kıyasla daha fazla ve daha az zorlayıcı etkiye sahip hale gelmektedir. Ancak tüm bu farklılaşmalara rağmen gücün tam anlamıyla dönüşümünü sağladığını söylemek doğru olmaz. 21. yüzyılda bilgi ve kurumsal güç kesinlikle çok daha fazla öneme sahip olacak ancak askeri güç önemini korumaya devam edecektir. Ekonomik bakımdan piyasalar ve doğal kaynaklarda

önemini koruyacaktır. Modern ekonomik yapılar geliştikçe, hizmet sektörü de gelişecek ve hizmetler ile imalat arasındaki fark gittikçe daha çok bulanıklaşacaktır. Zaman ilerledikçe bilgi dahada artacak fakat bilgide kritik gücü belirleyen bu gelişmelere hızlı ve esnek tepki verebilen kurumsal kapasiteler olacaktır. Uluslararası sistemde kabul gören popüler kültür gibi siyasi uyum da önemini korumaya devam edecektir (Nye, 1990: 183). Gücün değişimini daha net anlamak için, gücün kaynaklarındaki değişimin farkına varmanın önemli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Joseph Nye, aşağıda bulunan tabloda 1500-1900 yılları arasında güçlü devletleri, güç kaynakları açısından incelemiştir.

Tablo 1: Öncü Devletler ve Önemli Güç Kaynakları, 1500-1900

Periyot	Öncü Devlet	Önemli Kaynaklar
16. Yüzyıl	İspanya	Külçe altın, sömürge ticareti, paralı asker orduları, hanedan bağları.
17. Yüzyıl	Hollanda	Ticaret, sermaye pazarları, donanma.
18.Yüzyıl	Fransa	Nüfus, kırsal sanayi, kamu yönetimi, ordu.
19.Yüzyıl	Britanya	Endüstri, politik uyum, finans ve kredi, donanma, liberal normlar, ada konumu (kolay savunma).
20. Yüzyıl	Amerika Birleşik Devletleri	Ekonomik ölçek, bilimsel ve teknik liderlik, evrenselci kültür, askeri güçler ve ittifaklar, liberal uluslararası rejimler, ulusötesi merkez iletişim.

Kaynak: Nye, 1990: 183

Tablo incelendiğinde 18. yüzyıla kadar sistemde etkin olan devletlerin güç kaynaklarının esasında somut ve sert güce dayalı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak 19. yüzyılda İngiltere'nin güç kaynakları değerlendirildiğinde liberal normlara yani soyut kaynaklara yer verildiği görülmektedir. Benzer şekilde 20. yüzyıl ABD'nin güç kaynakları değerlendirildiğinde ise yine soyut nitelikli, evrenselci kültür kendine yer bulmuştur. Esasında bu faktörler yumuşak güç araçları olarak değerlendirilebilir, böylelikle sistemde yaşanan değişimlere de perspektif sunmaktadır.

2.1.1. Sert Güç ve Realizm

Sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç kavramına kıyasla çok daha öncesinden literatürde tartışılan bir kavramdır. Sert güç, uluslararası ilişkiler literatüründe başat teorilerden biri olan klasik realizm ile sık sık anıldığı, bundan dolayı realizmin öncü düşünürlerinin aynı zamanda sert güç ile ilgilendikleri ifade edebilir. Çalışmanın kavramsal çerçevesini akıllı güç oluşturduğu için sert güç kaynaklarına perspektif sunması adına, realizm öğretileri de incelenmiştir. Bu başlıkta öncelikle 'Sert Güç' kavramsallaştırmasının ortaya çıkmasına katkıda bulunan, Niccola di Bernardo dei Machiavelli, Thomas Hobbes, Edward Hallet Carr, Hans Joachim Morgethau gibi isimlerin yaklaşımlarına yer verilmiştir. Aynı zamanda sert güç alanında daha yakın tarihlerde çalışma yapan düşünürlerin, Joseph Nye, Robert Dahl, Colin S. Gray ve Stephen D. K. Krasner'in sert gücü nasıl yorumladıklarına değinilmiştir. Uluslararası ilişkiler literatüründe II. Dünya Savaşı sonrası sert gücün artan popülaritesine zemin hazırlayan nedenler ele alınmıştır.

Sert güç, tarihte çok daha fazla pratikte kullanılmıştır. Bunun sebebi sert güç anlayışında ilkel gücü kabul ettirme isteği olmasındandır. Sert güç kavramının bilimsellik kazanması ise Niccola di Bernardo dei Macvhiavelli döneminde. Machiavelli, devlet içinde iktidarın sağlanması için askeri güç ile korku dolu politikaları önerir ve bir devlet için önemli olanın güçlü olması gerektiğini vurgular. Machiavelli'nin bu yaklaşımı sert gücün bugünkü değerlendirdiğimiz anlama gelmesine katkıda bulunmuştur (Yatağan, 2018: 71) Machiavelli'nin en ünlü 'Prens' adlı eserinde, İtalya'nın içinde bulunduğu parçalanmışlıktan yola çıkarak, iktidarın dinsel ve ahlaki kaygılarının olmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Realizm tartışmalarında, yapmış olduğu çalışmalarla önemli etkilerde bulunan isimlerden biri Thomas Hobbes'tur. Hobbes, 'Leviathan' eseriyle güç, çıkar, sistem ve anarşi gibi kavramlara yönelik farklı bir bakış açısı sağlamıştır. Hobbes, hayatta kalma ve sürdürme iç güdüsünün insanların bütün davranışlarına yön verdiğini ileri sürmüştür. Hobbes'a göre insanlar için en önemli şey kendi çıkarlarıdır ve bundan dolayı 'Bellum omnium contra omnes' yani 'Herkesin herkese karşı savaş durumu' meydana gelmektedir. Hobbes, bu düşüncenin temelini 'Homo homini lupus' yani 'İnsan insanın kurdudur' şeklinde açıklamıştır. Bütün insanların güce başvurma yetkisi çatışmaların ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılacaktır (Arı, 1999: 181). Hobbes, insanların sürekli iktidar elde etme arzusuna dikkat çekerek, insanların sahip oldukları gücün onlara yetmeyeceğini ve sürekli güç elde etme arzusuna sahip olduklarını ifade etmiştir (Yurdusev, 2004: 44-45). Bunu önlemek için toplum sözleşmesiyle insanların güç kullanma yetkisini, devlete yani 'Leviathan'a verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Arı, 1999: 181).

Uluslararası ilişkiler disiplininde Edward Hallet Carr, realist teorinin ilk çağdaş yorumcusu olarak değerlendirilir. Carr, iki savaş arası dönemde literatürde baskın olan idealizmi ütopyacı ve idealist olarak değerlendirip eleştirmiştir (Sönmezoğlu, 1992: 142). Carr, ilk önde gelen siyasal realist olarak kabul ettiği Machiavelli'nin üç temel yaklaşımını benimsemiştir. Bunlardan ilki, tarihte yaşanan olaylar bir nedenler silsilesidir ve bunu anlamak akıl ile mümkün olur, hayal ile değil. İdeal düşünce, ideal bir dünya düzeni sağlamayacaktır, ideal bir düzen olmadıkça idealizm söz konusu olamaz. Son olarak, ahlak politikanın bir fonksiyonu ve gücün bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Uluslararası hukukun ve ulus üstü örgütlerin varlığı ve etkileri sorgulanmalıdır (Arıboğan, 1998 :161) Carr'ın realizmdeki yeri idealizmin ortak güvenlik anlayışına ve gücü göz ardı etmesine yönelik bir karşı çıkış, eleştiridir. Realizmde önemli bir isim olarak kabul edilen Hans Morgenthau gücü, bir aktörün diğer taraf üstünde hem (düşünce) akıl noktasında hem de fiziksel eylemlerinde sağladığı kontrol olarak ifade etmiştir. Bu güç bir ilişki biçimidir ve güç uygulanan tarafın eylemlerinde değişiklik sağlaması beklenir. Morgenthau'ya göre güç kavramı etki ve kuvvet kavramlarından ayrı incelenmelidir. Güç, şiddet kullanma tehdidini içerir, doğrudan sonuç belirleme yeteneğine sahiptir. Kuvvet, gücün psikolojik etkisi hariç fiziksel olarak şiddeti ifade eder. Etki ise, eylemler üzerinde doğrudan değil dolaylı yollardan yönlendirmeye neden olmasıdır (Tanrısever, 2005: 55-56). Sert güç yaklaşımında fiziksel şiddet haricinde psikolojik şiddete de önem vermesi önemlidir.

Realizmde ontolojik olarak devletler baş aktör kabul edilmiştir, analiz kapsamını daraltmış ve sistemde yaşanan devlet dışı aktörlerin sebep olduğu olguların analiz edilmesini engelleyecek derecede sınırlamıştır. Realizm yaklaşımı, metodolojik ve epistemolojik olarak, toplumsal ilişkileri yönettiği varsayılan ‘yasaları’ keşfetmeye benzeyen bir ‘bilim yapma’ yaklaşımıyla ilişkilendirmiş ve bu yaklaşımların sonuçlarının ‘ampirik’ doğrulanabilir olgularla temellendirmeye çalışmıştır. Bu yaklaşımla aslında gücün tek boyutunu, genelde askeri olarak ve çok nadir de ekonomik kapasite yönünden analiz edilmiştir (Bilgin ve Eliş, 2008: 8). Akademik yazıda, yeni neo-realist savunucuları devletlerin özellikle sert güçlerine vurgu yaparken, liberal kurumsalcı akademisyenler devlet idaresinin temel bir kaynağı olarak yumuşak gücü değerlendirirler (Ernest, 2008: 114). Realistlere göre, egemen devletlerin üst bir otoriteyi kabul etmemesi, uluslararası sistemin anarşik bir yapı olarak nitelendirilmesinde bir faktördür. Egemen devletler sistemde ilişkilerini çatışma ile düzenler ve bu noktada güç önemli bir faktördür. İlişkilerin sürekli çatışma ve rekabetle yönlendirilmesi, sistemin anarşik olmasına neden olan bir diğer etkidir (Yurdusev, 2004: 44-45). Anarşik olarak değerlendirilen sistemde, en önemli problem güvenliğin sağlanmasıdır. Güvenlikse devletin ulusal çıkarı olarak değerlendirilip, güç ile özdeşleştirilmiştir. Güç içerisinde birçok anlam barındırır da sert güç anlayışında emir verebilme yeteneği ve verilen emirlerin yerine getirilmesini sağlayacak etki olarak değerlendirilebilir (Ateş, 2009: 18-19). Sert güç denildiğinde akla öncelikle askeri ve ekonomik güç gelse de aslında coğrafik yapı, teknolojik gelişmişlik, popülasyon, gibi etmenleri de içerir. Ancak diğer etmenler askeri ve ekonomik güce hizmet eder, yani nihai sonuç askeri ve ekonomik güçte elde edilen kazanımlardır (Bayır ve Sönmezoğlu, 2014: 9)

Colin S. Gray (2011:5) ‘Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 20st Century’ adlı araştırma raporunda sert gücü, bir devletin diğer devlete askeri gücünü kullanarak veya ekonomik faktörlerle tehdit veya ödül yöntemiyle istediğini yaptırması olarak değerlendirir. Sert güç uygulamalarına maruz kalan devlet, çıkarlarını temel olarak hesaplanabilir maliyet ve fayda bakımından analiz edilmesini zorunlu kılar. Devlet bu analize göre hareket etmelidir. Gerçekçi güç anlayışını ‘sert’ yapıya sahip olmasını sağlayan şey, yalnızca maddi olana odaklanması değil, gücün doğrudan etkileşim aracılığıyla ifade edilmesine yapılan vurgudur (Bilgin ve Eliş, 2008: 9) Sert güç yaklaşımında, aktörlerin ve güç kaynaklarının önceden oluşturulduğunu kabul eder, görünür çatışmalarda karar verme şekillerine odaklanır (Dahl, 1957). Stephen D. Krasner (1982), ‘Regime Power’ konusu üzerine çalışması gibi istisnalara rağmen, gücü tek boyutuyla değerlendirerek, ikinci boyutuna yer vermemektedir. Krasner, sözde realist yaklaşımla gücü şöyle tanımlar:

1. Güç, bir oyunda hangi aktörün yer alacağını belirleyebilir. Uluslararası sistemde daha az güçlü aktörler neredeyse hiçbir zaman masaya davet edilmezler.
2. Güç, oyunun kurallarını belirlemede ve dikte etmede kullanılabilir, örneğin ilk hamleyi kimin yapacağını belirlemek.

3. Güç, getiri matrisini kendi lehine değiştirmek içinde kullanılabilir. Örneğin, büyük bir ithalatçı ABD'nin, bir ihracatçıyı kendi iç ekonomisinde yapısal değişikliklere gitmesi yönünde zorlayabilir ve bunu yapacak olduğu ithalatı kesmekle tehdit ederek yapabilir.

Realizm de ilk gelenek bilardo topu metaforunda bir araya getirilerek özetlenmiştir. Bilardo topu modeline göre, sistemde sadece devletler vardır. Dış ortam yoktur, bilardo masası (uluslararası sistem) dikkate alınmaz. Devletlerin önceliği güçlerini maksimum seviyeye çıkarmaktır. Güç göreceli bir kavramdır, devletler ne kazandıklarıyla değil diğer devletlerin ne kazandıklarıyla ilgilenir (Jervis, 1979). Bilardo topu yaklaşımı, 1960'lar boyunca Sovyet ve ABD ilişkilerinin yoğun olduğu dönemde uluslararası ilişkiler biliminde hüküm sürmüştür. Dünya sıfır toplamıdır. Devletler göreceli güçlerini arttırmak için, politik olmayan girişimlerde de bulunur. Örneğin, bir devletin ekonomi politikası aslında kendi başına bir amacı ifade etmez. Ekonomi politikaları güce ulaşmada bir araç olarak kullanılır, nihai amaç güç elde etmektir. İkinci realist gelenek ilk yaklaşımdan daha karmaşıktır. Yaklaşımda dikkat çekilen nokta, devlet gücünün dağılımının dış çevre üzerinde sahip olduğu etkisidir. Örneğin, dünya ticareti, uzay kullanımı, deniz yatağı kullanımı gibi alanlarda devletler kuralları belirleyebilirler. Çatışmaların varlığı kabul edilir, ancak dünya sıfır toplamı yaklaşımla değerlendirilmez. Bazı devletlerin belirli alanlarda sağladıkları fayda, diğer devletlerin durumunu etkilemez. Göreceli güç yeteneklerinin aracı ne olursa olsun hedefi devletti. Ancak ikinci geleneksel yaklaşıma göre, ekonomik girişimlerin nihai hedefi sadece ekonomi olabilir (Krasner, 2008: 498).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemde kurulan barış düzeni idealizm yaklaşımının baskın olmasını sağlamıştır. Ancak Almanya'da 1930 yıllarında başlayan Nasyonal Sosyalizm hareketleri ve diğer bazı devletlerde otoriter yönetimlerin başa gelmesiyle idealizm sorgulanır hale gelmiştir. Uluslararası sistemde yaşanan bu değişimler uluslararası politikada benimsenen idealizm yaklaşımının yerini, siyasal realizme bırakmasına neden olmuştur (Sönmezoğlu, 1992: 143). Uluslararası sistemde ekonomik bozulmalar, 1929 yılında ABD'den tüm dünya devletlerine yayılan 'Büyük Buhran', I. Dünya Savaşı'nı kaybeden devletlerde artan milliyetçilik duyguları ve sistemi yeniden revize etme isteği, idealizmin açıkladığı barış ortamının çözülmesine neden olmuştur. Sistemde meydana gelen bozulmalar idealizmin tartışılmasına yol açarak, realizmin canlanmasına zemin hazırlamıştır (Eralp, 2004: 69) II. Dünya Savaşı'nın meydana gelmesi ve sonraki süreçte bir tarafta idealistler hala barışçıl bir düzenin kurulabileceğini savunurken, realistler bir an önce Sovyet'e karşı mücadele etmek için birlik olunması gerektiğini savunmuştur. Yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı 1940 ve 1970 yılları arasında uluslararası politika alanında yapılan çalışmaların ağırlığı klasik realizm olmuştur. Bu teoride güç kavramı, ulusal güç ve insan unsurunu merkezine alarak değerlendirilmiştir. Realizm anlayışına göre, uluslararası ilişkilerde devlet en önemli aktördür ve buradan hareketle uluslararası politika aslında devletler arasındaki mücadeledir. Güç uluslararası ilişkileri anlamada, temel kavram olarak değerlendirilir. Devlet içi dinamikler göz ardı edilmiş ve

çok uluslu şirketler, uluslararası hukuk, ulusüstü örgütler aktör olarak kabul edilmemiştir (Arı, 1999: 163-166).

Uluslararası ilişkiler literatüründe sert güç, tarihte ilkel yöntem olarak kullanılmış ve özellikle 1940-1970 yılları arasında açıklayıcı bir perspektif sunmuştur. Günümüzde sert güç, önemini korumaya devam etmektedir. Fakat sistemde yaşanan değişimlerden dolayı sert güç haricinde, göz önüne alınması gereken birçok faktör bulunmaktadır. Bu çalışmada sert gücün ne olduğu ve nasıl bir sistem anlayışında başarılı olacağı realizm öğretilerinden yola çıkılarak ifade edilmiştir. Bu noktada yine realizm öğretilerinden yola çıkarak neden sert gücün Türkiye'nin Doğu Afrika ülkelerine yönelik politika girişimlerini açıklamakta yeterli bir perspektif sunamayacağı aşağıda ifade edilmiştir.

'Sistem ve yapı, verili ve değişmez olarak kabul edilir' önermesi, realizmin değişimi açıklama noktasında perspektife sahip olmadığı için eksiklik olarak değerlendirilmesine neden olmuş ve önemli eleştiriler almıştır. Bu aslında tarihte uzun zaman boyunca ilkel yöntem olan sert güç yaklaşımının hüküm sürmesi noktasında destekleyici bir önerme olarak değerlendirilebilir. Sert gücün günümüz uluslararası ilişkilerinde tek başına başarı sağlayamamasının en önemli nedenlerinden biri sistemde yaşanan değişimlerdir. Öncelikle sistemde meydana gelen değişimlerin kabul edilmesi gerekmektedir. Bu değişim, sistemdeki aktörleri (Uluslararası Hukuk, Uluslararası Örgütler, Bölgesel Örgütler ve STK'lar vd.) ve sistemde meydana gelen yeni tehditleri (terörizm, küresel ısınma ve dünya ekonomik krizleri vd.) kapsamaktadır. Günümüzde bu değişim kabul edilmeden, devletlerin başarılı bir şekilde varlıklarını devam ettirmeleri mümkün olmadığı söylenebilir. Küreselleşme ve artan karmaşık karşılıklı bağımlılık devletleri ortak küresel problemlere karşı, yine ortak hareket etmelerini zorunlu kılmaktadır. Yaşanılan bu değişimler ve karmaşık karşılıklı bağımlılık sistem düzeyinde gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik bir dizi örgütler kurulmuş, antlaşmalar ve deklarasyonlar düzenlenmiştir. Bu çalışmada, Soğuk Savaş sonrası dönemde sistemde yaşanan değişiklikler, Türkiye'nin bu değişiklikler karşısında sistemden etkilenecek inşa ettiği yeni dış politikası ve TİKA'nın kurumsal yapısı konstrüktivizm temelinde ele alınmıştır. Türkiye 1998 yılında 'Afrika Açılım Eylem Planı' ilan ederek, Afrika kıtasıyla ilişkilerini geliştirmek için bir dizi yumuşak güç faaliyetinde bulunmuştur. Günümüzde uluslararası sistemde etkin bir güç olmak için askeri güç ve kaynakları tek başına yeterli değildir ancak temel önemini korumaya devam etmektedir. Bu noktada konstrüktivizm yaklaşımıyla beraber, akıllı gücün sert güç ayağı göz önüne alınarak bu çalışmada realizm teorisinden de faydalanılmıştır. Türkiye, alıcı ülkelerin 'temel güvenlik' problemlerine karşı sert güç kaynaklarını TİKA aracılığıyla özellikle: asker, jandarma ve polis eğitimleri dahilinde kullanmaktadır. 'Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi' TİKA ve Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliğinde ilk 2007 ve 2008 yılları arasında pilot ülke olarak seçilen Arnavutluk ve Kırgızistan ile başlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 273). Her geçen yıl proje kapsamı genişletilmekte ve yeni ülkeler dahil edilmektedir.

‘Uluslararası sistem anarşiktir, uluslararası hukuk ve uluslararası örgütler sistemde önemli değildir’ önermesi değerlendirildiğinde, askeri güç, şiddet ve kuvvet temelli politikalar ile sert gücün yürütüldüğünü ifade ettik. Ancak bu politika biçimi aslında uluslararası hukuk ve uluslararası örgütler tarafından bir dizi antlaşmalarla sınırlandırılmaya ve engellenmeye çalışılmaktadır. Bu noktada devletlerin anlaşmalarda belirtilen durumlar haricinde sert güç girişiminde bulunması Uluslararası Ceza Mahkemesi ve BM gibi güçlü uluslararası örgütler tarafından kınanmasına ve hatta müdahale edilmesine sebep olacaktır. Türkiye’nin Doğu Afrika ülkelerine yönelik girişimleri değerlendirildiğinde sert güce yönelik eylemleri, alıcı ülkenin faydasına askeri destek ve askeri yönde eğitimlerin verilmesidir. Ancak burada dikkate alınması gereken nokta, alıcı ülkenin faydasına yönelik gerçekleştirilen girişimler olmasıdır. Sert güç kaynakları kullanılarak tehdit veya şiddet yoluyla, Doğu Afrika ülkeleri üzerinde güç sahibi olunması söz konusu değildir.

‘Aktör sadece devlettir’ önermesi değerlendirildiğinde, BM Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, Monterrey Konsensüsü, Paris Deklarasyonu ve DAC kriterleri önemsiz aktörlerdir. Ancak bu çalışmanın hipotezlerinden biri, yukarıda ifade edilen uluslararası konsensusların, Türkiye’nin dış politikasında ve ilişkili olarak TİKA’nın faaliyetlerinde etkisinin olduğudur. Aynı zamanda küresel problemlere karşı uluslararası sistemde çoğunluğun kabul ettiği antlaşmalara uyum gösterilmediğinde, aktör ülkenin sistemde bulunan aktörler (ülkeler ve uluslararası örgütler, bölgesel örgütler, STK’lar ve sistemde kabul edilen diğer aktörler) tarafından kınanması mümkündür. Bu durum ülkenin zararına olacak, uluslararası sistemde yalnızlaştırılmasına sebep olacaktır.

‘Devlet için en önemli şey çıkarlarıdır’ önermesi değerlendirildiğinde, realizmde sert güç kullanımı devletin çıkarları söz konusu olduğunda mübah olarak değerlendirilir. Daha önce değindiğimiz gibi uluslararası örgütler ve uluslararası hukuk bakımından, ulusal çıkar için sert güç kullanımının yaptırımları ve sonuçları olacaktır. Türkiye ‘Doğu Afrika’ ülkelerinde yürüttüğü politikalarda, sert güç kaynaklarını alıcı ülkenin faydasına ve güvenliğini sağlamak amacı ile kullanmaktadır. Devletlerin elbette halen çıkarları vardır ve bunları gözetirler. Ancak bu realizmde benimsendiği gibi sadece çıkar odaklı politikalar sebebiyle sert güç kullanımı, sistem ve sistemdeki aktörler tarafından kabul görmeyecektir. Yukarıda ayrıntıyla ifade edildiği gibi, Krasner (1982) gücü realist odaklı ve sert gücü şöyle değerlendirmiştir: Güç bir oyunda kimin yer alacağını, kuralların neler olacağını, kimlere kuralların dikte edileceğini ve oyunun kimin lehine olacağını belirlemede önemlidir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak, Türkiye’nin Afrika kıtasında sahip olduğu güç ile oyuna dahil olabilmesi ve yön verebilmesi için gücün sert güç ayağı zaruridir.

2.1.2. Yumuşak Güç

Yumuşak güç kavramı ilk kez 1990 yılında “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power” adlı çalışmasıyla Joseph Nye tarafından uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırılmış kavramdır (Nye, 1990). Ancak Josep S. Nye, Watanebe Yasushi ve David McConnell’in

editörlüğünde “Soft Power Superpowers” adlı eserin ön sözünde, 1989 yılında yumuşak güç kavramını ürettiğini ileri sürmüştür (Yasushi ve McConnel, 2008). Kavram uluslararası ilişkiler literatürü için yeni olarak kabul edilse de aslında olgu olarak literatürde çok daha öncesinde tartışılmaya başlanmıştır. Edward Hallet Carr 1939 yılında ilk baskısını yaptığı ‘The Twenty Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations’ adlı eserinde, siyasal amaçlar bağlamında ekonomik ve askeri güce önem atfetmekle birlikte, fikirler üzerinde güç sağlamanın öneminin göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Böylelikle yumuşak güç olgusunun stratejik önemini ilk fark edenin Carr olduğu ve kavramın ortaya çıkmasını sağlayanın Nye olduğu ifade edilebilir.

Joseph Nye (1990: 157), (ulus ötesi şirketler, terör örgütleri, dini gruplar, petrol şirketleri gibi) yeni aktörlerin dünya siyasetine etkisi göz önüne alınması gerektiğini ileri sürer. Dünya siyasetinde değişen aktörler, uluslararası sistem okumasında da değişikliğe neden olmuştur. Uzun zamandır kabul gören geleneksel görüşe göre devletlerin hayatta kalması askeri güçlerine bağlıydı. Toprak bütünlüğü ve egemenlik hayatta kalmak için ilk sıradaydı. Ancak artık tehditler toprak bütünlüğüne değil, ekonomik ve ekolojik tehditleri içererek çok daha karmaşık hale gelmiştir. Nye (1990: 159), sistemdeki değişen tehditlere dikkat çekerek sadece sert güç kullanımıyla, yeni tehditlere karşı önlem alınamayacağını ve çözüm olmayacağını ifade etmiştir. Günümüzde güç anlayışının değişimini açıklamak için Nye Japonya’yı örnek göstermiştir. Japonya’nın nükleer güç ve konvansiyonel silah gücüne sahip olmak için ekonomik gücü elverişli olmasına rağmen hem ülke içi hem de diğer ülkelerle siyasi problemler yaşanmasına neden olacaktır. Aynı zamanda Nye (1990: 160), Dünya siyasetinin yalnızca kısmi değişim geçirdiğini, geleneksel jeopolitik gündem önemini korumakla beraber, askeri güç ‘güç’ kaynaklarının önemli bir bileşeni olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Joseph Nye’in kavramsallaştırmasından önce, literatürde yumuşak güç araçları olarak kabul edilen öğelere yönelik yapılan çalışmaların mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Morgenthau, 1948 yılında yayınlamış olduğu ‘Politics among Nations’ adlı eserinde bir devletin milli gücünü değerlendirirken coğrafya, doğal kaynaklar, askeri kapasiteye önem atfetmekle birlikte, milli karakter, milli psikoloji ve devletin yürütmüş olduğu diplomasiye gibi niteliksel araçlara yer vermiştir (Morgenthau, 1948: 96-106). Kavramsal olarak baktığımızda, Nye’e göre, yumuşak güç başkalarının sizin istediğiniz şeyi istemesini sağlamaktır. Diğer ülkelerin istediği şeyi etkileme gücü; kültür, ideoloji ve kurumlar gibi soyut olan güç kaynaklarıyla ilişkilendirilir. Yumuşak güç, sert komutan gücü kadar önemli olarak değerlendirilmelidir. Bir devlet kendini uluslararası sistemde meşru olarak kabul ettirebilirse, daha az dirençle karşı karşıya kalır. Eğer devletin sahip olduğu kültürü ve ideolojisi çekicisiyse, diğer devletler politikalarını istekle takip edecek, herhangi bir zorlayıcı ve maliyetli uygulamaları kullanmasına gerek kalmayacaktır. (Nye, 1990: 165-166). Yumuşak güç, bir ülkenin bir durumda, diğer ülkelerin kendi çıkarlarıyla uyumlu olarak tercihte bulunması veya çıkarlarını belirlemesinde yapılandırma yeteneğidir (Nye, 1990: 168). Bir devletin

kendi istediğini başka devletlere yaptırtmak için sert güç ve komuta gücü kullanmadan, yumuşak araçlarla istediğini yaptırtması, gücün ikinci bir yönü ‘yumuşak güç’ olarak ifade edilebilir (Nye, 2023: 12). Siyasi liderler ve politikacılar yumuşak gücün değerini uzun yıllardır anlamışlardır. Yumuşak güç araçları demokratik devletlerde günlük siyasetin temelini oluşturur. Diğerlerinin tercihlerine yön verme yeteneği araçları ise; çekici bir karakter, kültür, siyasi yaklaşım ve değerler, kurumlar, meşru bir otoriteye sahip olmak gibi maddi olmayan kavramlarla ilişkilendirilir: ‘Benim istediğimi yapmanı sağlayabilirsem, seni istemediğin şeyi yapmaya zorlamak zorunda kalmam.’ (Nye, 2008: 95).

Yumuşak güç sadece etki ve ikna yeteneğinden çok daha fazlasını ifade eder. Tehdit (threat) veya ödeme (payment), yani sert güç kaynakları ile de etki sonucu doğurabilir. Bu yüzden yumuşak güç baştan çıkarma, cezbetme ve çekme yetenekleriyle birlikte değerlendirilmelidir. Bu bakış açısıyla incelendiğinde yumuşak güç davranışsal terimlerle, çekici güç olarak ele alınır. Bu çerçevede cazibe yaratacak varlıklar, yumuşak gücün kaynakları olacaklardır. Belirli bir kaynağın yumuşak gücü olup olmadığı, anketler veya odak grupları yollarıyla ölçülebilir (Nye, 2008: 95) Pınar Bilgin ve Berivan Eliş (2008: 9)’e göre, Nye’ın ortaya attığı yumuşak güç kavramı, çekim gücünü ‘başkalarının ne istediğini şekillendirme yeteneği’ olarak değerlendirerek, sert güç yaklaşımında mevcut ‘başkalarının yaptıklarını değiştirme yeteneği’ dar anlayış odağını gidermek ve daha geniş bir perspektif sunmak için tasarlandığını ileri sürmüşlerdir. Colin S. Gray (2011: 5)’e göre yumuşak güç, uluslararası düzen ve güvenliği sağlamak için, aktörün kendine ait değerlerini karşı tarafla paylaşarak işbirliği yolu ile nüfuz yeteneğine sahip olma gücüdür. Yumuşak güç, yabancıların aktörde çekici bulduğu yönlerin ikna etme kabiliyeti ile çalışır. Robert Jerwis (1999), bir devletin yumuşak gücünü; kendi çıkarına, hayati amaçlarını ve tercihlerini başarmak için kullandığını ileri sürmüştür. Mohammed B.E.Saaida (2023: 119), dış politikada istenilen sonuçlara ulaşabilmek için yumuşak gücün diğer yaklaşımlarla birlikte kullanılması gerektiğini ileri sürmüştür. Saaida’ya göre bir devletin yumuşak gücünün etkinliği, o devletin kültürüne, dış politikasının güvenilirliğine, benimsediği değerlerine ve çekiciliğine bağlıdır. Yumuşak gücün doğru kullanımıyla uluslararası sistemde güven inşa edebilir, iyi niyetle dış politika hedeflerine ulaşabilir. Aynı zamanda, günümüzde askeri gücü kullanmak eskiye oranla çok daha maliyetlidir. Gelişmemiş ve fakir devletlerde yaşanan sosyal uyanış, milliyetçi akımları tetiklemiştir. Bu uyanış ve milliyetçi hareketler, askeri müdahaleyi ve dış yönetimi çok daha maliyetli hale getiriyor. Nye (1990: 162), Sovyetler Birliği ve ABD’nin Vietnam ve Afganistan’da yaşadıklarını, tarihte en büyük örnekler olarak ele almıştır. Sovyetler Birliği ve ABD elde ettikleri başarısızlıkların yanında, çok büyük ekonomik maliyetlerle karşı karşıya kalmışlardır.

Gücün değişimindeki bir diğer faktör ise, modern teknolojinin gelişmemiş veya zayıf devletlerin eline geçmesidir (Nye, 1990: 162). Gelişmemiş devletlerin modern teknolojiye sahip olmaları, güçlü devletlere rakip olacağı anlamına gelmez ancak komşularının da aynı şekilde askeri kapasitesini arttırması, isyancı ve terörist gibi grupların ellerine geçerek karşılaşılabilecek güvenlik risklerini arttırmasıdır. Nükleer güce sahip olan herhangi bir zayıf devlete müdahale edilmesi

gerektiğinde de elbette maliyeti artacak, siyasi olarak anlaşma sağlanması çok daha zor olacaktır (Nye, 1990: 163). Bir ülkenin yumuşak güç kaynaklarını sınıflandırmak gerekirse temelde üç kaynağa dayanır. Bunlardan birincisi, kültür (diğerleri için çekici olduğu yerlerde), ikincisi siyasi değerleri (yurt içinde ve yurt dışında benimsediği siyasi değerlere bağlı kaldığında), üçüncüsü ise dış politikası (yasal ve ahlaki otorite)’ye sahip olmaktır (Nye, 2008: 96). Uluslararası sistemdeki ulusötesi karşılıklı bağımlılık, problemlere karşı aktörlerin işbirliği içerisinde hareket etmelerini gerekli kılıyor. Bunların arasında, ekolojik değişiklikler, salgın hastalıklar, yasadışı terörizm ve uyuşturucu ticareti bulunmaktadır (Nye, 1990: 163). Uluslararası siyasette yaşanan değişim ve dönüşümler; ulusal uyum, evrensel kültür ve uluslararası kurumlar gibi soyut güç biçimlerini çok daha önemli hale getirdi. Güç, sermaye zengininden bilgi zenginine geçiyor. Bilgi çok yayılmadan sahip olunduğunda güçtür. Yeni bilgiye hemen tepki verebilmek, güç kaynağı olarak değerlendirilir. Ekonomik ilerlemelerde bilgi temelli olduğu unutulmamalıdır (Nye, 1990: 164). Ebeveynler, çocuklarının inançlarını ve tercihlerini şekillendirdiklerinde çocuklarının üzerinde sürekli kontrol kurmaktan çok daha fazla güce sahip olacaklarını uzun zamandır biliyorlar. Tıpkı ebeveynler gibi siyasi liderler ve filozoflar, cazip fikirler, insanları etkileme ve fikirlerine yön verebilme yeteneğinin önemini anlamışlardır. (Nye, 2023: 12).

ABD’nin diğer ülkelere oranla yumuşak gücü çok daha fazladır. Uluslararası sistemde ekonomiyi yöneten, Uluslararası Para Fonu (IMF), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması gibi kurumlar büyük oranda ABD toplumu ve ideolojisiyle uyumlu serbest piyasa ilkelerini somutlaştırma eğilimindedir. Çok uluslu şirketler yumuşak gücün bir diğer kaynağıdır. 1988 yılında ‘States and Markets’ adlı kitabında İngiliz yazar Susan Strange, ABD’nin dünya ekonomisinde elde ettiği gücün ulusötesi üretiminin bir sonucu olduğunu savunmuştur. ABD çokuluslu şirketler üzerinde kısmi olarak yetkisini kaybetmiş olsa bile, en büyük çokuluslu şirketlerin %34’ünün genel merkezi ABD’de bulunmakta, yöneticileri ABD pasaportu taşımakta, ABD mahkemelerine çağrılabilir, savaş ve acil durumlarda Washington’a itaat edecekleri ifade edilmiştir (Nye, 2023: 13). ABD kültürü ise nispeten daha ucuz ve kullanışlı olan başka bir yumuşak güç aracıdır. Amerikan kültürünün bazı yönleri insanlar için çekici veya kabul edilebilir olmayabilir, kültürel güç faktörleri değerlendirilirken genelde ön yargılı olma tehlikesi barındırabilir. Fakat Amerikan popüler kültürü, çok geniş kitlelerde çekicilik uyandırmıştır. Örneğin, ABD’ye hiç gitmemiş olan Japon gençler, üzerinde ABD’de bulunan kolejlerin isimleri yazılı olan montlar giyerler. ABD hükümetinin Çin’e uyguladığı müdahaleleri Çin vatandaşları protesto ederken, diğer taraftan ABD demokrasisi ve kültürüyle yakından ilgilenmişlerdir (Nye, 2023: 13).

Popüler iletişim kanalları ise bir diğer yumuşak güç aracıdır. Bir ülkenin diğer ülkelere mesajlarını iletmesi, istediği yönde düşüncelerini etkilemesi ve yönlendirmesi için büyük bir fırsattır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün geçmişte yapmış olduğu araştırmalara göre, dünyada en büyük televizyon programı ihraç eden ABD, ikinci sırada olan İngiltere’den yedi kat daha fazla paya sahip ve film dağıtımı için tek küresel ağa sahip. Amerikan filmleri dünyada yapılan

tüm filmlerin %6-7'sini oluşturmalarına rağmen, dikkat çekici nokta dünya ekran kaplama süresinin %50'sine sahip olmasıdır. 1981 yılında Dünyada veri iletimi ve işlenmesinden %80 ABD sorumluydu ve bu sorumluluk Amerikan dilini küresel ekonominin ortak dili haline getirmiştir (Nye, 2023: 13). Amerikan kültürünün popülaritesini arttıran özelliklerden biri Amerikan tarihinden beslenen demokrasi ve insan hakları gibi değerler uluslararası etkiye sahiptirler. Aynı zamanda Avrupa ülkeleri ve Japonya ile karşılaştırıldığında, Amerikalıların çeşitli etnik kökenlere bakışı, göçmenlere görece açıklığı ek bir güç kaynağıdır (Nye, 2023: 14). Yumuşak güç kullanımı pratikte, sıfır toplam bir oyun olmak zorunda değildir. İletişim kuran aktörler birbirlerini çekici buldukları yönler sayesinde iki tarafta kazançlı çıkabilir. Sıfır toplam oyunun olmaması yumuşak güce, özgü bir şey değildir. Aktörler kurdukları ilişkinin sıfır toplam veya pozitif toplam olmasına yön verebilir, aktörlerin kendilerine belirlemiş olduğu hedeflerle ilişkilidir. Ancak yumuşak gücün pratikte sıfır toplam bir sonuca ulaşması, sert güç pratiğine kıyasla oldukça düşüktür (Nye, 2014: 2). Burada doğrudan yumuşak güce atfetmemiş olsa da sert güç okumaları tarihte sıfır toplam oyun ile sık sık anılmıştır. Ancak yumuşak gücün sıfır toplam oyun ile ilintisi oldukça az olduğu veya hatta üzerine düşünülmediğini söylemek mümkündür.

Küresel siyaseti, geçtiğimiz yüzyıldan itibaren ciddi şekilde etkileyen ve önemli derecede etkilemeye devam edecek olan şey bilgi devrimidir. Bilgi devrimi cezbetme ve ikna yöntemi olan yumuşak gücün kullanımında artışa yol açıyor. Çünkü günümüzde gücün doğası, kaynakları ve aktarımı değişiyor. Bazen üçüncü sanayi devrimi olarak değerlendirilen bu dönüşüm, bilgi yaratma, işleme, iletilme ve arama maliyetleri gibi kaynakları içeriyor (Nye, 2014: 19). Gücün 'bilgi' tarafı incelendiğinde ele alınan kaynakların sert güç kaynaklarını içermemesi, yumuşak kaynakların kullanımını gerekli kılıyor. Uluslararası sistemde yaşanan dönüşümün ulus-devletlerin artık sonunun geldiğini düşündürebilir ancak durum pek de öyle değildir. Hükümetler uluslararası sistemde en önemli aktörler olarak varlıklarını devam ettirecekler. Fakat sisteme giren yeni aktörler göz önüne alındığında daha da kalabalıklaşan sahnede birbirlerini etkilemek için, eskiye kıyasla daha çok rekabet edecekler. Aktörlerin arasındaki rekabet ve etkilemenin yolu ise yumuşak güç olacaktır (Nye, 2014: 20).

Osmanlı İmparatorluğu, Afrika kıtasında farklı zamanlarda farklı bölgelerde bulunmuştur. 16. Yüzyılın başlarında Kuzey Afrika (Tunus, Cezayir, Trablusgarp) Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altına girmiştir. Mısır 1517 yılında fethedilmiş ve 19. yüzyıla kadar Osmanlı hakimiyeti altında kalmıştır. Sudan ise dolaylı olarak Osmanlı İmparatorluğu tarafından 19. yüzyıla kadar yönetilmiştir.⁴ Sonuç olarak Türkiye'nin Osmanlı bakiyesi, Türkiye'nin Afrika ile tarihsel ve kültürel bağlarını oluşturmaktadır. Çekici karakter, yumuşak güç araçlarından biri olarak değerlendirildiğine yukarıda yer verilmişti. Bu noktada Türkiye'nin genel olarak Afrika kıtasında ve aynı zamanda çalışma konumuz olan Doğu Afrika ülkeleri üzerinde çekici bir karakter oluşturmaya çalıştığı söylenebilir. Türkiye'nin 'Afrika ülkelerinin ihtiyaçlarının öncelendiği' yaklaşımı daha sık dile

⁴ 3.2. Bölümünde Osmanlı İmparatorluğu ve Afrika kıtası arasındaki tarihsel ilişkiye daha detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

getirilerek, Afrika kıtasında sömürge geçmişi bulunan ve günümüzde çıkarları için orada bulunan ülkelerden kendini ayrı kılmasını destekleyebilir. En nihayetinde Türkiye'nin Afrika ülkelerinin ihtiyaçlarını önceleyerek politikalar benimsemesi bu ülkeler üzerinde yumuşak gücünü oluşturacaktır. Eğitim ve kültür diplomasisi alanında Türkiye TİKA üzerinden, Afrika ülkelerindeki öğrencilere Türkiye'de eğitim görmeleri için burs olanakları sağlamaktadır. Türkiye'de eğitim gören öğrenciler hem Türk dilini hem de Türk kültürünü öğrenmektedir. Aynı zamanda TİKA'nın Afrika ülkelerinde eğitim alanında, ciddi anlamda yatırımları bulunmaktadır.

İnsani yardım alanında da Türkiye'nin TİKA aracılığıyla, Doğu Afrika ülkelerinde ciddi faaliyetleri bulunmaktadır. Bu çerçevede TİKA gıda yardımları, temiz suya erişim ve sağlık alanlarında faaliyetler yürütmektedir. Örneğin 2005 yılında Türkiye hükümeti 'Afrika Yılı' ilan ettikten sonra, açlık sorunuyla karşı karşıya kalan Afrika ülkelerine yönelik 1.800.000 milyon ABD doları yardımda bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı (2005), No:124-3 Ağustos 2005, Afrika Ülkelerine Türkiye Tarafından Yapılan Acil Gıda Yardımı hk. / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Diplomatik ilişkiler Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmede önem verdiği bir diğer konudur. Bu çerçevede Türkiye öncelikle Afrika ülkelerinde diplomatik misyonlarını arttırmayı hedeflemiş ve günümüz itibarıyla Afrika kıtasında bulunan Büyükelçi sayısını 44'e yükseltmiştir. Aynı zamanda TİKA Afrika kıtasında bulunan Program Koordinasyon Ofisi (PKO) sayısını 23'e yükseltmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, (t.y.), TÜRKİYE-AFRİKA İLİŞKİLERİ / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Türkiye 2005 yılında Afrika Birliği'ne (AfB) gözlemci üye statüsünde kabul edilmiş, 2008 yılında Kıta'nın Stratejik Ortağı kabul edilmiştir. 2008 yılından itibaren Türkiye-Afrika Ortaklığı Zirveleri her beş yılda bir dönüşümlü olarak Türkiye ve Afrika ülkelerinde düzenlenmektedir. Buradaki önemi Türkiye'nin üst düzey resmi zirveler düzenlemesi ve diplomatik girişimlerini bu denli arttırması yumuşak gücünü göstermektedir.⁵ 1998 Afrika açılım eylem planı öncesinde Türkiye'nin Afrika kıtasıyla olan ekonomik ilişkileri çok düşük seyretmiştir. Ancak Açılım Eylem Planı ve 2005 Yılı'nın Afrika Yılı ilan edilmesi gibi ele aldığımız bir dizi girişimden sonra Türkiye'nin Afrika kıtasıyla 2003 yılında 5, 4 milyar dolar olan ticaret hacmi 2022 yılında 41 milyar dolara yükselmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, (2023), Afrika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi İle Ticaret Hacmimiz Son 20 Yılda Yüzde 800 Arttı). Nihayetinde Türkiye'nin yürütmüş olduğu yumuşak güç politikasının somut sonucu olarak değerlendirilebilir.

2.1.2.1. Kamu Diplomasisi

Gelişen teknoloji, küreselleşen dünya ve artan karşılıklı bağımlılık gibi olgular uluslararası sistemde devletlerin kamuoyu desteği alma ve kamuoyunu ikna etmeyi daha önemli hale getirmiştir. Bundan dolayı devletler için kamuoyu desteğini kazanmak bir tercihten ziyade zorunluluk haline

⁵ 3.2.1. ve 3.2.2. Bölümlerinde Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik politika girişimleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

gelmiştir. Gündem belirleme, ikna etme ve cezabetme gibi araçlar ile değerlendirilen yumuşak güç, kamu diplomasisi ile hayata geçirilmektedir (Ekşi, 2020: 297). Kamu diplomasisi kavramı, 1965 yılında ABD’de öğretim görevlisi Edmund A. Gullion tarafından kavram olarak literatüre kazandırılmıştır. Fakat adı kamu diplomasisi olmasa da bu tür faaliyetler I. Dünya Savaşı devam ederken Woodrow Wilson’un talimatları doğrultusunda, ABD’nin savaştaki amaçlarını diğer devletlere aktarmak amacıyla kurulan ‘Kamu Enformasyon Komitesi’ tarafından yürütülmüştür (Tuch, 1993: 14). İlerleyen süreçte de ABD’de kamu diplomasisi örneklerini görmek mümkündür. Örneğin, II. Dünya Savaşı devam ederken 1942 yılında ‘Savaş Bilgi Ofisi’, 1953 yılında ‘Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı’ kurulması ve 1999 yılında bu kuruluş lağvedilerek yerine ‘Kamu Diplomasisi Müsteşarlığı’ adı ile Dışişleri Bakanlığı’na bağlanmıştır (Dizard, 2004: 17-24).

Edmund A. Gullion kamu diplomasisi kavramını, dış politikanın oluşturulması ve yürütülmesi sürecinde kamu tutumlarının etkisinin incelenmesi şeklinde tanımlamıştır. Geleneksel diplomaside benimsenen yöntemlerin ötesinde, devletlerin diğer milletler üzerinde kamuoyu oluşturmaları, sistemde bulunan devlet harici aktörlerin (özel grup ve çıkar grupları gibi) diğer ülkelerle etkileşimi, devlet liderleri haricinde (elçiler, iletişim uzmanları ve dış politika muhabirleri gibi) kişilerin iletişim sürecini kapsadığını ifade etmiştir (Gullion’dan aktaran: Gündoğdu, 2019: 53). Kamu diplomasisi, milletlerin sahip olduğu kimliklerin ve fikirlerin, dış politikanın belirlenmesinde ve yürütülmesi aşamasında etki gücüne sahip olduğu ve ulusal kamuoyundan ziyade uluslararası kamuoyu boyutuna vurgu yapan bir anlama sahiptir (Karadağ, 2016: 2).

Joseph Nye’e göre kültür, değerler ve kurumlar gibi yumuşak gücün kaynakları olarak kabul edilen araçların, dış politikada kullanılmasıyla kamu diplomasisi yürütülmektedir (Nye, 2011: 2).⁶ Daha açık ifade etmek gerekirse, eğitim ve kültürel faaliyetler gibi yumuşak güç araçlarının diplomaside kullanılarak politikaya dönüştürülmesidir. Bu çerçevede, yumuşak gücün gerçekleşmesi esasında kamu diplomasisinin hayata geçirilmesini ifade etmektedir. Nye’a göre kamuoyu desteğini almak, yumuşak gücün asıl amacıdır (Hayden, 2012: 2). Bu çerçevede Türk dış politikasının yumuşak güç ayağı olarak değerlendirilen TİKA’nın faaliyetlerinin dış politikaya sirayet etmesi, kamu diplomasisi faaliyetinin yürütüldüğünü göstermektedir.

2.1.3. Akıllı Güç

Sert güç ve yumuşak gücün iç içe geçmişliği, tam anlamıyla birbiri yerine geçemeyeceği düşüncesi ve ABD’nin 2001 yılı sonrasında içinde bulunduğu durum akıllı güç kavramsallaştırması için zemin hazırladığı ifade edilebilir. Diğer yaklaşımlarda olduğu gibi akıllı güç kavramına katkıda bulunan birçok düşünür ve bilim insanı vardır. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD dış politikasında

⁶ 2.1.2. Bölümünde yumuşak güç ve kaynakları detaylı şekilde incelenmiştir.

sert ve saldırgan bir tutum benimsemiş, uluslararası kamuoyunu gözetmeden, BM'nin onayını almadan, uluslararası hukuku ve meşruiyeti çiğneyecek bir dizi girişimlerde bulunmuştur. Bundan dolayı ABD 1990'lı yıllarda demokrasi, insan hakları, özgürlük ve adalet gibi öncüllerle belirlediği dış politikası sayesinde sahip olduğu yumuşak gücünü, kaybetme noktasına gelmiştir. ABD'nin uluslararası sistemde kamuoyu desteğini kaybetmeye başlamış olması, önemli düşünürleri bu alanda çalışma yapmaya itmiştir. 2007 yılında Joseph Nye ve Richard Armitage'nin başkanı olduğu 'Center of Strategic and International Studies' tarafından, 2008 yılında yeni gelecek başkan için tavsiye niteliği taşıyan "CSIS Commission on Smart Power a Smarter, More Secure America (CSIS Reports)" adlı çalışma yayınlanmıştır. Bu çalışmada akıllı güce dair yapılan önemli çalışmalardan biri olarak değerlendirilmektedir (Aysu, 2022: 14). Rapor ana başlık olarak 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, ABD'nin uluslararası sistemde meşru, demokratik Amerika kimliğini kaybetmesi ve bunun etkilerinden bahsedilmektedir. İkinci bölümde akıllı güç stratejisi açıklanarak ABD'nin nasıl akıllı güç araçları kullanacağı, ABD'nin uygulayacağı stratejinin ne olması gerektiğine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, ABD'nin uluslararası kamuoyunda kaybettiği güvenin yeniden geri kazanılması için yapılacaklara yer verilmiştir. Rapor öncelikle ABD'nin akıllı güç politikaları uygulamasının önündeki engellere yer vermektedir. Burada ilk sebep ABD'nin takip ettiği mutlak sert güç uygulamaları (Irak ve Afganistan müdahaleleri) olmaktadır. İkinci engel, yumuşak güç araçlarına yönelik ABD'nin birtakım çalışmalarının olmasına rağmen diplomasi ve dış yardım noktasında aktif politikalar takip etmemesidir. Üçüncü engel, ABD'nin dış politika uygulamalarında bir parçalanmışlık olmasından dolayı sert ve yumuşak güç araçlarının tam anlamıyla kullanılamamasıdır (Armitage ve Nye, 2007: 7-9). İfade edilen engellere bağlı olarak, üç tane çözüm yolu ileri sürülmüştür. 2001 yılı öncesinde olduğu gibi ABD'nin BM ile yakın işbirliği içerisinde olması, ABD'nin katılmış olduğu ittifakların yeniden revize edilmesi ve bağlı kalınması ve son olarak uluslararası hukuka uyma noktasında taviz verilmemesi şeklindedir (Armitage ve Nye, 2007: 30). ABD'nin insanlık dışı, cezalandırıcı politikalar yürütmesine karşılık sistemden gelen tepki, akıllı güç politika uygulanmasının önündeki engel ve çözüm önerilerinin temelini oluşturmaktadır (Aysu, 2022: 16).

Raporun ikinci bölümünde, ABD nezdinde akıllı güç politika uygulamalarının stratejisine yönelik önemli noktalara dikkat çekilmiştir. Bunlardan ilki ABD'nin BM içerisinde daha aktif olmasıdır. BM'de ABD barışı koruma ve barışı inşa etme girişimlerinde daha çok rol almalı, küresel sağlık, iklim ve enerji gibi evrensel konularda etkinliğini arttırmalıdır (Armitage ve Nye, 2007: 30). Afganistan ve Irak girişimlerinde terörle mücadele başlattığını ifade edip, destek vermeyen her devleti teröre destek vermekle itham etmiş, ittifak içerisinde bulunduğu devletleri de kaybetmişti. Bundan dolayı özellikle Avrupa bölgesi ve Doğu Asya devletleriyle ilişkilerini iyileştirmelidir. Uluslararası hukuku gözeterek politikalar takip etmeli, çifte standart uyguladığı algısından kurtulmalıdır (Armitage ve Nye, 2007: 32-33). Bu raporla birlikte, akıllı güç kavramının içeriğinin doldurulduğu ifade edilebilir. 'Public Diplomacy and Soft Power' adlı eserinde Joseph Nye (2008: 94), yalnızca yumuşak güç aracılığıyla başarılı bir dış politika yürütebilme yanılgısına karşı, akıllı

güç kavramına dikkat çekmiştir. Bir ülkenin sahip olduğu kültürel kaynakları, değerleri ve politikaları yumuşak güç kaynakları olarak değerlendirilir. Akıllı güç stratejisi ise yumuşak güç ve sert güç kaynaklarının bir arada kullanılmasını ifade eder. Nye'e göre, günümüzde ulusötesi terörizme karşı gerçekleştirilen mücadele, kalpleri ve zihinleri kazanma mücadelesidir ve günümüzde yalnızca sert güç ile başarı sağlanamayacaktır. Kamu diplomasisi, akıllı güç stratejisinde değerlendirildiğinde çok önemli bir araçtır. Ama akıllı kamu diplomasisi üretmede güvenilirlik, öz eleştiri ve sivil toplum rollerinin öneminin anlaşılması gereklidir.

Joseph Nye (2009: 160)'e göre güç, kişinin kendi isteğini diğerlerine kabul ettirebilme yeteneğidir ve bunu yapmanın üç ana yolu vardır, zorlama ve ödeme (sert güç) ve cazibe (yumuşak güç). Ancak sert güç ve yumuşak güç nadiren birinin yerini diğeri tamamen alabilir. Nye, bundan dolayı akıllı stratejilere ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Sert ve yumuşak güç kaynaklarının akıllı güç stratejilerinde nasıl uygulanacağını belirlemek için, Joseph Nye (2009: 261), 'The Powers to Lead' adlı kitabında 'Bağlamsal Zeka' yaklaşımını ortaya atmıştır. Dış politika uygulamalarında bağlamsal zeka, akıllı politikalar ve stratejiler uygulamak için politika yapıcılarının taktik ve hedefleri uyumlu hale getirmesine yardımcı olan sezgisel beceriyi ifade eder. Akıllı güç kavramına bir katkı da Suzanne Nlossel (2004: 131-140)'den gelmiştir. 2004 yılında Foreign Affairs'te yayınlamış olduğu 'Smart Power' adlı makalesinde ABD'nin içinde bulunduğu durumu kendini yalnızlaştırma olarak değerlendirmiş ve artık ABD'nin gücünün dünyada hoş görülmediğine dikkat çekmiştir. ABD için çözümün akıllı güç politikaları uygulaması gerektiğini ileri sürerek, bunun araçlarını ise uluslararası sistemde iş birlikleri içerisinde yer alması, demokratikleşme, özgürlüğün yayılması, uluslararası platformlarda daha aktif olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Ernest Wilson (2008: 110-115) 'Hard Power, Soft Power, Smart Power' adlı makalesinde akıllı gücü, bir aktörün hedeflerine ulaşmasında yumuşak ve sert gücün, etkili ve verimli şekilde pekiştirerek kullanma kapasitesi olarak değerlendirmiştir. Wilson, uluslararası sistemde yaşanan uzun vadeli yapısal değişiklikler ve mevcut hükümet yönetimlerinin kısa vadeli başarısız politikaları nedeniyle akıllı güç politika takip edilmesinin ulusal bir güvenlik zorunluluğu haline geldiğini savunmuştur.

ABD'nin gücü bağlamsal zeka çerçevesinde değerlendirildiğinde, ABD'nin yalnızca güçlü yönlerinin değil, sınırlarının da göz önüne alınarak incelenmesini içerir. ABD günümüzde tek süper güç olarak değerlendirilir ancak dünyanın farklı bölgelerinde etki sahibi olsa bile kontrol etme gücüne sahip değildir. Günümüzde uluslararası sistem, üç boyutlu bir satranç oyununa benzetilebilir. En üst katmanda aktörler devletlerdir ve askeri güç tek kutupludur. Orta katmanda, dünya çok kutupludur ve devletler arasında ekonomik ilişkiler vardır, tıpkı son on yıldır olduğu gibi. İklim değişikliği, yasadışı uyuşturucular, salgın hastalıklar ve terörizm gibi konuları kapsayan ulusötesi ilişkileri kapsayan en alt katmanda, güç kaotik bir şekilde dağıtılır ve devlet dışı aktörlere yayılır. Askeri güç, bu yeni tehditler karşısında verilen cevapların çok küçük bir oranına karşılık gelir. Bu tehditlerle mücadele edebilmek için devletler ve uluslararası kurumların işbirlikleri zaruridir. (Nye, 2009: 162). ABD Soğuk Savaş döneminde birçok hata yapmasına rağmen ABD'nin Soğuk Savaş

stratejisi sert güç yumuşak güç uygulamalarını bir arada kullanmasını içeriyordu. ABD'nin sert gücü Sovyet saldırganlığına karşılık verirken, arka planda Amerikan fikirleri Demir Peride'nin ardındaki komünizmin temellerini yıkmıştır. Berlin duvarı aslında başından beri taraf olmayan insanların topçu ateşiyle değil, komünizme inanmış ama inancını yitirmiş insanlar tarafından çekiçler ve buldozerlerle yıkılmıştır. Günümüz bilgi çağında başarı, sadece askeri güç ile değil yumuşak güç ile kullanıldığında başarıya ulaşacaktır (Nye, 2009: 163).

G-8 ülkeleri, gücün değişim geçiren anlamıyla bir ulusun bilgi ve enformasyon yaratma ve sonrasında manipüle etme kapasitesine dayandığı, endüstriyel ekonomilerden post-endüstriyel ekonomilere dönüşümlerini hızlandırıyor. Bir ülkenin yaratıcılık ve yenilikçilik kapasitesi, sahip olduğu konvansiyonel veya uçak gemilerine üstün gelebilir. Nihayetinde yeni yüksek teknolojik araçlar, diğerlerinin askeri ve askeri olmayan gücünü büyük ölçüde arttırabilir (Ernest, 2008: 112). Sert gücün hâkim olduğu sürekli savaş hali, teknolojinin gelişmesiyle ağ bağlantılı ve esnek hale geldi. Bu değişim iletişim gibi sert olmayan araçları, devlet gücü araçları karşısında daha güçlü hale getirdi (Arguilla ve Rondfeldt, 1999). Yeni teknolojiyi elde edebilen Sofistike uluslar; akıllı bomba, akıllı telefonlar ve akıllı bloglar gibi birçok farklı tehdit oluşturabilecek kaynaklara da sahip oluyorlar. Yeni tehditlerle başa çıkmak isteyen aktörler bilgi çağını kabullenerek 'akıllılık' temelleri çerçevesinde stratejilerini gerçekleştirmek zorundalar (Brachman, 2006; Thomas, 2003). Günümüzde akıllı güç arayışına neden olan faktörlerden biri: Bir ülkenin, hedef ülke olarak değerlendirdiği ülkenin, ondan daha akıllı hale gelmesidir. Dünyada eğitim seviyesinin artması ve iletişim kanallarının yayılmasıyla artan toplumsal bilinç ve farkındalık sayesinde geçmişte uygulanan politikalar yerine farklılık bekleyen uluslar mevcuttur. Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi ülkelerin sahip olduğu eğitimli genç nüfusun talep ettiği değişim örnek olarak gösterilebilir (Ernest, 2008: 113). Aynı ayrı konumlandırılan sert güç ve yumuşak güç birleştirilerek başarılı akıllı güç politika uygulamaları elde edilmek isteniliyorsa üç ana nokta açıklığa kavuşturulmalıdır. Birincisi, daha kesin ve kapsamlı tanımlamalar yapılmalı. İkincisi, yumuşak güç ve sert güç kurumları dikkatli bir şekilde incelenmeli. Üçüncüsü, yumuşak güç ve sert gücün birlikte kullanılarak elde edilecek olan akıllı gücü destekleyecek olan siyasi dinamikler ele alınarak yeniden değerlendirilmelidir (Ernest, 2008: 114). Ernest'e göre akıllı güç uygulanmasında göz önüne alınması gereken bazı faktörler vardır. Akıllı güç uygulanacak olan aktörün iç doğası ve dış bağlamı göz önüne alınmalıdır. Hedef olarak belirlenen ülkede nüfus ve bölge göz önüne alınarak, özellikleri dikkate alınmalı ihmal edilmemelidir. Akıllı güç politikaları takip edecek olan ülkenin de kendini tanıması, ülkesinin veya toplumunun ne istediğini bilmesi ve hedeflerine ulaşma kapasitesini bilmesi gerekir. Uygulanacak politika sadece iki devleti ilgilendirmeyeceği, sürecin bölgesel ve küresel bağlamda incelenmesini gerektirir. Aynı ayrı kullanılacak olan araçların nasıl ve ne zaman kullanılacağı titizlikle belirlenmeli, aralarında uyum sağlanmalıdır (Ernest, 2008: 115).

Akıllı güç, kaynak olarak kullanılabilecek her aracın güçlü yanlarını ve sınırlarının farkında olmayı ifade eder. Örneğin, günümüzde ordudan başarması beklenen şey nedir? Hedefle uyumlu

gerçekleştirilen yayınların etkisi nedir? Değişim programları nasıl değerlendirilmelidir? Özetle, ulusal çıkarlara hizmet etmek amacıyla uygulanacak politikaların bir gücün diğerinin yerine tercih edilmesi ve ne zaman kullanılması gerektiğini bilme gibi noktaların farkında olmak gerekir. Bu farkındalık sert gücün kaynaklarını ve yumuşak gücün ikna etme ve öykünme gibi unsurlarını nasıl pekiştireceğini “bilme bilgeliğiyle” ilgilidir (Ernest, 2008: 116). Akıllı gücü temel alan rasyonel bir dış politika, kendi kuralları ve değerleri olan çok sayıda mevcut kurum, ofis, büro gibi departmanlar arasında çeşitli kurumsal düzenleri ve ilişkileri, yeniden düzenlemek ve tanımak anlamına gelir (Halperin ve Kanter, 1973’ten aktaran: Ernest, 2008: 116). Devlet yapıları incelendiğinde ele alınan üç yaklaşım; sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç doğrudan bu yaklaşımları ilgilendiren bir sert güç başkanlığı veya yumuşak güç işleri dairesi gibi kurumlar bulunmamaktadır. Dünyadaki tüm ülkelerde sert güç ve yumuşak güç yetkileri devletlerin kurumları arasında ve eşit sayılamayacak düzeyde dağıtılmıştır. Kurumsal gerçekliğe bakıldığında, sert güç kaynaklarına sahip olan kurumların daha fazla nüfuza sahip olması göze çarpmaktadır. Özellikle ABD yönetiminde sert güce sahip kurumların elleri oldukça güçlüyken, yumuşak güç tarafı zayıf kalmakta, dengeli bir politika izlenememektedir (Ernest, 2008: 117).

Devlet kurumları incelendiğinde her kurumun kendine ait bir bakış açısı ve kültürü vardır. Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı’nın dünyayı bakış açıları birbirlerinden büyük ölçüde farklıdır. Başarılı bir şekilde akıllı güç politikaları takip edebilmek için, kurumlar bu farklılıkları tanımalı, bazılarını reforme ederek ve bazı yeni yaklaşımları dahil ederek, sonuçta ortak payda bulunmalıdır (Ernest, 2008: 118). Akıllı güce ulaşmak, kavramsal, kurumsal ve politik faktörleri, dış politika yeniliklerini geleceğe götürebilmek için bir reform hareketiyle ustaca birleştirmeyi gerektirir. Sert güçte nasıl iletişim retoriğinin gücü kullanılıyorsa, akıllı güçte de ikna etmek için etkili bir şekilde kullanılmalıdır (Ernest, 2008: 120). Yumuşak güç savunucuları, yumuşak güç kaynakları ile ulusal refahı arttırabilecekleri konusunda daha ikna edici olmaları ve politikaların nasıl uygulanacağı konusunda daha açık, çok daha Makavelist bir tutum sergilemeleri gerekir. Aynı zamanda sert güç savunucuları, iyi diplomasinin kötü askeri çatışmaları önleyebileceği görüşünü kabul etmeye istekli olmalıdırlar (Ernest, 2008: 122). Böylelikle stratejik mahiyette yumuşak güç ve sert güç pekiştirilebilecektir.

Giulio Gallarotti (2015: 251-256), özellikle ABD’nin içinde bulunduğu durumdan yola çıkarak, akıllı gücün kullanımına neden olan sebepleri ve bir akıllı güç stratejisinin oluşturulması için gerekli adımlara yer vermiştir. Gallarotti, Latin Amerika’nın Amerikan karşıtı tutum sergilemesini, İran, Kuzey Kore, Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerin tüm tehditlere ve zorlamalara rağmen kitle imha silahlarına sahip olmasını, Afrika’daki istikrarsızlığının sebebi olarak, Bush yönetiminin sürekli sert güç araçlarını kullanması olduğunu ileri sürmüştür. Gallarotti, küreselleşen dünyada devletlerin birbirinden çok daha hızlı ve birçok yönden etkilenmesine dikkat çekerek, akıllı güç politikalarının kullanılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Gallarotti akıllı güç politikalarının uygulanma sebebi olarak beş madde sıralamıştır. Bunlardan ilki sert güce kıyasla, yumuşak güç uluslararası sistemde

devletlerin güvenliğini sağlamada etkinliğini arttırmıştır. İkincisi uluslararası sistemde demokrasinin daha çok yayılmasıdır. Demokrasinin yayılması, siyasi kesimin halka karşı hesap vermesini gerektirdiğinden sert güç kullanımını zorlaştırmaktadır. Üçüncüsü uluslararası sistemde artan karşılıklı bağımlılıktan dolayı herhangi bir sert güç kullanımında, aktörün kendisine zarar verebilir. Dördüncüsü ekonomik gelişmişlik, yani üçüncü sebeple ilişkili olarak karşılıklı bağımlılık ekonomik gelişmişliği daha hassas hale getirmiştir. Beşincisi ise, ikinci dünya savaşından sonra artan uluslararası kurumlar ve normlar ile devletler arasında sıkı bir işbirliği mevcuttur. Tek taraflı yapılan sert güç uygulamalarına ciddi karşı çıkışların meydana gelmesiyle yumuşak ve akıllı gücün hem önemi hem de tercih edilirliğinin artmasına sebep olmuştur.

Son olarak özü itibarıyla sert güç kaynağı olarak değerlendirilen askeri ve ekonomik ilişkiler, tarafların ilişki seyri ve amacına göre yumuşak güç unsuru olarak ele alınabilir. Gerçekleştirilen kalkınma yardımları ve insani yardımlar, askeri eğitim tatbikatları ve ekonomik ilişkiler alıcı ülkenin politikalarıyla uyum gösteriyorsa eğer yumuşak güç unsuru olarak değerlendirilebilir (Nye, 2004). Kaynakların kullanımında sağlanan esneklik yumuşak güç alanını genişletirken aynı zamanda sert güç ile ayırım yapılmasını güçleştirmektedir. Örneğin söylem ve kültür genelde yumuşak güç aracı olarak değerlendirilmesine rağmen sert güç kaynağı olarak da kullanılabilir (Nye, 2007). Bundan dolayı kaynaklar ve kullanım amaçları kavramsal olarak tutarlılık göstermeyebilir. Bu noktada akıllı güç yaklaşımı kavramsal bir açılım çerçevesinde daha geniş bir perspektif sunmaktadır.

Akıllı güç, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi sert güç ve yumuşak güç uygulamalarının bir arada kullanılmasını ifade eder. Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik sert güç perspektifinde askeri destek, askeri teçhizat, askeri eğitim ve polis eğitim alanlarında yürüttüğü faaliyetler bulunmaktadır. TİKA'nın Afrika kıtasına yönelik politikası ele alındığında, kamu diplomasisi faaliyetleri sert güce kıyasla çok daha fazladır. Fakat iki alanda da faaliyetler yürütüyor olmasından dolayı, çalışmamızda akıllı güç perspektifini benimsememiz yerinde olacaktır. TİKA'nın Doğu Afrika ülkelerinde gerçekleştirdiği faaliyetlerde 'alıcı devletin ihtiyaçlarını önceleme' hipotezinden hareketle 'güvenlik' en temel ihtiyaç alanlarından birini teşkil etmektedir. Sonuç itibarıyla TİKA, Doğu Afrika'da yumuşak güç ve sert güç kaynaklarını bir arada kullanmaktadır.

2.2. Sosyal Konstrüktivist Yaklaşımı, Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi

Uluslararası İlişkiler disiplininde yaşanan üç büyük tartışma, sosyal konstrüktivizmin ortaya çıkıp, gelişmesi için zemin hazırlamıştır. İlk tartışma, uluslararası ilişkiler disiplininde başat teori olarak kabul edilen, disiplinin terminolojisini ve ontolojisini oluşturan realizm ve idealizm arasındadır. Birinci dünya savaşının dünyada sebep olduğu yıkım, yeniden böyle yıkım yaşanmaması için çalışmalar yapılmasına ön ayak olmuştur. Bu çerçevede idealizm: demokrasi, hukuk, uluslararası örgütleri barış için gerekli olan etmenler olarak incelemiştir. Realizm ise güç, güvenlik, savaş, çıkar gibi kavramlar üzerinden devletleri ve sistemi açıklamaya çalışmıştır. İdealizm, realistlerin

öncüllerinin tersine bir yaklaşımla kendi ilkelerini inşa etmiştir (Eralp, 1996: 60). İdealizm, insan doğasının iyi olduğunu ve sistemde temel aktör olarak devleti kabul eder ancak devlet dışı aktörleri (uluslararası örgütler) yardımıyla anarşinin ortadan kaldırılabilirliğini savunur. Realizm ise, insan doğasını kötü(bencil) olarak kabul eder ve bu kötülüğün devlet ve sisteme yansıdığını savunmuştur. Realistlere göre, sistem analiz edilecekse burada incelenmesi gereken tek varlık devletlerdir (Ekici, 2018: 9).

İkinci tartışma, uluslararası ilişkiler disiplinin yöntemini belirleyen Gelenekselcilik ve Davranışsalcılık arasında vuku bulmuştur. Tartışmada yeni bir yaklaşım sunmaya çalışan taraf Davranışsalcılar olmuştur. Gelenekselcilerin söylemleri aslında realizm ve liberalizmin o zamana dek öne sürdükleri öncüllerin toplamından ibarettir. Davranışsalcı tarafı pozivisitler oluşturmuştur ve uluslararası ilişkiler disiplinin bir metodolojisinin olması gerektiğini savunmuşlardır (Deren Ekici, 2018: 9). Realistler, yeni-gerçekçiler ve neo-liberal kurumsalcılar ve 1980’lerde disiplinde baskın olan post-modernist ve post-yapısalcıların taraftarları arasındaki üçüncü tartışmada konstrüktivizmin kökleri atılmıştır (Adler, 1997: 319). Üçüncü tartışmada, kurallara, değerlere ve kimliğe vurgu yapılmaya başlanmıştır (Küçük, 2014: 325). Neo-realizm ve neo-liberalizm yaklaşımlarının, Soğuk Savaş’ın bitmesini ve Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan Üçüncü Dünya’da milliyetçi, komünalist ve etnik çatışmaların yeni türlerinin ortaya çıkmasını yeterince açıklayamamış olması tartışma noktalarından biri olmuştur (Das, 2009: 961). Bu tartışmalara yol açan etkenlerden biri, uluslararası ilişkilerde fikirlerin rolüne dair bilimsel çalışmaların artması olmuştur. Bahsedilen tartışma aslında, uluslararası ilişkileri analiz ederken hangi yaklaşımın daha kavramsal ve sürdürülebilir ampirik bir yaklaşım sunacağı üzerinedir (Adler, 1997: 319). Bu yapıda Sosyal konstrüktivizm üçüncü yol (orta yol) olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal konstrüktivizm, sosyal inşayı gerçekler ve fikirler üzerinden inceleyerek hem bütüncül hem de idealist bir bakış açısı sunmuştur (Küçük, 2014: 325).

Soğuk Savaş döneminde ABD ve Rusya arasında sistemde güç dengesi mevcuttu. Yeni-realistler Soğuk Savaş sonrası dönemde de bir gücün sivrileceğini ve güç dengesi kurulacağını ileri sürdüler. Ancak yeni-realistlerin öne sürdüğü gibi olmadı. Yeni-realistlerin tezlerinin çürümelerini, Konstrüktivistler ‘kullanışsız ve materyalist’ olarak eleştirmesine yol açmıştır (Arı, 2013: 499). Soğuk Savaş dönemi bittikten sonra, uluslararası sistemde sürekli artan bir şekilde karşılıklı bağımlılık yaşanmış ve uluslararası ilişkileri, devleti ve güvenliği, ulus devlet odaklı değerlendirmek sonuç vermeyecek hale gelmiştir. Uluslararası ilişkilerde, devlet dışı aktörler neredeyse her alanda söz sahibi olmaya, sisteme etki etmeye başlamıştır (Gök, 2016: 69-71). Realizm ve liberalizm ulus devleti merkeze alarak sistemi açıklamaya çalışması, devlet dışı aktörlerin sisteme etki etmeye başlamasıyla post-yapısalcı ve neo-liberal düşünürlerin eleştirilerine uğramışlardır (Parker ve Brasset, 2005: 235). Devlet dışı aktörlerin sisteme etkilerine açıklık getirememeleri eleştirilerin odak noktası olmuştur.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle, realist ve liberal teorinin uluslararası sistemi değişmez kabul etmesini Alexander Wendt başta olmak üzere, birçok akademisyen ve bilim insanı eleştirmiştir. Realizmin değişmez kabul ettiği sosyal yapıların aslında kimlik, algı ve öğrenme süreci ve etkileşimiyle şekillendiğini savunmuşlardır. Aynı zamanda bahsedilen sosyal yapıların, ulusal ve kişisel çıkarlar üzerinde önemli etkisine dikkat çekmişlerdir (Şatana ve Özpek, 2010: 80). Bu çerçevede Konstrüktivistler, dış politikayı ‘sürekli yeniden inşa edilen sosyal ilişkiler’ olarak ifade etmiş ve uluslararası ilişkileri doğru tahlil edebilmek için öncelikle bireylerden yola çıkılması gerektiği görüşünü benimsemişlerdir (Karakoç, 2013: 132). Sosyal yapılar aracılığıyla devletler arasındaki ilişkiler inşa edilir, aktör(ami) ve kurallar arasında bulunan sürekli ilişkiden dolayı değişikliklerin olabileceği ifade edilmiştir. Sürekli inşa sürecini ve değişikliklerin sebebini açıklamaya çalışan Konstrüktivistler, uluslararası sistemdeki değişiklikleri de dikkate almakla birlikte, kimlik, normlar ve kurumları analiz edilmesi gereken faktörler olarak değerlendirmişlerdir (Wendt, 1999: 39). Konstrüktivizm devletleri önemli aktörler olarak kabul etmekle birlikte, diğer aktörlerinde sistem içinde önemli olduğunu, sistemde değişiklik yapacak ölçüde etkili olabileceklerini savunmuşlardır (Kaya, 2008: 95) Ted Hopf, uluslararası sistemde yer alan örgütlerin artık çoğulluğa ulaştığına dikkat çekerek sisteme etkilerine vurgu yapmıştır. İnsanoğlu, çevresiyle sürekli iletişim halindedir. Bu süreç bir sosyal yapı içerisinde, belirli kurallar, aktörler(ami), kurumlar aracılığıyla devam etmektedir. Hopf, Sovyetler Birliği’nin önce kimliğinin değiştiğini daha sonra bu kimlik değişiminin dış politikasına yansımaları örnek olarak göstermiştir (Hopf, 1998: 179). Yani yapı ve aktörlerin sosyal inşa süreciyle sürekli birbirlerini yeniden inşa etmeleri, oluşan çeşitli ulusal güvenlik kültürlerinin açıklanmasına izin vermektedir. Konstrüktivistler, yeni-realistleri eleştirmiş olsalar da aslında materyalizm konstrüktivizmin de bir parçasıdır. Wendt’in sosyal yapıyı açıklamasında bu açıkça görülmektedir. Wendt, sosyal yapıların üç unsuru olduğunu ileri sürer: paylaşılan bilgi, maddi kaynaklar ve uygulamalar (Wendt, 1995: 37).

Fridercih Kratochwill ve Rey Koslowski (1994) kuralların ve normların uluslararası politikadaki önemine vurgu yaparak konstrüktivizme katkıda bulunmuşlardır. Uluslararası sistemin (yapı), devletlerin uluslararası sistemdeki kuralları ve normları değiştirdiğinde yapının da değişeceği fikrini ileri sürmüşlerdir. Bu temelde kimlik ve siyasi topluluk kavramlarının geçirdiği dönüşüm ve bu yeniliğin bireyler tarafından nasıl kabul edildiğini ve devletler arasındaki ilişkilerin nasıl değiştiğinin anlaşılmasına katkıda bulunmuşlardır (Zehfuss, 2004: 94). Soğuk Savaş döneminin bitmesiyle, sistemde bir değişim-dönüşüm yaşandığını ve bu değişimin sebebinin sistemde değişen normlar olduğunu belirtmişlerdir (Koslowski ve Kratochwill, 1994: 215). Kurumlar, devlet ve sistem tarafından değişime uğrayabileceği gibi kurumların ve sistemin devletler üzerinde değişim yaratacak etkiye sahiptir. Sosyal konstrüktivizm, temelde sosyallığe vurgu yapmakla beraber dünyanın ve disiplinlerin birikim ve inşa üzerine kurulu olduğunu savunmuşlardır (Deren Ekici, 2018: 10). Konstrüktivistler, uluslararası ilişkilerde son otuz yılda dil ve özellikle metaforlara olan ilgiye öncülük etmişlerdir. Nicholas Onuf (2013: 43), dil ve kavramların işlevini, nesneleri, özellikleri ve ilişkileri temsil etmek olarak açıklamıştır. Konstrüktivizm yaklaşımına göre, devletler, kimlikler,

beşeri aktörler, normlar, menfaatler ve kurumlar gibi sosyal temelli olgular sürekli olarak değişir ve yeniden şekillenir (Tandoğan, 2015: 635). Onuf, uluslararası sistem dahil her tür sosyal ilişkinin aktör(ami) ve dünya(yapı) birbirini karşılıklı olarak inşa ettiği bir süreç olduğunu ifade etmiştir (Onuf, 1989: 49). Sosyal konstruktivizm, uluslararası siyaset teorisi olarak kabul görmemiştir. Ancak uluslararası ilişkiler disiplininde, herhangi bir sosyal olaya veya olguya uygulanabilir, açık uçlu, analiz düzeyleri ve birimleri olan bir yaklaşımdır (Wendt, 2012: 243).

2.2.1. Konstruktivist Yaklaşımının Önde Gelen İsimleri ve Temel Önergeleri

Sosyal konstruktivist yaklaşımının temelleri Grotius, Kant ve Hegel'in çalışmalarında yer bulmakla beraber, konstruktivist yaklaşımının uluslararası ilişkiler disiplinine girmeye başlaması iki savaş arası döneme rastlamıştır (Wendt, 2012: 12). Eleştirel sosyal teorisinin önde gelen isimleri Anthony Giddens, Jürgen Habermas ve Michel Foucault'a ve onların da öncüleri Marks ve Nietzsche'ye kadar sosyal konstruktivist yaklaşımının temellerini görebilmek mümkündür. Bu düşünürler sosyal konstruktivist yaklaşımı, Feminizm ve Post-Modernistler gibi eleştirel teoriler içerisinde değerlendirirler (Smit, 1996'dan aktaran: Deren Ekici, 218: 13). Savaş sonrası dönemde ise, sosyal konstruktivist bakış açısının uluslararası siyasete kazandırılması Karl Deustch, Ernest Hass ve Hedley Bull tarafından yapılan çalışmalar olmuştur (Wendt, 2012: 12).

Konstruktivizm (inşacı), yaklaşım ilk ortaya çıktığında sosyoloji gibi farklı disiplinlerde kullanılmıştır. 1990'lı yılların başlarında, konstruktivist yaklaşımı uluslararası ilişkiler literatüründe ele alınmaya başlanmıştır (Wendt, 1992: 391). Nicholas Onuf (1989), uluslararası ilişkiler disiplininde Konstruktivizmden bahseden ilk akademisyendir. 'World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations' adlı çalışmada, uluslararası ilişkiler disiplinine Konstruktivizm teorisini kazandırmıştır. Onuf'un (1989: 82-83) çalışmasını özetlemek gerekirse üç temel düşünce üzerine yaklaşımını inşa etmiştir. Bunlardan ilki toplum ve birey sürekli birbirleriyle etkileşim halindedir. Buradan anlaşılması gereken, toplum ve birey kavramları sabit değişmez değildir, sürekli etkileşim sonucunda birbirlerini inşa ederler. İkincisi: dil, kurallar ve kurumlar birer araçtır ve toplumu inşa ederler. Burada insan için araçların önemli olması dil ile yani anlamlandırma ile mümkün olur. Üçüncü temel düşünce ise, maddi varlıklar ancak kurallarla beraber bir kaynak haline gelir. Onuf'a göre konstruktivizm şu önermelere bağlıdır: (Onuf, 2015).

Sosyal ilişkiler, insanları-yani kendimizi- olduğumuz türdeki varlıklara dönüştürür veya oluşturur. Tersine, dünyayı doğanın sağladığı ham malzemelerden yaparız, birbirimizle yaptıklarımızı ve birbirimize söylediklerimizi yaparak". Bu düşünceden hareket ederek Onuf, Söylemek yapmaktır: konuşmak şüphesiz ki dünyayı oluşturmak için en önemli yoldur.

Konstruktivizm teorisinin gelişmesinde önemli katkılarıyla bilinen bir diğer akademisyen, Alexander Wendt'tir. Konstruktivizme yönelik çalışmaya başlaması 1987 yıllarına kadar gitmektedir.

1987 yılında ‘The Agent-Structure Problem in International Relations Theory’ adlı makalesinde Giddens’in yapılandırma teorisinden yola çıkarak, yapı-etmen sorununa açıklık getirmiştir (Wendt, 1987: 337). Wendt (1992: 391) yılında yazdığı ‘Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics’ başlıklı makalesinde, konstrüktivizmin uluslararası ilişkiler literatürüne girmesini, realistler ve liberaller arasındaki tartışma temelinde ele almıştır. Başat teoriler tarihte insan doğasını açıklamaya çalışırken, günümüzde devlet eylemi “yapı” (anarşi ve güç dağılımı) karşısında “süreç” (etkileşim ve öğrenme) ve kurumlardan ne kadar etkilendiği üzerinedir. Neo-realizm ve Neo-liberalizm temelde ‘rasyonalizme’ bağlı kalmaları ve aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını verili olarak kabul etmeleri, bazı soruları cevapsız bıraktığını ifade etmiştir.

Uluslararası sistemin yapısını belirleyen, aktörlerin davranışları olduğunu ifade eden Wendt (1992: 389-390), yapı ve (amil) aktör karşılıklı olarak birbirlerini etkilediklerini ve toplumsal inşa sürecinin bu şekilde oluştuğunu ifade etmiştir. Burada devlet kendi konumunu tanımlar ve devletin kimliği, sistematik yapıların oluşturduğu bağlamsal arka planın etkisiyle üretilmiştir. Bu yapılar inşa edilir, yıkılır, değişir ve yeniden inşa edilir. Konstrüktivistler tarafından ‘stratejik ve retorik uygulamalar’ olarak adlandırdıkları durum, devletlerin sürdürdüğü ilişkiler ve etkilenmeler sonucunda oluşan ve yeniden oluşan yapılardır. Konstrüktivizmde kabul edilen kişiden kişiye değişen algı, uluslararası ilişkilerde menfaat ve çıkar kavramlarında olan ön kabullerin değişmesini sağlamıştır. Bu düşünceye bağlı olarak konstrüktivizmde devletlerin davranışlarını analiz etmek için daha çok kimlikler göz önüne alınır (Finnemore, 1996’dan aktaran: Taşlıcalı Koç, 2023: 11) Ted Hopf (1998: 130), konstrüktivizmin aktör ve yapının karşılıklı olarak birbirlerini oluşturdukları düşüncesinden hareketle, bir eylemin hem aktörü hem de yapıyı nasıl yeniden şekillendirip meydana getirip getirmeyeceği ile ilgilendiğini söylemiştir. ‘Eylem, devletin kimliği olan aktörlerin uluslararası özneler anlayışını sürdürdüğü’ ifade edilmiştir.

Konstrüktivizme göre, bilgi ve kimliklerin inşa edilmesini sağlayan ve çeşitli eylemlerin gerçekleştirilmesine izin veren, ortak paydaşlar ve sosyal temsilleri oluşturan, söylemsel uygulamalardır. Bu anlayıştan hareketle, bir sosyal bilgi teorisi olarak sosyal temsilden bahsedilecekse diyalogların gerçekleştiği bağlam ve kamusal söylemlerin incelenmesi temel öneme sahiptir (Andreouli, 2010: 61) Konstrüktivizm anlayışı, insan etkileşimi ve düşünce üzerine inşa edilmiştir. Sadece maddi faktörler insan etkileşimlerine yön vermez, düşünsel faktörler özellikle inanç ve tutumlar insanların yönlendirilmesinde büyük bir aktör olarak kabul edilmelidir (Finnemore ve Kathryn, 2001: 392). Ted Hopf (1998: 173), aktörlerin davranışlarını anlayabilmek için gücün dağılımına bakmaktan ziyade, aktörleri ve yapıyı inşa eden, kültür, norm, kurum ve toplumsal pratikler hakkında fazlasıyla bilgi sahibi olunması gerektirdiğini savunmuştur. Konstrüktivizm söylemsel güce önem verirken materyal gücü tamamen dışlamaz, materyal güç ve söylemsel güç ikisi de uluslararası ilişkileri anlamak için önemlidir (Hopf, 1998: 177). Kaynak bakımından zenginliğini gösterdiği ifade edilebilir.

Emanuel Adler (2013: 121), sosyal dünyanın öznel bilgi ve materyal nesnelerden oluştuğunu ifade ederek, karşılıklı olarak birbirini inşa ettiğini söylemiştir. Adler, neo-realist ve neo-liberal düşünceyi eleştirel bir yaklaşımla ele alarak, bakış açılarının çok dar olduğunu ve aslında dünyanın çok daha büyük ve şaşırtıcı olduğuna dikkat çekmiştir. Nicholas Onuf (1989: 49), sosyal yapıyı karşılıklı olarak birbirini inşa süreci olarak açıklayan konstrüktivistler, aktör mü yapıyı belirler, yapı mı aktörü belirler noktasında bir tercih zorunluluğu olmadığını savunmuşlardır. Yaklaşımın temel tezi sosyal yapının oluşumunu ve değişimi açıklamaktır. Alexander Wendt (1992: 397)’e göre, konstrüktivist yaklaşımda devletler sistem içerisinde aktif olarak sosyaldirler. Devletlerin dahil olduğu kolektif bağlam içerisinde kendilerine özgü beklentilerini, nispeten istikrarlı kimliklerini, role özgü anlayışlarını inşa ederler. Ayrıca konstrüktivistler, uluslararası sistemde sosyal varlık olarak değerlendirilen devletlerin etkileşimlerinin bir sonucu olan devlet davranışı ve politikalarını Sultan, 2020: 12).

Alexander Wendt’e göre söylemsel pratik, ortak anlayış, ‘sosyal temsil’ inançları, beklentiler ve sosyal bilgi öznel arası yapının formunu oluşturan faktörlerden biridir. Böylelikle, sosyal pratiklerin, sosyal yapıları ve benzer aktörleri oluşumunu sağladığını ve yeniden kendini inşa etme gücüne sahip olduğunu vurgulanmıştır (Sultan, 2020: 4). Güç dengesi ve anarşinin daha iyi anlaşılabilmesi için, konstrüktivistler düşünce ve fikirlerin etkisinin değerlendirilmesi gerektiğini, böylelikle daha iyi bir teori olacağını varsaymışlardır (Jackson ve Sorensen, 2010: 161’den aktaran: Sultan, 2020:11-12). Konstrüktivizm, devlet kimliğinin ve devlet davranışlarının inşa edilmesinde özellikle iç unsurların özelliklerini ve kültürün etkisini savunmuştur. Başat teoriler, devletlerin kimlik inşasını diğer devletlere kıyaslayarak açıklarken, konstrüktivizm ulusal kimliğin inşasında devletlerle ilişkiler üzerinden değil, alt kimliklerin etkisini ve rolüne yer vererek incelemiştir (Kubalkova, 2001: 195). Böylelikle uluslararası ilişkiler çalışmalarında, alt kimliklerin etkisinin incelenme olanağı doğmuştur. Wendt (2012: 211-216)’e göre kültür, faileri şekillendirir ancak özünde failerin kültürü şekillendirdiği düşüncesinden hareket edilmektedir. Sosyalleşme çerçevesinde, kültürün bireylerin davranışları ve nitelikleri üzerindeki nedensel etkisini ve bireylerin kültürde kurucu etkisinin göz önüne alınması şeklinde yorumlamıştır. Kültürün oluşturulmasında en önemli faktör sosyalleşmedir. Kültür bir öğrenme sürecidir, bireylerin davranışlarını toplumsal beklentiler ile uyumlaştırması beklenir. Bazı akademisyenler, sosyal grupların sahip olduğu ortak inançları ‘sosyal temsil’ olarak adlandırırlar. Onlara göre sosyal temsil, grup inançları, tutumlar ve ideolojileri içerir. Sosyal inançlar hem söylemde ifade edilir hem de inançlar belirli bir konu hakkında halka açıklama yaparken ve bazen de bazı eylemleri meşrulaştırmak için kullanılır (Dijk, 2002: 17). Bu ortak inanış, esasında amacı olan aktörün kimliğini ve çıkarlarını oluşturur. Bundan dolayı bireysel düzeye indirgenemezler (Finnemore ve Sikkink, 2001: 393). Bu yüzden sosyal ve siyasi dünya, fiziksel yani maddi varlıkların aksine paylaşılan inanç, düşünce ve etkileşimden oluşur (Jackson ve Sorensen, 2010: 175).

2.2.2. Konstrüktivizmde Farklı Yaklaşımlar

Konstrüktivizmde farklı akımlar ortaya çıkmış olsa da sosyal dünyayı karşılıklı olarak birbirini inşa eden yapı ve süreçten ibaret olduğu fikri üzerinden hareket etmişlerdir (Adler, 2013: 118). Yukarıda ifade edilen özellikten yola çıkarak Emanuel Adler (1979: 320), materyal dünyaya anlam kazandırmanın bilişsel yapılar tarafından inşa edildiğini ifade etmiştir. Wendt (1999: 199), ‘Social Theory of International Politics’ adlı eserinde konstrüktivizmde bilim insanları ve uluslararası ilişkiler öğrencilerinin çoğunun temelde iki ilke üzerinde uzlaştığını ifade etmiştir. Bunlardan ilki, insan ilişkilerinin temeli materyal faktörlerden ziyade ortak fikirlerdir. İkincisi, aktörlerin sahip oldukları kimlikler ve çıkarlar doğadan verilmez, ortak fikirler aracılığıyla inşa edilir.

Postyapısalcılar, söylemin bir parçası olarak toplumsal pratiği değerlendirirler ve böylece kimlik kavramsallaştırması içerisinde yazılı, söylemsel ve pratikte eylemleri içerir (Müller, 2010: 3). Eleştirel söylem analistleri ise, bilgi ve anlam sistemlerinin ve sosyal ilişkilerin toplumsal kimliklerin oluşmasında katkısı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Post-modern konstrüktivizmi John Gerard Ruggie; Friedrich Nietzsche, Michel Foucault ve Jacques Derrida gibi düşünürlerin çalışmalarından esinlenerek inşa edilen bir yapılandırmacılık türü olarak tanımlamıştır. Geleneksel konstrüktivist anlayışın dışındaki, ikinci türü post-modernist konstrüktivizm olarak değerlendirmiştir. Post-modernist konstrüktivizmde özneyi inşa eden dildir, bundan dolayı gerçekliğin ve analizin temel birimlerini; söylemsel uygulamalar, ontolojik temeller oluşturur (Ruggie, 1998: 857). Konstrüktivizm yaklaşımında temelde iki farklı yaklaşım olduğu ifade edilebilir. Konstrüktivizm yaklaşımının ortaya çıkmasında etkili olan iki isim Nicholas Onuf ve Alexander Wendt’in, çalışmalarında yaklaşım farklılığı kurallı konstrüktivizm (Onuf’çu konstrüktivizm) ve Wendt’çi konstrüktivizmin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Aynı zamanda Friedrich Kratochwill, ‘Bütüncül İnşacılık’ adı altında yeni önermeler sunmuştur. Yukarıda ifade edilen üç ismin, temelde farklılık gösteren önermelerine aşağıda yer verilmiştir.

Kural ağırlıklı konstrüktivizm, ontolojik ve epistemolojik olarak sunduğu geniş yelpazeyle etnik kimliklerin, yapı ve aktöre nasıl etki ettiğine dair daha geniş bir inceleme alanı sunmuştur. Uluslararası ilişkiler disiplinde, analizlerde en çok Wendt’çi konstrüktivizm kullanılmaktadır. Bu yüzden Wendt’çi konstrüktivizm ile Onuf’un yaklaşımını karşılaştırmak anlamlı olacaktır. Birincisi, Alexander Wendt uluslararası ilişkilerde devleti amil olarak kabul eder, devlet (pre-social given) yani sosyal etkileşimlerden bağımsız verili olarak kabul edilir. Devlet kimliğini diğer devletlerle etkileşime girerek inşa eder (Simith, 2001: 52). Bundan dolayı amil ve yapı arasındaki ilişki sadece, devlet (amil) ve devlet sistemini (yapı) arasındaki sürekli iletişim ve etkileşimle birbirlerini inşa ettiği düşüncesiyle sınırlı kalmaktadır. Nicholas Onuf ise, insanları amil olarak kabul etmektedir. Bu sayede devlet kimliği incelenirken, çıkar grupları, devlet dışı aktörler ve etnik kimlik gibi birçok faktör göz önüne alınır (Onuf, 2015: 60). Onuf ve Wendt temelde fikirsel (ideational) unsurların amil-yapı etkileşimiyle inşa sürecinde etkili olduklarını kabul ederler. Ancak Wendt için fikirsel faktörler:

kültür, ideoloji ve ortak düşüncelerdir. Onuf ise, fikirsel faktör olarak: dil, söylem ve kuralları kabul eder (Kubalkova, 2001: 60-66). Wendt (1999: 246-313), uluslararası ilişkilerin yapısı kültür temellidir ve üç tür kültürden bahseder. Hobbesçu kültür, devletler sistemde birbirlerini düşman olarak algılarlar ve karşıtlık üzerinden kimliklerini inşa ederler. Lockçu kültür, devletler birbirlerini rakip olarak görür ve yine karşıtlık üzerinden kültürlerini inşa ederler. Kantçı kültür, devletlerin dostluk çerçevesinde kimliklerini inşa ettiği kültür türüdür. Sonuç itibariyle Wendt, devletlerin kimlik inşasını, devletlerle ilişkileri üzerinden açıklayarak oldukça sınırlı bir analiz alanı sunmaktadır. Onuf (1998: 63) yapı yerine, sosyal düzenleme (sosyal arrangement) kavramını kullanarak inşa sürecinin yapının etkileşimleri sayesinde olduğunu vurgulamış, kuralların ve dilin merkezi önemini açıklamaya çalışmıştır. Wendt çalışmalarında, amil ve yapıya eş oranda değerlendirirken, Onuf amil ve yapıya ek olarak kural ve dile aynı ontolojik önemi atfetmiştir (Kubalkova, 2001: 64-65).

Kural ağırlıklı konstruktivizmi özetlemek gerekirse, sosyal gerçeklik sürekli bir inşa sürecidir, insan ve toplum karşılıklı inşa sonucu var olur (Onuf, 1989: 36-42). Anthony Giddens'ın düşüncesinden hareketle Onuf, yapı ve amil arasında öncelik olmadığını karşılıklı interaktif olarak birbirlerini var ettiklerini savunur ve etnik kimlikler inşa sürecine söz eylemler (speech act) ile etki eder (Onuf, 1986: 56). Onuf'a göre, söylemek yapmaktır 'Saying is doing' fikri üzerinden hareketle, dil ve söylemin ontolojik yanı olduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda konuşmak aslında insanları harekete geçirir ve böylece bu etkinlik normatif sonuçlar doğurabilecek hale geldiğini ifade etmiştir (Onuf, 1998: 59-66). Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Onuf, amil ve yapı arasındaki sosyal inşa sürecine kuralları da dahil etmiştir. Kurallar Onuf için ayrı bir önem taşımakla beraber, tüm sosyal davranışların ve anlamlı davranışların, kurallar çerçevesinde meydana geldiğini ileri sürmüştür. Yani devletlerin uygulamış oldukları dış politikalar kurallar yönetiminde vücut bulmaktadır (Onuf, 1989: 49). Onuf'a göre kültür bir diğer önemli bileşendir ve kültür kurallar etrafında şekillenir. Kültürler aslında farklı oranlarda kuralların bir araya gelmesiyle inşa edilen sosyal tutumlardır (Onuf, 1989: 126). Kuralların dış boyutunu kültür oluşturur hem amilleri etkiler hem de amillerin söz eylemleriyle kurallar oluşturduğunu ifade etmiştir (Onuf, 1989: 97).

Friderich Kratochwiil, konstruktivizm yaklaşımına farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak, 'Bütüncül İnşacılık' adı altında kendi yaklaşımını sentezlemiştir. Kratochwill, konstruktivizmin uluslararası ilişkilerde teori olarak kabul görülmemesini eleştirerek, ısrarla rasyonalizmi alternatif açıklama ve yorumlamalara dahil etmeye çalışmıştır (Griffith vd., 2011: 125). Kratochwill'in tabu yıkıcı olarak değerlendirilmesinin altında yatan sebep ontolojik olarak tüm kısıtlamaları ortadan kaldırmak istemesi ve uluslararası ilişkiler literatürüne düşünsel 'öz anlama' kazandırmak istemesidir (Griffith vd., 2011: 126). Kratochwill, sosyal teorisinin iki temel önermesi üzerine konstruktivist yaklaşımını şekillendirmiştir. Bunlardan ilki, sosyal dünya hakkında sunulan bilginin bilimsel kabul edilmesi için pozitif bilgi formülasyonunu reddeder. İkinci temel argümanı, sosyal tecrübe ve sosyal değişim ile kavramlar ve teorilerin ortaya çıkacağını savunur. Kratawchwill, yapı ve değer gibi olguların verili bağımsız varlıklar olmadığını, onların da inşa edildiğini savunur (Deren Ekici, 2018:

27). Kratochwil'e göre eleştirilmesi gereken nokta yapı ve olguların verili, sabit olarak incelenmesidir. Sosyal gerçekliği inşa eden değerlerdir ve değerlerin inşası sosyal inşada aktörler yani insanlar bağlamında gerçekleşir. Nesnel bilimsel bilginin, pratik akıl yürütmeye yapılabilmesinin doğruluğu sorgulanmalı, sosyal teorinin önü açılmalıdır (Griffiths vd., 2011: 128-129).

Konstrüktivizmin, 'Yapı ve aktör karşılıklı olarak birbirini etkiler' önermesi Türkiye'nin Afrika politikasını belirlemesinde açıklayıcı bir perspektif sunmaktadır. Bu çalışmanın hipotezlerinden biri, Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik dış politikasını belirlerken uluslararası sistemde benimsenen gelişmemiş ve gelişmekte olan devletlere yapılacak yardımlar konusunda benimsenen sözleşmelerden (DAC, BMKH ve Paris Sözleşmesi) etkilenmesidir. Türkiye'nin bu sözleşmelerden etkilenmesi, benimsediği dış politikasında ve özellikle TİKA'nın yürüttüğü faaliyetlerde görülmektedir. Türkiye kabaca Cumhuriyetin ilanından sonra Soğuk Savaş dönemi bitene kadar daha çok Batı yanlısı politikalar takip ederek, Afrika kıtasıyla ilişkileri düşük seyretmiş hatta birçok Afrika ülkesiyle hiç temasının olmadığını söylemek mümkündür. Soğuk Savaş bittikten sonra Türkiye'nin ilk açılımı Orta Asya'da bağımsızlığını yeni kazanan Türki Cumhuriyetler olmuştur. Türkiye, Türki Cumhuriyetleri'yle sahip olduğu kültürel ve etnik bağları aracılığıyla ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemiştir. Aynı şekilde 1998 yılında 'Afrika'ya Açılım' politikası ilan edilerek Afrika kıtasına yönelmiş özellikle tarihsel ve kültürel bağlara dikkat çekilerek bir dizi faaliyet de bulunulmuştur. Dış etkenlere bakıldığında ise, uluslararası sistemde ve uluslararası örgütlerde (BM ve AB gibi) kendine destek bulmak istemesi, sistemdeki karmaşık karşılıklı bağımlılık, 1998 yılında Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin olumsuz yönde seyretmesi, Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelmesinde bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında çoğunlukla kabul gören düşünce, Türkiye'nin dış politikasında çeşitlendirme ve çok taraflılık ilkelerini benimsemesidir. Burada önemli olan nokta, konstrüktivizmin Türkiye'nin politika değişimine perspektif sunarak, açıklık getirmesidir. Burada Türkiye'nin politika değişiminde sistemde belirlenen sözleşmeler ve sistemde değişen algılayış ve aktörler, sistemde Türkiye'nin yalnız kalmak istememesi, Türkiye'nin Osmanlı bakiyesi, bütünsel olarak değerlendirilmelidir. Konstrüktivizmde devlet sosyal bir varlıktır, bu çerçevede ele alınan tüm faktörlerden etkilenerek, Türkiye kendisine yeni bir dış politika inşa etmiştir.

Aktörlerin kimlik inşasında (tarih, kültür, norm, toplumsal pratikler ve din), konstrüktivizm yaklaşımında önemli olduğunu ifade etmiştik. Türkiye, Afrika'ya yönelik politikalarını belirlerken sistemden etkilenmekle beraber 'tarih, din ve kültür faktörleri' önemli etkide bulunmuştur. Osmanlı hafızası, ortak tarih ve kültür bileşenleri Türkiye'nin yumuşak güç olarak elini güçlendirmektedir. Hatta din konusunda literatürde bir tartışma olduğunu söylemek mümkündür. Bazı çalışmalar, Müslüman Afrika ülkeleriyle Türkiye'nin daha yoğun ilişkiler içerisinde olduğunu savunmuştur. Bazı çalışmalar ise, Türkiye'nin Afrika kıtasında ilişkilerini belirlemede din faktörünün ve Osmanlı sınırlarının bir öncelik (pozitif ayrımcılık) sağladığını savunmuştur. Bu çalışmada bunu tartışmak

yerine din faktörü ve Osmanlı sınırlarının ilişkilerin geliştirilmesinde bir yumuşak güç aracı olduğu ve konstrüktivizm bakış açısında ilişkilerin belirlenmesinde önemli bir faktör olduğu kabul edilmektedir. Onuf'çu 'Kurallı Konstrüktivizm' çerçevesinde, devlet kimliği inşasında daha geniş bir perspektif sunarak içerisine devlet dışı aktörler ve kültürü de dahil ettiğini ifade etmiştik. Bu bağlamda çalışmada Türkiye, Afrika'ya yönelik dış politikasını ve yeni kimliğini inşa ederken, sistemde yaşanan değişiklikler, tarih ve kültür faktörü ve uluslararası örgütler ve uluslararası sözleşmelerin etkili olduğu kabul edilmektedir. Kurallı konstrüktivizmde Onuf, özellikle kurallara ve dile önem atfetmiş, kurallar çerçevesinde de kültürün geliştiğini savunmuştur. Türkiye'nin Osmanlı geçmişi hatırlandığında din faktörüyle birlikte, hoşgörü ve yardım eden bir kimliğe sahip olduğu ifade edilebilir. Burada din faktörüyle beraber hoşgörü ve yardım anlayışı 'kural' çerçevesinde değerlendirilirse, çıktısı da kültür olacaktır. Böylece Türkiye'nin yardım etme anlayışının tarihsel geçmişi ve din etkisinin olduğunu ifade edebilir. Bu çerçevede çalışmaya konu edilen TİKA'nın temel ihtiyaçları incelemesi aynı zamanda Türkiye'nin kültürünün bir parçasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TİKA’NIN İNŞASI VE YAPISI, TÜRKİYE İLE AFRİKA ÜLKELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER, ULUSLARARASI SİSTEM

3.1. Türkiye’de TİKA’nın İnşasını Sağlayan İç ve Dış Dinamikler

Bu bölümde öncelikle TİKA’nın kurulmasını sağlayan Türkiye’nin iç dinamikleri ve sistemden gelen dış etkenlerin neler olduğu ele alınacaktır. Türkiye’nin dış politikasında geçirdiği dönüşümün anlaşılabilmesi için bu faktörlerin değerlendirilmesi önemlidir. TİKA Türkiye’nin dış politikasında değişimle inşa edilen bir kurum olmakla birlikte, zaman içerisinde Türkiye’nin dış politikasında yaşanan değişimlerle kurumsal yapısı, faaliyet bölgeleri ve faaliyet alanları da değişim geçirmiştir. Bu çerçevede ilerleyen süreçte de Türk dış politikası değiştikçe, TİKA’nın da yapısında değişimlerin meydana geleceğini ön görmek mümkündür. Türkiye’nin Afrika kıtasıyla tarihsel süreçte ilişkilerine, Osmanlı döneminin genel hatları üzerinden yer verilerek, 1998 Açılım Eylem Planı ve 2005 Afrika Yılı ilan edilmesi ve devamında Afrika Türkiye Ortaklık zirveleri incelenmiştir. Türkiye’nin Afrika kıtasıyla ilişkilerinin dönemsel olarak analiz edilmesi, Afrika kıtasına yönelmesini anlamak için oldukça önemlidir. Yönelmeye iten faktörler esasında politikaların belirlenmesinde de şekillendirici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen başlıkta, OECD ve DAC kurumsal olarak incelenmiş, BM Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, Kalkınma ve Yoksullukla Mücadele, Monterrey Konsensüsü, Paris Deklarasyonu ve DAC kriterleri ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde, Türkiye’nin Afrika’ya yönelik politika belirlemesinde TİKA’nın kurumsallaşma süreci, TİKA’nın genel yapısı incelenmiştir.

Türkiye’nin Batı dışındaki bölgeler ve ülkelerle ilişkilerini geliştirme girişimleri esasında Ak Parti hükümetinin yönetime gelmesinden önce başlamıştır. Özal döneminde, Türkiye’nin tarihsel ve kültürel bağlara sahip olduğu Orta Asya devletleriyle ilişkilerin geliştirilmesine ve derinleştirilmesine yönelik bir dizi faaliyette bulunulmuştur (Rabase ve Larrabee, 2008). Soğuk Savaş bittikten sonra, 1991 yılında Sovyetler Birliği dağılmış ve Orta Asya’da yeni bağımsız Türk Cumhuriyetleri kurulmuştur. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, varlıklarını devam ettirebilmek için öncelikle demokratik bir sistem inşa etmeli, toplumun ihtiyaçlarını karşılamalı ve uluslararası sisteme dahil olabilmek için hukuksal olarak birtakım değişiklikler yapmak zorundaydılar. Ancak yeni kurulan Türki Cumhuriyetler, yukarıda ifade edilenleri gerçekleştirecek deneyime, ekonomik güç ve teknolojiye sahip değillerdi. Türkiye, Türki Cumhuriyetlerle sahip olduğu kültürel ve etnik bağları kullanarak, Türkiye’nin laik ve demokratik yapısının bir model olarak kabul edileceği düşüncesine sahipti. Türkiye model olarak kabul görürse hem bölgede hem de dünyada daha da etkin

siyasi bir konuma geleceğini varsaymıştır (Oran, 2010: 383). Türkiye aktif bir dış politika takip ederek, Orta Asya bölge ülkeleriyle ilişkilerini güçlü tutmaya çalışmış, bu çerçevede kalkınma yardımları takip ettiği politikanın en önemli aracı olmuştur. Benimsenen politikaların yürütülebilmesi için, 1992 yılında 480 sayılı Kanun Hakkında Kararname ile Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Dairesi Başkanlığı (EKETİB), Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulmuştur (T.C. Resmi Gazete, 1992). Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı kurulduğunda amacı öncelikle Türkçe konuşulan devletler olmak üzere, komşu ülkeler (Orta Asya Türk Cumhuriyetleri) ve gelişmekte olan devletlerin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak olarak belirlenmiştir (Barbak, 2018: 7). TİKA ilk kurulduğunda ismi ‘Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı’ olarak belirlenmiş olsa da aslında o dönemde daha çok Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı olarak tanınmıştır. TİKA’nın kurulduğunda amacı Türkiye Cumhuriyetlerin sosyal yapı ve kimliklerini sağlıklı şekilde inşa etmeleri, kültür ve siyasi alanda kendilerini geliştirmeleri, ekonomik ve teknik alt yapı konusunda yardımcı olmaktır. TİKA bu çerçevede, eğitim, sağlık, ekonomik, teknolojik, sanayi, restorasyon gibi birçok alanda faaliyetler yürütmüştür (Çiçek, 2015: 108). Türkiye, Türkiye Cumhuriyetler geçiş aşamasındayken verecekleri kararların önemli olacağının farkında olarak, bu devletlere yönelik kalkınma yardımları, teknik yardımlar ve işbirliği konusunda faaliyetler yürütmüştür. Bu faaliyetleri yürütmek amacıyla kurulan TİKA yapısal olarak, Japonya’da ‘Japan International Cooperation Agency’ (JICA-Uluslararası Japon İşbirliği Ajansı), Almanya’da ‘Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit’ (GIZ-Almanya Teknik Yardım Kuruluşu); Kanada ‘Canadian International Development Agency (CIDA-Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı, Amerika’da ‘United States Agency for International Development’ (USAID ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı)’na benzetilmektedir (Çiçek, 2015: 108).

2001 yılında ‘Dot-com balonu’ veya ‘Dot-com Çöküşü’ olarak bilinen, özellikle teknoloji ve internet hisselerindeki keskin yükseliş sonrası ciddi bir değer kaybıyla sonuçlanan, dünyada etkisini gösteren ekonomik krizin yaşanmasına sebep olmuştur. Aynı yıl içerisinde, 11 Eylül terör saldırılarından sonra uluslararası sistemde gündeme gelen küresel terörizm ve ekonomik kriz, Türkiye’nin sistemde kendini yeniden konumlandırmasına yol açmıştır. Türkiye 2002 yılında yapılan seçimde, iktidar değişikliğiyle beraber önemli değişikliklere imza atacak yeni bir döneme girmiştir. Türkiye, iç politikasında kamu idaresi ve hizmetleri, ekonomi ve alt yapı inşası gibi birçok konuda reformlar gerçekleştirmiş ve birçok alanda kurumsallaşma yoluna gitmiştir (Kapısız ve Dilek, 2017: 222-223). Sistemde yaşanan değişimler, Türkiye’nin problemleri olarak kabul edilen Orta Doğu ülkeleri veya daha genel tabirle Doğu ülkeleriyle de ilişkilerini devam ettirmesi, Türkiye’ye Batı-Doğu-ABD arasında arabulucu kimliği yüklemiştir (Yılmaz, 2019: 15). Türkiye’de yapısal olarak birçok değişim gerçekleştirilmekle birlikte, en belirgin değişim Türkiye’nin dış politikasında yaşanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Türkiye, dış politikasında daha çok Batı ile uyumlu hareket ederken, 2002 hükümet değişimi sonrası dış politikasında çok daha aktif bir tutum benimsemiştir. Türkiye’nin bölgesel ve uluslararası düzeyde güç olma hedefine yönelik politikalarını şekillendirdiği ifade edilebilir (Oba, 2018: 9-12). Yeni bağımsız olan Türk Cumhuriyetlerinin alt

yapı, insan gücü ve piyasa ekonomisine geçişte ilk yardımları yapan ülke Türkiye olmuştur (Kabasakal, 2002). Ak Parti'nin yönetime gelmesiyle beraber, Ahmet Davutoğlu'nun öne sürdüğü bir kavram olan 'Stratejik Derinlik' doktrini çerçevesinde Türkiye'nin dış politikası şekillendirilmiş, çok yönlü dış politika ciddi bir ivme kazanmıştır (Rabasa ve Larrabee, 2008).

Türkiye'nin dış politikasında yaşanan değişikliğin anlaşılabilmesi için, Ak Parti hükümetinin dış politikasının belirlenmesinde büyük etkisi olan Ahmet Davutoğlu'nun, dış politika hedeflerini analiz etmek oldukça önemlidir. Davutoğlu 'Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu' adlı kitabını 2001 yılında yayınlamıştır. Davutoğlu eserinde sık sık Türkiye'nin dış politika inşasında Osmanlı kültür mirası ve tarihsel olgulara vurgu yapmıştır (Davutoğlu, 2001) Davutoğlu bu eserini yayınladıktan sonra o dönem başbakanlık görevini icra eden, Recep Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül'ün dış politika danışmanlık görevini yürütmüştür. 2009-2014 yıllarında ise Dışişleri Bakanı olarak göreve gelmiştir. Yeni Türk dış politikasının belirlenmesinde Davutoğlu'nun etkisini anlamak için önemlidir (Düzenci, 2022: 48). Davutoğlu çalışmalarında Osmanlı mirasına önem atfetmekle birlikte, Türkiye'nin artık çok boyutlu bir dış politika uygulaması gerektiğini ve bu politikanın temelde aracının kamu diplomasisi olması gerektiğini savunmuştur. Davutoğlu'na göre Türkiye aslında Soğuk Savaş döneminden beri çok yönlü dış politika uyguladığı için, toplumsal olguları ve kamu diplomasisi kurumlarını sentezlemiştir. Özetle, Davutoğlu'na göre yeni dış politika için Türkiye kurumsal ve toplumsal olarak hazırды (Ekşi, 2018: 241-249). 'Stratejik Derinlik' olarak adlandırılan bu yaklaşım, jeo-stratejik konumu itibarıyla Türkiye'nin merkezi bir rol üstlenerek komşuluk ilişkilerini ve ekonomik iş birliklerini iyileştirmesi ve bu sayede Avrupa ve Orta Doğu gibi bölgelere çevre olmaktan ziyade, merkezi bir role sahip olmasını ifade etmektedir (Öktem, 2011: 33-34). Esasında komşularla sıfır sorun politikası uygulanıp sonuç alınmaya başlandığında ikinci ilke olan 'merkez ülke' olma politikası üzerinde Türkiye'nin dış politikası inşa edilmiştir (Kardaş, 2011: 3). Türkiye'nin Osmanlı geçmişi, kendine dış politika hedefi olarak belirlediği bölgesel güç olma söyleminin gerçekleştirilmesinde kullanılabilecek en önemli araçlardan biridir. Bu yaklaşıma göre, Türkiye çok sayıda ittifak kurarak, Batı ile olan ilişkilerini dengeleme fırsatına sahip olabilir. Aynı zamanda bu ittifaklar sayesinde küresel sistemde hareket özgürlüğünü arttıracak ifade edilmiştir (Rabasa ve Larrabee, 2008: 75). Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik kavramsallaştırması temelinde Türk dış politikasının gerçekleştirilebilmesi için beş ilke öne sürmüştür. Güvenlik ve demokrasi aynı önemde değerlendirilerek arasında denge kurulmalıdır. İkincisi, Türkiye sıfır sorun yaklaşımıyla komşularına yaklaşmalıdır. Üçüncüsü, Türkiye ilişkilerini sadece komşu bölgeler ve ülkelerle değil, en uzak coğrafyayla bile ilişki kurmalıdır. Dördüncüsü, çok boyutlu dış politikanın yükümlülüklerini yerine getirerek politikaya bağlı kalmalıdır. Son olarak, pro-aktif bir dış politika yürütebilmek için ritmik diplomasi temelinde hareket etmelidir (Tür ve Han, 2011: 22-23).

Türkiye'nin dış politikasındaki değişim yumuşak güç temelinde inşa edilmiş, yüz yüze iletişim, diplomatik kanallar ve Türkiye'nin uluslararası örgütlere katılımına fazlasıyla önem verilmiştir. Davutoğlu ve Ak Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) hükümetinde dış politika yapımında önemli

isimler, Türkiye'nin Cumhuriyet döneminden kalma Kemalist dış politikayla (durağan, gerici ve pasif) yürütüldüğünü ve bahse konu değişimlerin Türkiye için 'Büyük Dönüşüm' olacağı düşüncesine sahip olmuşlardır (Kalm, 2011: 8). Türkiye'nin: Kafkaslar, Balkanlar, Orta Doğu ve Orta Asya ülkeleri arasında yaşanan anlaşmazlıklarda arabulucu siyasetini üstlenmesi, etkin ve yapıcı bir dış politika takip etmesi Türkiye'nin potansiyel yumuşak gücünü göstermektedir (Fotiou ve Triantaphyllou, 2010: 99) Kamu diplomasisi aracı olarak dış yardım ve kalkınma işbirliği alanlarının yanında, eğitim, kültür, sağlık ve diaspora gibi birçok alanda kurumsallaşmaya gidilmiştir. Örnek vermek gerekirse, Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve TİKA, kabul edilen aktif dış politikanın çıktıları olarak değerlendirilebilir (Ekşi, 2014: 222-223). Türkiye'nin bölgesel güç ve dünyada önemli bir aktör olarak kabul görmek için 2000'li yıllardan itibaren politika değişikliklerine gittiğine ve ciddi kurumsallaştırmalar gerçekleştirildiğine yukarıda yer verilmişti. İmren Kaygısız (2016: 309), TİKA'nın Türkiye'nin zaman içerisinde değişen politikalarıyla uyumlu olarak, sürekli dönüşüm geçirdiğini ve faaliyet alanını genişleterek, Asya dışında da faaliyetlerini yürütmeye başladığını ifade etmiştir. Kaygısız'a göre TİKA, Türkiye'nin dış politikasını yürütmesinde etkin bir güçtür hem bölgesel hem de dünyada Türkiye'nin elini güçlerinden en önemli kurumlardan biri olmuştur.

3.2. Türkiye'nin Afrika Kıtasıyla Tarihsel Süreçte İlişkileri

Osmanlı Devleti'nin Afrika kıtasında farklı zamanlarda farklı bölgelerde bulunduğu kabaca ifade edilmişti. Detaylı olarak incelediğinde, Osmanlı Devleti'nin Mısır, Libya Tunus ve Cezayir gibi Afrika ülkelerinin hepsi veya bir kısmının üzerinde belirli zaman aralığında hakimiyet sahibiydi. Bu nedenle Kuzey Afrika ülkeleri ile Osmanlı Devleti'nin arasında önemli bir bağ olduğu ifade edilebilir. Osmanlı Devleti, Sahra-Altı Afrika kıtasında bulunan Sudan, Eritre, Etiyopya, Cibuti Somali, Nijer ve Çad gibi ülkeler üzerinde de kısmi bir hakimiyet sağladığı dönemler olmuştur. Osmanlı Devleti aynı zamanda günümüzde Nijerya, Nijer ve Çad bölgesinde bulunan Kanem-Bornu İmparatorluğu ile dostluk ve ittifak üzerinde anlaşma sağlamıştır. İlerleyen süreçte III. Murat döneminde savunma antlaşması imzalanmış Osmanlı, Kanem Bornu'ya askeri teçhizat göndermiştir. 1861 yılından itibaren Osmanlılar Güney Afrika'da diplomatik temsilci bulundurmaya başlamıştır. Cape Town'a ilk fahri başkonsolos P. E. de Rouabix 18 Şubat 1861'de atanmıştır. Takip eden süreçte bir dizi fahri konsolos ataması gerçekleştirilmiştir (Özkan, 2012: 21). Türkiye'nin Osmanlı mirası olarak, bahsedilem dönemlerden itibaren ortak tarih ve kültüre sahip olması çok önemlidir. Avrupa, köle ticaretiyle birlikte 16. Yüzyıldan itibaren Afrika kıtasında sömürge faaliyetlerine başlamış ve 1884-1885 yılları arasında düzenlenen Berlin Konferansı'nda Avrupalı büyük devletler arasında kağıt üzerinde paylaştırılmıştır (Tepeciklioğlu, 2012: 21). Osmanlı Devleti ihtiyaç durumunda Kuzey Afrika'ya İspanyollardan gelen tehditleri önlemek amaçlı temsilcilerini göndermiş ve böylelikle yaşanılacak istilayı önlemede rol oynamıştır. Aynı zamanda Doğu Afrika bölgesinde bulunan kısmi hakimiyeti sayesinde Portekiz'in yayılmasını önlemiştir (Özkan, 2012: 21).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bağımsızlıklarını kazanmaya başlayan Afrika devletleriyle Türkiye'nin ilişkisi istikrarsız bir seyir göstermiştir. Osmanlı devleti döneminde özellikle Kuzey bölgesinde kalan devletlerle, Osmanlı'nın bölgede sahip olduğu hakimiyeti sayesinde sürekli ilişkileri vardı. Ancak Türkiye Cumhuriyeti ilan edildikten sonra 1990'ların sonlarına kadar, Afrika kıtasıyla Türkiye'nin ilişkileri oldukça düşük seviyelerde seyretmiştir. Esasında bu dönemde Türkiye'nin ne Afrika bölgesine açılma ne de Afrika kıtasına yönelik tutarlı bir politika sergileme gibi bir hedefi vardı. Aslında Afrika kıtası, Sahra-altı bölgesi özellikle uluslararası sistemde uzun zaman incelenmeye değer ve marjinal bölge olarak kabul edilmiştir. Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistemde var olan Doğu-Batı kamplaşması, Afrika kıtasının ikincil önemde kalmasına neden olmuştur. Aynı zamanda Türkiye'nin içerisinde bulunduğu hem içsel hem de uluslararası sistemde siyasal ve güvenlik odaklı problemler yine kıtaya ilgi gösterilememesinin sebeplerindendir. Soğuk savaşın sona ermesiyle diğer devletlerde olduğu gibi Türkiye'de dış politikasını revize etme ihtiyacı duymuştur (Tepeciklioğlu, 2012: 59-60). Elem Eyice Tepeciklioğlu (2012: 66) Türkiye'nin, Cumhuriyet ilan edildikten sonra 'ileri' kabul edilen Batı'nın bir parçası olarak kabul görmeye yönelik politikalarını belirlediğini ifade etmiştir. Bu süreçte Afrika ülkeleri yeni bağımsızlığını kazanmış 'emekleme' döneminde oldukları göz önüne alındığında, Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik politika benimsemesi çok zordu. II. Dünya Savaşının getirdiği yıkım ve tahribat her alandaydı ekonomi de bunların başında geliyordu. Türkiye bu süreçte Truman ve Marshall Planı çerçevesinde ABD'den yardım almış, SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) Orta Doğu'da nüfuzunu arttırmasın diye ABD teşvikleriyle Bağdat Paktı adı altında Birleşik Krallık, İran, Irak ve Pakistan arasında güvenlik ve savunma odaklı Pakt kurulmasına Türkiye öncülük etmiştir. Türkiye'nin bu dönem de dış politikasını özetlemek gerekirse, güvenliğin sağlanması Batı ittifakı içerisinde kendine yer bulmak olarak değerlendirilmiştir. Uluslararası sistemde algıladığı tehditler nedeniyle dış politikasını uluslararası örgütler ve ABD odaklı olarak şekillendiren Türkiye, Afrika ile ilk kez diplomatik olarak önemli boyutta yakınlık kurması (Boztaş, 2011: 146), 1948 yılında Sahel bölgesine İslam Konferansı Örgütü aracılığıyla 10 milyon dolarlık yardımda bulunmuş olmasıdır (The U.S. Agency for International Development, 2005). Ayrıca Cumhurbaşkanı'nın Celal Bayar, Başbakan'ın Adnan Menderes olduğu dönemde, Kuzey Afrika'da bağımsızlık mücadelesinde olan devletlere ekonomik destek sağlanmıştır (Hazar, 2003: 117).

Ataöv (1976) 'Afrika ve Biz' adlı makalesinde, 1950-1960 arasındaki Türkiye'nin Afrika'ya yönelik politikalarını şöyle ele almaktadır: BM Genel Kurulunda 1951-1953 yılları arasında Fas'ın bağımsızlık konusu tartışıldığında bu konunun ertelenmesi yönünde oy kullanmıştır. 1952 yılında yine BM kurulunda Tunus'un bağımsızlığı için oturum düzenlendiğinde Türkiye bu sorunun Fransa-Tunus arasında bir iç sorun olduğunu belirtmiştir. Aynı tutum Cezayir'in bağımsızlık tartışmalarında tekrarlanmıştır. Ruanda ve Burundi'de düzenlenecek seçimlerin BM nezdinde özgürce yapılması ve Moritanya'nın bağımsızlığı oylanması konularında Türkiye çekimser kalmış, Angola konusunda ise 'NATO Müttefikleri' ile birlikte hareket edilmesi gerektiği yönünde talimat verilmiştir. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ülke sınırları içerisinde takip ettiği ırkçı politikalarından dolayı Uluslararası Çalışma

Örgütü'nden çıkarılmasına yönelik öneriye de destek vermemiştir. BM'de düzenlenen Güney Afrika'da ırkçı azınlık baskısını kınama kararında Türkiye'nin lehte oy kullanmasını ise Ataöv özellikle BM'de çoğunluğun lehte oy kullanmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Güney Afrika'ya bağımsızlık ve milli egemenlik hakkı verilerek serbest seçimlerin önünün açılmasına yönelik hükümler ise BM'de bulunan Türkiye daimi elçisi Türk tarafının bu durumu 'aşırı' bulduğu şeklinde ifade etmiştir. Güney Afrikalı politikacı Nelson Mandela'nın özgür bırakılmasına yönelik mektubu BM Genel Sekreterine imzalatmaya çekimser davranmış, ancak 1967 yılında BM kararında Güney Afrika'da ırk ayrımını kınayan 89 ülkenin arasına katılabilmektedir. Mahmut Dikerdem (1977: 65-69), 1950-1960 yıllarında Türkiye'yi Orta Doğu ve Afrika ülkelerinde temsil etmiş önemli büyükelçilerindendir. Görevde olduğu zaman aralığında, Türkiye'nin Afrika ve Asya'da yaşanan bağımsızlık mücadelelerinden haberdar olmadıklarını hatta Türk yönetiminin aslında var olan sömürgelerin, sömürgeci devletler arasında el değiştirmesi olarak değerlendirdiklerine yer vermiştir. Ayrıca Dikerdem, Türkiye'nin ABD'nin oy tercihine göre oy vermesi, Cezayir konusunda Fransa'nın yanında olması ve Kıbrıs konusuyla ilgilide İngiltere'nin yanında durması yönünde Türk Dışişlerine talimat verildiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin üst düzey yöneticileri arasında başka bir yol fikri bile olmadığını, o dönemde Türkiye'nin dış yardımlara olan bağıllığı üzerinden açıklamıştır. Dikerdem'in ifade ettiklerine örnek vermek gerekirse; Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır, İngiltere ve Fransayı karşısına alarak Süveyş Kanalı'nı millileştirmek istediğinde Türkiye, yine Fransa ve İngiltere yanında tutum sergilemiştir (Tepeciklioğlu, 2012: 68).

1957 yılında Gana bağımsızlığını kazandığında, Türkiye Gana'yı tanımış ve takip eden süreçte burada daimi bir büyükelçilik açmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde 1950-1960 arasında bağımsızlığını kazanan Afrika ülkelerini Türkiye tanımış, diplomatik ilişkiler kurmuş ve bazı Afrika ülkelerinde daimi elçilikler açmıştır. Ancak bu gelişmeler hiçbir şekilde önemli ve uzun vadeli ilişki kurulmasını sağlamamış, Türkiye'de bahsedildiği gibi Afrika'ya yönelik ciddi bir girişimde bulunmamıştır (Özkan, 2012: 21). 1960 yılında Lagos'ta Nijerya büyükelçiliği açılmış, 1963 yılında ise Kongo Cumhuriyeti'nde Kinshasha Büyükelçiliği açılmıştır (Hazar, 2003: 111). Türkiye iki kutuplu dönemde, jeostratejik öneme sahip orta büyüklükteki bir devlet olarak bloklardan bağımsız dış politika üretmenin çok zorlaştığı dönemde NATO'nun bir parçası olmuştur. Baskın Oran (2001: 498), 1950-1960 döneminde Türkiye'nin Doğu-Batı arasında denge takip etmek veya Batı'nın kendi içerisindeki dengeye dahil olma amacının olmadığını, sadece ABD'nin politikalarına ve teşviklerine bağıllık ve bağımlılık gösterdiğini, hatta uluslararası sistemdeki gelişmelere de kayıtsız kalarak Türkiye'nin kendini sınırladığını ifade etmiştir. Elem Eyice Tepeciklioğlu (2012: 71-75)'na göre Türkiye, Bandung Konferansı'nda yeni bağımsız veya bağımsızlığını kazanmak üzere olan Afrika ve Asya ülkelerine karşı, kendi tarihi ile çelişir bir tutum sergilemiştir. Türkiye konferansta, Asya ve Afrika ülkelerine barış ortamı sürdürülmesi için mantıklı olanın NATO gibi kolektif savunma amaçlı kurulan uluslararası örgütlere dahil olmak olduğunu savunmuştur. Bu tezini de 'barış içinde bir arada yaşama' fikrinin gerçekleşmeyeceğini ileri sürerek desteklemiştir. 1960 ve 1970 yılları arasında Türkiye bazı Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını tanıyıp, büyükelçilik açmasına rağmen yürütülen

faaliyetlerin süreklilik sağlamaması ve en başta Dışışleri Bakanlığı'nın bu dış politika girişimlerinin faydasına inanmaması gibi nedenlerden dolayı kurulan ilişkilerde ciddi bir ilerleme sağlanamamıştır. Mehmet Özkan (2012: 21-22), 1970 yılında Türkiye Afrika'ya yönelik bir açılım planı tasarlamış olsa da gerçekleştirilememesini şu şekilde açıklar: Gerçekleştirilememesinin asıl sebeplerinden biri, Türkiye'nin gündemini meşgul eden önemli problemlerdir. Örneğin, Kıbrıs konusunda Batılı ittifaklarıyla yaşadığı problemler ve 'Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik ilgi, bilgi ve strateji eksikliği' en önemli problem olarak değerlendirmiştir.

1964 yılında Kıbrıs'ta Türklere yönelik saldırı girişimlerinde bulunulmasına karşılık Türkiye'nin olaylara müdahale etmek istemesiyle, ABD sert bir tutum takınarak dönem Başkanı Johnson Türkiye'ye nota göndermiştir (Agmon, 1986: 92-93). Türkiye eğer Kıbrıs'a yönelik herhangi bir askeri operasyon düzenlerse, ABD'nin NATO üzerinden Türkiye'ye sağladığı hiçbir askeri teçhizatı kullanamayacağına yönelik açık tehdit karşısında, Türkiye ABD odaklı dış politika anlayışını gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Yine bu dönemde Stalin'in ölümü neticesinde Türkiye'nin Sovyetler' den gelen tehdidin azalmaya başlamasıyla, Türkiye dış politikasında ABD önceliğini, Avrupa'ya vermeye başlamıştır (Bolükbaşı, 1993: 511-515). 1978-1979 yılları arasında Dışışleri Bakanlığı görevini icra eden Gündüz Ökçün zamanında, özellikle Türkiye'nin Namibya ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik birçok girişimde bulunulmuş ve BM Namibya Konseyi Başkanı olarak Türkiye'nin ciddi ekonomik katkılar sağlamıştır (Oran, 2002: 677). İfade edilen tarihler arasında yine Afrika kıtasında bağımsızlık mücadelelerine silah yardımlarında bulunulmuş ve Rodezya'daki gerilla kuvvetlerine ekonomik destek sağlanmıştır. Portekiz'in sömürgesi olan Mozambik lehine imza atılmış ve Eritre'nin sömürge karşıtı bağımsızlık mücadelesine destek sağlanmıştır. Bütünsel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin yardım girişimleri önemli olarak kabul edilebilir. Ancak yapılan yardımlar Oran'ın da ifade ettiği gibi, tek ülkeye yönelik değil, birçok Afrika ülkesi arasında bölündüğü için anlamsız kalmıştır (Oran, 2002: 677). 1997 yılında Türkiye AB üyelik başvurusundan olumlu yanıt beklerken, AB Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'ye özel olarak nitelendirilebilecek beklenmedik ek koşulları yerine getirmesini istemiştir. Özellikle ikinci dünya savaşından itibaren Batı öncelikli dış politikasını belirleyen Türkiye, bundan sonra Batı dışındaki ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye yönelik politika geliştirmeye başlamıştır (Boztaş, 2011: 147).

Yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı 1998 Afrika Açılım Eylem Planı ilan edilene kadar Türkiye, Afrika kıtası ile ciddi bir ilişki kuramamıştır. Özetlemek gerekirse, Türkiye 1923-1998 yılları arasında Afrika'ya yönelik politikası: güvenlik tehdidi, sistemdeki yapı, ekonomik problemler ve ulusal çıkar gibi birçok faktör etrafında şekillenmiştir. Konstrüktivizm tam olarak bu noktada, politika yapım aşamasında saydığımız faktörleri önemli kabul etmesiyle bu çalışmaya perspektif sunmaktadır. Bir sonraki başlıkta, 1998 Afrika Açılım Eylem planı ve sonrasında bir dizi girişimi ele alarak aslında Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikasının önemli derecede değiştiği

incelenmiştir. Özellikle sistemde yaşanan değişimler, Türkiye'nin dış politikasında ciddi değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur.

3.2.1. 1998 Afrika'ya Açılım Eylem Politikası

Afrika'ya Açılım Eylem Politikası, Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerini geliştirmeyi ve yeni işbirliklerin sağlanmasını hedefleyen bir dış politika girişimidir. 'Afrika'ya Açılım politikasının ortaya çıkmasında Türkiye'nin Afrika kıtası ve özellikle Siyah Afrika ile olan ilişkilerinin yetersiz bulunmasının' itici bir güç olduğu eylem planında ifade edilmiştir (Dışişleri Güncesi (1998), aralık-1998.pdf (mfa.gov.tr). Farklı nedenlerden dolayı Etiyopya, Somali ve Nijerya Büyükelçiliklerinin kapatılmasından sonra Türkiye'de hiçbir Siyah Afrika ülkesinin Türkiye'de büyükelçiliğinin kalmaması örnek olarak gösterilmiştir. Konumuzla ilgili olarak, Afrika ülkelerinin ihtiyaçlarına öncelik tanınması noktasında hangi politikaların benimsendiğine yer verilmiştir.

Afrika ülkeleri ile Türkiye'nin imkanları dahilinde ekonomik, siyasi ve kültürel alanda ilişkilerin örülmesi hedef olarak belirlenmiştir. Bu noktada ilişkilerin kısa bir süre içerisinde iyi bir seviyeye ulaşmasının imkânsız olduğu göz önüne alınarak, sürdürülebilirlik, bilgi ve temasların sağlanması, en önemlisi ayrılabilir bütçenin belirlenmesi öncelenmiştir. Afrika ülkelerinde tarım, sağlık, madencilik, eczacılık, ilaç sanayi gibi alanlarda uzman kişilerin Türkiye'de eğitim ve inceleme gezileri için davet edilmesi gerektiğine, Türkiye'den de Afrika ülkelerine uzmanların gönderilmesine yer verilmiştir. Davet edilen uzmanlar Türkiye'ye geldiğinde temel ihtiyaçları (yeme, içme ve barınma) ve hatta ihtiyaç durumunda uçak bileti masraflarının karşılanacağı ifade edilmiştir. Yukarıda ifade ettiğimiz alanlar tarım, sağlık ve diğerleri, ülkelerin kalkınmalarını gerçekleştirmeleri için elzem faktörlerdendir. Bu noktada Türkiye'nin eylem planında uzmanlara eğitim verilmesi yönünde politika belirlemesi önemlidir. Kıtada ilişkilerin geliştirilmesinde önem arz eden Afrika ülkelerine teknik yardım konusunda (öncelikle Sahel ülkeleri) İslam Konferansı Örgütü çerçevesinde Afrika için 10 milyon dolarlık özel fon oluşturulmasına karar verilmiştir. Söz konusu fon TİKA yönetimine bırakılmakla birlikte sadece Afrika ülkelerine yönelik kullanılabileceği, diğer yardım edilecek ülke fonlarına aktarılamayacağı ifade edilmiştir. Afrika'ya verilen önemi göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca Afrika ülkelerinden bazılarının ihraç mallarının (çoğunlukla hammadde) satın alınmasına öncelik gösterilmesi gerektiğine yer verilmiştir (Dışişleri Güncesi (1998), aralık-1998.pdf (mfa.gov.tr). Bu sayede bu ülkelerde ihracat teşvik edilerek, ihracat oranlarında artış sağlanmasına ve kalkınmasına katkıda bulunulacağı öngörülmüştür. Aynı zamanda taraflar arasında gelişen ikili ticari ilişkilerin, siyasi ve sosyal ilişkilere de yansması olacaktır.

Eylem Planında eğitim alanına da yer verilerek, verilen burs sayılarının ve tutarlarının artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Burs ödemelerinin yıl boyunca istikrar sağlanması ve düşük burs ödeneklerinin iyileştirilmesi için dolar bazında burs tutarlarının belirlenmesi gerektiğine yer verilmiştir. Ulusal kalkınma için 'eğitim' önemli bir yere sahip olduğu için, eylem planında yer

verilmesi önemlidir. Belirli zaman aralıklarında bir Büyükelçi veya mevcutsa Kamu Eşgüdüm Kurulu (KEK) Eş-Başkanı Devlet Bakanı önderliğinde heyetlerin Afrika ülkelerine gönderilmesine karar verilmiştir. Bu ziyaretler sayesinde işbirliği alanlarının ve bu ülkelerin teknik yardım ihtiyaçlarının tespiti ve Türkiye'nin sağlayabileceği olanakların belirlenmesine imkan vereceği öngörülmüştür. Heyetlerin gerçekleştireceği ziyaretler için dört bölgeden ülkeler belirlenmiştir: Batı Afrika, Sahel Afrika, Güney-Batı Afrika ve Doğu Afrika. Konumuzla ilgili olarak belirlenen Doğu Afrika ülkeleri: Kenya, Tanzania, Uganda, Etiyopya, Cibuti, Mısır ve Sudan (Dışişleri Güncesi (1998), aralik-1998.pdf (mfa.gov.tr)). İlk eylem planından itibaren Doğu Afrika ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmeye çalışılması konumuz için önem arz etmektedir.

3.2.2. 2005 “Afrika Yılı” İlan Edilmesi ve Afrika-Türkiye Ortaklık Zirveleri

2003 yılının başlarında Dış Ticaret Müsteşarlığı ‘Afrika Açılım Eylem Planı’ kapsamında, ‘Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi’ hazırlamıştır (Karagül ve Arslan, 2013: 30). Akabinde 2005 yılı Türkiye hükümeti tarafından ‘Afrika Yılı’ olarak ilan edilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (2005), 22 Kasım 2005, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan’ın Haftalık Olağan Basın Toplantısı/T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Başbakan Erdoğan 2005 yılının başlarında Etiyopya ve Güney Afrika’ya ziyaretler gerçekleştirmiştir. 2 Mart 2005 tarihinde Etiyopya Barış ve Kalkınma Enstitüsü’nde Sayın Erdoğan bir konuşma yaparak Türk dış politikasını anlatmış ve 2009-2010 dönemi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne Türkiye’nin adaylığına destek verilmesini istemiştir. Aynı zamanda Sayın Erdoğan Afrika ve Türkiye arasındaki duygusal ve coğrafi yakınlık hislerinden bahsetmiş, kıtanın tarih boyunca çektiği acılar üzerinde durmuş ve artık Afrika’nın güçlü bir şekilde ayağa kalktığını ifade etmiştir (Oba (2011), TASAM|Türk Diplomasisi ve Afrika). Sayın Başbakan’ın gerçekleştirdiği bu ziyaret sonrasında (Karagül ve İbrahim Arslan, 2013: 31) Türkiye AfB’de 12 Nisan 2005 itibarıyla gözlemci ülke statüsü kazanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Afrika İlişkileri/T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr).

Afrika ülkeleri ile Türkiye’nin arasındaki ilişkilerinin geliştirilmesi için en başta Büyükelçiliklerin ve TİKA aracılığıyla (PKO) kurulması, sayılarının artırılması benimsenmiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, 2002 yılında Türkiye’nin Afrika kıtasında sadece 12 Büyükelçiliği mevcuttu ancak 2022 güncel bilgilere bakıldığında bu sayı 44’e ulaşmıştır. Afrika ülkeleri de Türkiye’nin girişimlerine sessiz kalmayarak, 2002’de Ankara’da bulunan 20 Büyükelçi sayısını 2008 yılında 38’e çıkarmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), TÜRKİYE-AFRİKA İLİŞKİLERİ / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). TİKA açısından bakıldığında 2004 yılı Ekim ayında Etiyopya’da ilk bölgesel ofisini açmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (2005), 22 Kasım 2005, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan’ın Haftalık Olağan Basın Toplantısı / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Afrika kıtasında ilk olması bakımından önem arz etmektedir. 2023 yılı verileri incelendiğinde, TİKA’nın Afrika Kıtasında 23 PKO bulunmaktadır (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2005 yılının Afrika yılı ilan edilmesinin akabinde,

Türkiye özellikle çekirge istilaları ve kuraklık nedeniyle etkilenen Nijer, Mali, Moritanya, Burkina Faso, Sierra Leone, Gine, gibi tarım ürünleri ciddi zarar görmüş ülkelerde meydana gelen açlık sorununa hitaben toplamda 1.800.000 milyon ABD Doları acil gıda yardımında bulunmuştur. (T.C. Dışişleri Bakanlığı (2005), No:124-3 Ağustos 2005, Afrika Ülkelerine Türkiye Tarafından Yapılan Acil Gıda Yardımı hk./T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Gerçekleştirilen bu yardım Türkiye'nin Afrika ülkelerine vermiş olduğu önemi göstermekle birlikte, insan odaklı yaklaşımını gösteren somut bir örnektir.

Sayın Başbakan, 2007 yılında Addis Ababa'da Afrika Birliği'nin sekizinci olağan zirvesinin açılış oturumuna iştirak ederek, Türk Afrika ilişkilerine açıklık getirmiş ve Afrika Birliği'nin önemi üzerinde durmuştur. Sayın Başbakan, Türkiye'nin Afrika Birliği'ne ve Afrika ülkelerinin demokrasi ve kalkınmalarına destek olmak istediğini, Türkiye-Afrika halklarının bir dostu olarak bölgesel işbirliği, kalkınma, barış girişimlerinde ve yürütülecek faaliyetlerde ortak çalışmak istediğini belirtmiştir. Aynı zamanda Sayın Başbakan Afrika'da mevcut olan açlık, işsizlik ve salgın hastalık gibi her probleme karşı hareket etmek için destek olunacağını ifade etmiştir (Oba (2011), TASAM | Türk Diplomasisi ve Afrika). Başbakan düzeyinde gerçekleştirilen konuşmada, Afrika ülkelerinin ihtiyaçlarına öncelik verileceğine dikkat çekilmesi önemlidir. Sayın Başbakan'ın sözlerine bakıldığında tamamının Afrika ülkelerinin faydasına yönelik olduğunu söylemek mümkündür. 1998 Afrika Açılım Politikası ilan edilmesi ve 2005 Afrika yılı ilan edilmesi birbirini takip eden Afrika'ya yönelik bir dizi girişimler olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Türkiye'nin bu zaman diliminde yürüttüğü politikalarının başarısının en somut örneği, Türkiye'nin 2009-2010 dönemi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine 50 Afrika ülkesinden onay almasıdır (Şengül, 2015: 88). Burada en büyük faktör Türkiye'nin yürüttüğü politikalar sayesinde, artık Afrika ülkelerinin üzerinde olumlu bir imaja sahip olmasıdır.

2005 yılında AfB gözlemci üye statüsüne kabul edilen Türkiye, 2008 yılında düzenlenen zirvede Kıta'nın Stratejik Ortağı olarak ilan edilmiştir. Birinci Türkiye-Afrika Ortaklığı Zirvesi 18-21 Ağustos 2008 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenmiştir. Bu zirve ile Afrika ve Türkiye arasındaki ilişkiler sürdürülebilir bir mekanizmaya sahip olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), türkiye-Afrika İlişkileri/T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)). Bu zirveye '49 Afrika Ülkesinden Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Başbakan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı ve diğer Bakanlar düzeyinde' katılım gerçekleştirilmiştir. Bu zirve Türkiye'nin on yıldır yürütmeye çalıştığı Afrika'ya açılma politikasının başarılı bir şekilde sonuçlandırma aşamasıdır ve hatta Türkiye-Afrika ilişkilerinde yeni bir dönem başlattığı kabul edilmiştir. Gerçekleştirilen zirvede Türkiye-Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu 'Ortak Bir Gelecek için İşbirliği ve Dayanışma' kabul edilmiştir. Bu bildirinin uygulanmasına yönelik, 'Türkiye-Afrika Ortaklığı için İşbirliği Çerçevesi' başlıklı belge de tarafların onayıyla kabul edilmiştir. Bu belgeler, Türkiye-Afrika ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlayacak bir zemin sağlamakla beraber "tarım, ticaret, kırsal kalkınma, su kaynaklarının yönetimi, Kobi'ler, sağlık, barış ve güvenlik, altyapı, enerji, ulaşım ve

telekomünikasyon, kültür, turizm, eğitim, medya ve enformasyon, iletişim teknolojisi ve çevre” alanlarında işbirliği yapılmasını öngörülmüştür (Oba, 2008). Belgeye göre, Türkiye ve Afrika arasında dönüşümlü olarak her beş yılda bir zirve gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Türkiye-Afrika Ortaklığı Zirveleri, Türkiye’nin Afrika kıtasına olan ilgisi, işbirliklerin ve ilişkilerin arttırılmasını amaçlayan girişimlerin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Yukarıda da ifade edildiği gibi kabul edilen ‘Çerçeve Belgesi’ çok kapsamlı olmakla birlikte, esasında Afrika ülkelerinin ihtiyaçlarına odaklı olduğunu söylemek mümkündür. Bahsedilen Çerçeve Belgesi aynı zamanda uygulama ve izleme mekanizması sağlamaktadır. Her beş yılda bir yapılacak toplantılar gerçekleştirilen faaliyetleri değerlendirme fırsatı sunarken, alıcı tarafın iştirakiyle ihtiyaçları doğrultusunda gelecek beş yıl için planlama yapılması önemlidir.

2005 yılında ilan edilen Afrika Açılım Eylem Planı başarıyla gerçekleştirdiği için, 2013 yılı itibarıyla yerini Afrika Ortaklık Politikasına bırakmıştır. İkinci Türkiye-Afrika Ortaklığı Zirvesi, 19-21 Kasım 2014 tarihleri arasında Ekvator Ginesi’nin başkenti Malabo’da da düzenlenmiştir. Türkiye’nin 2015-2019 yılları arasında Afrika ülkelerinde farklı alanlarda gerçekleştireceği faaliyetlerin beş yıllık çizelgesi, ‘2015-2019’ Ortak Uygulama Planı’ ile oluşturulmuştur. Bu çerçevede ‘ticaret, yatırım barış, güvenlik, eğitim, kültür, gençlerin güçlendirilmesi, teknoloji transferi, kırsal ekonomi, tarım, enerji ve ulaştırma’ gibi alanlarda Afrika ülkelerinin öncelikleri göz önüne alınarak projeler hayata geçirilmiştir. Faaliyet alanlarına bakıldığında yine Afrika devletlerinin ihtiyaçlarına ve ulusal kalkınmasını gerçekleştirmesinde faydası olacak alanlarda projelerin gerçekleştirilmesi belirlenmiştir. 16-18 Aralık 2021 tarihleri arasında üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi İstanbul’da Sayın Cumhurbaşkanının ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. 38 Afrika ülkesi ‘Birlikte Kalkınma ve Refah için Güçlendirilmiş Ortaklık’ temasıyla temsil edilmiştir. Zirvede alınan kararlar, kıtaya ilişkileri farklı bir boyuta taşıyacak nitelikte olduğu ve ‘Afrikalı dostlarımızla yakın işbirliği içerisinde’ faaliyetlerin gerçekleştirildiği bakanlık sayfasında ifade edilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Afrika İlişkileri/T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)). ‘Afrikalı dostlarımızla yakın işbirliği içerisinde’ ifadesi, gerçekleştirilecek yardımların belirlenmesinde Afrika ülkelerinin etkisini gösterecek mahiyettedir.

3.3. Uluslararası Sistemde Yardım Politikalarının Belirlenmesinde Etkin Örgütler ve Konsensuslar

OECD ve DAC az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik yardım politikası belirlenmesinde ve değerlendirilmesinde etkin örgütlerdir. BKH, Monterrey Konsensüsü, Paris Deklarasyonu ve DAC kriterleri, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına katkı sağlamak noktasında; uluslararası örgütler, alıcı ülkeler ve donör ülkeler tarafından ortak hedefler belirlemeye yöneliktir. BKH yoksulluğun azaltılması, eğitim, sağlık ve çevrenin sürdürülebilirliği gibi alanlara yönelik belirli bir süre içerisinde gerçekleştirilmesi planlanan hedefleri içermektedir. Monterrey Konsensüsü ve Paris Deklarasyonu genel olarak incelendiğinde BKH’nin

gerçekleştirilmesini desteklemek amacıyla vücut bulmuşlardır. Bu çalışmada Türkiye'nin TİKA aracılığı ile Doğu Afrika ülkelerinde yürüttüğü yardım faaliyetleri incelendiği için, uluslararası sistemde kabul gören ortak ilkelerin neler olduğu ele alınmıştır. Çalışmanın değerlendirme kriterlerinin DAC kriterleri ve TİKA'nın temel ilkeleri pekiştirilerek belirlendiği ifade edilmiştir. Bu bölümde DAC kriterlerine ve TİKA'nın temel ilkelerine detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Ayrıca çalışmanın ana sorusu olan 'Alıcı ülkelerin ihtiyaçlarının öncelenmesi' kriterini destekleyen yaklaşımlara ağırlık verilerek örgütlerin temel ilkeleri ve diğer konsensuslar analiz edilmiştir.

3.3.1. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)

II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'yı yeniden inşa etmek için ortaya atılan Marshall Planı adı altında Amerika ve Kanada yardımlarını yönetmek için Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) 1948 yılında kurulmuştur. OEEC kurulduğu yıllarda, Avrupa'da savaşın getirdiği ekonomik bunalımı azaltmak için ekonomik kalkınma ve işbirlikleri, ekonomik yeniden yapılanma ve ekonomik istikrar sağlamak gibi bir çok göreve sahipti. OEEC, 14 Aralık 1960'ta Paris'te Chateau de la Muette'de imzalanan sözleşme ile OECD'ye dönüşmüştür. Sözleşme 14 ülke tarafından imzalanmıştır: Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri. (OECD (2021), OECD 60. yıldönümü zaman çizelgesi).

1960 yılından beri OECD'nin amacı: esnek, kapsayıcı, sürdürülebilir ve daha fazla refah getirebilecek ekonomi politikalarını hükümetlere sunmaktır. OECD, G7 ve G20 dahil uluslararası düzeyde politika ağırları aracılığıyla ve denenip kanıtlanmış politika analizi ve önerileri aracılığıyla, hükümetlerin reformlar düzenlemesine ve küresel problemlere çok taraflı bir yaklaşım sağlanmasında rol almaktadır. OECD kurulduğu günden bu yana daha kapsayıcı ve daha küresel olmaya çalışmıştır. OECD'nin önemli kilometre taşları: Refah ve kapsayıcılık, sağlık, öğrenme ve çalışma, dijital dönüşüm, ticaret, gıda sistemleri, vergi işbirliği, çevre ve iklim, dürüstlük ve sorumlu iş davranışı, uluslararası işbirliği ve küresel gelişim (OECD (2021), OECD 60. yıldönümü zaman çizelgesi). OECD 2021 yılında 60. Yıl dönümü olması sebebiyle üyeler bir araya gelmiş, gelecek on yıl için vizyon belgesi yayınlamışlardır. Vizyon belgesinin ön sözü şu şekildedir (OECD (2021), OECD (oecd-ilibrary.org):

Bu yıl, Avrupa Birliği'nin tam katılımıyla biz üyeler, OECD'nin kuruluşunun 60. Yıldönümünü kutluyoruz. Bireysel özgürlük, demokratik değerler, hukuk üstünlüğü ve insan haklarının savunulması ve korunması konusunda benzer düşüncelere sahip bir topluluğuz. Açık ve şeffaf ekonomi ilkelerine inanıyoruz. Sözleşmemiz önderliğinde, dünyamızı korurken aynı zamanda ekonomik büyüme ve istihdamın oluşmasını ve sürdürülmesini sağlayacağız. Ortak amacımız yoksulluğu ortadan kaldırmak, eşitsizliklere karşı mücadele etmek ve kimseyi bu faaliyetler dışında bırakmamaktır. Sadece OECD içindeki değil, dışında olan tüm insanların da hayatlarını daha iyi seviyeye taşımak istiyoruz. Bu sebeple küresel bir yol gösterici olarak OECD, daha güçlü, sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomiler inşa etmek için, yenilikçi politika oluşturma ve standartlar inşa etmek için kanıta dayalı analizler geliştirmeye ve sunmaya devam edecektir.

Vizyon belgesinde, dünyanın önemli ve büyüyen sorunlarla karşı karşıya kaldığını ve küresel iş birliği ve eylem gerektirdiğine dikkat çekilmiştir. Küresel finans ve Covid 19 krizleri günümüz dünyasında karşılıklı bağımlılık ve karmaşıklığı iyice gün yüzüne çıkarmıştır. Çevresel bozulmalar, iklim değişikliği, okyanus asitlenmesi ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi küresel sorunların ekonomiler ve toplumlar üzerindeki yıkıcı sonuçları göz ardı edilemez. Bundan dolayı küresel düzeyde iş birlikleri sağlanmalıdır. Güvenilir çok taraflı bir aktör olarak OECD, küresel yönetim inşa etme noktasında çok önemli bir role sahiptir. OECD standartları, sermaye akışı, vergilendirme, rüşvet ve yolsuzlukla mücadele, sorumlu iş yönetimi, kurumsal yönetim, kalkınma yardımı, eğitim ve yapay zekâ konularında küresel referanslar haline gelmiştir. OECD ulaşılabilir ve güvenilir sağlık sistemlerine daha çok odaklanacak, tarım ve gıda sektörünün sürdürülebilirliği yönünde çalışmalar yapılacağı ifade edilmiştir (OECD (2021), OECD (oecd-ilibrary.org)).

3.3.2. Kalkınma Yardımı Komitesi (DAC)

DAC, 'Development Assistance Comitte' Kalkınma Yardımı Komitesi, OECD bünyesinde kurulan bir komitedir. İlk kurulduğunda Kalkınma Yardım Grubu olarak kurulan DAC, 23 Temmuz 1960 tarihinde Bakanlar Kararı ile kurulmuştur. Komitenin genel amacı, küresel düzeyde kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanması, yoksullukla mücadele edilmesi, gelişmekte olan devletlerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve dünyada hiçbir ülkenin yardıma muhtaç olmadığı bir gelecek dahil olmak üzere, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin uygulanmasına katkı sağlamak için kalkınma işbirliği ve diğer ilgili politikaları teşvik etmektir. Bu hedeflere ulaşmak için komite şunları yapacaktır: (DAC (t.y.), Development Assistance Committee (DAC)-OECD).

- ODA ve diğer resmi ve özel kalkınma yardımları hakkındaki bilgileri şeffaf bir tutumla derlemek ve analiz etmek. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunacak kaynakların sağlama aşamasını takip etmek, değerlendirmesini yapmak, rapor yazmak ve teşvik etmek.
- Özellikle küresel düzeyde kabul edilen kalkınma işbirliği politikaları ve uygulamaları konusunda amaç ve hedefleri gözden geçirmek, uluslararası düzeyde standartları belirlemek ve desteklemek, ODA'nın bütünlüğünü korumak ve kalkınma işbirliği etkinliği ve karşılıklı öğrenme ilkelerinin uygulanmasını sağlamak için teşvik etmek.
- DAC üyelerine ve daha geniş kalkınma işbirliği topluluğuna, özellikle yoksulu önceleyen esnek ve sürdürülebilir büyüme, ülke içinde (toplum düzeyinde) ve ülkeler arasında eşitliklerin iyileştirilmesi ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için mücadele etmek. Kalkınma işbirliğinde sonuçların uygun, tutarlı, etkin ve sürdürülebilir kılmak için yenilik geliştirmek ve analiz, rehberlik ve iyi uygulama sağlamak.
- Sürdürülebilir kalkınma konusunda sonuçları en üst seviyeye çıkarmak, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin uygulanmasına katkıda bulunmak. Kalkınma

finansmanı ile ilgili olarak Addis Ababa Eylem Gündem'ine göre kaynakların seferberliğini teşvik etmek amacıyla küresel kalkınma mimarisini değerlendirmek ve şekillendirme noktasında katkıda bulunmak.

- ODA'nın belirlenmiş amacına uygun olarak etkinlik sağlaması, kalkınma işbirliği sağlayan yeni aktörlerin de etkisi göz önüne alınarak, kalkınma işbirliği politikalarının gözden geçirmek, analiz etmek ve yeniden şekillenmesine yardımcı olmak.
- Sürdürülebilir kalkınma için küresel kamu malları ve politika tutarlılığı noktasında uyumlu eylemin önemini vurgulamak ve teşvik etmek.

1992 yılının sonlarına doğru DAC/OECD yardım yönetimine yönelik temel ilkeleri belirleyen bir belge yayınlamıştır. İzleme ve değerlendirme fonksiyonları bu yayınlanan ilkelerin önemli bir kısmını oluşturur. Bu yönergede altı temel ilke bulunmaktadır: (DAC (t.y.), Development Assistance Committee (DAC)-OECD).

- Bütün yardım kuruluşları bir değerlendirme politikasına sahip olmalıdır.
- Yapılacak değerlendirmeler tarafsız ve bağımsız olmalıdır.
- Değerlendirme sonuçları geniş çapta yaygınlaştırılmalıdır.
- Değerlendirme yapılması çok önemli olmakla birlikte, geri bildirimlerin karar verme mekanizmalarına iletilmesi de önemlidir.
- Donör ve alıcı aktör değerlendirme aşamasında uyumlu olarak iş birliği yapmalı bu sayede, alıcı ülke güçlenir ve yöneticinin sorumluluğu azalır.
- Değerlendirme yardımın bir parçası olmalı, başlangıçtan itibaren yardımın planlanması ve açık hedefler objektif değerlendirme için gereklidir.

3.3.3. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri (BKH)

Dünyada az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları problemlerin çoğu, uluslararası toplum tarafında kolektif bir biçimde ele alınırsa çözüme kavuşacaktır. Küreselleşme, küresel ısınma gibi bireysel olarak mücadele edildiğinde sonuç alınamayacak konularda toplumun kolektif şekilde hareket etmesini gerekli kılmaktadır. 18 Eylül 2000 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından bu konuya dikkat çekilerek, BKH ile az gelişmiş ve gelişmekte olan devletlere yönelik uluslararası tutuma dair hedefler belirlenmiştir. Uluslararası toplum, alıcı devletler, donör devletler ve uluslararası örgütler, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını sağlayacak şartları sağlamak için ortak hedefler BKH'de belirlenmiştir. BKH için genel bir değerlendirme yapılsa, temel eğitimin sağlanması, sağlık erişim şartları, fakirliğin azaltılması, cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir çevre gibi konularda açık bir şekilde ve belirli zaman aralığında gerçekleştirilmesi beklenen hedefler bulunmaktadır (United Nations Millennium Declaration (2000), A/RES/55/2: United Nations Millennium Declaration).

Bildirge sırasıyla şu başlıklardan oluşmaktadır: 1) Değerler, İlkeler 2) Barış, Güvenlik ve Silahsızlanma, 3) Kalkınma ve Yoksullukla Mücadele, 4) Ortak Çevrenin Korunması, 5) İnsan Hakları, Demokrasi ve İyi Yönetişim, 6) Güçsüz Kesimlerin Korunması, 7) Afrika'nın Özel İhtiyaçlarının Karşıllanması ve 8) Birleşmiş Milletler' in Güçlendirilmesi. Birinci bölümde 'Değerler ve İlkeler' başlığı adı altında, 21. yüzyılda uluslararası ilişkilerde zorunlu kabul edilmesi gereken altı ilkeye yer vermişlerdir: (United Nations Millennium Declaration(2000), A/RES/55/2: United Nations Millennium Declaration).

- Özgürlük: Ayrım olmaksızın kadınlar ve erkekler, gıdaya erişememe ve şiddet korkusu olmadan, adaletli bir toplumda onurlu bir şekilde yaşam sürme hakkına sahiptir. Demokratik ve katılımcı yönetim, halkın iradesine dayalı olduğu için bahse konu olan hakları en iyi şekilde garanti eder.
- Eşitlik: Hiçbir toplum, toplumun herhangi bir kesimi veya birey, kalkınmadan fayda sağlama hakkına sahiptir. Bu noktada kadın ve erkek ayrımcılığı yapmadan eşit hak ve fırsatlar sağlanmalıdır.
- Dayanışma: Küresel sorunların getirmiş olduğu sorumluluklar ve yükler, adalet ve sosyal adalet ilkelerine uygun şekilde yönetilmelidir.
- Hoşgörü: İnsanlar birbirlerinin inanç, kültür ve dil farklılıklarına saygı göstermelidirler. Toplumlar arasında ve hatta toplum içerisinde bulunan farklılıklar korkutulmamalı veya bastırılmamalıdır. Bunun yerine insanlığın kıymeti yüceltilmelidir. Tüm toplumlar arasında bu barış ortamı teşvik edilmelidir.
- Doğaya Saygı: Sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerinde, tüm canlı türleri ve doğal kaynakların kıt oluşu göz önüne alınmalıdır. Doğanın insanlığa sunduğu zenginlikler ancak bu şekilde gelecek nesillere aktarılabilir.
- Ortak Sorumluluk: Küresel ekonomik ve sosyal kalkınma haricinde uluslararası sistemde barış ve güvenliğe karşı tehditlerin sorumluluğu tüm dünya devletleri arasında paylaşılmalıdır. BM burada merkezi rol oynamalıdır.

3.3.3.1. Kalkınma ve Yoksullukla Mücadele

Konumuzla ilişkili olarak bildirgede yer alan, 'Kalkınma ve Yoksullukla Mücadele' başlığı incelenmiştir. Bildirgenin kabul edildiği dönemde, dünyada bir milyardan fazla insanın açlık ve sefalet içerisinde olduğuna dikkat çekilerek, bu koşullarda yaşayan tüm insanları bu şartlardan kurtarmak için hiçbir çabadan kaçınmayacaklarına yer vermişlerdir. Tüm insanlığı yoksulluktan kurtarmayı, herkesin kalkınma hakkı olduğunun ve bunu gerçeklik haline getireceklerinin taahhüdünü vermişlerdir. Verilen taahhütlere ulaşmanın yolu, uluslararası düzlemde iyi yönetim, finansal sistemlerde şeffaflığa bağlıdır. Ülkeler arasında ayrım gözetmeden, çok taraflı, açık, adil ve kurallara bağlı olduklarını kabul etmişlerdir (United Nations Millennium Declaration (2000), A/RES/55/2: United Nations Millennium Declaration).

2001 yılında düzenlenecek olan Üçüncü Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'na yönelik çaba gösterileceğine yer verilmekle beraber sanayileşmiş ülkelere bazı hususlarda çağrıda bulunulmuştur. Bunlardan bazıları: en az gelişmiş ülkelerle yapılan ihracat da gümrük ve kota muafiyeti belirlemeleri, borçlu fakir ülkeleri affetmeleri ve yoksulluklarını azaltacaklarına dair alıcı ülke taahhüt verirse resmi ikili borçlarını silmeleri, yoksulluk azaltmaya yönelik çaba gösteren ülkelere daha cömert davranmaları gerektiği yönündedir(United Nations Millennium Declaration (2000), A/RES/55/2: United Nations Millennium Declaration). Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin kendi ulusal kalkınmalarını sağlayabilmeleri için gösterilen inisiyatif önemlidir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin borçlarını uzun vadeli ve sürdürülebilir hale getirmek verilen diğer taahhütlerden biridir. Ayrıca ilerleyen maddelerde gelişmekte olan devletlerin 'özel ihtiyaçlarının' dikkate alınacağına, bu konulara yönelik özel çalışmalar yürütülmesi gerektiğine yer vermişlerdir. Bildiride 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan hedefler: (United Nations Millennium Declaration(2000), A/RES/55/2: United Nations Millennium Declaration).

- Geliri bir doların altında olan, temiz su ve gıdaya erişemeyen dünya nüfusunun sayısını yarıya indirmek.
- Kız erkek ayrımı olmaksızın tüm çocukların ilköğretim eğitiminin tamamını alabilecekleri ve eğitimin her aşamasında cinsiyet ayrımı olmaksızın eğitim hakkını kullanabildiklerinden emin olmak.
- Mevcuttaki anne ölümlerinin oranını dörtte üçe, beş yaşından küçük çocukların ölüm oranını ise üçte ikisine düşürmüş olmak.
- HIV/AIDS, sıtma ve insan hayatını tehlikeye atan diğer ölümcül hastalıklarla mücadele etmek ve süreci tersine döndürmek.
- HIV/AIDS yüzünden ebeveynlerini kaybeden yetim çocuklara özel yardımlar sağlamak.

Ayrıca 'Slumsuz Şehirler' girişiminde önerildiği gibi, 2020 yılına kadar gece koncularda yaşayan en az yüz milyon insan için hayatlarında önemli bir iyileşme sağlamak.

Aynı zamanda bildirgede, gerçek sürdürülebilir kalkınma, yoksulluk ve hastalıklarla mücadele etmede etkili bir yol olarak cinsiyet eşitliği ve kadının toplumdaki yerinin güçlendirilmesi olduğu ifade edilmiştir. Gençlere gerçek bir şans tanıyacak üretken iş fırsatları tanımak, geliştirilmesine izin vermek. İlaç endüstrisini ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkelere taşımak, uygun maliyetli temel ilaçların yapılmasını teşvik etmek. Ekonomik gelişme ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla güçlü işbirlikleri kurmak. Yeni teknolojilerin tüm insanlığa aktarımını sağlamak olduğu ifade edilmiştir (United Nations Millennium Declaration (2000), A/RES/55/2: United Nations Millennium Declaration). Bahsedilen ilkelerle birlikte de yine

planlanan ve yürütülen faaliyetlerin, yararlanıcı ülkeye faydası temel önceliktir. Özellikle iş fırsatları sağlanması ve sağlıkta gerçekleştirilecek olan iyileşmeler, ekonomik kalkınmada önemli itici güçlerdir.

3.3.3.2. Afrika'nın Özel İhtiyaçlarının Karşlanması

Afrika'da demokrasinin geliştirilmesini, sağlamlaştırılmasını destekleyeceklerini, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınma için yardım ederek Afrika'yı dünya ekonomisine kazandırmayı amaçladıklarını ifade etmişlerdir. Bu hedefler için belirledikleri kriterler şöyledir: (United Nations Millennium Declaration (2000), A/RES/55/2: United Nations Millennium Declaration).

- Afrika'da inşa edilen yeni demokrasilerin siyasi ve kurumsal yapılarına verilebilecek en büyük desteği vermek.
- Bölgesel ve alt bölgesel mekanizmaları, çatışmaları önlemek ve siyasi istikrarın sağlanması ve devam ettirilmesi için teşvik etmek ve kıtada barışı koruma faaliyetleri için güvenilir kaynak akışını sağlamak.
- Afrika'nın yoksullukla mücadele yürütmesinde ve sürdürülebilir kalkınma noktasında karşılaştığı zorluklara yönelik özel önlemler almak. Bu önlemler içerisinde: borç iptali, pazar erişiminin iyileştirilmesi, Yabancı Doğrudan Yatırım girişimlerinin ve Resmi Kalkınma Yardımlarının artırılması ve aynı zamanda teknoloji transferinin gerçekleştirilmesi bulunur.
- Afrika'da HIV/AIDS salgını ve diğer bulaşıcı ve riskli hastalıkların yayılmasını engelleme kapasitesini geliştirmelerine destek olmak.

3.3.4. Monterrey Konsensüsü

Monterrey Konsensüsü, 12-22 Mart 2002 tarihleri arasında yapılan, Monterrey Uluslararası Kalkınma için Finans Konferansı'nda Meksika'da ilan edilmiştir. Monterrey Konsensüsü genel olarak değerlendirildiğinde, sürdürülebilir ekonomik büyüme, ekonomi için gerekli şartların sağlanması ve fakirliğin azaltılması konularında hedefleri ele almaktadır. Monterrey Konsensüsü, alıcı aktör ve donör aktör arasında yeni bir ortaklık ihtiyacı olduğuna dikkat çekerek, iki tarafında sorumluluğu olduğunu vurgulamaktadır. Konsensüye göre, kalkınma yardımı alan aktör kendi kalkınma problemlerini sahiplenmeli ve gelişmiş (donör) devletler Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) %0.7'si oranında Resmi Kalkınma Yardımı (RKY) olarak kullanmayı taahhüt etmelidir. Konsensus üç bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki, Kalkınma için finansmanın zorluklarıyla yüzleşmek: Küresel Bir Yanıt. İkinci bölüm, Önde gelen eylemler. İkinci bölüm içerisinde altı başlık bulunmaktadır.1) Kalkınma için yerel finansal kaynakları harekete geçirmek, 2) Kalkınma için uluslararası kaynakları, doğrudan dış yatırımları ve diğer özel akışları harekete geçirmek, 3)

Kalkınmanın motor gücü olarak uluslararası ticaret, 4) Kalkınma için artan uluslararası finans ve teknik işbirliği, 5) Dış borç, 6) Sistemdeki sorunların analiz edilmesi, kalkınmaya katkı sunabilmek için uluslararası para, finans ve ticaret sistemlerinin uyum ve tutarlılığını geliştirmek. Üçüncü bölüm ise, Bağlı kalmak (Engaged) şeklindedir (International Conference on Financing for Devolepment (2002), <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>). Çalışmanın konusuyla ilgili olarak özellikle gelişmekte olan ülkelerin kendi ihtiyaçları dahilinde, ulusal kalkınma planlarına yönelik ilkeler ve Afrika kıtasıyla ilgili olan başlıklara değinilmiştir.

3.3.4.1. Kalkınma için Yerel Finansal Kaynaklarını Harekete Geçirmek

İlk başlık incelendiğinde, her ülkenin birincil sorumluluğunun kendi ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlaması olduğu, kendi ulusal politikaları ve kalkınma stratejilerinin büyük ehemmiyeti olduğuna yer verilmiştir. Günümüzde yerel ekonomiler her geçen gün artan bir şekilde küresel ekonomiyle iç içe olmaktadır. Bu durumu ülkeler faydalarına kullanabilirlerse, kalkınmalarına katkı sağlayacaklardır. Uluslararası sistemde gelişmiş devletlere düşen sorumluluk, gelişmekte olan devletlerin kendi ulusal kalkınma çabalarını desteklemektir. Bu çerçevede bölgesel düzeyde yürütülen kalkınma girişimleri, örneğin Afrika Kalkınması için Yeni Ortaklıklar gibi girişimleri desteklediklerini ifade etmişlerdir. Küreselleşme uluslararası sistemde hem fırsatlar hem de zorluklar meydana getirir. Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere kıyasla fırsatlara ve zorluklarla cevap verme noktasında özel zorluklarla karşılaşmaktadır. Küreselleşmenin adil ve kapsayıcı hale getirilmesi için, gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme karşısında etkili şekilde yanıt verebilmelerini sağlayacak ulusal ve sistem düzeyinde politika ve önlemler alınması gereklidir (International Conference on Financing for Devolepment (2002), <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>). Burada en önemli olan nokta belirlenecek olan önlem ve politikalarda, gelişmekte olan ülkelerin tam ve etkili katılım sağlamasıyla oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir.

Barış ve kalkınmanın birbirini güçlendirdiğini, daha iyi dünya için ortak vizyon, bireysel çaba ve güçlü çok taraflı eylemi birleştirerek sürdürmeye devam edeceklerini ifade etmişlerdir. Birleşmiş Milletler Şartı ve BKH'ye bağlılıklarını taahhüt ederek, adalet, demokrasi, katılım, eşitlik, hesap verilebilirlik ve 'dahil edilme' ilkelerini temel alarak ulusal ve küresel düzeyde yürütülen kalkınma faaliyetlerini destekleyeceklerine yer vermişlerdir (International Conference on Financing for Devolepment (2002), <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>). Dahil edilme ilkesi özellikle, gelişmekte olan ülkelerin de söz hakkının olduğuna işaret etmesi yönünden önemlidir.

3.3.4.2. Kalkınma için Uluslararası Kaynakları, Doğrudan Dış Yatırımları ve Diğer Özel Akışları Harekete Geçirmek

Gelişmekte olan ülkeler ve ekonomisi dönüşüm geçiren ülkelerin ulusal çabalarını tamamlamak için, alt yapılarının gelişmesi ve teknoloji transferi noktasında kaynak ülkeler veya yardımda bulunan uluslararası örgütler bu alanlara öncelik vererek özel ve yabancı yatırımları desteklemelidirler. Bu amaçla ihracat kredileri, işbirliği finansmanı, yardım kaynakları, iş geliştirme hizmetleri gibi alanlarda bilgi sağlamalıdır. İşbirliğinin sağlanması için kurumlar arasında temaslar sağlanmalı ve süreç kolaylaştırılmalıdır. Bu ilkeyle birlikte özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin (Afrika ülkeleri gibi), ulusal ihtiyaçlarına öncelik verilmesine dikkat çekilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin, ekonomik kalkınmalarını sağlamaları konusunda uluslararası ticarete özel öneme sahip konuların önemini kabul etmişlerdir. Bu konuların içerisinde, ticaret engelleri, teknik engeller, sağlıkla ilgili engeller, anti dumping önlemlerinin kötüye kullanılması, yüksek tarifeler gibi faktörler bulunmaktadır (International Conference on Financing for Devolepment (2002), <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>). Gelişmekte olan ülkeler ile yapılan işbirlikleri ve ticaret anlaşmalarında özel ve farklı muamele uygulanması, sürecin daha işlevsel ve etkili hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu sayede alıcı ülkeler ulusal kalkınmalarını sağlamakta daha etkin olacaklardır.

3.3.4.3. Kalkınma için Artan Uluslararası Finans ve Teknik İşbirliği

Afrika ülkeleri ve diğer gelişmekte olan ülkelerin ihracat ürünlerinin tüm pazarlara girmesinin kolaylaştırılacağı taahhüt edilmektedir. En az gelişmiş ülkelerin tümü ihracatlarında gümrüksüz ve kota dışı erişim sağlaması noktasında gelişmiş ülkelere çağrıda bulunmaktadır. Resmi Kalkınma Yardımı (ODA), en az gelişmiş ülkeler ve Afrika ülkeleri için finansman kaynağı olarak tamamlayıcı bir rol üstlenir. Özel sektörde sağladığı faydalar neticesinde sağlıklı bir büyümenin yolunu açabilir, eğitim, sağlık, alt yapı, tarım ve gıda güvenliği gibi temel konularda çok önemli bir kaynaktır. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri ve diğer uluslararası konsensuslarda ODA hedeflere ulaşmak için kilometre taşı olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, gelişmiş ülkeler Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının (GSYH) %0.7'sini gelişmekte olan ülkelere, GSYH'sinin %0.15 ve 0.20'sini en az gelişmiş ülkelere Resmi Kalkınma Yardım'ında bulunması hedefine yönelik, tüm gelişmiş ülkelere belirlenen oranda yardımda bulunmaları için çağrıda bulunmaktadır (International Conference on Financing for Devolepment (2002), <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>).

3.3.4.4. Dış Borç

Bu ilkeye göre, gelişmekte olan ve az gelişmiş olan devletlerin sürdürülebilir büyüme ve kalkınmalarını desteklemek için uygun olduğu sürece borç iptali ve diğer düzenlemeler uygulanmalıdır. Ülkelerin farklı ekonomik koşullara sahip olduğu gerçeği göz önüne alınarak, alıcı

ülkelerin kapasiteleri ve koşulları değerlendirilerek esnek koşullar sağlanmalıdır (International Conference on Financing for Development (2002), <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>). Bu çerçevede adil yük paylaşımı içerisinde borçlu, alacaklı ve yatırımcı arasında denge kurularak şeffaf ilkeler benimsenmesi gerektiğine yer verilerek, alıcı ülkenin politika belirlenmesinde etkin olmasına dikkat çekilmiştir.

3.3.4.5. Sistemdeki Sorunların Analiz Edilmesi, Kalkınmaya Katkı Sunabilmek için Uluslararası Para, Finans ve Ticaret Sistemlerinin Uyum ve Tutarlılığını Geliştirmek

Finansman sağlayan uluslararası örgütler, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik politika önerisi ve ekonomik destek sağlarken, öncelikle ulusal olarak kabul edilen reformlar üzerine yoğunlaşmalı, yoksulluğun ve yoksul kesimin ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik faaliyet de bulunulmalıdır. Gelişmekte olan ülkeler ve yardımda bulunan uluslararası örgütler ülkelerin özel ihtiyaçlarını ve uygulama aşamasında sahip oldukları uygulama kapasitelerini göz önüne almalıdırlar. Gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerde özellikle savunmasız kesimlerin yaşayabileceği olumsuz etkiler değerlendirilerek en aza indirilmesi için önlemler alınmalıdır. Finansal standartlar ve kurallar oluşturulurken, gelişmekte olan ülkelerin etkili ve adil bir şekilde bu süreçlere dahil edilmesi son derecede önemlidir (Monterrey (2002), book (un.org)). Bundan dolayı gelişmekte olan ülkeler ve ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelerin, uluslararası düzeyde ekonomik karar alma ve norm belirleme süreçlerine (IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası düzeyde kuruluşlar ve bölgesel kuruluşlar) içerisinde daha fazla katılım sağlamaları için çalışma yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

3.3.5. Paris Deklarasyonu (Paris Declaration on Aid Effectiveness)

Çok taraflı ve iki taraflı örgütlerin kalkınma başkanları ve kalkınmadan sorumlu bakanlar, yardım etkinliğinin sağlanmasına yönelik ilkelerin belirlenmesi için 2 Mart 2005 tarihinde toplanarak, ‘Paris Deklarasyonu’ adı altında bir dizi taahhüt kabul etmişlerdir. Paris Deklarasyonu’nda donörler arasında Uyumlaştırma (Harmonization), donör ülke ve alıcı ülke arasında Uyum (Aligment), alıcı ülke tarafından ülkenin yaşadığı kalkınma problemlerinin sahiplenilmesi (ownership), Sonuçlar için Yönetim (Managing for Results) ve Karşılıklı Sorumluluk (Mutual Accountability) konusunda ilkeler kabul edilmiştir. Türkiye imzalayıcı ülkeler arasındadır. Uluslararası sistemde yoğun şekilde kullanılan bu ilkelerin neyi ifade ettiğine değinmek yerinde olacaktır: (Paris Declaration on Aid Effectiveness (2005), Paris declaration on Aid Effectiveness (afdb.org)).

3.3.5.1. Sahiplik (Ownership)

Alıcı ülke, etkili bir lider olarak kalkınma politikaları ve stratejilerin yürütülmesini yönetir

- Alıcı ülke, geniş danışma süreçleri ile kalkınma stratejilerini planlar ve uygular.
- Alıcı ülke benimsediği ulusal kalkınma stratejileri kapsamında, orta vadeli ve yıllık bütçeli sonuç odaklı programları gerçekleştirir.
- Yürütülen faaliyetlerin tüm düzeylerini koordine edilmesine öncülük eden, alıcı ülkedir.
- Alıcı ülkenin liderliğine saygı duymak, liderlik kullanma kapasitelerini geliştirebilmeleri için destek olmak.

3.3.5.2. Uyum (Alignment)

Donörlerin sağlayacak oldukları destek, alıcı ülkelerin stratejileri, kurumları ve prosedürlerine dayandırılır. Donör ülke, alıcı ülkenin stratejilerine uyum sağlarlar.

- Donör ülkeler, ülke stratejilerini, destek programlarını ve kalkınma işbirliği programlarını, alıcı ülkelerin ulusal kalkınma stratejilerine uygunluğunu göz önüne alarak planlarlar. Donör ülkeler, yürütülen faaliyetlerin ilerlemesini periyodik olarak takip etmelidir.
- Alıcı devlet için koşullar uygun olduğunda, ulusal kalkınma stratejisi veya yıllık olarak stratejinin izlenmesi uygulamasından çıkarırlar. Diğer koşullar sadece mantıklı gerekçe varsa dahil edilir, diğer donörler ve paydaşlarla işbirliği içerisinde şeffaf bir şekilde yürütülür.
- Donörler, kalıcı sonuçlar elde etmeye yönelik ortak ve basitleştirilmiş bir çerçevede finansman sağlama ilkelerini belirlemelidirler.

Alıcı ülkeler ve donör ülkeler, karşılıklı olarak kabul edilen politikaları belirlemede birlikte çalışacaklarını şeffaflık ve hesap verilebilirlik noktasında güvence verirler.

3.3.5.3. Uyumlaştırma (Harmanization)

Donörlerin eylemleri daha şeffaflık ilkesine bağlı, alıcı ülkenin öncelikleriyle uyumlu ve ortaklaşa etkili tutum benimsemesidir.

- Donör ülkeler, Roma Üst Düzey Forumu'nun sonrasında yayınlanan Donör Eylem Planları'nı uygulamalıdır.
- Yürütülen faaliyetlerde planlama, finansman, ödeme ve izleme gibi faktörler üzerinden yapılan değerlendirmelerde mümkünse ülke düzeyinde ortak düzenlemeler uygulanmalıdır.
- Saha ziyaretleri ve teşhis incelemeleri sayısını azaltmak için birlikte çalışılmalı, öğrenilen bilgileri paylaşmak ve uygulama topluluğu oluşturularak ortak eğitim teşvik edilmelidir.

3.3.5.4. Daha Etkin Yardımların Arttırılması

Bu başlık altında, donör ülkelerin alıcı ülkelerin ulusal kalkınma stratejisi ve ilişkili operasyonel çerçeveleri (planlama, bütçe ve performans) gibi alanlarda bilgi ve destek sağlayarak güçlendirmesi gerektiğine yer verilmiştir. Yapılacak olan yardımlar öncelikle alıcı ülkenin ihtiyaçlarını karşılamalı ve var olan sistem ve prosedürlerine uyumlu hale getirilmelidir. Donör ülkeler, prosedürlerini reforme ederek en basit ve işbirliğine teşvik edici hale getirmelidir. Donör ülkelerin, alıcı ülkenin öncelikleri ve sistemlerine uygun şekilde politika geliştirmeleri gerektiği ifade edilerek, alıcı ülkenin kendi ulusal kalkınma stratejilerine vurgu yapılmıştır.

3.3.5.5. Sonuçlar için Yönetim (Managing for Results)

Kaynakların doğru kullanılması ve sonuçlara yönelik karar alma sürecini geliştirmek.

- İşbirliği içerisinde olan, alıcı ülkenin ulusal kalkınma planlaması ve yıllık bütçe süreçlerine dair bilgilisel iletişimin güçlendirilmesini donör ülke ve alıcı ülke kabul eder.
- Alıcı ülkenin, ulusal ve sektörel kalkınma stratejileri temel alınarak, sonuç odaklı değerlendirmeler yapılmalı, mümkün olduğunda gösterge içerisine dahil edilmelidir.
- Donör ülke, alıcı ülkenin ulusal kalkınma hedeflerine uyumlu kaynaklar ve sonuçları bağdaştırarak değerlendirme yapar, kalkınma hedefi harici performans bilgisi istememelidir. Donör ülke alıcı ülkenin, sonuç odaklı raporlama ve izleme çerçevelerine odaklanmasını sağlamalıdır. Alıcı ülke, rapor ve değerlendirme çalışmalarına güven sağlayana kadar donör ülke ortak formatta yapılan değerlendirmeleri arttırmalıdır.
- Alıcı ülkeler ve donör ülkeler, ülke kapasitelerini geliştirmek ve sonuç odaklı yönetim talebini arttırmak için ortak taahhütte bulunurlar.

3.3.5.6. Karşılıklı Sorumluluk (Mutual Accountability)

Donör ülke ve alıcı ülke, kalkınma sonuçlarından sorumludur.

- Donör ülke ve alıcı ülke için, kalkınma kaynaklarının kullanımında karşılıklı hesap verilebilirlik ve şeffaflığı arttırmak temel öneme sahiptir. Eğer bu gerçekleştirilebilirse, ulusal politikalara ve kalkınma yardımlarına yönelik halkın desteğinin artmasında itici bir kuvvet olur.
- Donörler, gerçekleştirilen kalkınma yardımları hakkında şeffaf bilgi vereceklerini taahhüt ederler, böylece ortak yetkililere detaylı rapor sunabilirler.
- Yardımın etkinliğinin sağlanması noktasında belirlenen taahhütler ve Ortaklık Taahhütleri kapsamında yürütülen faaliyetleri ortaklaşa değerlendirmek.

3.3.6. DAC Kriterleri

DAC kriterleri, 2005 yılında kabul edilen Paris Deklarasyonunu temel alarak, Kalkınma Yardımı Komitesi tarafından kalkınma yardımlarının daha etkili etkili şekilde yönetilmesi ve uygulanma süreçlerini değerlendirmek için kullanılan kriterlerdir. Uluslararası sistemde kalkınma yardımlarının değerlendirilmesi için yaygın şekilde kullanılan DAC kriterleri detaylı bir şekilde incelenmiştir: (OECD (t.y.), Evaluation Criteria-OECD).

3.3.6.1. İlgililik (Relevance)

Alıcı aktör ile donör ülkenin hedefleri, öncelikleri ve politikalarının ne kadar uygun olduğudur. Yardım sürecinde meydana gelecek herhangi bir değişimde, değişikliklerin değerlendirilmesi ve sürdürülebilirlik derecesinin saptanmasını ifade eder. Yapılan bu değerlendirme sayesinde gerçekleştirilen yardım faaliyetinin hedefe yönelik işleyip işlemediğini, müdahalenin doğru olup olmadığını anlama noktasında yardımcı olur. Analiz dört temel faktörde değerlendirilir: Bunlardan ilki yararlanıcı aktörün ihtiyaçları, sahip olduğu politikası ve önceliklerini önemseyerek faaliyet de bulunmak. İkincisi, bağlama (ekonomik, çevresel, eşitlik, sosyal, kültürel, politik ekonomi ve kapasite hususları) göz önünde bulundurarak duyarlı olmak. Üçüncüsü tasarım kalitesi, yararlanıcı aktörün önceliklerini ve ihtiyaçlarına yönelik müdahalenin ne kadar iyi planladığı, hedeflerin şeffaflıkla ifade edilip edilmediğini tespit etmek. Dördüncüsü zaman içinde uyum sağlama, zaman içerisinde müdahalelerin nasıl değişim geçirebileceğini analiz etmektir.

3.3.6.2. Tutarlılık (Coherence)

Gerçekleştirilen müdahalenin, alıcı aktör ülke, kurumsal düzeyde veya sektör düzeyinde diğer müdahaleler ile uyum içerisinde olması. Burada iç uyum ve dış uyum üzerinden incelenilmektedir. İç uygunluk, hükümet tarafından yürütülen diğer faaliyetler, bağlantılar ve uluslararası norm ve standartlara tutarlılığı incelenir. Dış uygunluk, aynı alanda farklı aktörler tarafından gerçekleştirilen yardımların tekrar olmaktan ziyade uyumlu ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olması için analizler yapılmasıdır.

3.3.6.3. Etkinlik (Effectiveness)

Müdahalenin hedeflere ne derecede ulaşmış ulaşmadığını sonuçlar üzerinden analiz etmektir. Bu sayede faaliyet sürecinde hangi faktörlerin belirleyici olduğu ve istenmeyen etkilerin olup olmadığı noktasında bilgi verebilir. Burada önemli olan gerçekleştirilecek müdahalenin asıl amaç ve hedeflerinin net bir şekilde ortaya konulmasıdır. Etkinlik için analiz unsurları: Hedeflere ulaşılması, müdahale sürecinde sonuç zinciri değerlendirilerek hedefe ulaşılabilirliğin analiz edilmesi. Müdahale sürecinde eğer hedefte değişiklik varsa neden değiştiği ve yeni hedefin ne olduğu açıklanmalıdır.

Müdahalenin gruplar üzerinde farklı sonuçlar vermesi, müdahalede çeşitli hedefler bulunur hangisinde ne kadar etkili olduğu veya hangilerinde başarısız olduğunun nedenlerinin incelenmesidir. Sonuçları etkileyen faktörlerin analizi, hedeflere ulaşmada fayda sağlayan veya engelleyen faktörlerin belirlenmesidir.

3.3.6.4. Verimlilik (Efficiency)

Kaynakların ne kadar etkili ve verimli kullanıldığı değerlendirilir. Sadece ekonomik kaynaklar değil, doğal kaynaklar, uzmanlık ve zaman gibi ölçütlerde değerlendirilerek müdahalenin en az maliyetle, makul bir zaman dilimi içerisinde uygulanmasıdır. Verimlilik analizinde üç unsur incelenir. Ekonomik verimlilik, ekonomik kaynaklarda israf yapılmaması en az maliyetle sonuca ulaşılması. Operasyonel verimlilik, faaliyet sırasında insan kaynaklarının ve finansal kaynakların verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığıdır. Dakiklik, hedeflerin belirlenen süre içerisinde sonuca ne derecede ulaşıp ulaşılmadığı incelenir.

3.3.6.5. Etki (Impact)

Müdahale ne gibi bir fark meydana getirdi? Müdahale ne derecede olumlu veya olumsuz, hedefle uyumlu sonuçlar mı elde edildi yoksa istenmeyen sonuçlar mı, beklenenin üstünde etki yaratıp yaratmaması veya ileride ne derece etki etmesi beklendiği noktaları analiz edilir. Özellikle müdahalenin potansiyel dönüştürücü gücü ele alınarak uzun vadeli ve daha geniş kapsamda (ekonomik, sosyal, çevresel) etkilerini tanımlamayı kapsamaktadır. Bu kriter müdahalenin dolaylı, yani ikincil ve hemen gerçekleşen değil potansiyel olarak gerçekleşmesi muhtemel sonuçları ele almayı amaçlar. Etki analizinde kullanılan öğeler: üst düzey etki, önem, diferansiyel etki (herhangi bir durum veya politikanın farklı gruplar veya insanlar üzerinde farklı sonuçlara sebep olması, istenmeyen etki ve dönüşümsel değişim. Dönüşümsel değişim tanım olarak, bir toplumun veya kurumun radikal veya köklü bir şekilde evrilmesini kasteder. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri' ne ulaşmak için zaruri olarak kabul edilen: yoksulluk, eşitsizlik ve çevresel zarar gibi konuların ele alınması ve ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan çalışmalar örnek olarak gösterilebilir.

3.3.6.6. Sürdürülebilirlik (Sustainability)

Müdahaleden sağlanan faydaların hangi derecede devam ettiği veya ne kadar devam etme olasılığı olduğunun analiz edilmesidir. Sağlanan net faydaların sürdürülebilmesi için gerekli olan finansal, ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal kapasitelerin analiz edilmesini içerir. Sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi, bir müdahaleden elde edilen net faydanın orta veya uzun vadede 'muhtemel' devamlılık hakkında değerli bilgiler sağlar. Sürdürülebilirlik analizi için,

sağlanan faydanın gerçekleşebilmesi için elverişli ortamın bileşenlerinin ne olduğu, varsa olumlu etkiler neler ve devamlılığı var mı, riskleri ve ödünleşimleri anlamayı içerir.

DAC kriterlerinin yaygın şekilde kabul görmesi, DAC komitesinin güçlü ve etkili kurumsal yapısıyla açıklanabilir. Komite içerisinde ikili ve çok taraflı ajanslardan katılım sağlayan 30'dan fazla değerlendirme birimi başkanı bulunmaktadır. Profesyonellerin temsil ettiği ajanslar tarafından bu altı kriter kabul görmüştür. Bazı ajanslar küçük yorumlama ve genişletmeler yapmış olsalar da kriterlerin ana fikirleri korunmuştur (Chianca, 2008: 42). Türkiye, DAC'a üye olmasa da her yıl RKY raporlarını bu komiteye sunmaktadır (Tosunoğlu, 2015: 13).

3.4. TİKA'nın Kurulması ve Tarih İçerisinde Kurumsallaşma Süreci

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, 25 Aralık 1991 tarihinde dağıldığında, Orta Asya ve Kafkasya'da bağımsızlığını kazanan devletlerden Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan'ı ilk tanıyan devlet Türkiye'dir. Türkiye'nin sahip olduğu ortak hafıza, dil ve kültür, ilişkilerin kısa sürede geliştirilmesinde önemli bir faktör olmuştur. Türkiye Orta Asya devletlerine yönelik 'tek milletin farklı devletleri' algısı ile yaklaşmış, dış politikasında çok yönlü ve çok taraflı bir tutum benimsemiştir. Türkçe konuşan devletler ile Türkiye'nin yeni başlattığı veya sürdürdüğü ilişkiler, eskimeyen vizyonu olmuş, bahse konu olan bu tutum küresel politikalarda son yirmi yılda önemli bir yere sahiptir. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin Orta Asya ülkelerine yönelik ilk önceliği, uluslararası toplum tarafından Türki Cumhuriyetlerin kabul görmesi olmuştur. Türkiye ilerleyen süreçte Türki Cumhuriyetlere ekonomik, sosyal ve kültürel gibi birçok alanda faaliyet yürütmüştür. Gerçekleştirilen yardımlar zaman içerisinde uzun soluklu projelere ve kalkınma odaklı işbirliği faaliyetlerine dönmüştür. Bölgede gerçekleştirilen faaliyetleri, dış politika ile eş güdümlü olmasını sağlayacak ve koordinasyon görevini yerine getirmesi için TİKA 1992 yılında kurulmuştur. Aktif dış politika anlayışının Türkiye yönetimlerince benimsenmesi ve kurumsal olarak vücut bulmasıyla, TİKA öncelikle ortak kimliğe sahip bölge ve ülkeler önde gelmek üzere birçok bölgede Türk dış politikasını uygulayan en önemli araçlardan biri olmuştur. TİKA'nın faaliyet alanı zamanla değişmiştir. İlk kurulduğu yıllarda temel amacı Türki Cumhuriyetlerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini sağlamaktır. Ancak 1995 yılından sonra özellikle eğitim ve kültürel işbirlikleri alanında faaliyetlerini yürütmüştür. Burada temel düşünce nitelikli ve iyi öğrenim görmüş insan gücü, bilim ve teknoloji ile harmanlandığında sürdürülebilir kalkınma fırsatı yakalanabilir. Bundan dolayı 1995 sonrası, eğitim faaliyetlerine ağırlık verilerek pek çok, okul, kütüphane, laboratuvar inşa edilmiş ve üniversitelere teknik anlamda destek sağlanmıştır (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

2000'li yıllardan itibaren küreselleşme hız kazanmış, dünyanın her bölgesinde etkisini göstermeye başlamıştır. Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde yürüttüğü faaliyetler, 'kurumsal kapasite arttırımı' faaliyetlerine dönüşmüştür. Günümüzde Türk Cumhuriyetlerinin çoğu

önemli gelişmeler kaydetmekle birlikte, artık yardım alan değil yardım eden statüsüne gelmiştir. TİKA, ortak projeler planlamakta, yürütmekte ve karşılıklı olarak tecrübe paylaşımında bulunmaktadır. 2000’li yıllardan itibaren Türk dış politikasında yaşanan değişimler, TİKA bünyesinde karşılığını bularak, TİKA’nın faaliyet bölgelerinin ve alanlarının değişimine ve gelişmesine neden olmuştur. 2002 yılın da TİKA’nın 12 PKO’su varken, 2011 yılında bu sayı 25’e, 2012 yılında 33’e yükselmiştir. TİKA günümüzde 61 ülkede, 63 PKO ile faaliyet göstermekte, 150 devlet de projeler ve faaliyetler yürütmektedir. Türkiye’nin takip etmiş olduğu dış politika anlayışı her geçen gün bu sayının artmasını sağlamaktadır. TİKA’nın faaliyet gösterdiği bölge ve ülkelerde temelde bir ‘barış kuşağı’ inşa etme fikri yatmaktadır. TİKA 1992 yılında 480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığı’na bağlı bir kurum olarak kurulmuştur. 1999 yılında Cumhurbaşkanlığı tezkeresiyle TİKA, başbakanlığa bağlı kurum haline getirilmiştir. 4668 sayılı ‘Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’ 2001 yılında yayınlanmıştır. 24 Ekim 2011 tarihinde 656 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile TİKA’nın adı değiştirilerek Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı yapılmış ve teşkilat yapısında düzenlemelere gidilmiştir. TİKA’da isim değişikliğine gidilme sebebi istenilen düzeyde etkinlik sahibi olamaması ve zamanla yeni ihtiyaçların ortaya çıkması olduğu ifade edilebilir (Erdağ, 2015: 244). 656 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile isim değişikliği yanında kurumsal yapıda değişikliklere gidilerek, esnek ve daha hızlı karar alabilen bir yapıya kavuşmuştur (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

2011 yılında yapılan isim değişikliği aslında TİKA’nın yapısında nasıl değişiklikler yapılacağı ve hizmet alanının ne olacağına dair fikir verir niteliktedir. TİKA ilk kurulduğunda öncelikli amacı bağımsızlıklarını yeni kazanan Türki Cumhuriyetlerin ekonomik kalkınmalarına destekte bulunmak, işbirlikleri yapmaktır. Ancak 2000’li yıllara gelindiğinde bu amaç farklı bir boyut kazanmıştır. Sistemde yaşanan değişimler, yumuşak güç ve insani diplomasi alanlarında çalışmaların artmasını tetiklemiş bu sebeple kurumun etkinlik alanın genişletilmesi hedeflenmiştir. Yumuşak güç ve insani diplomasi temelleri üzerine inşa edilen Yunus Emre Enstitüsü, Kızılay, (YTB) gibi kamu kurumları, STK’lar ve ulusal-uluslararası örgütlerle beraber çalışarak koordinasyon sağlama görevini TİKA üstlenmiştir. ‘Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’, 15 Temmuz 2018 tarihinde ve 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan, 37. Bölümde yer alan ‘Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı’ ‘Kuruluş ve Teşkilat’ başlıklı 521. Maddesinde TİKA, ‘Kamu Tüzel kişiliğine haiz ve özel bütçeli’ olarak nitelendirilmiş, 2018 yılında Türkiye’de gerçekleşen seçimlerden sonra Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Başbakanlık kurumunun lağvedilmesiyle, TİKA’da iç teşkilat yapısında değişiklik yapılmadan Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmıştır. (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

3.4.1. TİKA Misyon

Uluslararası kalkınma işbirliği, faaliyetleri ve projeleri çerçevesinde Türkiye'nin devletlerin sosyal, ekonomi (refah), sosyal ve insani kalkınma süreçlerinde aktif olarak rol alacak, Türkiye'nin Osmanlı geçmişine sahip çıkıp sürdürülebilir faaliyetler ve projeler öne sürmek, uygulamak (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

3.4.2. TİKA Vizyon

Kalkınma işbirliği alanında sahip olduğu deneyim, araç ve yöntemlerle, yerel ve küresel boyuttaki problemlere, kısa süre içerisinde etkin ve kalıcı çözümler üretebilen öncü bir kurum olmak (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

3.4.3. TİKA Temel Değerler

TİKA'nın sahip olduğu temel değerler: (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

- İnsan odaklılık.
- Öncelikle karşı ülkenin ihtiyaçlarının önceliklerinin göz önüne alınması.
- Kaliteli ürün ve hizmet.
- Ülkeler arasında tarafsızlık ve şeffaflık.
- Katılımcılık.
- Sonuç odaklılık.
- Etkili, verimli, yerindelik.
- Türkiye'nin dış politikası ile uyum.

3.4.4. TİKA Teşkilat Kanunu

15.07.2018 tarihinde, 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 520 ile 531 maddelerinde, TİKA'nın kuruluş, teşkilat, görev yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esaslar yer almaktadır. 520. Madde, Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın kuruluş, teşkilat, görev ve sorumluluklarında dair esasları düzenlemektedir. 521. Madde işbirliği yapılması hedeflenen ülkeler ve topluluklarla, iktisadi, ticari teknik, kültürel ve eğitim gibi alanlarda yürütülecek çalışmaların, ilgili faaliyetin maddi boyutu ve süreci yönetmek TİKA'nın görev tanımları içerisinde. TİKA, Turizm Bakanlığına bağlı olmakla beraber, kamu tüzel kişiliğine ve özel bütçeye sahiptir TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

3.4.5. TİKA'nın Görevleri

Başkanlığın görevleri 522. Madde de düzenlenmiştir: (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

- İşbirliği kurulacak olan aktörün, 'iktisadi, ticari, teknik, sosyal, eğitim, kültürel' alanda karşılıklı olarak iki tarafa da katkı sağlayacak temelde projeler geliştirmek. Hedef ülke veya topluluğun kalkınma amaçlarına ve ihtiyaçlarına uygun projeler geliştirip, hazırlamak, gerekli takip ve düzenlemeleri yapmak, faaliyetlerin uygulanış sürecinde koordinasyonu sağlamak.
- İşbirliğinde bulunulacak toplum veya devletin, eğer faaliyet alanı iktisadi gelişim üzerineyse hedef aktörün bu süreçte ihtiyaç duyacağı ekonomik alt yapı araçlarını ve destek programlarını hazırlamak. Ekonomik gelişme, yatırım ortamının inşası ve geliştirilmesi, destek programlarının düzenlenmesi, iyi yönetim, bilgi teknolojilerin aktarılması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi, işsizlik ve yoksulluk seviyesinin azaltılması, sürdürülebilir çevre ve doğal kaynakların iyi yönetimi, sürdürülebilir kalkınma, enerji ve alt yapı konularında destek sağlayıp katkıda bulunmak. Ayrıca kurumsal konularda ve insan kaynakları gibi benzer alanlarda kapasitelerini iyileştirmeleri için destek olmak.
- Yabancı ülke ve topluluklara, başka ülkeler veya kurumlar tarafından yapılan insani ve teknik desteklerin koordinasyonunda yer almak.
- Yararlanıcı ülke veya toplumun, 'kamu kurumları, özel sektör, sivil örgüt ve üniversiteleri' gibi kuruluşlarla işbirliği içerisinde faaliyetler yürütmek, gerekli görüldüğünde uzman desteğinde bulunmak.
- İşbirliği planlanan hedef aktörün, 'kamu yönetimi, hukuk, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlarda proje ve faaliyetler hazırlayarak işbirliğinin arttırılması, hedef aktörden Türkiye'ye gelen kamu görevlisi veya diğer kişilere burs gibi destek imkanı sunmak.
- Yurt dışında kültürel işbirliği faaliyetleri düzenlemek, gerektiğinde Türk kültürüyle ilgili faaliyet yürüten merkezlerle işbirliğinde bulunmak.
- Türkiye'nin gerçekleştirdiği kalkınma yardımları ve dış yardımların, koordinasyonunu sağlamak ve takibini gerçekleştirmek, envanter ve raporlar hazırlayıp yayınlamak.
- Türkiye'nin yurtdışında bulunan Osmanlı geçmişi 'ortak tarihi, kültürel ve toplumsal miras ve değerler' in korunması, toplumlar arasında bulunan ön yargıların giderilmesine yönelik sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunarak ilişkilerin güçlendirilmesi.
- Faaliyet alanlarıyla ilgili olarak uluslararası işbirliğine yönelik çalışmalarda bulunmak ve koordinasyonu düzenlemek, ihtiyaç durumunda uluslararası kuruluşlar ve temsilciliklerle beraber faaliyetler yürütmek.
- Özellikle Türkiye'nin tarihi, coğrafi, sosyal ve kültürel bağlarının bulunduğu ülkelere işbirliği yapılacak olduğu zaman, kalkınmışlık düzeyi ne olursa olsun, teknik katkı dahil

olmak üzere destek vermek. Yürütülen faaliyetler eğer dış ülkelere açıksa, diğer ülkelere gelen talepleri değerlendirmek.

- Programa alınması hedeflenen ülke veya topluluğun, Başkanlığın yürütecek olduğu faaliyet alanına dair Bakanlığa bilgi vermek.
- Mevzuatta yükümlü olduğu belirlenen diğer görev ve hizmet alanlarını yerine getirmek.

3.4.6. Başkan ve Başkan Yardımcıları

523. Madde: Başkanlığın en üst amiri, Başkan'dır. Başkanlık hizmetlerini mevzuat gereğince yerine getirmelidir. Cumhurbaşkanının uyguladığı genel siyaset ve dış politikasını göz önüne alarak, Başkanlığın amaç ve politikaları, işbirliği hedeflenen aktörün ihtiyaçlarına uygun biçimde ve kamu kurum kuruluşlarıyla işbirliğin ve koordinasyonun sağlanmasından sorumludur. Aynı zamanda Başkan, Bakan'a karşı sorumluluk sahibidir. Başkana yardımcı olmak için en fazla üç Başkan Yardımcısı atanabilir. Başkan Yardımcıları, Başkanın verdiği görevleri yerine getirmekle mükelleftir (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

3.4.7. TİKA Hizmet Birimleri

524. Madde: Başkanlığın hizmet birimleri şunlardır: (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

- Orta Asya ve Kafkaslar Dairesi Başkanlığı
- Balkanlar ve Doğu Avrupa Dairesi Başkanlığı.
- Ortadoğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı.
- Doğu ve Güney Asya, Pasifik ve Latin Amerika Dairesi Başkanlığı.
- Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi Başkanlığı.
- Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- Personel ve Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.
- Hukuk Müşavirliği

Birinci fıkranın (a), (b), (c) ve (ç) bentlerinde ifade edilen Daire Başkanlıklarının görev kapsamına giren ülkeler Başkan tarafından belirlenir. Daire Başkanlıkları, sadece görev alanlarında bulunan ülkelerle sınırlı olarak Ajansın yükümlülüklerini ve Başkan tarafından verilen görevleri icra eder.

3.4.8. Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi Başkanlığı

Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi Başkanlığı'nın görevleri şu şekilde açıklanmıştır: (TİKA (t.y.), TİKA- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

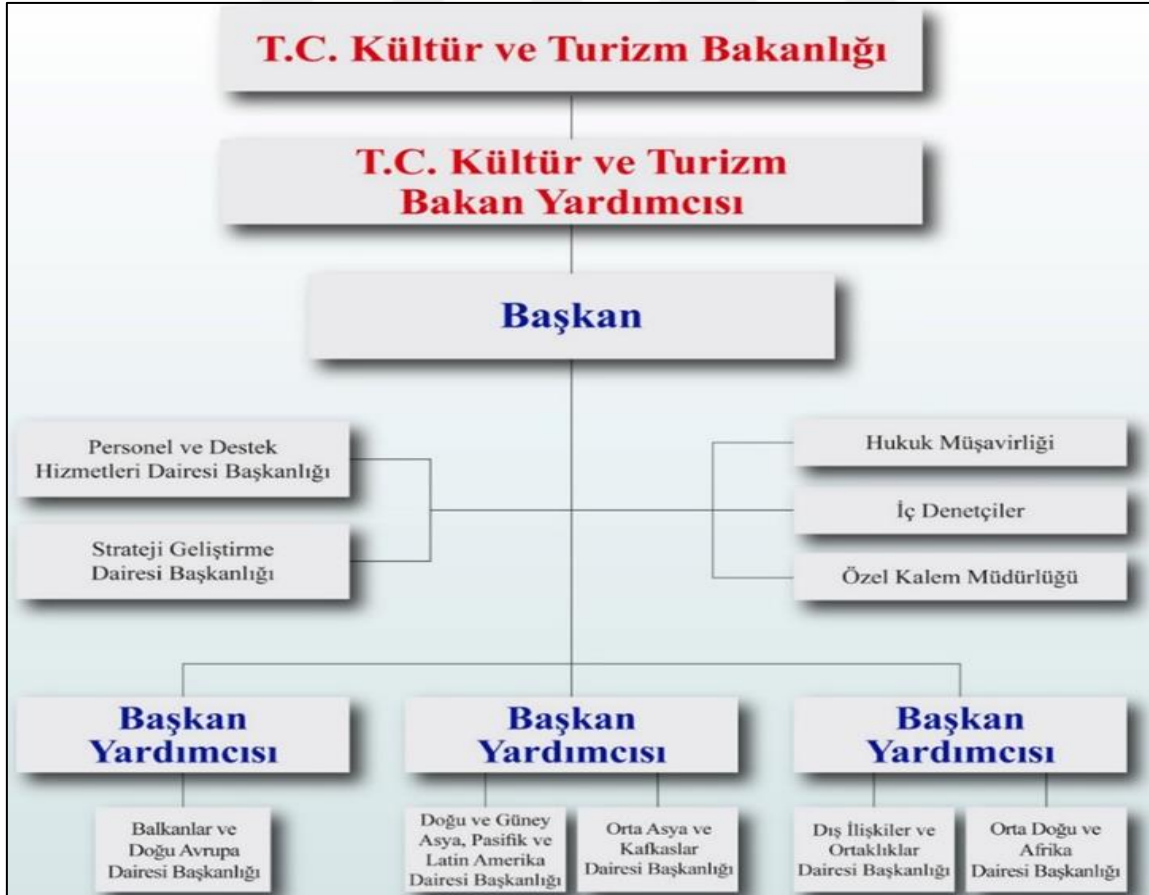
- İşbirliği kurulacak aktörlerle yürütülecek olan faaliyetlerde ajansın sorumluluklarını yerine getirmek ve ilgili Daire Başkanlıklarıyla koordinasyon sağlamak.
- Kalkınma yardımları sayesinde sağlanan teknik destek ve insani yardımları, sivil toplum örgütleri ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği yaparak geliştirmek ve yürütmek.
- Diğer ülkelerin kalkınma teşkilatları ve sistemde bulunan uluslararası örgütler ile işbirliğinde bulunmak ortak finansman veya birlikte faaliyetler yürütmek.
- Başkan tarafından istenilen diğer görevleri yerine getirmek.

3.4.9. Program Koordinasyon Ofisleri (PKO)

525. Madde: başkanlık tarafında yurt dışında yürütülecek olan proje, faaliyet, yardım işlerinin koordinasyonunun kurulabilmesi için Başkanlık PKO inşa edebilir (TİKA (t.y.), Teşkilat Kanunu-TİKA (tika.gov.tr)).

3.4.10. Teşkilat Şeması

Şekil 1: TİKA Teşkilat Şeması

Kaynak: TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

Bu bölümde, Türkiye’de Cumhuriyet ilan edildikten II. Dünya Savaşı ardından Soğuk Savaş ve Soğuk Savaşın bitmesi gibi önemli zaman aralıklarında Türkiye’nin dış politikasını belirlemede hangi önceliklere sahip olduğu ele alınmıştır. Konstrüktivizm yaklaşımına göre, aktör ve yapı karşılıklı olarak birbirini inşa eder, etkiler ve değiştirir (Wendt, 1992: 390). Bu önermeden hareketle Soğuk Savaş döneminin bitmesiyle sistemde yaşanan değişim, iki kutuplu sistemin sona ermesi, Orta Asya ülkelerinin bağımsızlığını kazanması, küreselleşme, yeni tehditler ve yeni aktörler Türkiye’nin dış politikasını etkileyen dış etkenlerdir. Türkiye’nin ekonomik şartları, değişen hükümet, tarih ve kültür bakiyesi, Türkiye’nin Afrika kıtasında güç olma isteği, iç faktörler olarak değerlendirilebilir. Sonuç itibarıyla, Türkiye bu faktörlerden etkilenerek, konstrüktivizm önermesinde ifade edildiği gibi dış politikasında değişime gitmiştir. Bu çalışmada, Türk dış politikasında benimsenen bu değişimlerin en önemli çıktılarından biri olarak TİKA’nın inşası kabul edilmektedir.

Türkiye aynı zamanda uluslararası örgütler ve uluslararası konsensuslardan etkilenerek dış politikasını ve önemli dış politika aracı TİKA’nın kurumsal yapısını inşa etmiştir. TİKA’nın temel değerleri ve OECD-DAC temel ilkeleri, BM Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, Kalkınma ve Yoksullukla Mücadele, Monterrey Konsensüsü, Paris Deklarasyonu ve DAC kriterleri incelenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın alt sorularından biri TİKA’nın uluslararası konsensuslara uyum sağlayıp sağlamadığı noktasındadır. Teorik olarak TİKA’nın genel yapısı, görevleri ve öncelikleri incelendiğinde, uyum olduğunu söylemek mümkündür. Pratik üzerinden değerlendirmeler ise faaliyet raporları değerlendirildikten sonra sonuç kısmında ele alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DOĞU AFRİKA'DA TİKA

4.1. Doğu Afrika'nın Stratejik Önemi

Bu bölümde genel itibariyle Afrika kıtasının stratejik önemine yer verildikten sonra Doğu Afrika kıtasının önemi ve bölgede mevcut dengeler üzerinden değerlendirmelere yer verilmiştir. Çalışmanın veri kaynağı kısmını bu bölüm oluşturmaktadır. Doğu Afrika ülkelerinde TİKA'nın gerçekleştirdiği faaliyetler, 2014, 2015, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 yıllarında yayınlanan TİKA'nın Faaliyet raporları üzerinden incelenmiştir. Değerlendirme bölümünde, çalışmada belirlenmiş olan değerlendirme kriterleri çerçevesinde analiz yapılmıştır.

Bütünsel olarak Afrika kıtasının stratejik önemine bakıldığında; büyük oranda doğal kaynaklara ve dünyadaki dolaşımda ciddi boyutlara ulaşan tarım üretimine sahiptir. Toprağın altı önemli olduğu kadar toprağın üstü-tarımsal boyut da oldukça önemlidir. Afrika kıtasında tarım endüstrisi açısından kakao başta olmak üzere, kahve, pamuk ve tahıl uluslararası ticarete önemli bir yere sahiptir. Maden yönünden ise, demir, bakır, kurşun, manganez, kobalt, krom, vanadyum, fosfat, uranyum, altın ve elmas bakımından zengindir. Dünya genelinde; fosfatın %50'den fazlası, altının %70'i, kobaltın yüzde 77'si, pırlanta üretiminin %90'ı, Afrika kıtasından sağlanmaktadır. Enerji kaynakları açısından değerlendirildiğinde ise, dünyada bulunan petrol rezervlerinin %9,5'ini, yüzde 8.2'de doğal gaz rezervlerine sahiptir (Obi, 2010). Doğu Afrika, yaklaşık 5 milyon kilometre karelik alan üzerinde bulunmaktadır. Nüfus bakımından da yaklaşık olarak 357 milyon insanı barındırmaktadır. Afrika Birliği'ne göre Doğu Afrika bölgesini oluşturan ülkeler: Sudan, Etiyopya, Eritre, Cibuti, Somali, Kenya, Güney Sudan, Uganda, Ruanda, Tanzania, Komorlar, Madagaskar, Morityus ve Seyşeller'dir. Doğu Afrika bölgesinin içerisinde ayrıca Afrika Boynuzu olarak sınırlandırılan Etiyopya, Somali, Cibuti ve Eritre devletlerinin jeopolitik konumu, Aden Körfezi ve Süveyş kanalından dünyadaki önemli miktarda ham petrolün geçiş güzergahı olması nedeniyle uluslararası sistemde önem arz etmektedir. Ayrıca bu bölge potas ve elmas yönünden çok zengin doğal kaynaklara sahiptir (Gebremichael, 2019: 3). Doğu Afrika kıyıları, en stratejik deniz ticaret güzergahı olması sebebiyle küresel açıdan büyük önem arz etmekte, yüzyıllardır büyük güçlerin rekabet alanı olmaktadır (Mürsel Bayram, 2023: 7). Doğu Afrika bölgesi, dikkat çekici özelliklerinden biri, nüfus artış hızı ve nüfustaki yoğunluktur. Dünyada en yüksek nüfus artış hızına sahip olan ülke Güney Sudan'dır. Dünyada nüfus artış hızında ikinci sırada ise Burundi gelmektedir. Morityus, Komorlar ve Ruanda ise Afrika kıtasında en yoğun nüfusa sahip ülkelerdir (Bayram, 2023: 7).

Doğu Afrika bölgesinde Etiyopya ve Kenya'nın etkisinin daha fazla olduğu ve bu etkinin Sudan-Somali tarafından denge sağlandığı bir bölgedir (Özkan, 2014: 38). Bölgede Etiyopya-Somali ana denge hattını oluşturur, yan denge hattını ise Kenya-Sudan oluşturmaktadır. Dengelerin sağlandığı dönemlerde, Cibuti, Burundi, Uganda ve daha sonra bağımsızlığını kazanan Eritre bu denge dahilinde politikalarını belirlemişlerdir. Aşağı Nil'i üzerinde kontrol sahibi olan Mısır, dengeler korunduğu sürece kendini rahat hissetmiş ve Nil kaynaklarından en fazla yarar sağlamak adına bu dengeleri birbirine karşı oynamıştır. 1991'den itibaren Somali'de yaşanan siyasi istikrarsızlık ve iç savaş nedeniyle bu ana denge Etiyopya lehine dönmüştür. Sudan'da Darfur sorunun meydana gelmesi ve sonunda bölünmeye gitmesiyle ana dengede Sudan da saf dışı kalmış, Eritre ile yaşadığı çatışmada üstünlüğünü kanıtlayan Etiyopya'ya Doğu Afrika'da eli güçlenmiş ve hareket sahası genişlemiştir. Etiyopya kendi öncülüğünde yeni bir Nil Havzası Anlaşması öne sürerek, Mısır'a düşen payın azaltılmasını kendine düşen payın arttırılmasını talep etmektedir. Mısır Etiyopya'nın elinin güçlendiğinin farkında olarak, siyasi anlamda Etiyopya ile ilişkilerine özel bir önem vermiştir (Özkan, 2014: 44). Doğu Afrika Bölgesine dair genel bir çerçeve sunulduktan sonra çalışmanın asıl odak noktası, Doğu Afrika ülkelerinde TİKA'nın faaliyetleri 'Faaliyet Raporları' üzerinden ülke bazında incelenmiştir.

4.2. Sudan

Sudan 1956 yılında bağımsızlığını kazandığında, Türkiye ilk tanıyan ülkelerden biri olmuştur. Sudan'ın Başkenti Hartum'da Türkiye Büyükelçiliği'ni 1 Ocak 1957 tarihinde açmış, Sudan 14 Eylül 2009 tarihinde Ankara'da Büyükelçilik açmıştır. Sudan Türkiye'nin Afrika ülkeleri arasında en kapsamlı işbirliklerine sahip olduğu önde gelen ülkelerden biridir. Taraflar arasında sıklıkla karşılıklı resmi ziyaretler düzenlenmekte, kurulan iyi düzeydeki ilişkiler uluslararası platformda düzenlenen işbirliklerine de sirayet etmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Sudan Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Sudan ekonomisi aslında tarım ve hayvancılığa bağlıyken, 1999 yılından itibaren petrol ihraç edilmeye başlanmasıyla petrol ekonominin bel kemiği haline gelmiştir. Fakat 2011 yılında Güney Sudan'ın ayrılması ve petrolün %75'ine sahip bölgeleri içermesi nedeniyle Sudan petrol gelirlerinin %90'ından mahrum kalmıştır. Kendi bölgesinde kalan petrol ise neredeyse sadece ülkenin kendi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bundan dolayı Sudan yeniden tarım ve hayvancılığa yönelmiş, aynı zamanda önceliği altına vermek üzere madencilik alanında da ciddi çalışmalara başlanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Sudan'ın Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). TİKA Hartum'da PKO 11.04.2006 tarihinde açmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 25). Türkiye ile Sudan arasında imzalanan 'Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşması' 15.03.2013 tarihinde Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete (15.03.2013), 6441/28588).

TİKA 2014 yılı faaliyet raporları değerlendirildiğinde, Sudan TİKA işbirliği projelerinden 7.2 milyon dolar değerinde faydalanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 16). TİKA işbirliği ve Gazi

Üniversitesi Afrika Medeniyetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin ev sahipliği yaptığı, Başbakanlık Tanıtma Fonu desteklerinden faydalanılarak, 2014 Mayıs'ta Ankara'da 'TİKA İşbirliğiyle Dünya Afrika Günü Etkinliği' gerçekleştirilmiştir. Sudan'da bu etkinliğe rektör ve rektör yardımcısı düzeyinde katılım sağlamış, Türkiye'de eğitim gören Afrikalı öğrenciler, Türkiye'de bulunan elçiler ve eşleri de etkinliğe iştirak etmişlerdir (TİKA, Faaliyet Raporu: 143). Sudan'ın yıllara göre bütçeden aldığı pay değerlendirildiğinde, 2009 yılında 0.80, 2010 yılında 2.90, 2011 yılında 12.76, 2012 yılında 29, 37, 2013 yılında 1.47, 2014 yılında 3.72 oranlarında bütçe ayrılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 183). Sudan'da bulunan Butane Üniversitesi Tıp Fakültesi Temel Uygulama Laboratuvarı'na, TİKA malzeme desteğinde bulunmuştur. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından Adana'da yaptırılan tesislere bir inceleme gezisi düzenlenerek, Sudanlı on mühendis Türkiye'ye tesisler üzerinde inceleme yapmak için gelmiştir. Sosyal ve Alt Yapı alanında değerlendirilen bir diğer çalışma ise, TİKA'nın Darfur Sultanı Ali Dinar'ın saray olarak günümüzde kullanılan yapının belirli bir kısmını müzeye çevirerek koruma altına alınmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 184).

Sudan'da arıcılık faaliyetlerinin gelişmesine katkıda bulunmak için, modern arıcılık hakkında dört personele yönelik eğitim programları düzenlenmiştir. Burada amaç modern arıcılık bilgisinin halka yayılmasıdır. 2010 yılında Sudan'da tarımsal kalkınmayı desteklemek için Tohum Dağıtım Projesi başlatılmıştır. Proje kapsamında her yıl farklı türlerdeki tohumlar bölgesel kalkınmayı desteklemek için dağıtılmaktadır. Darfur Eyaletinde özellikle çatışma ve iç karışıklıklar sonrasında köylerine dönen çiftçiler için, 2014 yılında 25 kalem ürün üzerinden 100 ton tohum ve tarım aletleri TİKA tarafından temin edilmiştir. 1 Eylül- 1 Kasım 2014 tarihleri arasında, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Başkanlığı işbirliğiyle, Sudanlı 20 veteriner beşeri ve veterinerlik ilaçları kayıt sisteminin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik eğitim programı düzenlenmiştir. Sudan'da Merkez Bankası ile Maliye ve Ulusal Ekonomi Bakanlığı tarafından iki başlıklı biçimde mali işler yürütülmekteydi. Ancak problemlere gebe olan bu yapı yüzünden Sudan yetkilileri, TİKA'dan teknik alt yapı alanında destek talebinde bulunmuşlardır. TİKA ilgili birimlerle görüşmeler sağlayarak, Bankacılık ve Finans alanında 8-14 Eylül 2014 tarihleri arasında, Hazine Müsteşarlığı eğitim programı düzenlemiş ve Sudanlı 6 uzman iştirak etmiştir (TİKA Faaliyet Rapouru, 2014: 185). TİKA'nın aracılığı ile Plastik Sanayisinde Geri Dönüşüm Teknolojileri Çalıştay'ı ve Uluslararası Kritik ve Sürdürülebilir Teknolojiler için Temiz Oda Çalıştay'ı düzenlenmiş, Sudan'dan birer uzman katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu 2014: 266). Verimlilik, üretim ve gıda güvenliği konusunda Uluslararası Kalkınma Fonu farkındalık sağlamak ve kapasitelerin geliştirilmesini sağlamaya yönelik 'eğitim işbirliği' talebinde bulunmuştur. TİKA bu talebi olumlu karşılamış 24-28 Kasım tarihleri aralığında İzmir'de eğitim programını düzenlemiş, Sudan'dan 4 uzman katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 267).

Sudan'da görme problemleri yaşayan ama sağlık hizmetlerine erişemeyen insanlara, STK'lar ile işbirliği yapılarak 'Sudan Göz Nuru Projesi' adı altında, farklı tarihlerde gönüllü sağlık ekipleri

tarafından tedaviler gerçekleştirilmiştir. ‘Sudan Gülümseyen Çocuklar Projesi’ adı altında STK’larla yapılan işbirlikleri ile tıbbi ekipmanlar hibe edilmiş ve aynı zamanda sağlık heyeti görevlendirilerek sağlık hizmetlerinin verilmesi sağlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 283). 2015 yılında Sudan’da 2 Türkçe dil laboratuvarı kurulmuştur (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 25). Sudan’ın başkenti olan Hartum’a bağlı Şarkun-Nil eyaletinde bulunan Umdom Hastanesi’nde halkın verdiği yardımlar ile kadın doğum ünitesi inşa edilmiştir. TİKA bu bölümde ihtiyaç duyulan medikal araçları sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 38). Sudan’ın çeşitli eyaletlerinde 25 yeni su kuyusu hizmete açılmıştır. Aynı zamanda El-Fetih bölgesinde bir adet derin su kuyusu ve el pompası ile çalışan 2 kuyu açılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 54). ‘Paşaköy İleri Biyolojik Atıksu Artıma Tesisi’ uygulama alanı olarak belirlenmiş, Afrika ülkelerine yönelik ‘Sürdürülebilir Su Kaynakları Eğitimi’ verilmektedir. Sudan faydalanıcı ülkeler arasındadır. Sudan’da bulunan Yetimler Külliyesi’nin donanımı için ihtiyaç duyulan malzemelere TİKA tarafından destek sağlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 77). Sivil Havacılık alanında gerekli kurumların işbirliği dahilinde teknik destek ve eğitim programlarının hazırlanma hedefine yönelik, Sudanlı uzmanlarında arasında bulunduğu bir eğitim programının gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. ‘TRT Uluslararası Medya Eğitim Programına Destek’ programıyla TRT’nin sahip olduğu deneyimi, tecrübesi, kurumsal yapısı, vizyon ve misyonun paylaşılması hedeflenmiştir. Sudan katılım sağlayan Afrika ülkelerinden biridir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 104).

Enerji sektöründe eğitim alanında katkı sağlayan TİKA, 17-24 Mayıs arasında Türkiye Elektrik Dağıtım A. Ş. (TEDAŞ) tarafından elektrik alanında görevli 12 personele eğitim programının hazırlanması ve yürütülmesi noktasında destek sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 109). Tohum Dağıtım projesi kapsamında 2015 yılında da ‘Eyalet Tarım Bakanlıkları ve Afrika Teknoloji Kenti’ uzmanları tarafından ihtiyaç duyan çiftçi ve yeni çiftçi adayları tespit edilmiş, tohum ve tarım gereçleri sağlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 119). Sudan Suni Tohumlama Merkezine 10 Holstein ve simental ırkı boğa alımı TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015:120). Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı bir laboratuvarında, Sudanlı 5 veteriner hekime yönelik belirli gruptan hayvan aşılırları ile ilgili teorik ve pratik bilgilendirme amaçlı eğitim programı sağlanmıştır. Aynı yıl içerisinde Sudanlı 3 uzmana yönelik suni tohumlama ile ilgili eğitim programı düzenlenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 124). Tarihi ve kültür mirasımızı korumaya yönelik: Suakin Adasında bulunan Muhafaza Binası restore edilmiş, Beytül Halife’ye yönelik restorasyon yapımı için proje çizilmiş, Mescid-i Kebir Camii’nin elektrik ve ses tesisatının yenilenmesine yönelik çalışma yapılmış, Sultan Ali Dinarın müze olan evi için restorasyon projesi çizilmiştir. (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 169). 2015 yılında düzenlenen, Uluslararası Nanobilim ve Nanoteknoloji Uygulamaları Çalıştay’ına Sudanlı uzmanlarda katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 176). Singapur İşbirliği Programı (SCP) ile işbirliği içerisinde İstanbul’da ‘Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetimi Eğitim Programı’ düzenlenmiş Sudanlı kursiyerler de katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 181). ‘Sudan Göz Nuru Projesi’ kapsamında Sudan coğrafik konumu ve Afrika kıtasında en büyük ülke olmasından dolayı projenin lojistik merkezi

olarak belirlenmiştir. Bununla bağlantılı olarak projeden en çok fayda sağlayan Sudan'dır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 185).

Sudan'da kurulan Türk Mesleki Eğitim Merkezi 2013 yılından itibaren içerisinde, 'makine teknolojileri (programlama), bilgisayar programlama, otel yöneticiliği, mobilya ve dekorasyon, elektrik-elektronik, turizm ve otelcilik, mekatronik, tekstil' 9 atölye bulunmaktadır. Ayrıca kütüphane ve turizm alanında uygulamalı restoran ve uygulama oteli de bulunmaktadır. 2015 yılında ise duyulan ihtiyaç nedeniyle de tekstil bölümü de açılmıştır. Tekstil atölyesi ise 2017 yılında TİKA Başkanı Dr. Serdar Çam ve beraberindeki heyetle birlikte açılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 61). 'Acil Tıp Kapasite Artırma Programı' kapsamında sağlık personellerine yönelik eğitim programları düzenlenmiştir. Sudan'da yararlanıcı ülkeler arasındadır (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 79). 2017 Aralık ayında Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Sudan'a ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret sırasında Sevakın Adası'nın yeniden canlandırılma projesi Türkiye'ye verilerek, bu projeyi TİKA üstlenmiştir. Restorasyonun gerçekleştirilmesine yönelik alt yapı ve çalışmaları 2018 itibariyle tamamlanmış, 2019 yılı itibariyle projenin başlanması planlanmıştır. Adanın önemi, Cidde limanı güzergahı ile gelen hacca gidecekler için merkez alan olarak kullanılacak olmasıdır (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 92). 2018 yılında Son Darfur Sultanı Ali Dinar'ın evinin restorasyonu devam etmiştir. İki toplumun ortak tarihinde önemli bir isim olan Ali Dinar, Osmanlı cihat çağrısında bulunduğu olumlu yanıt vererek 1916'da savaş meydanında şehit düşmüştür. Ortak tarihe sahip çıkılması yönünde TİKA'nın yürütmekte olduğu faaliyet önemlidir. (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 95).

"Kenya, Kakuma Mülteci Kampı Sağlık Haftası" adı altında, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Kamp Yönetimi ve TİKA tarafından Kakuma Kampı'nda 'kadın doğum, göz sağlığı taraması ve tedavileri, çocukları önceleyen diş sağlığı taramaları gibi birçok alanda sağlık hizmeti verilmiştir. 08-15 Subat 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu etkinlikte yaklaşık 7.000 kişi sağlık hizmetlerinden faydalanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 91). Anadolu Ajansı-Polis Akademisi-TİKA işbirliği içerisinde savaş muhabirliği eğitimleri düzenlenmektedir. Habercilik, temel güvenlik, savaş hukuku, olağanüstü durumlarda (biyolojik ve kimyasal silahların kullanıldığı durumlar gibi) hayatta kalma teknikleri gibi önemli konulara yönelik eğitim programıdır. Sudan ilgili kişileri göndererek katılım sağlamıştır. (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 117). Hartum'da TİKA'nın katkılarıyla 2013 yılında inşa edilen Sudan Türk Mesleki Eğiticilerin Eğitim Merkezinde yürütülen eğitim faaliyetleri sayesinde Sudan'ın iş gücü ve akademik yönde ciddi katkılar sağlanmaktadır. 2020 yılına kadar eğitim merkezinde kaynakçılık, mobilya tekstil ve bilgisayar gibi çeşitli alanlarda 5504 kişi meslek sahibi olmuştur (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 133). FABLAB, makine ve robot gibi gereçlerin tasarlama süreçleri tamamlandıktan sonra prototipinin imal edilebileceği laboratuvarları ifade etmektedir. Artuklu Devleti'nde yaşamış İsmail El Cezire, Kendin Yap (DIY) konseptinin ilk öncüsü ve 'Robotların Babası' olarak kabul edilir. Artuklu Devletinin Anadolu'da kurulan ilk Türk Devleti olması ve İsmail El Cezire'yi yaşatmak için TİKA tarafından CEZERİ-LAB ismiyle Afrika ülkelerinde bulunan üniversitelerde FABLAB laboratuvarları inşa

edilmektedir. Sudan’da Uluslararası Afrika Üniversitesi’nde 2021 yılında CEZERİ-LAB inşa edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2021: 114). Acil Tıp Kapasite Arttırma Programı (ATKAP) için Sudan ‘Tema Lideri’ olarak seçilmiştir. Bu çerçevede Sudan yürütülecek faaliyetlerde etkin bir şekilde yer alarak, planlama aşamasında da Türk-Sudan işbirliği dahilinde gerçekleştirilmiştir. 8 ayrı eğitim Sudan ve Türkiye’de gerçekleştirilmiş, Sudan’dan bu eğitimlere 243 acil sağlık personeli iştirak etmiştir. Kurs sonunda 60 eğitici aday seçilmiş, Türkiye’de eğitici eğitimlerini başarılı bir şekilde tamamlayarak uluslararası öğretmenlik sertifikası almaya hak kazanmışlardır. Bu öğretmenler içerisinde 28 tanesi daha sonra Çad, Cibuti, Somali, Gine, Gambiya, Senegal, Kamerun ve Nijer’de TİKA’nın yürüttüğü eğitim faaliyetlerinde yer almışlardır. 2021 yılına kadar ATKAP projesi kapsamında gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerinden 414 sağlık çalışanı eğitim almıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2021: 169).

4.3. Etiyopya

Etiyopya ile Türkiye’nin ilk diplomatik temasları Osmanlı dönemine dek uzanmaktadır. 1986 yılında Osmanlı’da Sultan II. Abdülhamid ve Etiyopya’da İmparator II. Menelik döneminde heyet teatisi ile ilk diplomatik temaslar kurulmuştur. 1912 yılında Osmanlı Devleti Harar’da Konsolosluk açtıktan sonra, 1926 yılında Sahra-Altı Afrika’da ilk yerleşik Büyükelçiliği, Etiyopya’nın başkenti Addis Ababa’da kurulmuştur 1933 yılında Etiyopya Osmanlı’da açtığı büyükelçiliği, Komünist Derg rejimi yönetimindeyken 1984 yılında kapatılmıştır. Takiben 21 Nisan 2006 tarihinde yeniden aktif hale getirilmiştir. Etiyopya’ya gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler, ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesine katkıda bulunmuştur. TİKA Afrika’da ilk PKO’sunu 2005 yılında Addis Ababa’da açmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Etiyopya Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Etiyopya Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan ‘Askeri Alanda İşbirliğine İlişkin Çerçeve Anlaşması’ 26.04.2011 tarihinde T.C. Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete (06.04.2011), 6232/27916).

15-17 Nisan 2014 tarihleri aralığında, Türkmenistan’ın ev sahipliğinde ‘Bahtiyarlık Döneminde Tiyatro Sanatı’ konulu uluslararası boyutta festival düzenlenmiştir. Düzenlenen festivale, Etiyopya Milli Tiyatrosu’ndan 24 kişilik bir grubun katılımı TİKA tarafından desteklenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 70). 2014 yılında Etiyopya harcamalarının sektörel dağılımı: Eğitim %0, 41, Sağlık %18, su ve sanitasyon %1, 83, diğer sosyal altyapı ve hizmetler %72, 71, ekonomik alt yapı ve hizmetler %1.00, diğer %0, 64, üretim sektörü %4, 74 (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 140). Etiyopya’nın yıllara göre bütçeden aldığı pay: 2009 (%2, 31), 2010 (0, 64), 2011(0, 43), 2012 (0, 40), 2013 (0, 40), 2014 (0, 74). TİKA ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi işbirliğinde ‘Sanat ve Meslek Eğitim Kursları’ düzenlenmiş Etiyopya-Harar’dan 6 uzman katılım sağlamıştır. Sağlık alanında, Etiyopya’ya 2 adet tam donanımlı hasta nakil ambulansı TİKA tarafından hibe edilmiştir. Etiyopya’nın en çok problem yaşadığı alanlardan birisi, su ve su hijyeni sektörüdür. Etiyopya’nın desteğe ihtiyaç duyduğu en önemli alanlardan birisi olması nedeniyle TİKA, Etiyopya Su ve Enerji

Bakanlığı'nda görev yapmakta olan uzmanlara yönelik Ankara'da eğitim programı düzenlenmiştir. Programa 20 Etiyopyalı uzman katılım sağlamıştır. 'Üçüncü İstanbul Uluslararası Su Forumu'na, Harar Su Bakanlığı katılmayı talep etmiş, TİKA katılımı destekleyerek, Harar Su Bakanı ve Etiyopyalı bir uzman düzenlenen foruma katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 142). Etiyopya ve Türkiye arasında yürütülen 'Etiyopya Kalkınma Bankası ile Teknik İşbirliği' kapasite inşaa programı çerçevesinde, Etiyopyalı 8 kişiden oluşan teknik heyet 19-27 Haziran 2014 tarihleri arasında Ankara ve İstanbul'da çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. 2014'te Ankara'da düzenlenen 'Dünya Afrika Günü Etkinliği 'ne Etiyopya katılım sağlayan ülkelerden biridir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 143).

Etiyopya'da TİKA, STK'lar ile işbirliği sağlayarak su kuyularının açılmasına yönelik TİKA tarafından teknik heyet gönderilmiştir. Teknik sebeplerden dolayı işlemeyen 10 su kuyusunun gerekli malzemeleri, TİKA tarafından sağlanarak yeniden kullanıma açılmıştır. Etiyopya'da su kaynaklarının tespiti ve tarıma elverişli arazilerin belirlenmesine yönelik olarak 12-19 Nisan 2015 tarihleri arasında TİKA tarafından teknik heyet gönderilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 56) Etiyopya'nın Afar Eyaleti'nde kadınlar ve gençlere yönelik, eğitim ve rehberlik hizmetinde kullanılması için, gerekli teknik ekipmanlar ve mobilya ihtiyaçlar TİKA tarafından sağlanarak eğitim noktasında katkıda bulunulmuştur (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 72). Etiyopya'da bulunan yetim çocuklara yönelik bakım merkezine, TİKA mobilya ve gerekli ekipmanları tedarik etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 76). Etiyopya'nın batısında bulunan Benishangul Eyaleti'nin başkenti Assosa'da yaşadıkları zorluklar nedeniyle, eğitimlerini tamamlayamayan ilkökul ve lise düzeyindeki engelli öğrenciler ve şehirdeki diğer engellilerin de faydalanması için 110 tekerlekli sandalye TİKA tarafından sağlanmıştır. Bu ihtiyaç, 'Türkiye Mezunları Kalkınma ve Dayanışma Derneği' tarafından saptanmış, TİKA'ya sunulan talep kısa sürede karşılanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 81). TRT'nin gerçekleştirdiği 'Uluslararası Medya Eğitim Programı'na Etiyopya'da katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 104) Etiyopya tarımsal destek projesi, Somali eyaletinde bulunan Shinille bölgesi ve Hadagala şehri, Gaabi köyünde, verimli tarım alanlarını içermekle birlikte tarımdan başka gelir kaynağı olmayan 200 aileyi kapsamaktadır. Proje kapsamında, farklı kalem ürünlerde tohum desteği, tarım ekipmanları ve tarım ilacı sağlanmaktadır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 120).

"En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) ekonomi, kalkınma, kurumsallaşma ve insan kaynakları bakımından yapısal sorunlarla karşı karşıya kalan dünyanın en yoksul 48 ülkesini ifade etmektedir". En az gelişmiş ülke sınıflandırmasına giren 34 ülke Afrika kıtasında, 13 ülke Asya Pasifik bölgesinde ve biri de Latin Amerika'da bulunmaktadır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 159). Kral Necaşi Türbesi Restorasyonu ve Harar Konsolosluk Binası Restorasyonu 2015 yılında TİKA tarafından üstlenilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 168). 18-22 Mayıs 2015 tarihleri aralığında İstanbul'da gerçekleştirilen 'Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetimi Eğitim Programı' faaliyetlerine Etiyopya'da kursiyer göndererek katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 181). Etiyopya'nın Somali Eyaleti'nin Başkenti Jijiga'ya yakın bir mesafede bulunan Kabribayah şehrinde 'Kadın ve Çocuk

Sağlığı Merkezi'ne TİKA tarafından 15 farklı kalemde modern tıbbi araç ve ekipman desteği sağlanmıştır. Gerçekleştirilen bu yardımlar sayesinde ultrason cihazına sahip şehirde ilk ve tek sağlık merkezi haline gelmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 77). Necaşi Türbesi restorasyonunu TİKA 2015 yılında üstlenerek, gerekli alt yapı ve proje çalışmaları gerçekleştirdikten sonra Habeş Kralı Ashame'ye ait türbe restore edilmiştir. Beraberinde, aynı yerde bulunan 15 sahabenin kabirleri restore edilmiş ve çevre düzenleme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Necaşi İKA Köyü, Afrika kıtasında ilk Müslüman yerleşkesi olması bakımından önem arz etmektedir (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 90). 2018 yılında proje tamamlanarak açılışa hazır hale getirilmiştir. Henüz resmi olarak açılmamış olsa da ayırt etmeksizin Müslüman ve Hristiyan halk tarafından yoğun şekilde ziyaret edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 88). 'Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi' tarafından belirlenen, Etiyopya'da soğuk bölgelerde bulunan mülteci kamplarına yönelik TİKA 18 bin adet battaniye yardımı sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 112).

Somali Hargeysa Devlet Hastanesi'ne TİKA, modern tıbbi ekipman ve donanım desteği sağlamıştır. Etiyopya'nın, Hargeysa'ya yakın kesiminde oturan insanlar da hastanenin bu donanımından faydalanıyor. Hastanenin artırılan kapasitesi sayesinde sağlık hizmetinde ulaştığı insan sayısının da artması beklendiğine raporda yer verilmiştir. (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 86). 'Kenya Kokuma Mülteci Kampı Sağlık Haftası' projesi dahilinde içerisinde birçok Etiyopyalı da sağlık hizmetlerinden faydalanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 91). 2019 yılında Kral Necaşi Türbe restorasyonu tamamlanarak resmi açılış gerçekleştirilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 106). 'Savaş Muhabirliği Eğitimi' faaliyetlerinden Etiyopya'da faydalanmaktadır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 117). 'T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü' 17-23 Haziran 2019 tarihleri aralığında 'Uluslararası Dünya Çölleşme ile Mücadele Günü Etkinlikleri' gerçekleştirilmiştir. TİKA gerekli koordinasyon ve görüşmeleri gerçekleştirerek 17 Haziran tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen konferansa, 20 ülkeden üst düzey bürokrat ve ilgili kurumların bakanları seviyesinde katılım gerçekleşmiştir. Etkinlik, içlerinden biri Etiyopya olan 11 katılımcıyla Konya ve Mersin illerinde 17-23 Haziran tarihleri arasında devam etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 128). Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da bulunan Mekanisa Abadir Okulu'nun fiziki alt yapısı ve kullanım alanları iyileştirilmiş ve oyun parkı kurulmuştur. Mevcutta 1590 öğrenciye eğitim veren okulda öğrencilere daha iyi şartlarda eğitim almaları amaçlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 91).

4.4. Eritre

1993 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra Eritre'yi ilk tanıyan ülkelerden biri Türkiye'dir. Eritre'nin Başkenti Asmara'da 2007 yılında, Türkiye Fahri Konsolosluğu açmıştır. İki ülkenin arasındaki ilişkiler arasında problem olmasa da ilişkilerin arttığını söylemek pek de mümkün değildir. En doğru ifadeyle iki ülke arasındaki ilişkiler durağan bir şekilde seyretmiştir. Bundan dolayı Türkiye'nin Büyükelçilik açması 1 Kasım 2013 tarihine kadar sürmüştür. Eritre'nin Türkiye'de

temsilciliği bulunmamakla birlikte, Doha Büyükelçiliği Türkiye'ye akreditedir (T.C. Dışışleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Eritre Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Eritre'de TİKA'nın PKO'su bulunmamaktadır.

2011 yılında BM En Az Gelişmiş Ülkeler IV. Konferansında Türkiye, TİKA ve Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü'nün sunduğu katkılarla 'Kurak Alanlarda Küresel Değişimlere Dayanıklı Peyzajların (Orman Ekosistemleri) Oluşturulması Rehberi' adlı projesini sunmuştur. İlk Çalıştay Konya'da ikinci uluslararası çalıştay Senegal'in başkenti Dakar'da gerçekleştirilmiştir. Projenin amacı Sahra-Altı Afrika'nın çölleşmesinin önüne geçilebilmesi için alınabilecek önlemler üzerine tartışmak ve yol belirlemektir. Dakar'a katılan çalıştayda 30 farklı ülkeden (Afrika ülkeleri ağırlıktadır) akademisyen ve uzman katılmıştır. Eritre proje içerisinde yer alan 11 ülkeden biridir. (TİKA (2013), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2014 yılında Ankara'da düzenlenen 'Dünya Afrika Günü' etkinliğine Eritre'de katılım sağlamıştır (TİKA (2014), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2016 yılında Eritre'nin 'Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu'na TİKA tarafından elektronik araç ve ekipman desteği sağlanmıştır (TİKA (2016), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2017 yılında Cibuti Sağlık Bakanı Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirerek, TİKA başkanı Serdar Çam ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Cibuti aralarında Somali, Sudan, Eritre ve Yemenli vatandaşların bulunduğu 400 bin sığınmacıyı ülkesinde ağırladığını, BM gibi herhangi bir uluslararası örgütlerden yardım alamadıklarını ve ilaç yönünde desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. TİKA, bu talep üzerine Cibuti Sağlık Bakanlığına bir konteyner ilaç tedarik etmiştir (TİKA (2017), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Eritre'nin başkenti Asmara'da orta okul ve lise öğrencilerinin okula gidip gelmelerini kolaylaştırmak için TİKA 114 adet bisiklet desteğinde bulunmuştur (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). IGAD (Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi), 1986 yılında Afrika Boynuzu'nda bulunan sekiz ülke 'Cibuti, Eritre, Etiyopya, Somali, Sudan, Kenya, Güney Sudan ve Uganda tarafından kurulmuştur. Doğu Afrika bölgesinde teröre karşı (Eş-Şebab, El Kaide ve DEAS) mücadele edebilmek için 'Şiddete Varan Aşırıçılığı Önleme ve Karşı Koyma Merkezi' inşa edilmiştir. Merkezin teknik araçları, ofis ve büro mobilyaları TİKA tarafından sağlanmıştır. IGAD ile işbirliğinde gerçekleştirilen faaliyetlerde Türkiye'nin terörle mücadele sahip olduğu deneyimi paylaşabilmesi için bir uzman görevlendirilmiştir. Aynı zamanda Merkezin Yönetim Kurulu'nda Türkiye'yi temsil etmesi için bir kurumun üye olması yönünde karar alınmıştır (TİKA (2018), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Etiyopya ve Eritre'nin arasında yaşanan savaşın ardından 2018 yılında tarafların arasında barış sağlanmış, TİKA tarafından restorasyonu tamamlanan Necaşi Türbesi ise Eritreli ve Etiyopyalı Müslümanların buluşma noktası olmuştur (TİKA (2018), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2019 yılında TİKA işbirliği ile 'Eritre İşçileri Ulusal Konfederasyonu Personeline' yönelik Balıkesir Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Mustafa Ali Ergün Ertürk tarafından, sektörden belirlenen 17 kişiye 20 gün boyunca eğitim programı düzenlenmiştir. Eğitim hem teori hem de uygulama

düzeyinde yürütülerek soğutma cihazlarının tamir ve bakım gibi alanlarda personel ihtiyacının giderilmesi amaçlanmıştır (TİKA (2019), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Sıcaklık ve nem oranlarının yüksek olduğu iklime sahip olan Eritre için önemli ihtiyaçlardan biri olduğunu söylemek doğru olacaktır.

TİKA'nın katkılarıyla, 'HAK-İş Konfederasyonu 14. Olağan Genel Kurulu' kapsamında düzenlenen 'Eğitim Yoluyla Küresel Emek Dayanışmasının Güçlendirilmesi' etkinliği Ankara'da yapılmıştır. Programda uluslararası emek örgütlerinin temsilcilerine, bilgi ve tecrübe paylaşımları sağlanarak kapasite geliştirmeye yönelik faaliyetler düzenlenmiştir. Eritre bu faaliyete katılım sağlayan ülkelerden biridir (TİKA (2019), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 'TİKA, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) işbirliğinde düzenlenen 'Dericilik Endüstrisinde Temiz Üretim Teknolojileri' adlı eğitim verilmiştir. 23 kursiyerin faydalandığı bu eğitim programında hem teorik bilgilendirme hem de uygulamalı eğitimler gerçekleştirilmiştir. 'İstanbul CNR Expo Merkezi'ndeki 62. Uluslararası Ayakkabı Fuarı'na kursiyerler için gezi düzenleyerek ürünlerin dış ticaret ve pazarlamaya nasıl yönlendirilebileceği konusunda bilgilendirilme yapılmıştır. 'İzmir Serbest Bölge (İZBAŞ), Torbalı, Menemen ve Bursa İhtisas Deri Organize Sanayi Bölgeleri'nde bulunan deri fabrikaları ve atık su arıtma tesislerine yönelik teknik geziler düzenlenerek, Türkiye'nin bu alanlarda sahip olduğu teknolojik deneyimleri aktarılmıştır. Eritre'de bu eğitim programına katılım gerçekleştirmiştir (TİKA (2020), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2020 yılında TİKA tarafından Sudan'da bulunan Eritreli mültecilerin de bulunduğu Şecerab kampına, 2020 yılı Gıda Dağıtım Programı dahilinde 2000 aileye ulaşan 34 tonluk gıda yardımı gerçekleştirmiştir (TİKA (2020), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 2021 yılı 'Yunus Emre ve Türkçe Yılı, Hacı Bektaş Veli ve Ahi Evren Yılı' ilan edilerek ramazan ayı sosyal dayanışma ve yardımlaşma faaliyetleri 'Erenler Sofrası' adı altında gerçekleştirilmiştir. Geniş bir coğrafyanın kültürel inşasında etkili olan ve Anadolu'nun kalbi olarak kabul edilen erenlerden adını alan 'Erenler Sofrası' programı ile din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın ihtiyaç duyan her bir insana yardım elinin ulaştırılması hedeflenmiştir. Eritre bu faaliyetten faydalanan ülkeler arasındadır. (TİKA (2021), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Sudan'ın doğusunda mülteci kampında kalan 1000 Eritreliye toplamda 20 ton gıda yardımı gerçekleştirilmiştir (TİKA (2021), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Şecerab mülteci kampında Eritreli mültecilerinde bulunduğunu daha önce ifade etmiştik. 2021 yılında TİKA bu kampa yönelik farklı kalemelerde tıbbi donanım araçları ve 20 adet hasta yatağı ile 10 adet muayene yatağı tedarik etmiştir. Bu sayede hastalar hastaneye sevk edilmesine gerek kalmadan, kampta sağlık ocağında tedavi görebilme imkanına sahip olmuştur (TİKA (2021), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). TİKA destekleriyle 2018 yılından itibaren düzenlenen 'Deri Sanayinde Ekolojik Üretim ve Atık Yönetimi' konulu uluslararası eğitim programı 2022 yılında da 21 Kasım-02 Aralık tarihleri arasında

gerçekleştirilmiştir. Toplamda 14 kursiyerin bulunduğu etkinliğe Eritre de katılım sağlamıştır. Eğitim programında deri sektöründe kirliliğin önlenmesi, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, çevre dostu ve yenilikçi yaklaşımlara yönelik sunumlar yapılmıştır (TİKA (2022), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). TİKA, Sudan'ın doğusunda yer alan Ksele şehrinde Refah ve Kalkınma Hayır Derneği (WeDCO) tarafından idare edilen el-Mustakbel Kız Lisesine, fizik ve kimya derslerinin uygulamalı olarak işleneceği fen laboratuvarı inşa etmiştir. Burada öğrenim gören öğrencilerin %10'u mülteci kamplarında hayatlarını idame ettiren Eritreli ailelerin çocuklarından oluşmaktadır (TİKA (2022), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

4.5. Cibuti

1977 yılında Türkiye ve Cibuti arasında diplomatik ilişki kurulmuştur. 2012 yılında Ankara'da Cibuti Büyükelçiliği açılmış, 2013 yılında da Türkiye'nin Cibuti Büyükelçiliği faaliyete geçmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Cibuti Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Cibuti'nin coğrafyadaki stratejik konumu, Kızıldeniz'in Aden Körfezine açıldığı noktada bulunması bakımından önemlidir. Coğrafi konumu itibarıyla, bölgede deniz ulaştırması ve yakıt ikmal merkezi haline gelmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 130). Bu çerçevede Cibuti için limanları çok önemli olmakta, transit geçiş nedeniyle ekonomik faaliyetler hizmet sektörü alanında yoğunlaşmakta ve ülkede bulunan askeri üslerin varlığına dayanmaktadır. Oldukça kurak bir iklime sahip olan Cibuti'de gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler ülke nüfusunun yalnızca %10'unun ihtiyacını karşılamaktadır. Bundan dolayı gıda ürünlerinin çoğu ithal edilmektedir. Hayvancılık ise geleneksel yöntemlerle sürdürülmesine rağmen halkın önemli bir kısmının geçim kaynağı olmakla beraber dış ticaret açısından da önem arz etmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Cibuti'nin Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)). Faaliyet raporları incelendiğinde Cibuti'de TİKA'nın PKO açma 'Olur' tarihi 03.12.2014'tür (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 25). Resmî gazete incelendiğinde ise, Türkiye Cumhuriyeti Cibuti'de PKO açılmasını ve 'Türkiye ile Cibuti arasında Teknik İş Birliğine Dair Protokol'ün onaylanması hakkında, 6957 numaralı kanun 08.03.2017 tarihinde yayınlanmıştır (T.C. Resmi Gazete (03.04.2017), 6957/30027). 2017 yılında, Türkiye ve Cibuti arasında 2015 yılında imzalanan Güvenlik İş Birliği Anlaşması Resmi Gazete 'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete (16.03.2017), 6856/30009). Türkiye ve Cibuti arasında imzalanan 'Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Anlaşması' 16.03.2017 tarihinde T.C. Resmî Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete (16.03.2017), 6854/30009).

2014 yılında TİKA'nın Cibuti'ye gerçekleştirdiği yardımların alanları şu şekildedir: Su ve sanitasyon %25, 15, diğer sosyal alt yapı ve hizmetler %60, 45, Ekonomik Altyapı ve Hizmetler %14.40. Cibuti'nin yıllara göre bütçeden aldığı pay: 2013: 0.09, 2014: 0, 08. Cibuti'de faaliyet gösteren 'Universal Islamic and Cultural Trust' öğrenci yurdunda ihtiyaç duyulan mobilya, masa ve sandalye gibi tefrişat malzemeleri TİKA tarafından sağlanmıştır. 'Universal Islamic and Cultural

Trust’ Derneği yoksul ailelerin çocuklarının temel ihtiyaçlarını eğitim, sağlık ve barınma konusunda destek sağlayan bir kurum olması önemlidir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 138).

TİKA ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen ‘Batı Afrika Temiz İçme Suya Ulaşım Projesi’ çerçevesinde Cibuti’de 3 adet çalışır durumda olmayan su sondaj makinesi için 3 uzman görevlendirilmiştir. Proje kapsamında TİKA tarafından sağlanan yedek parçalar ve uzman ekibin bakım- onarım yapmasıyla su sondajlarından ikisi çalışır hale getirilmiştir. Aynı yıl içerisinde yine TİKA ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü koordinasyonluğunda bu alanda 3 uzman görevlendirilerek su sondajı konusunda eğitim programı düzenlenmiştir. Eğitim içerisinde sondaj makinelerinin kullanımı ve teknik alanları hem teoride hem de pratikte incelenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 139). 2014 yılında Ankara’da düzenlenen ‘Dünya Afrika Günü Etkinliği’ ne Cibuti’de katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu: 2014: 143). 2015 yılında TİKA Cibuti’ye 6 adet ambulans hibe etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 33). Cibuti’de bulunan ihtiyaç sahibi vatandaşlara yardımda bulunan ve çeşitli eğitim programları düzenleyen ‘Cibuti Ulusal Kadınlar Birliği’ne TİKA malzeme tedarik etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 72). TİKA-Çevre Şehircilik Bakanlığı-Sağlık Bakanlığı tarafından işbirliği dahilinde Cibuti idari ve sivil altyapının geliştirilmesine yönelik 6 ambulansa ilaveten 6 çöp kamyonu ve 500 çöp konteyneri TİKA tarafından deniz ulaşım yoluyla ulaştırılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 159). Cibuti’nin Tajura şehrinde Osmanlı döneminden kalma üç adet caminin restorasyon düzenlemesi, sahil yolunun peyzaj çalışmaları ve anıt bina projelendirmeleri alanında TİKA 2015 yılında çalışmalar yapmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 168). Sudan’ da TİKA tarafından inşa edilen ‘Türk Mesleki Eğitim Merkezi’nin uluslararası bir statüye kavuşması için Cibuti’den 12 kursiyer getirilmiş, bir ay boyunca mobilya bölümü ve iklimlendirme soğutma bölümlerinde eğitim görmüşlerdir (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 61). ATKAP sağlık eğitim programına Cibuti’de katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 87).

‘Engelli Bireylerin Kültürel ve Elişi Sanatları Kooperatifi’ CACPH 1.00 engelli kişi tarafından inşa edilen kooperatifin üretim kapasitesi arttırılmıştır. Proje kapsamında TİKA, ihtiyaç duyulan mekanik ve teknik araçlar ve üç tekerlekli motosiklet tedarik etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu 2021, 128). ‘Pastacılık Eğiticilerin Eğitim Projesi’ kapsamında, Kadın ve Aile Bakanlığı’na bağlı ‘Balbala Kadın Meslek Edindirme Merkezi’nde (CASAF) bulunan pastacılık alanına TİKA tarafından sağlanan elektrikli mutfak aletleri ve malzemeleri tedarik edilerek üretim kapasitesinin arttırılması sağlanmıştır. Projenin ikinci aşamasını eğitim programları oluşturmaktadır. Bu aşamada T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Gastronomi alanında uzman bir kişi görevlendirilerek, CASAF’ta ve Cibuti Ulusal Kadınlar Birliği Derneği (UNFD)’de görev alan 10 mutfak eğitimcisine 16-21 Ekim 2021 tarihleri aralığında mesleki eğitim programı düzenlenmiştir. Gerçekleştirilen proje sayesinde Cibuti’de gelişen pastacılık sektöründe, eğitim gören kadınların pastacılık sektöründe istihdam edilme imkanları arttırılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2021: 159). ATKAP projesi dahilinde 60 Sudanlı eğitmen başarıyla eğitim programını tamamlayarak ‘Eğitmen Sertifikası’ almaya hak

kazandığı daha önce ifade edilmişti. Eğitimden 28 tanesi, Türk eğitimle beraber Cibuti’de verilecek eğitim programlarında yer almıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2021: 169).

4.6. Somali

Türkiye-Somali ilişkileri Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. Türkiye Somali’nin başkenti Mogadişu’da Büyükelçiliğini 1979 yılında açmıştır. Ancak 1991 yılında Somali’de yaşanan iç savaş nedeniyle kapatılmış, 1 Kasım 2011’de yeniden faaliyete geçmiştir. 2011 yılında Somali’de yaşanan kuraklık sonrası meydana gelen gıdaya erişim problemleri, ciddi oranlarda can kayıplarının yaşanmasına neden olmuştur. Uluslararası toplumda farkındalık yaratmak ve Türkiye’nin Somali ile sahip olduğu dayanışmayı göstermek amacıyla, Sayın Cumhurbaşkanı Erdoğan 19 Ağustos 2011 tarihinde Somali’ye ziyaret gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen ziyaret Somali’nin uluslararası izolasyonunun kalkmasını sağlamıştır. Bu tarihten itibaren incelendiğinde TİKA, en başta gıda alanında yardımlar yapmış ve sonrasında eğitim, ulaştırma, sağlık ve güvenlik gibi pek çok alanda faaliyetler yürütmüştür. 2013-2016 yılları arasında ‘New Deal-Yeni Düzen’ yaklaşımı kapsamında uluslararası toplum, Somali’de askeri, siyasi, ekonomik ve insan hakları konularında dönüşümünü desteklemiştir. Somali’nin polis ve ordu yönetimlerinin revize edilmesini içeren güvenlik çalışmalarına ise Türkiye ve ABD Eşbaşkanlık görevini üstlenmişlerdir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Somali Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Somali’nin ekonomisi incelendiğinde ise, tarım ve hayvancılık en başta gelmektedir. Ayrıca Somali diasporasına gönderdiği yardımlar, Somali ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Ülkenin sahip olduğu dikkat çekici özelliklerden biri, nüfus yaş ortalamasıdır. Nüfusun %90’ı, 40 yaş altındadır. Bu durumun ekonomide yansıması ise ‘işsizlik’ olmaktadır. Oranlara bakıldığında erkeklerde %61 ve kadınlarda %74 işsizlik problemi mevcuttur (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Somali’nin Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). TİKA 2012 yılında Somali’nin Başkenti Mogadişu’da PKO açmıştır. Türkiye ile Somali arasında imzalanan ‘Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Çerçeve Anlaşması’ 14.11.2012 tarihinde T.C. Resmi Gazete’ de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete (14.11.2010), 6054/27759).

2014 yılında TİKA’nın faaliyetlerinden Somali 7.4 milyon dolar değerinde faydalanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 16). 2014 yılında Somali’ye gerçekleştirilen harcamaların sektörel dağılımı: Eğitim: %5, 72, Sağlık: %69, 47, İdari ve Sivil Altyapılar: %20, 05, Diğer Sosyal Altyapı ve Hizmetler: %1, 55, Ekonomik Alt Yapı ve Hizmetler: %0, 08, Üretim Sektörleri: %0, 34, Diğer: %2, 80 (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 176). Somali’nin yıllara göre bütçeden aldığı pay: 2009:0, 19, 2010:0, 26, 2011:0, 94, 2012:2, 28, 2013:9, 57, 2014:4, 24 (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 177). TİKA 2014 yılında Somali’de Mogadişu Üniversitesi öncelikli olmak üzere diğer önemli eğitim kurumlarına 600 adet bilgisayar sağlamıştır. Aynı zamanda Hargeisa lisesine 50 adet bilgisayar hibe edilmiştir. Mogadişu’da 2015 yılında inşası tamamlanan Türk Hastanesi 200 yatak kapasitesine sahiptir. TİKA hastanenin ihtiyaç duyduğu sarf malzemeleri ve ilaç desteğini de sağlamıştır.

Somaliland Bölgesi'nde yer alan 5 hastaneye tam donanımlı 5 ambulans hibe edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 178). Hargesia Havalimanı'nın acil ihtiyacı olarak talep edilen itfaiye aracı TİKA tarafından tedarik edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 179). Somaliland bölgesinde ikamet eden yoksul ailelere gelirlerine katkıda bulunmak amacıyla 3 tekerlekli 10 adet triporter aracı TİKA tarafından hibe edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 180). Mogadişu Üniversitesi yetkilileri, üniversite bünyesinde bir radyo kurmak istediklerini ve ihtiyaç duyulan ekipmanların sağlanması için TİKA'dan yardım talebinde bulunmuşlardır. TİKA gerekli donanımı sağlamış aynı zamanda TRT'den bir uzman görevlendirerek, radyo kurulumunun sağlanmasını gerçekleştirmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 180). Somali'de açılan su kuyuları sayesinde binlerce insanın suya erişimi sağlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 181). 'Afrika Ülkelerine Yönelik Sürdürülebilir Su Kaynakları Eğitimi' projesi çerçevesinde yürütülen eğitim programlarından Somali'de faydalanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 56). Somali Mogadişu Belediyesinden 8 personeli kapsayan, TİKA ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi işbirliği dahilinde eğitim programı düzenlenmiştir. T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen 'Nüfus Kayıt Sistemi Eğitim Programı'na Somali'den katılım sağlanmasını TİKA desteklemiştir. Türkiye Adalet Akademisi ve TİKA işbirliğinde Türkiye'de işleyen Türk Yargı sistemini tanıtmak için 15 Somalili uzmana yönelik eğitim programı düzenlenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 61).

"Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi" çerçevesinde Somali'den 72 kişi eğitim programına katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 65). 'Mogadişu Sokak Çocukları Eğitim Merkezi' Mogadişu'da zor şartlar altında yaşayan yetim ya da suç örgütlerinin ellerinden kurtarılan yaklaşık 100 çocuğa ev sahipliği yapmaktadır. Mutfak, yemekhane ve ortak kullanım alanlarını üç bina TİKA tarafından inşa edilerek hizmete açılmıştır. Bu projeyle hem yetim çocukların topluma katılması ve kazandırılması hem de eğitim şartlarında iyileştirme sunulması amaçlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 75). Somaliland Bölgesinde bulunan Hargeisa şehrinde TİKA tarafından 2 yetimhanenin inşaatı gerçekleştirilmiş ve ihtiyaç duyulan eşyalar tedarik edilmiştir. 'Yetim ailelerini Kalkındırma Projesi' çerçevesinde Somali'de yetim kalan ailelere yönelik susam makinesi, kümes, tavuk ve tahıl öğütme makineleri tedarik edilerek, gelirlerine katkıda bulunmak amaçlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 77). 2011 yılında Somali'de yaşanan insani kriz ve devamında iç savaşın meydana geldiği dönemde Mogadişu Havalimanı ciddi zararlar görerek işlevsiz hale gelmiştir. TİKA ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMI) işbirliği yaparak Somali'nin yeniden dünyaya erişim sağlayabilmesi için 'Mogadişu Havalimanı Rehabilitasyon Projesi' uygulamaya koyulmuştur. Projenin ilk aşamasında pistte uçakların güvenli şekilde kalkış ve iniş yapabilmesinin sağlanması ilk adımlardan biri olmuştur. Havaalanına giriş ve çıkışların kontrol altına alınmasına yönelik pistin etrafı duvar ve tel örgüyle sarılmış, terminal binaları işlevsel hale getirilmiştir. Projenin ikinci aşamasında uçuşların güvenliğini arttırmak amacıyla Seyrüsefer VOR cihazının kurulumu gerçekleştirilmiştir. Cihazın kullanımına yönelik Türkiye'de Somalili personele eğitim programı düzenlenmiştir. Somali Sivil Havacılık kurumunun talebi doğrultusunda, 'Sivil Havacılık Uygulamalı Eğitim Merkezi Projesi' TİKA tarafından başlatılarak kalıcı bir katkı

sağlanmak istenmiştir. Merkezde teorik ve uygulamalı sicil havacılık başta olmak üzere pek çok alanda eğitim verilmesi hedeflenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 96).

2015 yılında Mogadişu Üniversitesi'nde TİKA'nın destekleriyle kurulan radyo bölümüne ekipman desteği ve kapasite arttırımının sağlanması için gerekli ihtiyaçları sağlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 104). 'TRT Uluslararası Medya Eğitim Programı'na Somalili yetkililer de katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 105) Somali Mogadişu Tarım Okulu'na TİKA 'Mogadişu Tarım Okuluna Sera ve Traktör Temini' projesiyle, güneş enerjisiyle çalışacak enerji sistemi ve sera tedariki sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 120). Somali'de şiddet mağduru ve kimsesiz kadınlara TİKA dikiş makinesi ve ekipman desteği sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 135). 'Afrika Ülkelerine Yönelik Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetimi Eğitim Programı' çerçevesinde Somali'de katılımcı kursiyer göndermiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 181). Somali'de uzman doktor sayısının az olması nedeniyle TİKA, 'Somali Tıpta Uzmanlık Eğitim Programı' düzenlemiştir. 2013 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi Göztepe Eğitim ve Araştırma Hastanesinde, Somalili asistan cerrahlara eğitim vermeye başlanmış, proje 2015 yılında da devam ettirilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 185). 2017 yılında TİKA, PKO ve Somali Federal Cumhuriyeti arasında Kalkınma İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2022). Türk Silahlı Kuvvetleri ile Somali Silahlı Kuvvetleri arasında mutabakata varılan anlaşma çerçevesinde Somali Silahlı Kuvvetleri'nin yerinde eğitimini içeren projelerin inşaat faaliyetlerinin TİKA tarafından yapılması kararlaştırılmıştır. TİKA Somali'nin başkenti Mogadişu'da projeye 2015 yılında başlamış, Hap Okulu ve Astsubay Hazırlama Okulu binaları ve tesisleri tam donanım özelliklerine sahip olarak 2017 yılında hizmete açılmıştır. İhtiyaç duyulan mobilya ve araç gereçlerin tamamı TİKA tarafından sağlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 82). 'Somali İşçi Sendikaları Genel Merkez Binası' projesi kapsamında, Somali'nin başkenti Mogadişu'da modern hizmet binası inşa edilmiş ve çevre düzenlemeleri yapılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 86). 15 Temmuz şehitlerinin isimleri verilerek düzenlenen etkinliklerde, şehitlerimizin aziz hatıraları yaşatılmak ve faaliyet gösterilen ülke halklarına Türkiye'nin yaşadıkları aktarılmak istenmiştir. Somali TİKA'nın etkinlik düzenlediği ülkelerden biridir (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 99).

TİKA Somali'de 'Askeri Eğitim Tesisleri İnşası' projesini gerçekleştirdikten sonra tesise gelen 1950 metrelik yol revize edilerek asfaltlanmış, tesiste çalışan askerlerin ve görevlilerin, güvenli ve hızlı bir şekilde ulaşım imkânı sağlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 84). Somali hükümeti, TİKA'dan geçici parlamento binası talep etmiştir. TİKA kısa süre içerisinde değerlendirmeye alarak proje çerçevesinde, belirlenen yerin zemin etüdü gerçekleştirilmiş ve ihalesi yapılarak inşaatı başlamıştır. TİKA'nın amacı kısa sürede yapının tamamlanması ve demokrasi, yasama faaliyetlerinin aksamadan devam ettirilmesidir (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 86). Nisan 2018'de Somali'de şiddetli yağışlardan dolayı, Şabella Nehri'nde su taşkınları meydana gelmiştir. Nehir kıyısına yakın bölgelerde bulunan Beledweyne ve Jawhar şehirleri ciddi zarar görmüştür. Yaşanan sel felaketi sonrasında Somali Federal hükümeti uluslararası sisteme çağrıda bulunarak Beledweyne için yardım

talep etmiştir. TİKA çağrıya cevapsız kalmayarak 1.000 aileye gıda yardımı sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 112). Somaliland bölgesinde bulunan Hargeysa Devlet Hastanesi, yaklaşık olarak 3 milyon insana sağlık hizmeti vermektedir. TİKA 2018 yılında hastaneye donanım ve medikal cihazlar desteği sağlayarak, hastanenin kapasitesinde ve verilen sağlık hizmetinde artış beklenmektedir (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 86). ATKAP çerçevesinde düzenlenen eğitim programlarından biri, 2019 yılında Somali’de gerçekleştirilmiştir. Projenin amacı acil müdahale konusunda kapasitenin artırılmasıdır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 87). TİKA, UNHCR ve Kamp Yönetimi işbirliğinde, ‘Kenya Kakuma Mülteci Kampı Sağlık Haftası’ projesi gerçekleştirilmiştir. İçerisinde Somalili mültecilerinde bulunduğu kampta yaklaşık 7000 kişi çeşitli alanlarda tedavi edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 91). 1991 yılında Somali’de başlayan iç savaş mevcut kamu düzeninin bitmesine neden olduğu kadar Somali Devleti’nin sahip olduğu resmi kurumların çoğunun yıkılmasına ve tüm alt yapının da zarar görmesine neden olmuştur. TİKA Parlamento binasını yeniden inşa edilmesini üstlenerek 2018 yılı Nisan ayında projeyi başlatmış, 2019 yılında ise proje tamamlanmıştır. Parlamento binası 1200 m2 alan üzerine, iki katlı olarak inşa edilmiş 278 milletvekili kapasiteli genel kurul salonu, Başkan’ın özel odası ve personel ofis odalarına sahiptir. TİKA aynı zamanda parlamento binasının ihtiyaç duyduğu tüm mobilya ve ekipman desteğini sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 101).

2019 yılı faaliyet raporuna göre TİKA tarafından inşa edilen Askeri Eğitim Tesisinde 500’ü Türk olmak üzere, toplamda 2000 kişi görev icra etmektedir (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 101). Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve TİKA işbirliği içerisinde, ‘Uluslararası Polis Eğitimi İşbirliği’ ve ‘Güvenlik İşbirliği Projesi’ kapsamında faaliyetler yürütülmektedir. Bu projeler Türkiye ile güvenlik işbirliği sağlayan ülkelerin emniyet ve jandarma teşkilatları arasındaki ilişkilerin artırılması ve işbirliğinin sağlanması amacını taşımaktadır. Bu kapsamda ‘Uluslararası Güvenlik İşbirliği Projesi’ kapsamında Somali İç Güvenlik Bakanlığı Teşkilatı’nın 10 personeline yönelik 26 Ağustos-04 Ekim 2019 tarihleri arasında ‘Mühimmat, Mayın, EYP, Tespit ve İmha Kursu’ eğitim programı sağlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 102). ‘Tecrübe Paylaşım Programı’ kapsamında Afrika ülkeleri önde gelmek üzere Balkanlar ve Orta Asya ülkelerinde öğrenciler ve gençler arasında gerçekleştirilen çeşitli projelerle, uluslararası proje tecrübesi ve küresel bir ufuk sağlaması amaçlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 104). 2019 yılında Somali’de Muson yağmurlarının beklenenin çok üzerinde gerçekleşmesinden dolayı ülkenin pek çok bölgesinde su taşkınları meydana gelmiştir. Özellikle Şabella ve Juba nehirlerinde meydana gelen su taşkınları nedeniyle can kayıplarının yaşanmasıyla beraber geri kalan insanlar yerlerinden edilmiş, geçim kaynakları olan tarlaları ise sular altında kalmıştır. BM’nin ilan ettiği rapora göre, 370.000 kişi bu afetten etkilenmiş ve yerlerinden edilmiştir. Somali Afet ve İnsani Yardım Bakanlığı ve T.C. Mogadişu koordinasyonunda başta TİKA olmak üzere AFAD, Kızılay ve Türk Diyanet Vakfı işbirliği içerisinde Somali’de ihtiyaç sahibi olan 35.000 kişiye 250 ton gıda yardımında bulunulmuştur. Ayrıca TİKA yine selden çok etkilenen bölgelerden olan Şabella Nehri kıyısı ve Beledweyne şehirlerinde ikamet eden 2000 aileye yönelik temizlik seti tedarik etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 131).

“Somaliland Tarımsal Kalkınma Projesi” kapsamında Somaliland Federal bölgede yaşanabilecek bir kıtlık felaketine karşı önlem alması amaçlanmıştır. Bu çerçevede tarım ve hayvancılığın faaliyetlerinin ve kalitesinin artırılmasına yönelik faaliyetler yürütülmüştür. Birçok kalem ürün üzerinden tohum desteği ve tarımsal araçlar TİKA tarafından sağlanmıştır. Aynı zamanda tarımda verimin artırılması ve sağlanan yeni ekipmanların kullanımına yönelik eğitim programları düzenlenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 126). Somali’de gelir sağlayan iş alanlarından biri arıcılıktır. Ancak geleneksel yöntemler dahilinde gerçekleştirilmektedir. TİKA tarafından 2020 yılında, ‘Modern Arıcılık Teknikleri’ projesi kapsamında 15 çiftçiye hem teorik hem de uygulamalı eğitim programı düzenlenmiştir. Eğitim sonunda arıcılık için gerekli olan tüm ekipman ve donanım TİKA tarafından tedarik edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 131). ATKAP çerçevesinde düzenlenen eğitmenlere yönelik eğitim programını başarıyla tamamlayan 60 eğitmen uluslararası eğitmenlik sertifikası almıştır. Bu eğitmenlerden 28 tanesi, Türk eğitmenlerle beraber Somali’de birlikte görev almışlardır (TİKA Faaliyet Raporu, 2021: 169). Somali’de bulunan ‘Banadir Kadın Doğum ve Çocuk Hastanesi’ Somali’nin en büyük anne-çocuk hastanelerinden biridir. Hasta kayıt ve takibi defter üzerinden takip edilmekteydi ve bu nedenle bilgilere erişmek ve takibini yapmak ciddi sorunlara yol açmaktaydı. TİKA hastanenin hasta kayıt teknik alt yapısını güçlendirip, modern bir yapıya kavuşturulmasını sağlamıştır. TİKA, Banadir Hastane’sinin en önemli problemlerinden birini çözerek katkıda bulunmuştur (TİKA Faaliyet Raporu, 2022: 129).

4.7. Kenya

Kenya 1963 yılında bağımsızlığını ilan ettikten sonra Türkiye bağımsızlığını tanımış, iki devlet arasındaki ilişki günümüze dek gelişme kaydetmiştir. Türkiye Başkent Nairobi’de Büyükelçiliğini 1968 yılında açmış, 2012 yılında ise Kenya Büyükelçiliğini Ankara’da açmıştır. Türkiye Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye yönelik politikalarında Kenya’yı başat bir aktör olarak değerlendirmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Kenya Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Kenya ihraç ettiği ürünlere bakıldığında önemli bir kısmını kahve, çay, canlı bitki, turuncgil, kavun kabuğu gibi tarımsal ürünlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Aynı zamanda mineral yakıtlar ve yağlar da ihraç ürünler arasındadır. İthal edilen ürünlere bakıldığında ise demir, çelik, mineral yakıt, kara taşıtları ve parçaları, elektrikli malzemeler yoğunluktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Kenya’nın Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)). TİKA başkent Nairobi’de PKO’sunu 12.03.2012 tarihinde açmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 25). Türkiye ile Kenya Cumhuriyeti arasında 08.04.2014 tarihinde ‘Teknik ve Mali İş Birliği Antlaşması’ yapılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 29).

Faaliyet Raporuna göre, 2014 yılında Kenya harcamalarının sektörel dağılımı şu şekildedir: Sağlık %39, 75, Ekonomik Alt Yapı ve Hizmetler %24, 77, Diğer Çoklu Sektörler: %0, 16, İdari ve Sivil Altyapılar %32, 27, Diğer Sosyal Altyapı ve Hizmetler %3, 05 (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 154). Kenya’nın yıllara göre bütçeden aldığı pay: 2009: 0, 71, 2010: 0, 01, 2011:0, 07, 2012: 0, 42,

2013:1, 24, 2014:1.06 (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 155). Kenya Homa Bay Eyaleti'nde bulunan okullar gaz yağı ile aydınlatılıyor. TİKA, bu eyalette bulunan 8 bölgede 56 lisenin üçer sınıfının güneş enerjisi ile aydınlatma sistemi inşa etmiştir. Kenya'nın az gelişmiş bölgelerinden biri olan İjara'da Bölge Hastanesi ve Kadın Sağlık Merkezine giden yol TİKA tarafından iyileştirilerek stabilize yol yapılmıştır. Aynı zamanda Bölge Hastanesi'nde Doğum Öncesi Sağlık Merkezi TİKA tarafından inşa edilmiştir. TİKA tarafından Garissa Eyaleti Valiliğine, Sanitasyon hizmetleri kapsamında 6 adet çöp kamyonu ve 400 çöp konteyneri tedarik edilmiştir. Türkiye'de çeşitli resmî kurumlara inceleme gezisi yapmak üzere, Garissa Valiliği'nden gelecek olan 10 kişilik teknik heyetin gelmesi TİKA tarafından desteklenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 156). Kenya dağlık yapısı nedeniyle tarıma elverişli değildir. TİKA, Batı Kenya'da küçük baş hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla 'Tavuk Yemi Üretim Tesisi' projesini gerçekleştirmiştir. 'Batı Kenya Kırsal Kalkınma Programı' çerçevesinde proje tamamlandığında Narok, Kisii ve Nyamira eyaletlerinde toplam 50.000 kişiye ulaşmıştır. Kenya'ya sunduğu katkı ve ulaştığı insan sayısı çok önemli olmakla birlikte, Dünya Kalkınma Bankası tarafından ödül almaya layık görülmüştür. Kenya'nın Kisumu Eyaleti'nde bulunan Victoria Gölü'nde balıkçılık ile geçimlerine katkı sağlayan 30 kadına yönelik 15 balıkçı teknesi ve gerekli ekipman ihtiyaçları sağlanmıştır. Garissa Eyaleti'nde Araç Bakım Atölyesinin kurulması için 45 kalem ürün TİKA tarafından tedarik edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 157).

'TRT Uluslararası Medya Eğitim Programı' projesi, TRT'nin kendi vizyonunu ve misyonunu, sahip olduğu haber ve radyo gibi alanlardaki uzman tecrübelerini paylaştığı eğitim programına Kenya'da katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 104). İstanbul'da 18-22 Mayıs 2015 tarihleri arasında 'Afrika Ülkelerine Yönelik Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetimi' konulu eğitim programına Kenya'da ilgili kursiyer göndererek katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 180). Kenya'da, okula 5 ila 8 kilometre arasında yol yürüyerek gitmek zorunda kalan 200 kız öğrenciye, ulaşım şartlarını kolaylaştırmak için TİKA tarafından bisiklet dağıtılmıştır (Faaliyet Raporu, 2017: 99). Kenya coğrafik olarak hem kuraklık hem de yoğun yağışların aldığı bir bölgede yer almaktadır. 2018 yılında kuraklık veya yoğun yağışlar nedeniyle birçok kişi hayatını kaybetmiş, tarım alanları zarar görmüş, gıda yönünden kıtlık yaşanmasına neden olmuştur. Nakuru'da barajın patlaması sonucu iki köy suların altında kalmış birçok insan hayatını kaybetmiş, bölge tahliye edilmiştir. Bu sebeplerden dolayı Kenya birçok konuda ihtiyaç sahibi konumuna gelmiştir. TİKA Nairobi ve Kajiado bölgelerinde yaşayan 500 aileye gıda yardım paketi ve gıda dışı acil yardım paketleri Nakuru'da 150 aileye dağıtımı gerçekleştirilmiştir (TİKA Faaliyet Raporları, 2018). 'Kenya Kakuma Mülteci Kampı Sağlık Haftası' projesi UNHCR ve Kamp Yönetimi ve TİKA işbirliği dahilinde 08-15 Şubat 2019 tarihleri arasında birçok branşta toplamda 7.000 kişiye sağlık hizmeti verilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 91). Kenya'da Kajiado bölgesi kurak bölgelerden biri olması nedeniyle ciddi anlamda temiz suya erişim problemi bulunmaktadır. Bölgede ikamet eden, Masaai toplumunun kadınları ve çocukları su probleminin yükünü orantısız bir şekilde sırtlanmış durumdadırlar. TİKA bu bölgede 'İnsanlar İçin Önce Su' adlı projesini gerçekleştirerek, bölgede açılan su kuyusunun okul, sağlık ve su dağıtım noktalarına dağıtılmıştır. Bu sayede yeterli su ve temiz

su olmamasından dolayı tetiklenen hastalıkların azaltılması ve Dünya Sağlık Örgütü'nün standartlarına uygun şekilde suya erişim imkanının sağlanması hedeflenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 96).

TİKA ile İl Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliği içerisinde 'Uyuşturucu Türleri, Güncel Rota ve Trendler Eğitimi, Narkotik Suç Soruşturmaları Eğitimi' projesi her geçen yıl yeni bir ülkenin katılımıyla daha fazla ülkeye ulaşmaktadır. 2018 yılında bu programa Kenya'da dahil olmuştur (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 100). Tecrübe Paylaşım Programı'na Kenya'da katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 104). Baringo eyaletinde bulunan üç gölde sularının yükselmesi sonucu yaşanan sel felaketi, bölgedeki evleri tahrip etmiş ve yaklaşık olarak 4.378 hanenin yerinden edilmesine neden olmuştur. Yerinden edilen insanların çoğu akrabalarının yanına giderken, 150 hane 'Ülke İçinde Yerinden Edilmiş İnsanlar' (IDP) Kampı'na yerleştirilmiştir. Burada bulunan ailelerin temel problemi suya erişim olmuştur. TİKA 'Önce Su Programı' kapsamında, kamp alanında 7 farklı alana 8 adet 10'ar tonluk su deposu inşa etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 103). 'Etik ve Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu' (EACC) Kenya'da faaliyet gösteren kanun yaptırımı, halkı bilinçlendirme ve doğruluk gibi standartların teşvik edilerek yolsuzluk ve ekonomik suçlarla mücadele eden bir anayasa kuruluşudur. TİKA bu kuruma destek olmak amacıyla iletişim donanım ekipmanı sağlamış ve TİKA tarafından bilgilendirme de yapılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 108). TİKA'nın Kenya'da 'Organik Geçim Kaynakları Geliştirme Programı' (SOLEP) kapsamında Kenya Tarım ve Hayvancılık Araştırmaları Kurumu (Kalro) Kakamega Enstitüsünde inşa edilen kuluçka ve yem tesislerinde üretilen 15.000 civciv ve 7 buçuk ton yem bölgede yaşayan kadın çiftçilere dağıtılmıştır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün yayınlamış olduğu verilere bakıldığında Kenya'nın gayri safi milli hasılasının %26'sını tarım oluşturmaktadır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 130). 'Kadın Kooperatiflerine 5 Adet Mısır Unu Öğütme Makinesi Temini Projesi' kapsamında Muranga Eyaletinde, mısır ekip biçimi yapan her biri 40 kişiden oluşan 5 Kadın kooperatifine mısır ve diğer tahılları öğütürerek un elde etmeyi sağlayan 5 adet makine tedarik edilmiştir. Mısır ve mısır ununun Kenya'da en hem en önemli besin hem de gelir kaynağı olması bakımından önemlidir. Proje sayesinde bölgede yaşayan kişiler daha uyguna un ve unla ilgili ürünlere ulaşabilir hale gelmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2022: 151).

4.8. Güney Sudan

Güney Sudan bağımsızlığını 9 Temmuz 2011'de ilan ettiğinde, Türkiye ilk tanıyan ülkelerden biri olmuştur. 2011 Ocak ayı içerisinde Türkiye Juba'da Konsolosluk açmıştır ve bağımsızlık ilanından hemen sonra Konsolosluk-Büyükelçiliğe dönüştürülmüştür. Juba'da 9 Temmuz 2011 tarihlerinde bağımsızlık töreni düzenlenmiştir. Türkiye'yi temsil etmek adına dönemin Kalkınma Bakanı Sayın Cevdet Yılmaz törene iştirak etmiştir. 2012 yılında ise, Güney Sudan ilk büyükelçiliklerinden birini Ankara'da haziran ayında açmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Güney Sudan Cumhuriyeti Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). BM

kriterlerine göre, Güney Sudan en az gelişmiş ülke kategorisinin içindedir. Milli gelirin %80'ini, devlet bütçesinin ise %98'ini petrolden elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Petrole bu denli bağımlılık olması ülkeyi kırılgan hale getirmektedir. Nitekim 2013 yılında bölgede yaşanan çatışmalar neticesinde Güney Sudan ekonomisi daralmaya başlamış, nihayetinde Mart 2018'de ekonomik iflas açıklanmıştır. Öte yandan verimli tarım toprakları ve orman zenginliklerine sahiptir. Turizmin gelişmesi için oldukça ideal bir doğaya sahiptir. Aynı zamanda çeşitli değerli madenlere sahiptir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Güney Sudan'ın Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Bu çerçevede Güney Sudan siyasi istikrarını sağladıktan sonra ekonomi modelinde çok çeşitliliğe giderek kırılganlığını azaltması gerektiği ifade edilebilir. TİKA faaliyet raporu incelendiğinde Güney Sudan'da PKO, Başkent Juba'da 04.04.2014 tarihinde açılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 25).

Mayıs 2014 Ankara'da gerçekleştirilen 'Dünya Afrika Günü' etkinliklerine Güney Sudan da iştirak etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 143). Güney Sudan Juba Eğitim Hastanesi'ne TİKA tarafından ihtiyaç duyulan çeşitli kalemlerden oluşan teknik donanım gereçleri tedarik edilmiş aynı zamanda 2 adet tam donanıma sahip ambulans hibe edilmiştir. 'İdari ve Sivil Alt Yapılar' alanında Dışişleri Bakanlığı ve TİKA işbirliği içerisinde, Dışişleri Bakanlığı Diploması Akademisi, Sudanlı 10 büyükelçiye yönelik ilk eğitim programını gerçekleştirmiştir. Eğitim programı çerçevesinde Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın genel dış politikası, arabuluculuk faaliyetleri, uluslararası güvenlik, büyükelçilik yönetimi, uluslararası toplantı organizasyonları gibi konulara yer verilmiştir. 'Güney Sudan Dışişleri Bakanlığı Diploması Enstitüsü' ile Türkiye Cumhuriyeti 2012 yılı 24 Eylül tarihinde Mutabakat Muhtırası imzalamıştır. Muhtıra çerçevesinde 12-17 Ocak 2014 tarihleri arasında Dışişleri Bakanlığı ve TİKA'nın işbirliği içerisinde, Güney Sudanlı 20 diplomata yönelik protokol eğitim programı düzenlenmiştir. Bu eğitim programı çerçevesinde, genel davet kuralları (protokol kuralları, davet, davetiye, sofr düzeni gibi) ve uluslararası toplantı düzenlenmesine dair konular ele alınmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 214). Güney Sudan, su kalitesi problemlerinin neden olduğu kolera hastalığının sık rastlandığı ülkelerden biridir. Suya yönelik iyileştirme yapılabilmesi için TİKA, Güney Sudan Su Bakanlığı'nda görev icra eden 7 personele yönelik 'Su ve Atık Su Arıtımı ve Teknolojileri Eğitim Programı' gerçekleştirmiştir. Ulaştırma alanında, Juba Havalimanı tüm uluslararası uçuşları yapabilecek kapasiteye erişmesine yardımcı olacak CVOR ve DME cihazları TİKA tarafından tedarik edilmiştir. Güney Sudan Gümrük İdaresi'nde görev alan 30 personele yönelik 10-14 Şubat 2014 tarihleri arasında 'Türk Gümrük Mevzuatı, Uygulamaları ve Kaçakçılıkla Mücadele Eğitim Programı' düzenlenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 215).

TİKA tarafından yürütülen 'Afrika Ülkelerine Yönelik Sürdürülebilir Su Kaynakları Eğitimi' projesine katılım sağlayan ülkelerden biri Güney Sudan'dır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 56). TİKA ve Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliği içerisinde yürütülen 'Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi'ne 2013 yılında Güney Sudan dahil olmuştur (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 65). 2013 yılında Türkiye'den Güney Sudan'a düzenlenen heyet gezisinde, heyette yer alan Devlet Hava Meydanları

İşletmesi (DHMİ) uzmanları, Güney Sudan'ın Juba Havalimanı'nın genel durumunu değerlendiren bir rapor hazırlamıştır. Rapor çerçevesinde, THY'nin de doğrudan uçuşlar düzenleyebileceği ve uluslararası statüde bir havalimanı olması amacıyla proje çalışmalarına başlanmıştır. Projede alt yapının güçlendirilmesi, ışıklandırma sistemleri, güneş panelleri ve akü gibi ihtiyaç duyulan her alanı kapsamaktadır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 93). TİKA, 'İletişim Altyapılarının Desteklenmesi' çerçevesinde, Güney Sudan Radyosunun personeline yönelik kapasite arttırımında bulunmuştur (TİKA Faaliyet raporu, 2015: 104). 'TRT Uluslararası Medya Eğitim Programı' Güney Sudan'ın katılım sağladığı programlardan biridir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 105). 2017 yılında kuraklık Güney Sudan'da etkisini arttırarak tarım ürünleri zarar görmüş ve gıdaya erişme problemleri meydana gelmiştir. Güney Sudan'da açlık problemiyle karşı karşıya kalan halkın bir kısmı sınır üzerinde Sudan'a sığınmış, birçok mülteci kampı açılmıştır. Sudan'ın Beyaz Nil Eyaleti'ne bağlı Kosti'de bulunan Es-selame Kampı Güney Sudanlı sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Bu bölgeye ilk gelen kurumlardan biri olan TİKA, mülteci ailelere gıda yardımı sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 117). Güney Sudan ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 2017 yılında 'Kalkınma İşbirliği Anlaşması' yapılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2022: 28). Güney Sudan Federal Tarım Bakanlığı'nın TİKA'dan talebi üzerine, Juba Eyaletinde 250 çiftçiye çeşitli tohumlar ve tarım araç, gereçleri hibe edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 104). TİKA ve Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliği içerisinde yürütülen 'Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi'ne, Güney Sudan 2013 yılında katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 100). 'Savaş Muhabirliği Eğitim Programı'na Güney Sudan'da ilgili birimde görev alan savaş muhabirini eğitime göndererek katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 117).

4.9. Uganda

Türkiye, Uganda'nın başkenti Kampala'da 2010 yılında Büyükelçilik açmıştır. Uganda ise 2011 yılında Ankara'da Büyükelçilik açmıştır. Büyükelçiliklerin açılmasıyla ilişkiler hız kazanmış ve taraflar arasında sıklıkla üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Uganda Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Uganda'nın ekonomisi incelendiğinde zengin doğal kaynaklara başta petrol olmak üzere, altın, fosfat, demir ve kobalt gibi kaynaklara sahiptir. Doğal kaynakların verimli kullanabilmesi için son yıllarda Uganda, gerekli alt yapı çalışmalarına ağırlık vermiştir. Ayrıca Uganda'nın ekonomisinde sanayi dallarında 'şeker, gıda, tütünü tekstil, çelik' yer alırken, tarım ve hayvancılıkta 'kahve, çay yağlı tohumlar, büyük baş hayvan üreticisi, pamuk ve meyve' gibi ürünler önemli bir yere sahiptir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Uganda'nın Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). TİKA Kampala'da 30.06.2016 yılında PKO açmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020:25). Türkiye ile Uganda arasında imzalanan 'Askeri İş Birliği Mutabakat Muhtırası', 24.02.2022 tarihinde T.C. Resmi Gazete' de onaylanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete (24.02.2022), 7363/31760).

2014 yılında Ankara’da düzenlenen ‘Afrika Günü’ etkinliklerine Uganda’da Rektör ve Rektör yardımcısı düzeyinde katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 143). 2015 yılında TİKA, Uganda’ya tam donanımlı bir adet ambulans hibe etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 33). TİKA’nın ‘İletişim Altyapılarının Desteklenmesi’ alanında gerçekleştirdiği projeler kapsamında, 2015 yılında Uganda’da FM Radyo istasyonunun kapsama alanının genişletilmiş, teknik ekipman sağlanmış ve personellere yönelik eğitim programı düzenlenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 104). ‘Uganda İslam Üniversitesi Mesleki ve Teknik Kapasite Geliştirme Projesi’ TİKA, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK), İslam Kalkınma Bankası ve SESRIC işbirliği ile yürütülmektedir. Uganda İslam Üniversitesi’nin Mbale, Arua ve Kampala kampüslerinde mesleki ve teknik kapasitenin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda 2015 yılında, proje geliştirilmiş ve çalışmalara başlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 177). Uganda Tecrübe Paylaşım Programı’na katılım sağlayan ülkelerden biridir (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 104).

Uganda’nın eğitim alt yapısını desteklemek amacıyla Kamuli bölgesinde bulunan Starlight İlkokulu’nda TİKA tarafından 4 derslik ve 2 ofis inşa edilmiştir. İlkokulda öğrenci sayısının fazla olmasına rağmen yetersiz sınıf mevcudiyetinden dolayı öğrenciler kalabalık sınıflarda öğrenim görmek zorundaydılar. TİKA’nın inşa ettiği 250 öğrenci kapasiteli yapıyla, öğrencilere daha iyi şartlarda eğitim görmelerini sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 91).

4.10. Ruanda

Aralık 2014 tarihinde Ruanda’nın Başkenti Kigali’de, Türkiye Büyükelçilik açmıştır. 2013 Ağustos ayında ise Ruanda, Ankara’da Büyükelçilik açmıştır. İlişkiler her alanda geliştirilmeye çalışılmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Ruanda Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). 1994 yılında yaşanan soykırımdan sonra Ruanda yoğun bir şekilde kalkınma programları uygulamaya başlamıştır. Yüksek teknoloji yatırımlarını çekebilmek için yatırım ortamları iyileştirilmeye çalışılmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Ruanda Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Ruanda’da TİKA’nın PKO’su bulunmamaktadır. Türkiye ve Ruanda arasında imzalanan ‘Askeri Alanlarda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşması’ 25.04.2018 tarihinde T.C. Resmi Gazetede onaylanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete (25.04.2018), 7136/30402). Türkiye ve Ruanda arasında imzalanan bir diğer anlaşma, ‘Savunma ve Sanayi İşbirliği Anlaşması’ da aynı tarihte onaylanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete (25.04.2018), 7135/30402).

Kuraklık ve gıdaya erişim problemleri yaşayan Ruanda’nın da içerisinde bulunduğu 9 Afrika ülkesine, TİKA 2013 yılı Ramazan ayında acil gıda yardımında bulunmuştur (TİKA (2013), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2014 Ankara’da ‘Afrika Günü’ etkinliklerine Ruanda’da Rektör ve Rektör yardımcısı düzeyinde katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet

Raporu, 2014: 143). ‘Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetimi’ üzerine İstanbul’da düzenlenen eğitim programı, Sigapur İşbirliği Programı (SCP) ile TİKA işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Ruanda bu eğitim programına ilgili kursiyer göndererek iştirak etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 181). Ruanda, ‘Eğitim Yoluyla Küresel Emek Dayanışmanın Güçlendirilmesi’ faaliyetine katılım sağlayan ülkelerden biridir (TİKA (2019), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Birleşmiş Milletler Polisine yönelik olarak, Türkiye’de 26 Temmuz-17 Eylül tarihleri aralığında ‘Toplumsal olaylara Müdahale (FPU) Eğiticilerin Eğitimi Kursu’ programı Polis Akademisi Başkanlığı tarafından düzenlenmiştir. Ruanda’dan eğitime gelen katılımcının masrafları TİKA tarafından karşılanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2021: 129). TİKA’nın 2021 yılında ‘Erenler Sofrası’ adı altında gerçekleştirdiği yardımlardan, Ruanda’da fayda sağlamıştır. TİKA’nın sağladığı gıda kolileri 1000 aileye ulaşırken aynı zamanda kovid göz ardı edilmeyerek gerekli hijyen kitleri de tedarik edilmiştir (TİKA (2021), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

4.11. Tanzanya

Türkiye Tanzanya’nın başkenti Darüsselam’da 1979 yılının Ekim ayında Büyükelçilik açmıştır. Ancak bütçe tartışmalarından dolayı 1984 yılında Büyükelçilik kapatılmış, 2009 yılında ise yeniden faaliyete açılmıştır. Tanzanya ise Ankara’da Subat 2017’de Büyükelçilik açmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Tanzanya Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Tanzanya’nın nüfusu neredeyse 56 milyondur ve 883.749km2 yüzölçümüne sahip olması onu en büyük Afrika ülkelerinden biri yapmaktadır. Tanzanya’nın ekonomisinde madencilik, turizm ve yabancı yatırımlar önemli bir yere sahiptir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Tanzanya’nın Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). TİKA, Darüsselam’da PKO’sunu 03.12.2014 tarihinde açmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 25). Tanzanya ile Türkiye arasında imzalanan ‘Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Mutabakat Muhtırası’ 25.04.2018 tarihinde T.C. Resmî Gazete’ de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete (25.04.2018), 7119/30402).

Türkiye-Azerbaycan işbirliği çerçevesinde ‘Türkiye-Azerbaycan İşbirliği Programı’ 15-24 Şubat 2014 tarihleri arasında Tanzanya’da, Katarak alanında uygulamalı eğitim programı gerçekleştirilmiştir. Eğitim programı süresince yaklaşık olarak Tanzanyalı yüz kişi katarakt ameliyatı yapılmış ve ihtiyaç duyan yüzlerce kişinin göz muayenesi yapılmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 218). Tanzanya’da bulunan Msikiti Ngazija Cami’si için yetkililer, TİKA’dan restorasyonu için destek talebinde bulunmuştur. TİKA caminin iç ve dış onarımını gerçekleştirmiş aynı zamanda ihtiyaç duyulan donanımı sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 220). 2014 yılında ‘Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi’ çerçevesinde Tanzanya Emniyet Müdürlüğü, Türkiye’ye ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaretler sırasında projeden duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 272). Afrika ülkelerinin eğitim alanında yaşadığı problemleri tespit edebilmek amacıyla TİKA, Sivil Toplum Örgütleriyle işbirliği yaparak ‘Afrika’da Eğitim

Problemlerine Yönelik Çözüm Araştırmaları Projesi' geliştirilmiştir. Projenin uygulandığı ilk ülke Tanzanya olmuştur. 11-26 Temmuz 2014 tarihleri arasında kurulan heyet, eğitim kurumlarına yönelik inceleme gezileri ve seminerler gerçekleştirilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 280). TİKA ile Sivil Toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak, Tanzanya Darüsselam'da 'Gençlik ve Kültür Merkezi'nin ihtiyaç duyduğu malzemeler TİKA tarafından tedarik edilmiştir. Merkez mevcutta 350 öğrenciye eğitim vermektedir. Gençlerin eğitime destek vererek istihdamın artırılması hedeflenmiştir. TİKA sağladığı imkanlarla, öğrencilerin eğitim koşullarının iyileştirilmesini sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 280). Tanzanya Zanzibar Sağlık Bakanlığı, TİKA'dan sağlık alanında destek talebinde bulunmuştur. TİKA talep doğrultusunda Altın Oran Derneği ile işbirliği yaparak 5-10 Eylül 2014 tarihleri arasında Tanzanya Zanzibar'da sağlık taraması gerçekleştirilmiştir. 'Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı, Türk Stereoloji Derneği ve Tanzanya Sokoine Ziraat Üniversitesi' işbirliği yaparak 'Stereoloji ve Sinir Bilimleri Sempozyumu' gerçekleştirilmiştir. Seminer Tanzanya, Morogoro şehrinde düzenlenmiş, çeşitli ülkeler katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 282). 'Afrika Ülkelerine Yönelik Sürdürülebilir Su Kaynakları Eğitimi' faydalanıcılarından biri Tanzanya'dır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 56). Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDIO) ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı işbirliği çerçevesinde TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi Gıda Enstitüsünde 'UNISWORK XIV- International Workshop and Study Tour Programme on Food Packaging and Storage' içerikli uluslararası düzeyde bir çalıştay düzenlenmiştir. Tanzanya'da ilgili alandan uzman göndererek katılım sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 176).

23.01.2017 tarihinde Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti ve Türkiye arasında 'Kalkınma İşbirliği Anlaşması' imzalanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 23). Tanzanya Darüsselam'da bulunan Temeke Belediyesi'nin sağladığı arazi üzerinde TİKA her birinde 8 adet dükkân bulunan 4 ayrı bina şeklinde kapalı Pazar inşa etmiştir. Yol kenarlarında satış gerçekleştirilirken, tüketicilere daha sağlıklı ürün satışı ve üreticilerin düzenli gelir kazanma imkanına sahip olmaları sağlanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2018: 95). Tanzanya, 'Tecrübe Paylaşım Programı'na dahil olmuştur (TİKA Faaliyet Raporu, 2019: 104). Tanzanya'da işsizlik en önemli problemlerden biridir. Bu durumdan en çok etkilenen halka elbette kadınlar olmaktadır. Özellikle çocuklu ve dul, çocuklarına bakmak zorunda olan kadınlar, zor şartlar altında çalışsalar bile kazandıkları para sadece geçimlerini zor sağlayabiliyor. TİKA, Tanzanya Kisarawe Bölge Valiliği ile işbirliği yaparak sağlıklı bir ortamda çalışabilecekleri modern donanıma sahip fırın inşa etmiştir. Bu fırında öncelikle fırıncılık ve girişim alanlarında eğitim programları düzenlenecek ardından istihdam edilmesi planlanmıştır. İlk yılda 70 kişinin istihdamı sağlanmış ve gelecek yıl kademeli olarak kişi sayısının 200'e çıkarılması hedeflenmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2021: 162).

4.12. Komorlar

1975 yılında Komorlar bağımsızlığını kazandığında Türkiye Komorlar'ı tanımış ve 1979 yılında taraflar arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Aynı zamanda İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi olan Komorlar ile uluslararası düzeyde yakın işbirlikleri sağlanmaktadır (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 101). Antananarivo Büyükelçiliği 21 Nisan 2010 tarihinde Komorlar Birliğinde açılmıştır. Aynı zamanda Komorlar Birliği'nin Kahire Büyükelçiliği Türkiye'ye akredite hale getirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Komorlar Birliği Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Komorlar Birliği'nin GSYİH'nın sektörel dağılımına bakıldığında %49, 6 tarım, %12.2 sanayi, %38, 2 hizmet sektörü şeklindedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Komorlar Birliği'nin Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). TİKA Komor Adaları başkentinde PKO Moroni Ofisini 03.12.2014 tarihinde açmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 25).

Komorlar Birliği Cumhurbaşkanlığı, TİKA'dan başkent Moroni'de kamu kurumlarına bağlı şekilde faaliyete girecek bir FM radyo istasyonu kurulmasına yönelik talepte bulunmuştur. FM radyosunun bölgede demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesine ön ayak olması ve eğitim alanında fayda sağlayacağı öngörüsüyle, TİKA talebi uygun bulunmuştur. Gerekli donanım ve teçhizat TİKA tarafından sağlanmış, sadece Moroni değil tüm adalara yayın yapabilecek kapasitede inşa edilmiştir. Aynı zamanda radyoda görevlendirilecek 10 personele yönelik teorik ve uygulamalı eğitim Komorlar'da ve Türkiye'de gerçekleştirilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2015: 101). Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Komorlar Birliği Devlet Başkanı Sayın Sambi gerçekleştirdikleri görüşmede, Sayın Sambi Anjuan Adası'nda bir stadyum inşa edilmesi hususunda Sayın Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan talepte bulunmuştur. Komorlar Birliği Anjuan Adası'nda Sayın Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın talimatları doğrultusunda, 2015 yılında 2 bin kişilik kapasiteye sahip, Türk-Komor Stadyumu inşa edilmiştir. Aynı zaman da FIFA standartlarını karşılayan atletizm pisti, basketbol ve voleybol sahalarını yine TİKA inşa etmiştir (TİKA (2016), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Türkiye Cumhuriyeti ile Komorlar Birliği Hükümeti arasında 'Teknik İşbirliği Protokolü' 13.04.2016 yılında imzalanmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2017: 22).

2017 yılı ramazan ayında TİKA, Komorlar Birliği Maliye Bakanlığı' bağlı Zekat İdaresi ile işbirliği yaparak, Moroni'de yaşayan bedensel ve zihinsel engeli olan 450 aileye yönelik, TİKA tarafından gıda desteği sağlanmıştır (TİKA (2017), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Dünyanın birçok bölgesinde bulunan TİKA'nın PKO'ları 15 Temmuz darbe girişiminin birinci yılında FETÖ'nün nasıl sinsi bir yapı olduğu, Türk halkının mücadelesini, Demokrasi alanında Türkiye'nin hangi adımları attığı gibi konularda bilgilendirme çalışmaları yapılmış ve gazetecilerle görüşmeler sağlanmıştır. Bu kapsamda TİKA tarafından Komorlar'da FETÖ'nün darbe girişimi ve nasıl bir yapı olduğuna dair bilgilendirme toplantısı düzenlenmiştir. Ankara Üniversitesi İşletme Fakültesi Mezunu ve Derneğin Yönetim Kurulu Başkanı Said Soifaoui,

özellikle Türk halkının demokrasi karşısında hiçbir ayrıma gitmeden nasıl mücadele ettiğine değinmiştir. TİKA Moroni Koordinatörü Bora Avcı ise, FETÖ'nün gerçek yüzünün sistemde bulunan tüm aktörlere göstermek istediklerini ifade etmiştir (TİKA (2017), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2017 yılında, 'Belediye Akademisi kapsamında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği' işbirliği ile TİKA'nın koordinasyonluğu sayesinde Komorlar 'Sivil Güvenlik Genel Müdürlüğü'nde görev alan 5 itfaiye personeline yönelik eğitim programı düzenlenmiştir. Eğitim 06-26 Ağustos tarihleri arasında Türkiye'de gerçekleştirilmiştir. Eğitimin teorik kısmında tehlikeli maddeler, olay yerinde müdahale ve gerçekleştirilecek tehlikeler, trafik kazalarına müdahale gibi çeşitli durumlar üzerinden bilgi verilmiştir. Eğitimin teorik kısmı tamamlandıktan sonra Kocaeli İtfaiye Eğitim Merkezi'nin sahası kullanılarak pratik düzeyde de müdahale yöntemleri deneyimlenmiştir. Eğitim kapsamında Ankara'da personellerin 'stres yönetimi, öfke kontrolü ve iletişim' alanlarında da eğitim görmeleri sağlanmıştır (TİKA (2017), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2018 yılında TİKA ve SCP ortaklığında 'Havacılık ve Uydu Meteorolojisi' konulu 5 günlük eğitim programı düzenlenmiştir. Eğitim programına, Komorlar dahil 15 Afrika ülkesi meteoroloji uzmanlarını göndererek katılım sağlamıştır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün Ankara Bölge Müdürlüğü'nde düzenlenen eğitim programı kapsamında, havacılık ve meteoroloji, uydu sistemlerinin kullanımı ve koordinasyon süreçleri çerçevesinde teorik bilgileri kapsamaktadır (TİKA (2018), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

TİKA 2018 yılında Ramazan ayında Komorlar'ın başkenti Moroni'de, çoğunlukla yoksul ailelerin yaşadığı Irungudjanı gece kondu mahallesinde ramazan boyunca her gün 200 kişiye olmak üzere toplamda 6.000 kişiye iftar yemeği organizasyonu düzenlenmiştir. Komorlar'da ilk defa 6.000 kişilik İftar Yemeği düzenlenmesi bakımından, Komorlar ve uluslararası kuruluşlar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (TİKA (2018), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Komorlar Ulusal Müzesi, kültürlerini ve tarihlerini yansıtan nesneler, adaya özgü müzik aletleri, tarihi el sanatı eserleri, el yazması Kuran, eski silahlar, tarihi belgeler ve arşivleri gibi pek çok alanda önemli eserlere ev sahipliği yapmaktadır. Komorlar'ın bulunduğu coğrafya itibarıyla sahip olduğu iklim koşulları eserlerin ve tarihi belgelerin yapısının bozulmasına neden olmuştur. 2018 yılında TİKA Müze'nin yapısında güçlendirmeler yaparak, eserlerin yapısının korunmasını sağlamış aynı zamanda bina restore edilerek estetiklik katılmıştır (TİKA (2018), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). İslami İşler ve Eğitim İşleri Yüksek Komiserliği'ne bağlı Zekat İdaresi'ne TİKA 2018 yılında 200 manuel tekerlekli sandalye desteği sağlamıştır. 2016 yılı yayınlanan resmi rakamlara göre 6.470 kişinin engeli bulunduğu ve fiziksel engellilerin çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu çerçevede TİKA yardım eli uzatmak istemiştir (TİKA (2018), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

Komorlar Birliği Başkenti Moroni'de, 2018 yılında Kenneth Kasırgası'ndan zarar gören, ev ve iş yerlerini kaybeden yardıma muhtaç 1.500 aileye TİKA tarafından acil insani yardım desteği

sağlanmıştır. Proje kapsamında 13 farklı bölgede, 37.5 ton pirinç yardımı sağlanmıştır. TİKA'nın acil yardım paketleri ailelere ulaştırılması için 'Doğal Afetler Kriz Yönetimi' yetkililerine teslim edilmiştir. Doğal Afetler Kriz Yönetimi Başkanı Albay Ismael Mogne Doha, dağıtım töreninde itfaiye personellerine yönelik Türkiye'de düzenlenen eğitim sayesinde afetle daha iyi mücadele ettiklerini can ve mal kaybının en az seviyeye düşürebildiklerini ifade etmiştir (TİKA (2019), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2019 yılında 'Zirai Ekipman ve Bitki Sağlığını Korumaya Yönelik Ürünler Destek Projesi' kapsamında TİKA, Komorlar Tarım Kooperatifler Birliği'ne 20 ton tohumluk patates tedarik etmiştir. Komorlu çiftçiler yıllardır aynı ve kalitesiz tohumları kullanmış, bundan dolayı patatesler hastalıklı ve zararlı hale gelmiştir. Bu sebeple patates fiyatları artmış ve gıdaya erişimin zaten zor olduğu Komorlar'da durum daha da kötüleşmiştir. TİKA uygulamaya koyduğu bu proje ile gıdaya erişim sağlamada ciddi bir adım atmış, aynı zamanda çiftçilerinde gelir sağlanması yönünde destek sağlamıştır (TİKA (2019), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

Türkiye Belediyeler Birliği ile Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı'nın işbirliği ve TİKA'nın katkılarıyla, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Eğitim Merkezi'nde (KABİTEM) 'İtfaiye Eğitim' programı gerçekleştirilmiştir. Komorlar coğrafik konumu itibariyle sıklıkla doğal felaketlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada, afetle ilgili kurumlarında görev alan personellerin eğitimi oldukça önem arz etmektedir. Bu çerçevede daha önce de Komorlar'a yönelik itfaiye alanında düzenlenen eğitimlere 2019 yılında bir yenisi eklenmiştir. 'Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Eğitim Merkezi'nde gerçekleştirilen, 10 günü kapsayan teorik ve pratik düzeydeki 'İtfaiye Eğitim' programına Komorlar'dan 6 personel katılım sağlamıştır (TİKA (2019), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Komorlar'da yaşanan afetler ve çeşitli sosyal problemlerden dolayı büyük yerleşim yerlerine göç eden Komorlu ailelerin çoğu evsiz veya teneke kulübelere hayatlarını devam ettirmeye çalışıyorlardı. Barınma problemini azaltmak adına destek sağlamak amacıyla TİKA 32 adet briket makinesi hibe etmiştir. Bu sayede barınma problemi yaşayan insanlar briket taşı ile inşa edilmiş evlere sahip olmuşlardır. Komor Adaları'nda etkili olan yağışlar nedeniyle alt yapı problemleri meydana gelmiştir. Bu problemlerin en önemlilerinden biri temiz suya erişim olmuştur. Komorlar Hükümeti'nin Türkiye'den yardım talebi üzerine TİKA Komorlar nüfusunun yaklaşık %70'inin temel su ihtiyacını karşılayan Vouvoni su pompalama istasyonunu revize ederek yeniden aktif hale getirmiştir. Türkiye'nin yerel yönetimlerinde sahip olduğu yapının uluslararası alanda tanıtılması ve yerel yönetimler arasında bağların güçlendirilmesi için Türkiye'de 12 gün süren staj programı düzenlenmiştir. Komorlar'dan staj programına 6 üniversite öğrencisi katılım sağlamıştır (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). TİKA, IORA (Hint Okyanusu Kıyıdaş Ülkeler Birliği) ve Türk Kızılay işbirliği çerçevesinde 'Acil Durum ve Afet Müdahale Eğitimleri Programı (ADAMEP)' kapsamında 'Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Afet Zararlarını Azaltma Eğitici Eğitimi ve Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma ve Hijyen Eğitimi' programı gerçekleştirilmiştir. Program 16-22 Mayıs 2022 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Komorlar, eğitim programına

afet yönetimi alanında uzman personel göndererek katılım sağlamıştır (TİKA (2022), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 2022 yılında ‘Korollar Kalkınma ve Yardım Faaliyetleri Örgütü’ (OCDAC) ile TİKA işbirliği sağlayarak, Korollar Birliği’nde bulunan Sawtul Al-Haq radyo istasyonunun donanımını yenilemiştir. TİKA’nın sağladığı donanım sayesinde radyo Korollar’ın en modern radyosu haline gelmiş, yurt dışında bile yayın yapabilecek kapasiteye sahip olmuştur (TİKA (2022), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

4.13. Madagaskar

Türkiye 21 Nisan 2010 tarihinde Korollar’da Atananarivo Büyükelçiliği’ni faaliyete geçirmiştir. Madagaskar 3 Kasım 2010 tarihinde Türkiye’ye nota göndererek Ankara’da Büyükelçilik açmak istediğini bildirmiştir. Madagaskar’ın Roma Büyükelçiliği, Türkiye’ye akreditedir. Aynı zamanda İstanbul’da Madagaskar’ın Fahri Konsoloslugu bulunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Madagaskar Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Ülke için gelir ve istihdam sağlayan kaynaklar arasında tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörleri bulunmaktadır. Ülkenin doğal kaynaklara (petrol) ve doğal madenlere (elmas) sahip olduğu düşüncesi olmakla birlikte henüz kanıtlanmamıştır. İthal ettiği ürünler arasında petrol sıvı yağlar, elektronik cihazlar, bitkisel yağlar ve sağlık ürünleri yer almaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Madagaskar’ın Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Madagaskar başkenti Antananarivo’da, TİKA 21.05.2018 tarihinde PKO açmıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2020: 25). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Madagaskar Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan ‘Askeri Alanlarda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Çerçeve Anlaşması’ 25.08.2018 tarihinde T.C. Resmi Gazetesi’nde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete (25.04.2018), 7134/30402).

2012 yılında başlatılan, Madagaskar’da Mahajanga Üniversitesi bünyesinde bulunan ‘Dış Hekimliği Fakültesi’nin Kurulması projesi’ iki aşamadan oluşmuştur. İlk aşamada TİKA tarafından Fakülteye birçok kalemde tıbbi araç ve donanım sağlanmıştır. Üniversiteye hibe edilen modern ekipman sayesinde daha kaliteli bir eğitim sağlanmıştır. Projenin ikinci aşamasında Mahajanga Üniversitesi bünyesinde çalışan iki dış hekimi ve bir teknisyenin Türkiye’de eğitim görmeleri planlanmıştır. Bu kapsamda Hacettepe Üniversitesi Dışçılık Bölümü’nde bir dış hekimi eğitim almıştır. Eğitim alanında ayrıca Madagaskar ayağı bulunarak, Türkiye’den Madagaskar’a gönderilecek bir dış hekiminin teorik ve pratik düzeyde fakültede ders vermesi öngörülmüştür (TİKA (2013), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). TİKA ve Ulusal El Sanatları Merkezi Genel Müdürlüğü arasında işbirliği protokolü imzalanmıştır. Protokol kapsamında TİKA, 2001 yılından beri aktif olmayan Ulusal El Sanatları Merkezi’ne önce ekipman desteği sağlamış sonrasında bina tadilatını gerçekleştirmiştir. 2013 yılında törenle yeniden faaliyete açılmıştır. Madagaskar nüfusunun yaklaşık yüzde 10’unu kapsayan, yaklaşık 2 milyon kişinin el sanatlarıyla uğraşması ve bunun %32’sinin kadınların oluşturması göz önüne alındığında sektörün geliştirilmesinde TİKA’nın sağladığı destek önem arz etmektedir. Merkezde dikiş, takı imalatı ve

dokuma gibi teorik ve pratik düzeyde eğitimler verilmesiyle beraber girişimcilik ve pazarlama alanlarında da eğitimler verilmiştir. Bu sayede eğitim programlarına katılan kişilerin kendi işyerlerini açmaları ve ürünlerini pazarlayabilmeleri hedeflenmiştir (TİKA (2013), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)). 2014 yılında Madagaskar’a sağlık alanında katkıda bulunmak amacıyla TİKA, tam donanımlı bir adet ambulans hibe etmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 210).

2015 yılında Namibya Üniversitesi (UNAM) bünyesinde bulunan ‘İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Coğrafya, Tarih ve Çevre Bilimleri Bölümü’ne, TİKA Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) laboratuvarı kurulması için teknik destek ve donanım sağlamıştır. CBS yeryüzünün coğrafi bilgilerini elde etmek, bilgileri işlemek ve değerlendirmek, depolamak için çok önemli bir veri sistemidir. Bu sistem sayesinde Namibya yer altı sularını tespit edebilir, yoğun yağışlar sonucu meydana gelen sellere önceden yağış dağılımını tespit ederek önlem alabilir. Gerçekleştirilen projeden diğer Afrika ülkelerinin de fayda görmesi adına, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) içerisinde bulunan ülkelerden katılacak uzmanlara CBS’ne yönelik eğitim programı düzenlenmiştir. Madagaskar uzman gönderen ülkeler arasındadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Güney Afrika ülkelerine yönelik de eğitim programı düzenleyebilmek ve CBS laboratuvarını kullanabilmek için Namibya Üniversite’sine talepte bulunmuştur (TİKA (2015), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)). 16-21 Ağustos 2015 tarihleri arasında İstanbul Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde, ‘Youth 20 (Y20) Gençlik Zirvesi’ düzenlenmiştir. Zirveye G20 içerisinde bulunan ülkelerden eleme sürecinden başarıyla geçen 5 delege katılım sağlıyor, gündemde yer alan konularda genç delegelerin fikirlerinin dünya liderlerine duyurulması amaçlanıyor. Türkiye’nin Dönem Başkanlığında tartışılacak konular kapsamında 4 ülke belirlemiştir ve bunlardan biri Madagaskar’dır. Madagaskar’a verilen önem bakımından önemlidir. Zirvede aktif olarak TİKA başkanı Serdar Çam yer almış, TİKA’nın gerçekleştirdiği yardım modelini ele alarak, özellikle dünya barışına sunduğu katkıya dikkat çekmiştir (TİKA (2015), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)).

TİKA ve T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliği çerçevesinde yürütülen ‘Uluslararası Polis İşbirliği’ kapsamında, 2016 yılında Madagaskar da eğitim programına dahil olmuştur. Proje, karşılıklı tecrübe paylaşımı, suçla mücadele etmeye yönelik ortak bilince sahip olma ve polis teşkilatı terminolojisinde ortaklık sağlama amacını gütmektedir. Bu kapsamda Madagaskar Emniyet Teşkilatı’na bağlı polislere yönelik, Türkiye’de 2016 yılı Mayıs ayında ‘Zirve Güvenliği Yönetimi Kursu’ programı düzenlenmiştir (TİKA (2016), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)). 2017 yılında Madagaskar’ın Başkenti Antananarivo merkezinde yer alan Tsimbazaza semtinde bulunan Kadın Mesleki Eğitim Merkezi’ne. TİKA tarafından ihtiyaç duyulan malzemeler temin edilmiştir. Bu malzemeler içerisinde aşçılık, bilişim ve bahçecilik gibi atölyelerin ihtiyaç duydukları malzemeler bulunmaktadır. Aynı zamanda aşçılık mutfağının inşaatı tamamlanmıştır. Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve eşi Emine Erdoğan Madagaskar’a

ziyaret gerçekleştirerek merkezin açılışı yapılmıştır. Madagaskar Sağlık Bakanlığı'nın talebi üzerine, başkent Atananarivo'nun Ambohidroa bölgesinde ikamet eden 135 bin kişiye sağlık hizmeti veren hastanenin bünyesinde olan doğumevi, TİKA tarafından tadilat edilmiş ve kapasitesinin artırılması için modern donanım sağlanmıştır. (TİKA (2017), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Tanzanya, Mozambik ve Madagaskar ziyaretinde ülkelere yönelik tarım alanında eğitim programlarının düzenlenmesi talimatını vermiştir. TİKA, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) ve Madagaskar Tarım Bakanlığı işbirliği yaparak, Türkiye'de Madagaskarlı 7 ziraat mühendisine 'Buğday ve Mısır Yetiştiriciliği' konularında, Şanlıurfa'da eğitim programı düzenlenmiştir. Madagaskar'da 290.000 hektarlık alanda mısır yetiştiriciliği yapılmakta olup, iç tüketimde mısırın ilk sırada olmasına bağlı olarak ciddi arz açıklığı bulunduğunu, Madagaskarlı Heyet Başkanı ifade etmiştir. Geleneksel yöntemlerle ve yetersiz alt yapı nedeniyle verim alınamayan mısır üreticiliğinden, TİKA'nın gerçekleştirdiği eğitim programı sayesinde modern tarım uygulamalarının faaliyete geçirilmesi önemlidir (TİKA (2018), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

ADAMEP eğitim programına Madagaskar katılım sağlayan ülkelere biridir (TİKA (2022), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). Madagaskar'da gelir getirici faaliyetlerden biri kahve yetiştiriciliğidir. TİKA, yerel istihdam da artış sağlanması ve üretim arttırılarak Madagaskar'ın kalkınmasına destekte bulunmak amacıyla 'Kahve Çekirdeği Yetiştiriciliğinin Desteklenmesi Projesi'ni gerçekleştirmiştir. Proje kapsamında 30.000 adet Arabica kahve fidesi ve tarımda gerekli zirai araçlar TİKA tarafından hibe edilmiştir (TİKA Faaliyet Raporu, 2022: 173).

4.14. Morityus

Türkiye'nin Antananarivo Büyükelçiliği 21 Nisan 2010 tarihinde faaliyete geçmiştir ve Morityus'a akreditedir. Morityus'un Berlin Büyükelçiliği Türkiye'ye akreditedir. Aynı zamanda Port Louis'de Türkiye'nin Fahri Başkonsolosluğu bulunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Türkiye-Morityus Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Morityus ekonomik ve siyasi alanda sağladığı istikrara ve gelişmeler ile örnek gösterilecek Afrika ülkesi konumundadır. Ekonomide özellikle turizm en başta gelmekte ve bu sayede ülkede hizmet sektöründe önemli istihdam sağlanmaktadır. İhracat da özellikle tekstil, balık ürünleri, şeker önemli bir paya sahiptir. İthal edilen ürünler arasında ise elektrikli ve motorlu aletler ve petrol gibi doğal kaynak ürünleri başta gelmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), Morityus'un Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). TİKA 2019 yılında, tarım alanında yürüttüğü faaliyetlerden biri olan Komorlar'a sağladığı 20 tonluk patates tohumunu Morityus adasından temin etmiştir. Mauritius'un tarım alanında sağladığı gelire destek sağlaması bakımından önemlidir (TİKA (2019), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). TİKA'nın PKO'su, Morityus'ta bulunmamaktadır (TİKA (t.y.), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). ADAMEP

programına Morityus'da ilgili uzmanını göndererek katılım sağlamıştır. (TİKA (2022), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). TİKA sayesinde Namibya Üniversitesi bünyesinde kurulan CBS laboratuvarında SADC üyelerine yönelik eğitim programı düzenlenmiştir. SADC üyelerinden biri olan Morityus, ilgili alanda görevli uzmanını göndererek programa katılım sağlamıştır (TİKA (2022), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

4.15. Seyşeller

Seyşeller ile Türkiye arasında diplomatik ilişkiler 1955 tarihinde kurulmuştur. Türkiye'nin Nairobi Büyükelçiliği Seyşeller'e akreditedir. Seyşellerin ise Paris Büyükelçiliği Türkiye'ye akreditedir. İstanbul'da Fahri Konsoloslugu bulunan Seyşeller, 2012 yılında ikinci Fahri Konsoloslugu Ankara'da açmıştır (T.C. Dışişleri Başkanlığı (t.y.), Türkiye-Seyşeller Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). Seyşeller insani gelişim endeksi ölçütüne göre Afrika ülkeleri arasında birinci sırada yer almaktadır. Seyşeller'in en önemli gelir kaynağı turizm olmakla birlikte ardından ton balığı ihracatı Seyşeller'in ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Gıda maddeleri, petrol ürünleri, elektronik ekipmanlar ve kimyasal maddeler ise Seyşeller'in ithalatında önde gelen ürünlerdir (T.C. Dışişleri Başkanlığı (t.y.) Seyşeller'in Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). TİKA'nın Seyşeller'de PKO'su bulunmamaktadır. 2014 yılında Seyşeller, ülkenin tek çocuk bakım ünitesine sahip olan Seyşeller Hastanesi Çocuk Bakım Ünitesi'nin yenilenmesini TİKA'dan talep etmiştir. TİKA talebi uygun bularak, yenidoğan bölümü, pediatri bölümü ve yenidoğan yoğun bakım odalarının tadilatını yapmıştır. Ayrıca TİKA, çocuk bölümünde ihtiyaç duyulan teknik donanım gereçlerini de sağlamıştır (TİKA Faaliyet Raporu, 2014: 204). TİKA, (UNAM) Namibya Üniversitesi bünyesinde CBS laboratuvarı kurulması için donanım ve hizmet desteği sağlamıştır. Kurulan sistemin daha fazla ülkeye fayda sağlaması adına (SADC) Güney Afrika Kalkınma Topluluğu'na üye ülkelerden gelen uzmanlara eğitim programı verilmiştir. 2016 yılında düzenlenen eğitim programına, Seyşeller alanla ilgili uzmanını göndererek katılım sağlamıştır (TİKA (2016), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr). 16-22 Mayıs 2022 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen 'Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Afet Zararlarını Azaltma Eğitici Eğitimi ve Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma ve Hijyen Eğitimi' programına Seyşeller, Afet Yönetimi alanında uzman göndermiştir (TİKA (2022), TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr).

4.16. Değerlendirme

İncelenen faaliyet raporlarından elde edilen veriler Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği, Sağlık, Tarih ve Kültürel, Eğitim, Tarım ve Hayvancılık şekilde altı farklı alanda sınıflandırılıp tablolar oluşturularak faaliyetlerin hangi alanlarda yoğunluk gösterdiği nicel olarak da daha net şekilde gösterilmek istenmiştir. Ardından çalışmada belirlenmiş olan (Alıcı devletin ihtiyaçları önceleniyor mu? Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Gerçekleştirilen

faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu?) değerlendirme kriterleri çerçevesinde faaliyetler analiz edilmiştir. Değerlendirme kriterleri esasında kendi içlerinde birbiri yerlerine geçebilecek ve yoruma açık yapıya sahip oldukları için gerçekleştirilen faaliyette en çok hangi yön ön plandaysa o kriter çerçevesinde değerlendirme sunulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede analizler gerçekleştirilirken esnek bir tutuma sahip olduğu ifade edilebilir.

Tablo 2: TİKA'nın Sudan'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2015) Sevakın adasının yapılandırılması. (2015) Yetimler külliyesi malzeme temini. (2015) 25 yeni su kuyusu, bir adet derin su kuyusu, iki adet el pompası ile çalışan su kuyusu inşası.
Sağlık	(2014) Sudan Göz Nuru Projesi, Gönüllü Sağlık hizmeti. (2014) Sudan Tıp Fakültesi'ne malzeme desteği. (2014) Sudan Gülümseyen Çocuklar, Ekipman hibesi ve sağlık heyeti görevlendirilmesi. (2015) Hartum'a bağlı Şarkun-Nil Eyaletinde Kadın Doğum ünitesi inşası, medikal araç desteği. (2016) ATKAP. (2019) Sudanlı Mülteciler Kakuma Mülteci Kampı'nda gerçekleştirilen sağlık hizmetlerinden faydalanılması.
Tarih-Kültürel	(2014) 'Ali Dinar Sarayı'nın bir kısmının müzeye çevrilmesi. (2015) 2 Türkçe dil Laboratuvarı inşası. (2015) Mescid-i Kebir Camii'nin elektrik ve ses tesisatının yenilenmesi. (2015) Beytül Halife'ye yönelik restorasyon yapımı için proje çizimi.
Eğitim	(2013) Türk Mesleki Eğitim Merkezi'nin inşası ve donanımı. (2014) Türkiye'de Devlet Su İşleri'nin çalışmalarına yönelik gerçekleştirilen inceleme gezisi. (2014) Hazine Müsteşarlığı Eğitimi (doğrudan Sudan'ın talebi). (2014) Plastik Sanayisinde Geri Dönüşüm Teknolojileri Çalıştay ve Uluslararası Kritik ve Sürdürülebilir Teknolojiler için Temiz Oda Çalıştay. (2014) Verimlilik, üretim ve gıda güvenliği konusunda Uluslararası Kalkınma Fonu 'Eğitim İşbirliği' talebi. (2015) 'Sürdürülebilir Su Kaynakları Eğitim Programı'. (2015) 'Enerji Sektöründe Eğitim Programı'. (2015) 'Sivil Havacılık Alanında Eğitim Planlanması'. (2015) 'TRT Uluslararası Medya Eğitim Programı'. (2015) 'TEDAŞ Elektrik Eğitim Programı'. (2019) 'Savaş Muhabirliği Eğitim Programı'. (2021) Sudan Uluslararası Afrika Üniversitesi'nde 'Cezeri Lab' inşası. (2015) 'Uluslararası Nanobilim ve Nanoteknoloji Uygulamaları Çalıştay'.
Tarım ve Hayvancılık	(2014) 'Veterinerlik İlaçları Kayıt Sistemi Eğitim Programı'. (2014) 'Modern Arıcılık Eğitim Programı'. (2015) 'Veterinerlik Hayvan Aşıları Eğitim Programı'. (2015) 'Suni Tohumlama Eğitim Programı'. (2014) 'Tohum Dağıtım Desteği' ve Çiftçilere ekipman desteği. (2015) Sudan Suni Tohumlama Merkezine 10 Holstein ve Simental ırkı boğa alımı.
Güvenlik	-

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.2. Sudan) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

Detaylı şekilde incelenen Faaliyet Raporlarında, Sudan’da TİKA toplamda 33 faaliyet gerçekleştirmiştir. 13 faaliyet ile en yoğun alanı Eğitim faaliyetleri oluşturmaktadır. Ardından Tarım ve Hayvancılık alanında 6 faaliyet, Sağlık alanında 6 faaliyet, Tarih ve Kültürel alanda 4 faaliyet, Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği alanında 3 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Sudan’ın temel problemlerden biri olan temiz su kaynağına erişim noktasında, su kuyularının açılması temel ihtiyacın karşılanmasına yöneliktir. Aynı zamanda ‘Su Kaynakları Yönetimi’ alanında verilen eğitim programı, kendi yeterliliklerini arttırmaları bakımından önemlidir. Sudan Göz Nuru Projesi, Sudan Gülümseyen Çocuklar Projesi, Kadın Doğum ünitesi inşası ve tıbbi malzeme tedariği, ATKAP eğitim programları, Kakuma Mülteci Kampında sağlık hizmetlerinin sağlanması, TİKA’nın Sudan’da sağlık alanında ciddi faaliyetler gerçekleştirdiğini göstermektedir. Ayrıca Sudan’ın Merkez Bankası ile Maliye ve Ulusal Ekonomi Bakanlığı tarafından iki başlıklı biçimde yürütülen mali işlerde karşılaştığı problemlerden dolayı doğrudan TİKA’dan yardım talep etmiş, TİKA ise ‘Hazine Müsteşarlığı Eğitim Programı’ düzenlenmesini koordine ederek ihtiyaç talebini karşılamıştır.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Sonuç odaklı yaklaşım çerçevesinde öncelikle Tarım ve Hayvancılık alanında gerçekleştirilen faaliyetler önemli kabul edilmiştir. Özellikle tohum hibeleri ve çiftçi araç gereçleri, arıcılık alanında verilen eğitim sayesinde, faaliyetten yararlanıcılar hem gıdaya erişim hem de gelir kapısı sağlama noktasında bir fırsata sahip olacakları için etki gücüne sahiptir. Bu faaliyetler tarım ve hayvancılık alanında iyileştirmeler sağlanmasını ve sonuca ulaştığında ülke ekonomisine katkı sunması hedeflenmektedir. Ayrıca enerji sektöründe ve sivil havacılık alanında eğitim programlarının düzenlenmesi ilgili alanlarda Sudan’ın kendini geliştirmesine katkı sunması bakımından önemlidir. FABLAB, makine ve robot gibi gereçlerin prototipinin imal edilebileceği laboratuvarın Sudan’da kurulması teknoloji alanında sunulan önemli bir fırsattır. Bunun gibi bilimsel ve teknoloji içerikli faaliyetler üniversitelerin gelişimine sunacağı katkı göz önüne alındığında, ülke için etki uyandırabilecek faaliyet olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde bu alanda ‘Uluslararası Nanobilim ve Nanoteknoloji Uygulamaları Çalıştayı’na Sudanlı yetkililerin katılım sağlamış olması önemlidir. Ali Dinar Sarayı’nın bir kısmının müzeye çevrilmesi Sudan’ın tarihine sahip çıkması noktasında sunulan katkı ve tarihi yerlerin ziyaretçi çekmesi bakımından ülke için etki doğuracak bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. TRT Uluslararası Medya Eğitim Programı, Savaş Muhabirliği Eğitim Programı ve TEDAŞ Elektrik Eğitim Programı alıcı devlet de ilgili alanlarda katkı sunulması hedeflenen çalışmalardır. Sevakın Adası, Cidde limanı üzerinden hacca gidenler için uğrak noktası olarak kullanılması planlanan, ülkenin tanınırlığı hususunda etkisi değerlendirilirken göz önüne alınmalıdır. Adanın restorasyonun TİKA tarafından yapılması, kalıcı inşalarda faaliyet göstermesi, aynı zamanda Sudan’ın TİKA’yı tercih etmesi önemlidir. Bu gibi restore faaliyetlerinin Türkiye’nin yumuşak gücüne olumlu etkisi olacaktır. ‘Plastik Sanayisinde Geri Dönüşüm Teknolojileri Çalıştayı ve Uluslararası Kritik ve Sürdürülebilir Teknolojiler için Temiz Oda Çalıştayı’ programına Sudanlı

yetkililerin katılımı sağlanarak, sürdürülebilir çevre için bilimsel katkı sunulmuştur. Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Türk Mesleki Eğitim Merkezi'nin inşası-tefrişatı TİKA tarafından tedarik edilmiş ve Türk eğitimcilerin merkezde eğitim vermesi sağlanmıştır. Merkezde 2020 yılına kadar 5504 kişi meslek sahibi olmuştur. TİKA'nın faaliyetlerini kendi eliyle gerçekleştirip takibini yapması ve sistemini oturtması bu anlamda verimliliğin öncelendiğini gösterdiği ifade edilebilir. Aynı zamanda eğitim merkezinde bulunan teçhizatlar ile arta kalan zamanlarda mal ve hizmet üretimi yapılarak Sudan'ın ekonomik gelişimine de katkı sunulmaktadır. Yetimler Külliyesinde ihtiyaç duyulan malzeme TİKA tarafından karşılanarak, orada bulunan çocukların ve yetişkinlerin daha iyi şartlara sahip olmaları sağlanmıştır. Mescid-i Kebir Camii'nin elektrik ve ses tesisatında yaşanan problemler TİKA tarafından giderilerek, halkın kullanım şartları iyileştirilmiştir. 'Devlet Su İşleri Eğitim Programı' kapsamında Türkiye'de yerinde incelemeler yapılmasına imkan sunulması, verimliliğin öncelendiğini göstermektedir.

Tablo 3: TİKA'nın Etiyopya'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2015) Su kuyusu tespiti, açılması ve tarım alanlarının belirlenmesi için teknik heyet gönderilmesi. Çalışmayan su kuyularının tamiri. (2015) Yetim çocuk merkezine tefrişat desteği. (2018) Mülteci kamplarına 18.000 battaniye yardımı.
Sağlık	(2014) 2 adet tam donanımlı ambulans hibesi. (2017) 'Kadın ve Çocuk Sağlığı Merkezi'ne modern ekipman desteği. (2019) Somali Hargesya Devlet Hastanesi'ne TİKA tıbbi ekipman sağlamıştır, Etiyopyalı vatandaşlar da faydalanmaktadır. (2019) Kenya Kakuma Mülteci Kampı'nda gerçekleştirilen sağlık hizmetlerinden Etiyopyalı mülteciler de faydalanmıştır.
Tarih- Kültürel	(2014) 'Bahtiyarlık Döneminde Tiyatro Sanatı' Etiyopya'nın katılımı. (2014) 'Dünya Afrikalılar Günü Etkinliği' (2015) Kral Necaşi Türbesi Restorasyonu-Harar Konsolosluk binası restorasyonu.
Eğitim	(2014) Sanat ve Meslek Eğitim Kursları. (2014) Su ve Enerji Bakanlığı'nda görev yapan 20 Etiyopyalı uzmana yönelik Eğitim Programı. (2014) Harar Su Bakanı 'Üçüncü İstanbul Su Forumu'na katılma talebi. (2014) Kapasite İnşa Programı Çerçevesinde Etiyopyalı Teknik Heyetin Türkiye Ziyareti. (2014) Kadın ve Gençlere Yönelik Eğitim Merkezine teknik destek sağlanması. (2015) Eğitimlerini tamamlayamayan engelli öğrencilere ve diğer engelliler için 110 tekerlekli sandalye hibesi. (2015) Uluslararası Medya Eğitim Programı. (2015) 'Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetimi Eğitim Programı'. (2019) 'Savaş Muhabirliği Eğitim Programı'. (2019) 'Uluslararası Dünya Çölleşme ile Mücadele Günü Etkinlikleri'. (2020) Mekanisa Abadir Okulu'nun fiziki alt yapısı ve kullanım alanları iyileştirilmesi.
Tarım ve Hayvancılık	(2015) Su Kuyusu tespiti yapmaya giden teknik heyet aynı zamanda tarım alanlarının belirlenmesi içinde çalışma yapması. (2015) Gaabi köyüne tarımsal destek.
Güvenlik	-

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.3. Etiyopya) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde, TİKA Etiyopya’da toplamda 23 faaliyet gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetlerin alanları incelendiğinde, 11 faaliyet ile en yoğun faaliyet alanının eğitim olduğu ifade edilebilir. Ardından Sağlık alanında 4 faaliyet, Yapı-İnşaat alanında 3 faaliyet, Tarih ve Kültürel alanda 3 faaliyet, Tarım ve Hayvancılık alanında 2 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Etiyopya’nın en ciddi problemlerinden biri temiz suya erişimdir. Bu noktada hem su kuyularının açılması için Etiyopya’ya gönderilen Türk heyeti, su kuyularının tespiti ve açılması, doğrudan Etiyopya’nın temel ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Bu noktada yine temiz suya erişim konusunda doğrudan veya dolaylı olarak üç farklı eğitim programından Etiyopyalı ilgili yetkililer faydalanmıştır. Harar Su Bakanı’nın İstanbul’da düzenlenen ‘Üçüncü Uluslararası Su Forumu’na katılmayı TİKA’dan talep etmiştir. Bu talebi TİKA olumlu karşılayarak katılımın gerçekleşmesini, gerekli koordinasyon faaliyetleri yürüterek Etiyopyalı yetkililerin foruma katılımı sağlamıştır. Etiyopya’nın en önemli ihtiyacı karşısında TİKA’dan talepte bulunuyor olması önemlidir. Yine temel ihtiyaç çerçevesinde sağlık alanında hastanelere modern tıbbi malzeme sağlanması ve iki adet tam donanımlı ambulans hibesi gerçekleştirilerek sağlık alanında iyileştirme sağlanmıştır. Kadın ve Çocuk Sağlığı Merkezi’ne sağlanan modern tıbbi ekipman sayesinde, Kabribayah şehrinde ilk ve tek ultrason cihazına sahip sağlık merkezi haline gelmiştir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Tarım alanlarının belirlenmesine yönelik Türk uzmanların yerinde çalışmalar yürütmesi, ülke için ekonomik çıktısı olacağı ve bu sayede etkinlik doğuracağı ifade edilebilir. Afrika kıtasında ilk Müslüman yerleşkesi Necaş Köyü’nde Habeş Kralı Ashame’nin kabri ve aynı yerde bulunan 15 sahabenin kabrinin restore edilmesi uzun soluklu proje olmakla birlikte her aşaması TİKA tarafından sağlanarak sonuç odaklılık kriteri benimsendiği ifade edilebilir. Proje içerisinde yapı inşası, restore çalışmaları çevre düzenlemeleri gibi birçok faktörü içinde barındırmaktadır. Müslüman ve Hristiyan halklar tarafından yoğun şekilde ilgi gösterilmesi yoğun ziyaretçi akınlarının olması projenin Etiyopya için etki uyandırdığı yönünde değerlendirilebilir. Gaabi köyüne sağlanan tarımsal destek projesinde, bölge halkının tarım dışında hiçbir gelirleri olmaması, temel ihtiyacı karşılamaya yönelik sonuç odaklı ve yararlanıcıların hayatlarında etki oluşturması çerçevesinde değerlendirilebilir. Sanat ve Meslek Eğitim Kursları işsizlik problemine karşı iyileştirmeyi önceleyen eğitim programı niteliğinde olduğu için sonuç odaklı, meslek edinilmesine sunduğu katkı ise etkinlik kriterini karşıladığı ifade edilebilir. Bu faaliyetler, meslek edindirme amacıyla olduğu için ülke ekonomisine etki sağlaması öngörülebilir. Savaş Muhabirliği Eğitim Programları, can güvenliğinin sağlanması noktasında önemlidir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? ‘Afrika Günü Etkinliği’ çok kapsamlı olması ve birçok Afrika ülkesinin Türkiye’de bir araya gelmeleri sağlanmış

olmasından dolayı önemlidir. ‘Etiyopya Kalkınma Bankası ile Teknik İşbirliği’ kapsamında kalkınma ve mali işlere yönelik bu alanda duyduğu ihtiyaç yerindelik ilkesini, Türkiye’ye teknik heyet gezisinin yapılması doğrudan merkezlerde incelemeler yapılması verimlilik ilkesi çerçevesinde değerlendirilebilir. Kadın ve Gençlere Yönelik Eğitim Merkezine teknik destek sağlanması, eğitimlerini tamamlayamayan engelli öğrencilere ve diğer engelliler için 110 tekerlekli sandalye, Mekanisa Abadir Okulu’nun fiziki alt yapısı ve kullanım alanları iyileştirilmesi eğitim alanında ihtiyaç duyulan alanların karşılanması yerindelik ilkesi çerçevesinde, sağlanan iyileştirmeler ise verimlilik çerçevesinde değerlendirilebilir. Harar Konsolosluk binası restore edilerek, burada görev alan yetkililerin daha iyi şartlarda olması sağlanmıştır. Kapasite İnşa Programı Çerçevesinde Etiyopyalı Teknik Heyetinin Türkiye’ye gelerek yerinde incelemeler yapılmasına olanak sunularak verimliliğin artırılması sağlanmıştır.

Tablo 4: TİKA’nın Eritre’de Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2016) Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu’na ekipman desteği. (2020) Secerab kampına 34 tonluk gıda yardımı. (2021) Erenler Sofrası, gıda yardımı. (2021) Sudan’da bulunan mülteci kampında 1000 Eritreliye, 20 ton gıda yardımı.
Sağlık	(2017) Sağlık bakanlığı talebi üzerine bir konteyner ilaç tedariği. (2021) Ertireli mültecilerin bulunduğu Secerab mülteci kampına, 20 adet hasta yatağı ve 10 adet muayene yatağı hibesi.
Tarih ve Kültürel	-
Eğitim	(2011) ‘Kurak Alanlarda Küresel Değişimlere Dayanıklı Peyzajların (Orman Ekosistemleri) Oluşturulması Rehberi’ Çalıştayı. (2018) Öğrenciler için 114 bisiklet desteği. (2019) Soğutma cihazlarının tamir ve bakımına yönelik eğitim programı. (2020) ‘Eğitim Yoluyla Küresel Emek Dayanışmasının Güçlendirilmesi’ (2020) ‘Dericilik Endüstrisinde Temiz Üretim Teknolojileri’. (2022) Sudan’da inşa edilen ‘El-Mustakbel Kız Lisesi’ne TİKA’nın uygulamalı laboratuvar derslikleri inşası, okul mevcudunun %10’unu Eritreli mülteci ailelerin çocukları oluşturmakta. (2022) ‘Deri Sanayinde Ekolojik Üretim ve Atık Yönetimi Uluslararası Eğitim Programı’.
Tarım ve Hayvancılık	-
Güvenlik	IGAD, Şiddete Varan Aşırıcılığı Önleme ve Karşı Koyma Merkezi’nin tefrişatı TİKA tarafından sağlanmış. Merkezde Türkiye’den bir uzman görevlendirilmesi, Yönetim Kuruluna Türkiye’den bir kurumun üye olması kararı.

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.4. Eritre) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde, TİKA Eritre’de toplam da 14 faaliyet gerçekleştirmiştir. 7 faaliyet ile en üst sırada Eğitim alanı yer almaktadır. Ardından Yapı İnşa-Malzeme Tedariği alanında 4 faaliyet, Sağlık alanında 2 faaliyet ve Güvenlik alanında 1 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Temel ihtiyaç kapsamında, TİKA tarafından Eritre'ye ciddi gıda yardımları gerçekleştirilmiştir. Özellikle Eritre Sağlık Bakanlığının TİKA'dan tıbbi malzeme desteğinde bulunması, TİKA'nın bir konteyner ilaç göndermesi ihtiyaç talebinin karşılanması bakımından önemlidir. Ayrıca yine sağlık alanında TİKA Secerab mülteci kampına tefrişat desteği sunarak mültecilerin sağlık erişimi şartlarını iyileştirmiştir. İnsani temel ihtiyaç olan gıda alanında da Eritre'ye TİKA tarafından üç kere ciddi kapasitede gıda desteği sağlanmıştır. Güvenlik alanında, 'Şiddete Varan Aşırı Cılığı Önleme ve Karşı Koyma Merkezi'nin tefrişatı TİKA tarafından sağlanmış ve merkezde bir Türk uzman Türkiye'nin terörle mücadele alanında sahip olunan tecrübeyi paylaşabilmek adına görevlendirilmiştir. 'Şiddete Varan Aşırı Cılığı Önleme ve Karşı Koyma Merkezi'nin Yönetim Kuruluna Türkiye'yi temsil etmesi için bir kurumun üye olmasında mutabakat sağlanmıştır. TİKA aracılığıyla Türkiye'nin, devletlerin en temel ihtiyacı güvenlik alanına dahil olması, TİKA'nın bu anlamda güven sağlamış olması önemlidir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Etkinlik kriteri çerçevesinde eğitim alanında gerçekleştirilen faaliyetler değerlendirildiğinde özellikle Dericilik Endüstrisine yönelik eğitim faaliyetleri ekonomik ve sürdürülebilir çevre için iyileşme getirebilecek bir alan olarak 'etkinlik' ilkesinin gözetildiğı ifade edilebilir. Bu çerçevede yine 'Eğitim Yoluyla Küresel Emek Dayanışmasının Güçlendirilmesi' projesi kapsamında iş hayatı düzeninde iyileştirmelerin sağlanması amaçlanmaktadır.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Sıcaklık ve nem oranlarının çok yüksek olduğu Eritre'de önemli ihtiyaçlarından biri klima yani soğutuculardır. Eritre'nin iklimsel şartlardan dolayı bu ihtiyacını gidermek amacıyla TİKA koordinasyonunda, alanında uzman Doç. Dr. Mustafa Ali Ertürk'ün Eritre'ye gelmesi sağlanarak 20 günlük eğitim programı düzenlenmiştir. Bu faaliyet ihtiyaç duyulan alanda gerçekleştirilmiş olması yerindelik ilkesini, kendi kendine yetebilecek duruma getirilmesi için düzenlenen eğitim programı verimlilik ilkesi dahilinde değerlendirilebilir. 'Kurak Alanlarda Küresel Değişimlere Dayanıklı Peyzajların (Orman Ekosistemleri) Oluşturulması Rehberi Çalıştay', kuraklık problemine karşı ihtiyaca karşı yerinde bir faaliyet olmakla birlikte, alanında uzman kişiler aracılığı ile bilim yolunda hareket edilmesine öncülük edilerek verimlilik hedeflenmiştir. El-Mustakbel Kız Lisesi'nin ihtiyaç duyduğu derslikler inşa edilmesi yerindelik kriterini, eğitim şartlarının iyileştirilmesi verimliliğın artırılması yönünde değerlendirilebilir. Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu'na ekipman desteği sağlanarak mevcut şartların iyileştirilmesi sağlanmıştır. Eğitim alanında çocukların zor şartlar altında okula gidip gelmelerini kolaylaştırmak amacıyla 114 bisikletin TİKA tarafından sağlanması ihtiyaca yönelik olması, yerindelik ilkesi çerçevesinde hareket ettiğini göstermektedir.

Tablo 5: TİKA'nın Cibuti'de Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2014) 'Universal Islamic and Cultural Trust' öğrenci yurduna tefrişat desteği. (2014) 3 adet su sondaj makinesinin tamiri için uzman görevlendirilmesi. (2015) 6 çöp kamyonu ve 500 çöp konteyneri tedariği. (2015) Sahil yolunun peyzajı. (2021)'Kapasite Artırımı Projesi' mekanik, teknik ve el sanat malzemeleri gibi ihtiyaçların tedariği.
Sağlık	(2015) 6 adet ambulans hibesi. (2021) ATKAP.
Tarih- Kültürel	(2014) Dünya Afrika Günü Etkinliği. (2015) 3 Osmanlı camisinin restorasyonu. (2015) Anıt bina projelendirilmesi
Eğitim	(2014) DSİ tarafından su sondaj makinelerinin onarımına yönelik eğitim programı düzenlenmesi için 3 uzman görevlendirilmesi. (2015) Cibuti Ulusal Kadınlar Birliği'ne eğitim için (aşçılık-dikiş) malzeme desteği. (2017) Sudan'da inşa edilen Türk Mesleki Eğitim Merkezi'nde 12 Cibutili kursiyerin katılımı. (2021) Pastacılık Eğiticilerin Eğitim Projesi, mutfak aletleri gibi teknik malzemelerin tedariki. (2021) UNFD'de görev alan 10 mutfak eğitimcisine eğitim vermek için, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Gastronomi alanında uzman bir kişi 16-21 Ekim 2021 tarihleri arasında görevlendirilmesi.
Tarım ve Hayvancılık	-
Güvenlik	-

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.5. Cibuti) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde, Cibuti'de TİKA toplamda 15 faaliyet gerçekleştirmiştir. Eğitim alanında ve Yapı inşası ve Malzeme tedariği alanında 5'er faaliyet, ardından Tarih ve Kültürel alanda 3 faaliyet ve sağlık alanında 2 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Çoğu Afrika ülkesinde olduğu gibi Cibuti'de de temiz suya erişim problemi bulunmaktadır. Bu anlamda temel ihtiyaçlardan biri olan su ihtiyacına yönelik, kullanılamaz halde olan su sondaj makinelerinin tamiri için alanında uzman kişileri TİKA Cibuti'ye göndermiştir. Cibuti'nin sosyal ve alt yapısını geliştirmeye yönelik 6 adet çöp kamyonu ve 500 çöp konteyneri hibe edilmesi bu alanda duyulan ihtiyacı karşılamaya yöneliktir. Ayrıca ATKAP eğitim programları ve 6 adet ambulans hibesi sağlık alanında iyileştirme sağlaması bakımından önemlidir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Cibuti Ulusal Kadınlar Birliği Derneği'ne ekipman desteği sağlanmış ve Gastronomi alanında Türk uzman tarafından, 10 mutfak eğitimcisine eğitim programı verilmiştir. Benzer şekilde Sudan Türk Mesleki Eğitim Merkezinde 12 Cibutili kursiyerin eğitim alması sağlanmıştır. Malzemelerin doğrudan eğitim

kurumunun faydasına kullanılması ve Türk eğitmeni tarafından desteklenmesi önemlidir. Bu anlamda gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri sayesinde öğrenim gören kişiler kendilerine çalışma sahaları bulurak ekonomik gelir sağlama fırsatına sahip olacaklardır. Ekonomik anlamda özelde faydalanan kişiler, dolaylı olarak da ülke ekonomisine katkı sunacağı göz önüne alınmalıdır. Cibuti'nin en önemli problemlerinden biri olan suya erişim noktasında kendini geliştirebilmesi için TİKA, su sondaj makinelerinin tamiri ve onarımına yönelik eğitim programları düzenlemiştir. Gerçekleştirilen faaliyetin temel ihtiyaç suya erişim ile ilgili olması, eğitim ile desteklenmesi bu alanda kendi yeterliliklerini sağlayabilmeleri 'Sonuç Odaklı' kriteri çerçevesinde değerlendirilebilir. 3 Osmanlı camisinin restorasyonu ve Anıt bina projelendirilmesi sayesinde tarihi değerlerin restore edilerek halka arz edilmesi, ziyaretçi kapasitesini arttırması bakımından ülke için etki uyandıracak faaliyet olarak değerlendirilebilir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Afrika günü etkinliği temelde iki tarafında tanınırlığını arttırılmasını hedeflenmesi ve birçok Afrika ülkesinin Ankara'da ağırlanması verimlilik temelinde incelenebilir. Universal Islamic and Cultural Trust' öğrenci yurduna tefrişat desteği ve 'CACPH Kapasite Artırımı Projesi' kapsamında ihtiyaç duyulan teknik malzemeler TİKA tarafından tedarik edilmiş, kurumların kapasiteleri arttırılarak daha verimli hale getirilmesi sağlanmıştır.

Tablo 6: TİKA'nın Somali'de Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2014) Hargesia havalimanının acil ihtiyacı talebi ile itfaiye aracının tedariki. (2014) Somaliland bölgesinde ikamet eden yoksul ailelere 10 adet triporter tedariki. (2014) Mogadişu Üniversitesi bünyesinde radyo inşası talebi, yapı inşası ve malzeme tedariki. Kurulumu için TRT'den yetkili görevlendirilmesi. (2014) TİKA'nın açtığı su kuyularından binlerce insan faydalanmaktadır. (2015) Mogadişu Sokak Çocukları Eğitim Merkezi için ortak kullanım alanı, mutfak ve yemekhane olarak üç bina TİKA tarafından inşası. (2015) Somaliland Bölgesinin Hargesia şehrinde iki yetimhane inşası ve tefrişatı. Yetim kalan ailelerin geçimlerine destek sunmak amacıyla susam ve tahıl öğütme makinesi, tavuk kümesi tedariki. (2015) 'Mogadişu Havalimanı Rehabilitasyon Projesi', Seyrüsefer Vor Cihazının kurulumu ve Türk uzman tarafından Somali yetkililere eğitim programı. (2017) Somali Mogadişu'da hizmet binası inşası ve çevre düzenlemesi. (2018) Somali'nin talebi karşısında geçici parlamento binası inşası ihalesi. 2019 yılında inşası tamamlanmış. Binanın tüm tefrişatı TİKA tarafından sağlanmıştır. (2018) Somali'nin uluslararası yardım çağrısına ithafen 1.000 aileye yönelik gıda yardımı. (2019) Yaşanılan sel sonucu ihtiyaç sahibi 35.000 kişiye, TİKA, AFAD, Kızılay ve Türk Diyanet Vakfı işbirliği içerisinde 250 ton gıda yardımı.
Sağlık	(2014) Mogadişu'da Türk Hastanesi inşası, 200 yatak kapasitesine sahip, gerekli tefrişat ve tıbbi donanım tedariki. (2014) 5 hastaneye 5 adet tam donanımlı ambulans tedariki. (2015) 'Somali Tıpta Uzmanlık Eğitim Programı' (2018) 'Hargesya Devlet Hastanesi'ne tıbbi modern ekipman desteği.

Tablo 6: Devamı

Sağlık	(2019) ATKAP. (2019) Kenya Kakuma Mülteci Kampı Sağlık Haftası Somalili mülteciler de faydalanmıştır. (2021) ATKAP projesi çerçevesinde 60 eğitimci ‘Uluslararası Eğitimlik Sertifikası’ almıştır. Eğitimcilerden 28 tanesi, Türk eğitimcilerle beraber Somali’de birlikte görev almışlardır. (2022) Banadir Kadın Doğum ve Çocuk Hastanesi hasta kayıt alt yapısı güçlendirilmesi.
Tarih ve Kültürel	(2017) 15 Temmuz şehitlerinin isimleri verilerek aziz şehitlerimizin hatıraları yaşatılmak ve Türkiye’nin yaşadıkları aktarılmak istenmiştir.
Eğitim	(2015) Mogadişu Tarım Okuluna Sera ve Traktör Temini. (2014) Eğitim kurumlarına 650 adet bilgisayar tedariki. (2019) ‘Tecrübe Paylaşım Programı’ (2014) ‘Afrika Ülkelerine Yönelik Sürdürülebilir Su Kaynakları Eğitimi’. (2015) TİKA- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi İşbirliğinde, Belediye Hizmetleri Eğitim Programı. (2015) İçişleri Bakanlığı-TİKA İşbirliğinde, Nüfus Kayıt Sistemi Programı. (2015) TİKA- Adalet Akademisi İşbirliğinde, ‘Türk Yargı Sistemi Eğitim Programı’. (2015) ‘Sivil Havacılık Eğitim Merkezi’ inşası. (2015) ‘TRT Uluslararası Medya Eğitim Programı’.
Tarım ve Hayvancılık	(2020) Somaliland Tarımsal Kalkınma Projesi kapsamında tarım ve hayvancılıkta verim arttırmak için çalışmalar yapılması. Tohum desteği ve tarımsal araçların TİKA tarafından sağlanması. (2020) ‘Modern Arıcılık Teknikleri’ teorik ve uygulamalı eğitim programı.
Güvenlik	(2015) ‘Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi’ çerçevesinde 72 Somalili personelin eğitim programından faydalanması. (2017) Hap Okulu ve Astsubay Hazırlama Okulu binaları ve tesisleri tam donanımı ve tefrişatı TİKA tarafından sağlanmıştır. 2017 yılında hizmete açılması. (2018) Askeri Eğitim Tesisleri’ne giden 1950 metrelik yol revize edilmesi. (2019) Askeri Eğitim Tesisinde 500 Türk olmak üzere 2000 kişi görev almakta. (2019) ‘Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği, Güvenlik İşbirliği Projesi’ (2019) Uluslararası Güvenlik İşbirliği Projesi kapsamında ‘Mühimmat, Mayın, EYP, Tespit ve İmha Kursu’ eğitimi.

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.6. Somali) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

Detaylı şekilde incelenen faaliyet raporlarında, Somali’de toplamda 37 faaliyet gerçekleştirilmiştir. Yapı inşası ve malzeme tedariki alanında 11 faaliyet gerçekleştirilerek en yoğun faaliyet alanını teşkil etmiştir. Ardından eğitim alanında 9 faaliyet, sağlık alanında 8 faaliyet, güvenlik alanında 6 faaliyet, tarım ve hayvancılık alanında 2 faaliyet, tarih ve kültürel alanda ise 1 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Somali’de ilgili birimler tarafından talep edilen itfaiye aracı temin edilmiş, radyo inşası ve geçici parlamento inşası TİKA tarafından sağlanmıştır. Doğrudan Somali yetkililerden gelen ihtiyaç taleplerinin doğrudan TİKA tarafından karşılandığını göstermektedir. Parlamento inşasının bir yıl gibi kısa süre içerisinde

tamamlanması, demokratik yapının devamının sağlanmasında TİKA'nın bu denli katkısı göz ardı edilmemelidir. Somali'nin Başkenti Mogadişu'da Türk Hastanesi'nin inşası, sağlık alanında ihtiyaç duyulan modern tıbbi ekipmanların sağlanması, ambulans hibeleri ve sağlık alanında tıbbi eğitim programlarının düzenlenmesi faaliyetlerinden yola çıkarak TİKA'nın sağlık alanında ciddi faaliyetler yürüttüğü çıkarımında bulunulabilir. Yine temel ihtiyaç alanı çerçevesinde temiz suya erişim noktasında TİKA, Somali'de su kuyuları açarak doğrudan katkı sunmuş ve su alanında eğitim faaliyetleri yürütmüştür. Somali'de yaşanan doğal afetler sonrasında ciddi oranda gıda desteği sağlanmıştır. Güvenlik alanında ise TİKA'nın doğrudan Askeri Eğitim Tesisini inşa etmesi, tefrişatının sağlanması ve ulaşım yolunun bile TİKA tarafından yapılması ve tesiste 200 Türk'ün görev alması, güvenlik alanında önemli ölçüde faaliyet gerçekleştirdiğini göstermektedir. 'Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği', 'Güvenlik İşbirliği Projesi' ve Uluslararası Güvenlik İşbirliği Projesi kapsamında 'Mühimmat, Mayın, EYP, Tespit ve İmha Kursu' gibi eğitim faaliyetleri nihayetinde bir devletin en temel ihtiyacı güvenlik alanına karşılık gelmektedir. Bu anlamda TİKA hem güvenlik alanında ciddi yapı inşası sağlamış ve eğitim süreçleriyle bu süreç desteklenerek, güvenlik ihtiyacında iyileştirmeler sağlanmıştır.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Tarım alanında tohum desteği, tarımsal araç sağlanması ve 'Modern Arıcılık Teknikleri' üzerine yapılan teorik ve uygulamalı dersler doğrudan sonuç alınabileceği ve başarı sağlandığında etki gösterecek alanlar olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede özellikle Belediye Hizmetleri, Nüfus Kayıt Sistemi ve Türk Yargı Sistemi, Sivil Havacılık, gibi alanlarda doğrudan devletin yapı inşasını kurmaya yardımcı olacak eğitim faaliyetlerin TİKA eliyle yapılması, Türkiye'de inceleme gezi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi doğrudan sonuç odaklı ve sonucunda Somali için etki doğurabilecek faaliyet alanlarıdır. Somaliland Bölgesinin Hargesia şehrinde iki yetimhane inşası ve tefrişatı yapılarak sunulan hizmet iyileştirilerek daha etkin hale getirilmiştir. Proje kapsamında ayrıca yetim kalan ailelerin geçimlerine destek sunmak amacıyla susam ve tahıl öğütme makinesi, tavuk kümesi tedarik edilmiştir. Ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına, gelirlerine katkı sunabilmek için doğrudan malzeme tedariki yapılması önemlidir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Mogadişu Tarım Okuluna Sera ve Traktör Temini, Eğitim kurumlarına 650 adet bilgisayar tedariki ve Mogadişu Sokak Çocukları Eğitim Merkezi için ortak kullanım alanı, mutfak ve yemekhane inşası ile eğitim alanında iyileştirmeler yapılarak okulların verimliliğinin arttırılmasına katkıda bulunulmuştur. Tecrübe Paylaşım Programı çerçevesinde öğrencilerin bir araya gelerek çeşitli projeler yapmasına imkân sağlanması verimlilik kriteri çerçevesinde değerlendirilebilir.

Tablo 7: TİKA'nın Kenya'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı inşası ve Malzeme Tedariği	(2014) Altı adet çöp kamyonu tedariği. (2014) 400 çöp konteyneri tedariği. (2014) Garissa Eyaleti'nde Araç Bakım Atölyesinin kurulması için 45 kalem ürünün tedariği. (2018) Doğal afetler sonrasında 500 gıda yardım paketi ve 150 gıda dışı yardım paketi tedariği. (2019) 'İnsanlar İçin Önce Su' projesi kapsamında su kuyuları inşası. (2020) IDP kampına 8 adet 10'ar tonluk su deposu inşası.
Sağlık	(2014) Bölge Hastanesi ve Kadın Sağlık Merkezi'nde Doğum Öncesi Sağlık Merkezi inşası ve hastaneye giden yolun stabilize çalışması. (2019) Kenya Kakuma Mülteci Kampı Sağlık Haftası.
Tarih ve Kültürel	-
Eğitim	(2014) Lise okullarında güneş enerjisi ile aydınlatma sistemi inşası. (2014) Garissa Valiliği'nden Türkiye'ye resmî kurumları inceleme yapmak üzere gelecek olan Teknik Heyet Gezisi TİKA tarafından desteklenmesi. (2015) 'Afrika Ülkelerine Yönelik Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetimi' Eğitim Programı. (2017) Öğrenim gören 200 kız öğrenciye ulaşım şartlarını kolaylaştırmak için bisiklet tedariği. (2019) 'Tecrübe Paylaşım Programı'.
Tarım ve Hayvancılık	(2014) 'Tavuk Yemi Üretim Tesisi' inşası. (2014) 15 Balıkçı Teknesi ve gerekli ekipman desteği. (2020) Kenya Tarım ve Hayvancılık Araştırmaları Kurumu (Kalro) Kakamega Enstitüsünde Kuluçka ve Yem Tesisi inşası. Bu tesiste üretilen 15.000 civciv ve 7 buçuk ton yem bölgede kadın çiftçilere dağıtılmıştır. (2022) Kadın Kooperatiflerine 5 Adet Mısır Unu Öğütme Makinesi Temini Projesi.
Güvenlik	(2019) Uyuşturucu Türleri, Güncel Rota ve Trendler Eğitimi, Narkotik Suç Soruşturmaları Eğitimi. (2020) Etik ve Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu'nun iletişim donanımı TİKA tarafından sağlanmış ve araçların teknik bilgisi hakkında eğitim verilmesi.

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.7. Kenya) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA faaliyet raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde, toplamda 19 faaliyet gerçekleştirilmiştir. TİKA Kenya'da en fazla yapı inşası ve malzeme desteği alanında 6 farklı faaliyet yürütmüştür. Ardından Eğitim alanında 5 faaliyet, Tarım ve Hayvancılık alanında 4 faaliyet, Sağlık ve Güvenlik alanında 2'şer faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Kenya'da temiz suya erişim problemi, özellikle kuraklığın fazla olduğu Kajiado bölgesinde daha çok kendini hissettirmektedir. Bu çerçevede TİKA'nın bu bölgede yaşayan insanlar için 'İnsanlar İçin Önce Su' adlı projeyi geliştirmesi önemlidir. Yine su alanında, IDP kampı kuraklığın yoğun olmasından dolayı ciddi su problemleri olan bölgede yer almaktadır. TİKA kampın bulunduğu bölgeye 8 adet 10'ar tonluk su kuyuları inşa ederek ihtiyacın karşılanmasını amaçlamıştır. Ülkenin en temel ihtiyacı olan güvenliğin sağlanması noktasında 'Uyuşturucu Türleri, Güncel Rota ve Trendler Eğitimi, Narkotik Suç Soruşturmaları

Eğitimi' programlarının gerçekleştirilmesi, güvenlik ve istikrarın sağlanması için önemlidir. Doğum Öncesi Sağlık Merkezi inşası ve hastanenin yolunun stabilize edilmesi yine temel ihtiyaç olan sağlık alanında da faaliyetler gerçekleştirildiğini göstermektedir. Aynı zamanda acil ihtiyaç durumlarında doğrudan gıda yardımlarının sağlanması insani temelde ihtiyacı karşılamaya yöneliktir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde sonuç odaklılık-etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Kenya'nın dağlık engebeli arazi yapısı nedeniyle tarıma çok da elverişli değildir. Bu yüzden küçük baş hayvancılık alanında ilerleme sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu alanda TİKA 'Tavuk Yemi Tesisi Üretim Tesisi' ve Kuluçka ve 'Yem Tesisi' inşası gerçekleştirmiş olması doğrudan ülkenin en çok gelir kaynağı sağladığı alana işaret etmesi önemlidir. Küçük baş hayvancılık alanında gerçekleştirilen faaliyetler doğrudan faydalanan kişilere ve dolaylı olarak ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır. Türkiye tarafından inşa edilen Kuluçka ve Yem Tesisinde üretilen 15.000 civciv ve 7 buçuk ton yem kadın çiftçilere dağıtılmış, balıkçılık ile geçimini sağlayan otuz kadına 15 balıkçı teknesi ve gerekli ekipman desteği sağlanmıştır. Bu faaliyetler yararlanıcıların hayatında kısa sürede etki uyandırması bakımından sonuç odaklı, aynı zamanda dolaylı olarak ülke ekonomisine katkı sunacağı için etki doğuracağı ifade edilebilir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Su alanında gerçekleştirilen eğitim programları, Türkiye'ye Teknik Heyet Gezisi düzenlenmesi ihtiyaç duyulan alanlarda verimliliğin sağlanması için yerinde incelemeler yapılmasına izin veren faaliyetler olması verimlilik ilkesini desteklemektedir. Etik ve Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu'nun iletişim donanımı TİKA tarafından sağlanması ve araçların teknik bilgisi hakkında eğitim verilmesi, Komisyon'un daha verimli şekilde çalışmasına katkı sunulmuştur. Garissa Eyaleti'nde Araç Bakım Atölyesinin kurulması için 45 kalem ürünün tedariki, Lise okullarında güneş enerjisi ile aydınlatma sistemi inşası, Öğrenim gören 200 kız öğrenciye ulaşım şartlarını kolaylaştırmak için bisiklet tedariki faaliyetleri faydalanıcıların daha iyi şartlara erişmesini sağlayacak türden faaliyetlerdir. Uluslararası düzeyde öğrencileri bir araya getiren Tecrübe Paylaşım Programı'nda gerçekleştirilen faaliyetler ile öğrenim hayatlarına katkı sunması bakımından verimliliğin öncelendiği proje olarak değerlendirilebilir. 400 çöp konteyneri ve 6 çöp arabası tedarik edilerek Kenya'nın yerindelik ilkesi dahilinde sosyal alt yapısının desteklendiği çıkarımında bulunulabilir.

Tablo 8: TİKA'nın Güney Sudan'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2013) Güney Sudan'a Teknik Heyet Gezisi. Juba Havalimanının uluslararası statüye kavuşması için rapor hazırlanması, proje kapsamında alt yapı güçlendirilmesi, ışıklıdırma sistemleri, güneş panelleri ve akü gibi araçların temini. (2014) CVOR ve DME cihazları tedariki. (2015) İletişim Altyapılarının Desteklenmesi' Projesi çerçevesinde, Güney Sudan Radyosunun personeline yönelik kapasite arttırımı. (2017) Kuraklık nedeniyle yaşanan kıtlık ve açlık problemleri karşısında, TİKA gıda yardımı sağlayan ilk kurumlardan biri.
---------------------------------	---

Tablo 8: Devamı

Sağlık	(2014) Juba Eğitim Hastanesi'ne Modern Tıbbi ekipman Desteği. (2014) 2 Adet Ambulans Tedariği.
Tarih ve Kültürel	(2014) 'Dünya Afrika Günü Etkinlikleri'
Eğitim	(2014) İdari ve sivil alt yapı alanında 'Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi' Sudanlı 10 Büyük Elçi'ye yönelik eğitim programı. (2014) Sudanlı 20 diplomata yönelik 'Protokol Eğitim Programı'. (2014) 'Su ve Atık Su Arıtımı ve Teknolojileri Eğitim Programı'. (2015) Afrika Ülkelerine Yönelik 'Sürdürülebilir Su Kaynakları Eğitim Programı'. (2015) 'TRT Uluslararası Medya Eğitim Programı'. (2019) 'Savaş Muhabirliği Eğitimleri'.
Tarım ve Hayvancılık	(2018) Güney Sudan Federal Tarım Bakanlığı talebi üzerine, 250 çiftçiye tohum ve tarım araç gereçlerinin sağlanması.
Güvenlik	(2013) 'Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi'ne 2013 yılında Güney Sudan'ın dahil olması. (2014) 'Türk Gümrük Mevzuatı, Uygulamaları ve Kaçakçılıkla Mücadele Eğitim Programı'.

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.8. Güney Sudan) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde, TİKA Güney Sudan'da toplamda 16 faaliyet gerçekleştirmiştir. Eğitim alanında 6 faaliyet gerçekleştirilerek, en yoğun faaliyet alanını oluşturmaktadır. Ardından Yapı inşası ve Malzeme Tedariği alanında 4 faaliyet, Sağlık alanında 2 faaliyet, Güvenlik alanında da iki faaliyet ve Tarih ve Kültürel alanda 1 faaliyet, Tarım ve Hayvancılık alanında 1 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Güney Sudan'ın karşılaştığı ciddi problemlerden biri, su kalitesi problemlerinden dolayı kolera hastalığının yaygın olmasıdır. Bu çerçevede TİKA su alanında iyileştirmeler sağlanabilmesi için Güney Sudan Su Bakanlığı'nda görev icra eden 7 personele yönelik eğitim programları gerçekleştirmiştir. Sağlık alanında modern tıbbi ekipman destekleri ve yapılan ambulans hibesi sağlık alanında iyileştirmeler sunması bakımından önemlidir. 2017 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle meydana gelen kıtlık açlık problemini doğurmuştur. Bu anlamda TİKA gıda yardımı götüren ilk kurumlar arasında olmuştur. Bir devletin en temel ihtiyacı güvenlik alanında, Güney Sudan'ın 2013 yılından itibaren 'Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği'ne dahil olması dikkate alınmalıdır. Güvenlik çerçevesinde 'Türk Gümrük Mevzuatı, Uygulamaları ve Kaçakçılıkla Mücadele Eğitim Programı' gerçekleştirilerek güvenlik alanında iyileştirmeler sağlanması hedeflenmiştir. Aynı zamanda Güney Sudan Federal Tarım Bakanlığı tarafından talep edilen desteğin hemen karşılanması yine alıcı ülkenin ihtiyacının karşılandığını gösterdiği ifade edilebilir. Güney Sudan Federal Tarım Bakanlığı'nın doğrudan ihtiyaç talebi üzerine, 250 çiftçiye tohum ve tarım araç gereçlerinin tedarik edilmiş olması önemlidir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? İdari ve sivil alt yapının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla Büyükelçi ve Diplomatlara yönelik gerçekleştirilen eğitim programları sonuç odaklı ve aynı zamanda doğrudan devlet kurumlarının inşası ve işleyişi olduğu için etkinlik doğurabilecek alanları kapsamaktadır. Güney Sudan’da TİKA’nın gerçekleştirmiş olduğu en önemli faaliyetlerden biri Juba Havalimanı’nın uluslararası uçuşa hazır hale gelmesini sağlamaktır. Uluslararası uçuşlara elverişli hale gelmesi özellikle ticari boyutta ülkeye katkı sunabilir, dış ilişkilerinin ve tanınırlığının artmasında etkin olabilecek önemli bir faaliyettir. Savaş Muhabirliği Eğitimleri ve TRT Uluslararası Medya Eğitim Programları sayesinde alıcı ülkenin ilgili alanlarda kendilerine katkı sunabileceği faaliyetlerdir. Güney Sudan’a Teknik Heyet Gezisi, Juba Havalimanının uluslararası statüye kavuşması için rapor hazırlanması için doğrudan Heyet görevlendirilerek yerinde incelemeler gerçekleştirilmesi ve proje kapsamında alt yapı güçlendirilmesi, ısklandırma sistemleri, güneş panelleri ve akü gibi araçların temin edilmesi sonuç odaklı ve G. Sudan için etki uyandırabilecek bir faaliyettir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Afrika günü etkinlikleri, tarihsel ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesine katkı sunabilecek verimlilik temelinde yürütülen bir faaliyettir. ‘İletişim Altyapılarının Desteklenmesi’ projesi çerçevesinde, Güney Sudan Radyosunun personeline yönelik kapasite arttırımı sayesinde iletişim alanında sağlanan iyileştirmeler sayesinde daha verimli şekilde kullanabilmeleri sağlanmıştır.

Tablo 9: TİKA’nın Uganda’da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2015) FM Radyo İstasyonu kapsama alanının genişletilmesi ve teknik ekipman desteği.
Sağlık	(2015) Tam donanımlı bir adet ambulans hibesi.
Tarih ve Kültürel	(2014) Afrika Günü Etkinlikleri
Eğitim	(2015) FM Radyo Personeline Yönelik Eğitim Programı. (2015) ‘Uganda İslam Üniversitesi Mesleki ve Teknik Kapasite Geliştirme Projesi’ (2019) ‘Tecrübe Paylaşım Programı’ (2020) Starlight İlkokuluna TİKA tarafından 250 öğrenci kapasiteli derslik ve iki ofis inşası.
Tarım ve Hayvancılık	-
Güvenlik	-

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.9. Uganda) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA faaliyet raporları detaylı bir şekilde analiz edildiğinde, TİKA Uganda’da toplamda 7 faaliyet gerçekleştirmiştir. Eğitim alanında 4 gerçekleştirilerek en yoğun alanı teşkil etmiştir. Yapı İnşa ve Malzeme Tedariği alanında 1 faaliyet, Sağlık alanında bir faaliyet, Tarih ve Kültürel alanda ise 1 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Sağlık alanında tam donanımlı bir adet ambulans hibe edilmesi temel ihtiyaç kapsamında değerlendirilebilir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Starlight İlkokulu yoğun öğrenci nüfusuna sahip olmasına rağmen yeterli sınıf olmadığı için TİKA tarafından 250 öğrenci kapasiteli iki sınıf ve iki ofis inşa edilmiştir. Doğrudan TİKA tarafından inşa edilmesi sonuç odaklı ve öğrencilerin daha rahat sınıf ortamlarına kavuşması etkinlik sağlaması yönünde değerlendirilebilir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? ‘Afrika Günü Etkinliği’ Afrika ülkelerinden ciddi katılım sağlanması ve Türkiye’nin Afrika kıtasında tanınırlığını arttırması, Afrika’nın da Türkiye’de tanınırlığının arttırılmasına yönelik akademik çalışmaları içermesi bakımından verimliliğin amaçlandığı ifade edilebilir. FM Radyo İstasyonunun kapsama alanının geliştirilmesi ihtiyaç karşısında yerindelik ilkesini ve aynı zamanda personellere yönelik eğitim programlarının gerçekleştirilmesi verimliliğin arttırılması yönünde değerlendirilebilir. Uganda İslam Üniversitesi Mesleki ve Teknik Kapasite Geliştirme Projesi ile yürütülen eğitim faaliyetlerin daha verimli şekilde yürütülmesine olanak sağlanmıştır. ‘Tecrübe Paylaşım Programı’ ile üniversite öğrencilerinde ufuk açıcı uluslararası düzeyde proje yürütülmesi, verimliliğin hedeflenmesi yönünden önemlidir.

Tablo 10: TİKA’nın Ruanda’da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2013) Ramazan ayı acil gıda yardımı. (2021) Erenler Sofrası Gıda Yardımı.
Sağlık	-
Tarih ve Kültürel	(2014) Afrika Günü Etkinliği.
Eğitim	(2015) Afrika Ülkelerine Yönelik Su Kaynakları Eğitimi. (2019) Eğitim Yoluyla Küresel Emek Dayanışmanın Güçlendirilmesi.
Tarım ve Hayvancılık	-
Güvenlik	(2021) Toplumsal olaylara Müdahale (FPU) Eğiticilerin Eğitimi Kursu.

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.10. Ruanda) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde Ruanda’da TİKA toplamda 6 faaliyet göstermiştir. Yapı İnşası-Malzeme Tedariği ve Eğitim alanında 2 faaliyet, Tarih ve Kültürel alanda 1, Güvenlik alanında 1 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Farklı zamanlarda TİKA’nın gıda yardımında bulunması, Su Kaynakları Eğitim faaliyeti ve Güvenlik alanında ‘Toplumsal Olaylara Müdahale Eğitim Kursu’ gibi faaliyetler yürütmesi temel ihtiyaçları öncelediği yönünde değerlendirilebilir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? ‘Eğitim Yoluyla Küresel Emek Dayanışmasının Güçlendirilmesi’ çalışma şartlarının iyileştirilmesine yönelik farkındalık ve iyileştirmeler gerçekleştirilmesini ve ülke içinde etki uyandırmasına yönelik düzenlenen faaliyetlerdir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Ankara’da düzenlenen Afrika günü etkinliği ülkelerin tanınırlığını arttırması ve birçok Afrika ülkesinin bir araya gelmesi verimlilik kriterinde değerlendirilebilir.

Tablo 11: TİKA’nın Tanzanya’da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2014) ‘Msikiti Ngazija Cami’sinin restorasyonu ve tefrişatı (Doğrudan Tanzanya yetkililerinin talebi). (2018) Tanzanya Darüsselam’da kapalı Pazar inşası. (2021) Modern donanımına sahip fırın inşası.
Sağlık	(2014) Katarakt Alanında Uygulamalı Eğitim Programı. Program süresince 100 kişinin ameliyat edilmesi, yüzlerce kişiye göz muayenesi yapılması. (2014) Tanzanya Zanzibar Sağlık Bakanlığı’nın, TİKA’dan sağlık alanında destek talebi üzerine Heyet gönderilerek sağlık taramaları yapılması. (2014) Stereoloji ve Sinir Bilimleri Sempozyumu.
Tarih ve Kültürel	-
Eğitim	(2014) Afrika’da Eğitim Problemlerine Yönelik Çözüm Araştırmaları Projesi (2014) Gençlik ve Kültür Merkezi’nin ihtiyaç duyduğu malzemelerin tedariki. (2015) ‘Afrika ülkelerine Yönelik Sürdürülebilir Su Kaynakları Eğitimi’ (2015) ‘Marmara Araştırma Merkezi Gıda Enstitüsünde ‘UNISWORK XIV-International Workshop and Study Tour Programme on Food Packaging and Storage’ Uluslararası Düzeyde Çalıştayı’. (2019) ‘Tecrübe Paylaşım Programı’
Tarım ve Hayvancılık	-
Güvenlik	(2014) Tanzanya Emniyet Müdürlüğü, ‘Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi’ çerçevesinde, Türkiye’ye ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaretler sırasında projeden duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. Ama henüz katılım yok.

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.11. Tanzanya) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde, TİKA Tanzanya’da toplamda 12 faaliyet gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetlerden 5’i eğitim alanında gerçekleştirilerek, en yoğun faaliyet alanını teşkil etmektedir. Ardından Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği ve Sağlık alanında 3’er faaliyet, Güvenlik alanında ise 1 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Sağlık alanında gerçekleştirilen Katarakt Eğitim Programı ve Tanzanya Zanzibar Sağlık Bakanlığı’nın talebi üzerine Heyet gönderilerek sağlık taramaları yapılması ve Stereoloji ve Sinir Bilimleri Sempozyumu, sağlık temel ihtiyaç alanında

iyileştirmelerin sağlanması bakımından önemlidir. Temel ihtiyaç olan temiz su problemine karşılık, Tanzania'nın 'Su Kaynakları Eğitim Programı'na katılım sağlaması önemlidir. Msikiti Ngazija Cami'si için yetkililer restorasyon talebinde bulunmuş, TİKA hem yapı inşasını hem de terfişat tedariki sağlamıştır. Gıda alanında düzenlenen Uluslararası Çalıştay'a Tanzania ilgili uzmanını göndererek katılım sağlaması, temel ihtiyaç gıda alanında bilimsel yollardan istifade etmesine olanak tanınması önemlidir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Tanzania Darüsselam'da inşa edilen Kapalı Pazar, yol kenarlarında satış yapmak zorunda kalan üreticilere sürekli gelir sağlayabilecekleri düzenli bir alan sunmuştur. Aynı zamanda tüketiciler için de daha sağlıklı ürünlere ulaşabilme fırsatı sunulmuştur. Yine Kisarawe bölgesinde modern donanımına sahip fırın inşa edilerek, özellikle işsizlik probleminden en çok etkilenen kadınlara fırıncılık ve girişimcilik eğitimleri verilmiştir. Eğitim gören kişilerin istihdam edilerek kendilerine gelir kaynağı sağlamaları önemlidir. Aynı zamanda bu gelirler dolaylı olarak ülke ekonomisine yansıtacağı için etki doğuracak faaliyetlerdir. Afrika'da Eğitim Problemlerine Yönelik Çözüm Araştırmaları Projesi ilk kez Tanzania'da gerçekleştirilmiştir. Eğitim sisteminde var olan sorunları doğrudan yerinde inceleyerek, çözüm yolları üretilmeye çalışılmıştır.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Gençlik ve Kültür Merkezi'nin ihtiyaç duyduğu malzemeler TİKA tarafından sağlanarak, öğrencilerin daha iyi şartlarda eğitim almasına katkıda bulunulmuştur. İhtiyaç duyulması yerindelik kriterini, öğrencilerin daha iyi bir eğitim almasının sağlanması ise verimlilik kriterinde değerlendirebilir. Uluslararası düzeyde Üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilen 'Tecrübe Paylaşım Programı' öğrencilerin bir araya gelerek projeler hazırlaması, eğitimde verimliliğin hedeflendiği ifade edilebilir.

Tablo 12: TİKA'nın Komorlar'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	(2015), Moroni'de FM Radyosu'nun inşası (Doğrudan Komorlar Birliği Cumhurbaşkanı'nın talebi). (2017) Komorlar Birliği Devlet Başkanı'nın talebi doğrultusunda 2 bin kişilik kapasiteye sahip Türk-Komor Stadyumu inşası. FIFA standartlarını karşılayan atletizm pisti, basketbol ve voleybol sahalarının inşası. (2017) Bedensel ve zihinsel engeli bulunan 450 aileye yönelik gıda desteği. (2018) Ramazan boyunca 6.000 kişiye iftar yemeği. (2018) Kenneth Kasırgası sonrası 1500 aileye gıda yardımı, 37.5 ton pirinç yardımı. (2020) 32 adet Briket makinesi hibesi. (2020) Vouvoni su pompalama istasyonu revize edilerek yeniden kullanıma açılmıştır. (2022) Sawtul Al-Haq radyo istasyonunun modern ekipmanlarla revize edilmesi.
Sağlık	(2018) 200 Manuel tekerlekli sandalye hibesi.

Tablo 12: Devamı

Tarih ve Kültürel	(2017) 15 Temmuz Darbesinin yıl dönümünde, PKO görevlileri aracılığıyla yapılanmanın ne kadar tehlikeli ve sinsi olduğuna dair bilgilendirme çalışması. (2018) Komorlar Ulusal Müze'nin yapısında güçlendirmeler ve restorasyon çalışması.
Eğitim	(2015) Radyo tesisinde görev alacak on personele yönelik teorik ve uygulamalı eğitim programları. (2017) Belediye Akademisi kapsamında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği ve TİKA işbirliği içerisinde "İtfaiyecilik Eğitim Programı". (2018) Havacılık ve Uydu Meteorolojisi Eğitim Programı. (2019) Türkiye Belediyeler Birliği ile Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı'nın işbirliği ve TİKA'nın katkılarıyla, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Eğitim Merkezi'nde (KABİTEM) 'İtfaiye Eğitim' programı. (2020) 'Yerel Yönetimlerin Kaynaşması İçin Staj Programı'. (2022) Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Afet Zararlarını Azaltma Eğitici Eğitimi ve Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma ve Hijyen Eğitimi.
Tarım ve Hayvancılık	(2019) Zirai Ekipman ve Bitki Sağlığını Korumaya Yönelik Ürünler Destek Projesi, Komorlar Tarım Kooperatifler Birliği'ne 20 ton tohumluk patates tedarigi.
Güvenlik	-

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.12. Komorlar) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde, TİKA Komorlar'da toplamda 18 faaliyet gerçekleştirmiştir. 8 faaliyet ile en yoğun faaliyet gerçekleştirilen Yapı inşa ve Malzeme Tedariği alanıdır. Ardından Eğitim alanında 5 faaliyet, Tarih ve Kültürel alanda 2 faaliyet, Tarım ve Hayvancılık alanında 2 faaliyet, güvenlik alanında 1 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Komorlar'da meydana gelen Kenneth Kasırgasından sonra pek çok insan yerlerinden edilmiştir. Bu süreçte gıda ve temiz suya erişim, barınma problemi çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu anlamda TİKA'nın 37.5 ton pirinç tedarigi, temiz suya erişim sağlanması için Vouvoni su pompalama istasyonunu revize ederek yeniden kullanılabilir hale getirmesi, barınma probleminin çözümüne katkıda bulunabilmek için 32 briket makinesinin hibe edilmesi, doğrudan temel ihtiyaç alanlarına yönelik faaliyetler gerçekleştirildiğini göstermektedir. Komorlar Birliği Başkan'ının doğrudan talebi doğrultusunda FM Radyo İstasyonu inşa edilmiş, aynı zamanda Radyo istasyonunda çalışacak personellere yönelik teorik ve uygulamalı Türkiye'de eğitim programları düzenlenmiştir. Tüm adalarda yayın yapabilecek kapasitede inşa edilen radyo istasyonu, demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesine katkıda bulunabileceği öngörüsü ile inşa edilmesi de dikkate alınmalıdır. Benzer şekilde Komorlar Birliği Devlet Başkanı'nın talebi doğrultusunda 2000 kişi kapasiteli Türk-Komor Stadyumu ve atletizm pisti, basketbol ve voleybol sahalarını içeren büyük bir proje TİKA tarafından inşa edilerek talebin karşılanması önemlidir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Komorlar'da çiftçiler uzun yıllar aynı ve kalitesiz patates tohumları ile ekim yaptıkları için hastalıklı patates ekinleri meydana gelmiş bundan dolayı patates fiyatları çok yükselerek ulaşılması zor hale gelmiştir. Gıdaya erişimin zaten zor olduğu ülkede gıda problemi hızlı bir tırmanışa geçmiştir. Bu atmosferde TİKA, 'Zirai Ekipman ve Bitki Sağlığını Korumaya Yönelik Ürünler Destek Projesi' kapsamında 20 ton patates tohumu sağlamıştır. Bu sayede yeniden sağlıklı patates tohumları ekilmeye başlanarak, hem çiftçilerin gelir sağlaması aynı zamanda tüketicilerin patatese ulaşması sağlanmıştır. Doğrudan temel bir problemi çözmeye yönelik sonuç odaklı ve etkinlik doğuracak bir faaliyet olarak değerlendirilebilir. 2022 yılında Sawtul Al-Haq radyo istasyonu, TİKA'nın modern ekipman desteği ile yurt dışında bile yayın yapabilecek yetkinliğe getirilmiştir. Komorlar kendisini bu araçla daha iyi bir şekilde dışarı açabilir ve tanınırlığını arttırabilir, bundan dolayı ülke için etki uyandıracağı ifade edilebilir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik -Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Komorlar coğrafik konumu ve sahip olduğu iklimi nedeniyle sık sık doğal afetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu çerçevede ilki 2017 yılında, ikincisi 2019 yılında olmak üzere itfaiye eğitim programları düzenlenmiştir. Bu programlarda verimliliği sağlayabilmek adına Türkiye'de teorik ve uygulamalı olarak eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Komorlar'ın ciddi problemlerinden biri olması yerindelik ilkesini, oldukça etkili eğitim süreci ise verimlilik ilkesi açısından incelenebilir. Özellikle 2019 Kenneth Kasırgası sonrası, Doğal Afetler Kriz Yönetimi Başkanı Albay Ismael Mogne Doha, eğitim sayesinde afet ile daha iyi mücadele ettiklerini can ve mal kaybının en az seviyeye düşürebildiklerini ifade etmiştir. Yine afetlere karşı 'Havacılık ve Uydu Meteorolojisi Eğitim Programı' sayesinde yerel yönetim yapılanmalarına yol göstermede katkı sunulmuştur. Devlet içi yapılanma istikrar sağlamadaki önemi ihtiyaç kapsamında yerindelik ilkesini, eğitim faaliyetinin Türkiye'de yerinde incelemeler sağlanarak gerçekleştirilmesi verimlilik kriterini sağladığı ifade edilebilir. Komorlar'ın tarihlerini ve kültürlerini yansıtan tarihi müzik aletleri, eski silahlar, tarihi belgeler ve el sanatları gibi pek çok esere ev sahipliği yapan Komorlar Ulusal Müzesi, bu tarihi eserlerin yapısının korunmasına elverişli değildi. Yapıları zarar gören bu tarihi eserlerin korunabilmesi için TİKA, Ulusal Müze'nin fiziksel inşaatını öncelikle güçlendirerek eserlerin korunmasını sağlamış ve bina restore edilerek estetiklik katılmıştır. Bu faaliyet Komorlar'ın kendi tarihlerine sahip çıkabilmelerini sağlaması yönünden yerindelik kapsamında değerlendirilebilir. Aynı zamanda, Türkiye'nin Komorlar ile ilişkilerinde yumuşak gücüne katkı sağlayacağı öngörülebilir.

Tablo 13: TİKA'nın Madagaskar'da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	-
Sağlık	(2013) 'Dış Hekimliği Kurulma Projesi' iki aşamalı proje. İlk modern teknik ekipmanın TİKA tarafından sağlanması. İkinci aşama ise her iki ülkede Komorlu dış hekimlerine yönelik teorik ve pratik düzeyde eğitim verilmesi. (2017) Madagaskar Sağlık Bakanlığının talebi üzerine, Ambohidroa Referans Hastanesi Doğum Evi'nin tadilatı ve modern tıbbi ekipman tedariği. (2017) 10 adet akülü engelli aracı tedariği.
Tarihi ve Kültürel	-
Eğitim	(2013) 'Ulusal El Sanatları Merkezi'ne ekipman desteği ve bina tadilatı ile merkezin yeniden faaliyete geçmesi sağlanmıştır. (2015) CBS laboratuvarına Madagaskar'dan alanla ilgili uzman gönderilmesi. (2015) İstanbul Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde, '(Y20) Gençlik Zirvesi'. (2017) Kadın Mesleki Eğitim Merkezi'ne atölyenin ihtiyaç duyduğu ekipman desteği ve aşçılık mutfağının inşası. (2022) 'Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Afet Zararlarını Azaltma Eğitici Eğitimi ve Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma ve Hijyen Eğitimi'.
Tarım ve Hayvancılık	(2018) 'Buğday ve Mısır Yetiştiriciliği Eğitim Programı'. (2022) 'Kahve Çekirdeği Yetiştiriciliğinin Desteklenmesi'.
Güvenlik	(2016) 'Uluslararası Polis İşbirliği' programına Madagaskar 2016 yılında katılım sağlamıştır. 2016 yılı Mayıs ayında 'Zirve Güvenliği Yönetimi Kursu'.

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.13. Madagaskar) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde analiz edildiğinde toplamda 11 faaliyet gerçekleştirilmiştir. 5 faaliyet ile TİKA en fazla Eğitim alanında faaliyet gerçekleştirmiştir. Ardından Sağlık alanında 3 faaliyet, Tarım ve Hayvancılık alanında ise 2 faaliyet, Güvenlik alanında 1 faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Alıcı devletin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Sağlık alanında 'Dış Hekimliği Kurulma Projesi' doğrudan sağlık alanında iyileştirmeler sağlayacağı için temel ihtiyaç kapsamında değerlendirilmelidir. Proje sadece inşaat ve ekipman desteğinden ibaret olmayıp iki ülkede de gerçekleştirilecek olan eğitim faaliyetlerini içermektedir. Madagaskar Sağlık Bakanlığı'nın Sayın Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan talebi üzerine Ambohidroa Referans Hastanesi Doğum Evi tadilat edilmiş ve gerekli modern ekipmanlar sağlanarak kapasite arttırımı amaçlanmıştır. Doğrudan Madagaskar Sağlık Bakanlığı'ndan gelen talebin karşılanması ve 135.000 kişinin faydalandığı hastanede etkinliğin arttırılması için böyle bir faaliyet yürütülmesi temel ihtiyaç alanında iyileştirme sağlanması bakımından önemlidir. 10 adet akülü engelli aracının TİKA tarafından hibe edilmesi de yine doğrudan sağlık alanında ihtiyacı karşılamaya yöneliktir. Güvenlik alanında Madagaskar 2016 yılında 'Uluslararası Polis İşbirliği' programına katılım sağlaması da temel ihtiyaç kapsamında değerlendirilebilir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? Madagaskar’da 290 bin hektarlık alanda mısır yetiştiriciliği yapılmasına rağmen, iç tüketimde mısır ilk sırada yer almasından dolayı talep ile arz arasında açıklıklar mevcuttur. Geleneksel verimsiz yöntemlerle mısır yetiştiriciliği yapıldığı için üretim de verimsiz olmaktadır. Bu anlamda TİKA tarafından sağlanan ‘Mısır Üreticiliği Eğitim Programı’ sayesinde, modern teknikler kullanılarak mısır ekiminde verimlilik arttırılmak istenmiştir. Madagaskar’da gelir getirici bir diğer faaliyet kahve yetiştiriciliğidir. Bu alanda TİKA eliyle gerçekleştirilen ‘Kahve Çekirdeği Yetiştiriciliğinin Desteklenmesi Projesi’ ile yerel istihdam sağlanması ve üretim arttırılması hedeflenmiştir. Proje içerisinde hem eğitim süreci hem de kahve fidesi ve gerekli tarım araçlarının hibe edilmesini içermektedir. Bu çerçevede gerçekleştirilen projeler hem çok yönlü desteklendiği ve ülke ekonomisine fayda sağlayacağı için etkinlik doğuracağı ifade edilebilir. ‘Afet Zararlarını Azaltma Eğitici Eğitimi’ alıcı ülkenin bu alanda gelişimine katkı sunarak, karşılaşılabilecek zararı en aza indirebilmek konusunda etkili olması hedeflenmektedir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? CBS programına Madagaskar bir uzman göndererek katılım sağlamıştır. Bu projenin en önemli yanı yer altı suları keşfi ve beklenen yağış oranlarının öğrenilmesine imkan sağlamasıdır. Doğal afetler Afrika ülkelerinde ciddi zararlara ve kayıplara yol açmaktadır. Bu anlamda ülkelere önlem alma imkânı sağlaması oldukça önemlidir. Güney Afrika ülkelerine programın açılması ve daha çok kişiye ulaşmasının hedeflenmesi ise verimlilik olarak değerlendirilebilir. Ulusal El Sanatları Merkezi’ne ekipman desteği sağlanması ve Kadın Mesleki Eğitim Merkezi’ne aşçılık mutfağı inşası ve ekipman desteği ile yerindelik ilkesi dahilinde ihtiyaç duyulan alanda eksiklikler giderilerek, daha verimli eğitimlerin gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

Tablo 14: TİKA’nın Morityus’da Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	-
Sağlık	-
Tarih ve Kültürel	-
Eğitim	(2022) ‘Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Afet Zararlarını Azaltma Eğitici Eğitimi ve Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma ve Hijyen Eğitimi’ (2019) CBS Laboratuvarında SADC Üyelerine Yönelik Eğitim Programı’.
Tarım ve Hayvancılık	(2019) TİKA Morityus’dan 20 tonluk patates tohumu almıştır.
Güvenlik	-

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.14. Morityus) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde, TİKA Morityus’da toplamda 3 faaliyet gerçekleştirmiştir. Bunlardan 2’si Eğitim alanında, 1 tanesi de Tarım ve Hayvancılık alanındadır.

Alıcı ülkenin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Morityus’da TİKA’nın sağlık, gıda, temiz suya erişim gibi alanlarda faaliyet göstermediği tespit edilmiştir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? TİKA’nın Komorlar’a sağladığı 20 tonluk patates tohumu Morityus adasından temin edilmiştir. Morityus’un tarım alanından sağladığı gelire katkı sunması bakımından önemlidir. ‘Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Afet Zararlarını Azaltma Eğitici Eğitimi ve Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma ve Hijyen Eğitimi’ programına Morityus ilgili alanda uzman göndererek katılım sağlamıştır. Ankara’da düzenlenen eğitim programında alıcı ülkelerin kendilerini geliştirmelerine katkı sunarak etkili olması hedeflenmektedir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? CBS Laboratuvarında SADC Üyelerine Yönelik Eğitim Programı’ faaliyetlerine Morityus alanında uzman kişi göndererek katılım sağlamıştır. CBS sistemi alıcı ülkelerin doğal afetlere karşı önlem alabilmesini sağlaması yönünden yerindelik ilkesini karşılamaktadır. CBS sisteminin TİKA tarafından inşası ve SADC üyelerinin de kullanımına açık olması, eğitim programlarının düzenlenmesi verimlilik kriteri çerçevesinde de değerlendirilebilir.

Tablo 15: TİKA’nın Seyşeller’de Gerçekleştirdiği Faaliyetlerin Sınıflandırılması

Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	-
Sağlık	(2014) ‘Seyşeller Hastanesi Çocuk Bakım Ünitesi’nin yenilenmesi talebinin karşılanması, modern tıbbi donanım sağlanması.
Tarih ve Kültürel	-
Eğitim	(2016) Namibya Üniversitesi, CBS Eğitim Programı’na uzman gönderilmesi. (2022) ‘Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Afet Zararlarını Azaltma Eğitici Eğitimi ve Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma ve Hijyen Eğitimi’
Tarım ve Hayvancılık	-
Güvenlik	-

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.15. Seyşeller) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

TİKA Faaliyet Raporları detaylı bir şekilde incelendiğinde, TİKA Seyşeller’de toplamda üç farklı faaliyet gerçekleştirmiştir. Faaliyetlerden ikisi Eğitim alanında, bir tanesi Sağlık alanında gerçekleştirilmiştir.

Alıcı devletin temel ihtiyaçları önceleniyor mu? Seyşeller Hastanesi’nde ülkenin tek Çocuk Bakım ünitesinin yenilenmesi TİKA’dan talep edilmiştir. TİKA bu talebi olumlu karşılayarak bölüm tadilatlarını gerçekleştirmiş aynı zamanda ihtiyaç duyulan teknik donanım ihtiyaçlarını sağlamıştır.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Sonuç Odaklılık-Etkinlik kriteri gözetiliyor mu? ‘Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Afet Zararlarını Azaltma Eğitici Eğitimi ve Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma ve Hijyen Eğitimi’ afetlere karşı mücadelesinde Seyşeller’in daha iyi bir konuma gelmesini sağlayacak nitelikte olması etkinlik ilkesi çerçevesinde değerlendirilebilir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerde Yerindelik-Verimlilik kriteri gözetiliyor mu? Namibya Üniversitesi, CBS Eğitim Programı’na Seyşeller ilgili alanda uzman kişi göndererek katılım sağlamıştır. CBS sistemi doğrudan afetlere karşı devletlerin önlem alabilmesini sağlayabileceği için yerindelik ilkesini, eğitim faaliyetleri ile desteklenmesi ve tüm SADC üyelerine açık olması ise verimlilik ilkesini desteklemektedir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Tablo 16: Çalışmada Benimsenen Değerlendirme Kriterleri Analizlerinin Sonuçları

	Temel İhtiyaç	Sonuç Odaklılık ve Etkinlik	Yerindelik ve Verimlilik	Diğer Faaliyetler
Sudan	9	17	4	3
Etiyopya	10	6	6	1
Eritre	6	3	5	-
Cibuti	4	7	3	1
Somali	16	13	6	2
Kenya	10	2	7	-
G. Sudan	7	7	2	-
Uganda	1	1	5	-
Ruanda	4	1	1	-
Tanzanya	6	3	2	1
Komorlar	8	3	6	1
Madagaskar	4	3	3	1
Morityus	-	2	1	-
Seyşeller	1	1	1	-
Toplam:	86	69	52	10

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.16. Değerlendirme) bölümünde gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre tablo oluşturulmuştur.

Bu çalışmada Doğu Afrika ülkelerinde, TİKA'nın yürütmüş olduğu toplamda 217 faaliyet incelenmiştir. Belirlenen değerlendirme kriterleri birbirleriyle ilişkili olmasından dolayı analiz edilirken, hangi yön daha ön plandaysa o kriter çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı değerlendirme kriterleri çerçevesinde analiz aşamasında esnek davranıldığını söylemek mümkündür. Çalışmanın ana sorusu TİKA'nın Doğu Afrika ülkelerinde gerçekleştirdiği faaliyetlerde, alıcı ülkelerin temel ihtiyaçlarını hangi oranda öncelediğine bir cevap bulmaktır. Çalışmanın ana sorusu aynı zamanda, TİKA'nın faaliyetlerini analiz etmek için belirlenmiş olan değerlendirme kriterlerinden ilkidir. Bu çerçevede daha önce de ifade edildiği gibi, çalışmanın temel veri kaynağını TİKA Faaliyet Raporları oluşturmaktadır. Temel ihtiyaçların hangi oranda öncelendiğini değerlendirebilmek için, 'Gıda, sağlık, su ve güvenlik' alanlarında yürütülen faaliyetler incelenmiştir. Aynı zamanda bu kriterler değerlendirilirken, alıcı ülkelerin doğrudan talepleri karşısında gerçekleştirilen faaliyetler de bu kriter dahilinde analiz edilmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen analizler doğrultusunda, değerlendirmeye alınan toplamda 217 faaliyetten 86'sı (%39, 6) temel ihtiyaç ve alıcı ülkeden gelen talep doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetler olduğu saptanmıştır.

Değerlendirme kriterlerinden ikincisi olan Sonuç Odaklılık ve Etkinlik ilkesi çerçevesinde özellikle tarım ve hayvancılık alanında (tarım araç gereç tedariki, tohum desteği, eğitim programları gibi) yürütülen, ekonomik anlamda ülke için etki uyandırabilecek faaliyetlerin dahil edilmesine özen gösterilmiştir. Aynı zamanda ülke içi yapılanmasına ve meslek edindirmeye yönelik eğitim

faaliyetleri, ülke için etki uyandıracak önemli yapı inşaları ve restorasyon bu kriter çerçevesinde değerlendirilmiştir. Belirlenen öncüllerden hareketle toplamda incelenen 217 faaliyetten 69'u (%31, 7) Sonuç Odaklılık ve Etkinlik temelli gerçekleştirilen faaliyetler olduğu saptanmıştır. Değerlendirme kriterlerinden üçüncüsü olan Yerindelik ve Verimlilik kriteri çerçevesinde ihtiyaç duyulan yapı inşası, tefrişat desteği, eğitim alanında yürütülen faaliyetler ve herhangi bir duruma iyileştirme sunan faaliyetler bu kriter çerçevesinde incelenmiştir. Belirlenen faktörler doğrultusunda toplamda incelenen 217 faaliyetten 52'si (%23, 9) Yerindelik ve Verimlilik kriterini sağladığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın ikinci alt sorusu (TİKA aracılığıyla Doğu Afrika ülkelerinde gerçekleştirilen faaliyetlerin belirlenmesinde, OECD ve DAC örgütünün ilkeleri ve sistemde kabul edilen BM Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, Monterrey Konsensüsü, Paris Deklarasyonu ve DAC kriterlerinin etkisi var mıdır?) şeklindeydi. OECD üyeleri 2021 yılında gelecek on yıl için yayınladıkları vizyon belgesinde, ekonomik büyüme ve istihdamın oluşturulması ve ortak amaçlarının yoksulluğun ortadan kaldırılması olduğuna yer verilmişti⁷. Bu doğrultuda TİKA'nın faaliyetleri incelendiğinde Tarım-Hayvancılık ve doğrudan mesleki eğitim alanlarında gerçekleştirilen faaliyetlerin esasında ekonomik bir çıktıya dönüşmesi amaçlanmaktadır. Gerçekleştirilen analizler doğrultusunda TİKA Tarım-Hayvancılık alanında toplamda 22⁸, doğrudan mesleki eğitimlerin sağlanmasında toplamda 16 faaliyet yürütmüştür.⁹

BKH içerisinde temel eğitimin sağlanması, sağlık erişim şartları, fakirliğin azaltılması ve sürdürülebilir çevre gibi konularda, belirli bir süre zarfında gerçekleştirilmesi belirlenen hedeflere yer verilmişti.¹⁰ TİKA eğitim alanında toplamda 83 faaliyet gerçekleştirmiştir.¹¹ Eğitim programları çok geniş çerçevede olmakla birlikte içerisinde eğitim kurumlarının inşası, tefrişatı, doğrudan eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve öğrencilerin ulaşımalarının kolaylaştırılması gibi birçok faaliyet gerçekleştirmiştir. Sağlık erişim şartları çerçevesinde TİKA, toplamda 35 faaliyet gerçekleştirmiştir. ATKAP sağlıkçıların eğitim programı, hastane binalarının onarımı, tefrişatı, tıbbi modern ekipman destekleri, sağlık taramaları ve doğrudan sunulan sağlık hizmetleri önemlidir. Fakirliğin azaltılması ile ilgili olarak yukarıda ifade edildiği gibi TİKA'nın Tarım-Hayvancılık ve mesleki eğitim alanında gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda TİKA sürdürülebilir çevre konusunda da faaliyetler yürütmüştür: 'Plastik Sanayisinde Geri Dönüşüm Teknolojileri Çalıştayı ve Uluslararası Kritik ve Sürdürülebilir Teknolojiler için Temiz Oda Çalıştayı', 'Uluslararası Dünya Çölleşme ile Mücadele Günü Etkinlikleri', 'Deri Sanayinde Ekolojik Üretim ve Atık Yönetimi', 'Sürdürülebilir Su Kaynakları

⁷ 3.4.1. Bölümünde OECD ilkeleri incelenmiştir.

⁸ Detaylı bilgi için Bkz. Tablo 17.

⁹ Detaylı bilgi için Bkz. Tablo 16.

¹⁰ 3.4.3. Bölümünde BKH'de belirlenen ilkeler detaylı şekilde incelenmiştir.

¹¹ Detaylı bilgi için Tablo 17'ye bakınız.

Eğitim Programı’, ‘Su ve Atık Su Arıtımı ve Teknolojileri Eğitim Programı’, sürdürülebilir çevre konusunda değerlendirilebilecek önemli çalışmalardır.

BKH’de Afrika’da inşa edilen yeni demokrasilerin siyasi ve kurumsal yapılarına verilebilecek en büyük desteği vermek, hedeflere ulaşmada belirlenen kriterler arasında bulunmaktadır. Bu çerçevede TİKA’nın koordinasyonu sayesinde devlet kurumlarına yönelik eğitim programları düzenlenmiştir. Örneğin: Sudanlı yetkililer tarafından Türkiye Devlet Su İşleri’nin çalışmalarına yönelik inceleme gezisi, Etiyopyalı yetkililere yönelik ‘Hazine Müsteşarlığı Eğitimi’, ‘Su ve Enerji Bakanlığı’nda görev yapan 20 Etiyopyalı uzmana yönelik Eğitim Programı’, ‘Dışişleri Bakanlığı Diploması Akademisi-Güney Sudanlı 10 Büyük Elçi’ye Yönelik Eğitim Programı’, Güney Sudanlı 20 diplomata yönelik ‘Protokol Eğitim Programı’. Devlet kurumlarının gelişmesine imkân tanıyacak programlar olması bakımından önemlidir.

Monterrey Konsensüsü genel itibariyle alıcı aktör ve donör arasındaki ortaklık ihtiyacına vurgu yaparak iki tarafında sorumluluklarına dikkat çekmiştir. Gelişmiş devletler, gelişmekte olan devletlerin kendi ulusal kalkınma çabalarını desteklemesi gerektiği ilkesi kabul edilen ilkelerden biridir.¹² Bu ilke çerçevesinde özellikle TİKA’nın Tarım ve Hayvancılık alanında doğrudan hayvan, tohum, tarım ve hayvancılık araç gereçlerini tedarik edilmesi önemli olmakla birlikte, aynı zamanda bu alanda iyileştirme ve verimli sonuçlar alınabilmesi için eğitim programları düzenlenmesi bu çerçevede değerlendirilebilir. Örneğin, Kenya dağlık ve engebeli arazi yapısı nedeniyle tarıma çok elverişli ülke değildir, bundan dolayı ülkenin en önemli gelir kaynağı küçük baş hayvancılıktan elde edilmektedir. Bu alanda TİKA ‘Tavuk Yemi Tesisi Üretim Tesisi ve Kuluçka Yem Tesisi’ inşası gerçekleştirmiştir. Devletin en önemli gelir kaynağını sağladığı bu alanda etki doğurabilecek bir oranda katkı sağlanması önemlidir.¹³

Paris Deklarasyonu, alıcı ülkenin kendi sorumluluğunu üstlenmesi, donör ülkenin alıcı ülkenin stratejilerine uyum sağlaması, alıcı ülkenin önceliklerine uyumlu faaliyetlerin belirlenmesi gerektiği gibi ilkeler benimsendiğine yer verilmişti. Alıcı ülkenin önceliklerine uyumlu faaliyet gösterilmesi, çalışmanın temel sorusu olan alıcı ülkelerin temel ihtiyaçlarının öncelenip, öncelenmediği yönünde değerlendirilebilir. Bu çalışmada toplamda incelenen 217 faaliyetten 86’sı alıcı ülkenin temel ihtiyaçlarını ve ihtiyaç taleplerini karşılamak için gerçekleştirilmiştir.¹⁴

DAC kriterleri çalışmanın en başında detaylı bir şekilde incelenmiş, TİKA’nın temel değerlerinden de yola çıkılarak çalışmanın özgün değerlendirme kriterleri oluşturulmuştu. Relevance (İlgililik), Effectiveness (Etkinlik), Efficiency (Verimlilik), Impact (Etki) kriterleri pekiştirilerek

¹² Detaylı bilgi için Bkz. Bölüm: 3.3.4.1.

¹³ Detaylı bilgi için Bkz. Bölüm: 4.7.

¹⁴ Detaylı bilgi için Bkz. Tablo 16.

oluşturulan ilkelere, gerçekleştirilen faaliyetlerin uyum göstermesi değerlendirilmiştir.¹⁵ Relevance (İlgililik) devletin temel ihtiyaçlarının ve alıcı ülkenin taleplerinin karşılanmasına yöneliktir. Burada TİKA'nın doğrudan alıcı ülkelere gelen talepleri karşılamaya yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler, TİKA'nın taleplere karşılık verme kapasitesi oldukça önemlidir. Örneğin Sudan'da yetkililer tarafından talep edilen Bankacılık ve Finans alanında teknik alt yapı desteği, Somali'de Mogadişu'da TRT FM radyo kurulması talebi, Hargesia havalimanı için acil itfaiye aracı, geçici parlamento inşası talepleri TİKA tarafından sağlanmıştır.

Tablo 17: Çalışmada İncelenen 14 Ülkenin Faaliyet Sınıflandırılmasının Sonuçları

Ülkeler:	Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği	Sağlık	Tarih ve Kültürel	Eğitim	Tarım ve Hayvancılık	Güvenlik	Toplam
Sudan	3	6	4	13	6	-	33
Etiyopya	3	4	3	11	2	-	23
Eritre	4	2	-	7	-	1	14
Cibuti	5	2	3	5	-	-	15
Somali	11	8	1	9	2	6	37
Kenya	6	2	-	5	4	2	19
G. Sudan	4	2	1	6	1	2	16
Uganda	1	1	1	4	-	-	7
Ruanda	2	-	1	2	-	1	6
Tanzanya	3	3	-	5	-	1	12
Komorlar	8	1	2	6	1	-	18
Madagaskar	-	3	-	5	2	1	11
Morityus	-	-	-	2	1	-	3
Seyşeller	-	1	-	2	-	-	3
Toplam	50	35	16	83	19	14	217

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.16. Değerlendirme) bölümünde gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre tablo oluşturulmuştur.

Çalışmanın üçüncü alt sorusu, Doğu Afrika'da gerçekleştirilen faaliyetlerde hangi alanlarda daha fazla yoğunluk gösterildiğinde cevap bulmaktır. 14 Afrika ülkesinde TİKA'nın yürüttüğü faaliyetler analiz edildiğinde Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği alanında 50, Sağlık alanında 35, Tarih ve Kültürel alanda 16, Eğitim alanında 83, Tarım ve Hayvancılık alanında 19, Güvenlik alanında 14 faaliyet gerçekleştirilmiştir. Bu tablo üzerinden değerlendirildiğinde en yoğun faaliyet alanının eğitim olduğu göze çarpmaktadır. Eğitim faaliyetleri çok kapsamlı olmakla birlikte özellikle tarım ve hayvancılıkta modernleşmeye yönelik düzenlenen eğitim programları ve meslek edindirmeye yönelik kurslar düzenlenmesi önemlidir. Önemlidir çünkü Afrika ülkelerinin çoğunda işsizlik problemi mevcuttur. İşsizlik problemi doğru orantılı bir şekilde açlık problemini meydana getirir. Bu açıdan değerlendirildiğinde eğitim programları faydalanıcıları, özelde gelir sağlaması ve hayatını idame ettirmesine katkı sunma fırsatına sahip olmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ise

¹⁵ Detaylı bilgi için Bkz. Tablo 16.

mutlaka ülke ekonomisine katkı sunacaktır. Ayrıca eğitim faaliyetlerinin, toplumsal gelişmişliğe ve toplumsal huzura katkı sunması da dikkate alınmalıdır.

Yapı inşası ve Malzeme tedariki alanında 50 faaliyet incelenmiştir. Bu alan içerisinde gıda yardımları, su kuyusu inşaları, inşaat projeleri ve tefrişat destekleri gibi faaliyetleri barındırmaktadır. İnsani temelde öncelikle gıda yardımları ve su kuyularının açılması en temel ihtiyaca yönelik doğrudan sonuç odaklı faaliyetlerdir. Bu faaliyetler de doğrudan ihtiyaca hitap ettiği mevcut durumun iyileştirilmesi bakımından önemlidir. Sağlık alanında TİKA tarafından 35 faaliyet gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetler içerisinde hastane inşası, modern tıbbi ekipman desteği ve sağlık alanında birçok eğitim faaliyetinin yürütülmüş olması insani temelli önemli faaliyetlerdir. Afrika’da özellikle Katarakt hastalığının ciddi problemlerden biri olmasından dolayı, TİKA sıklıkla sağlık alanında gerekli koordinasyonu sağlayarak göz sağlığı taramaları, katarakt ameliyatları ve katarakt uygulamalı eğitim programları düzenlemiştir. Tarım ve Hayvancılık alanında toplamda 19 faaliyet gerçekleştirilmiştir. Çoğu Doğu Afrika ülkesinde tarım ve hayvancılık önemli gelir kaynağıdır. Tarım ve hayvancılığa sunulan destekler doğrudan faydalancı için gelir getirmesi bakımından önemlidir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise elbette ülke için etki doğurabilecek faaliyet alanıdır.

Tarih ve Kültürel alanda 14 faaliyet gerçekleştirilmiştir. Tarihi binaların restorasyonları, öncelikle TİKA’nın yumuşak gücünü önemli derecede olumlu etkilemektedir. Restorasyonların kalıcı faaliyetler olması ve turizm merkezleri haline gelmeleri aynı zamanda TİKA’nın tanınırlığını arttırmaktadır. Güvenlik alanında toplamda 16 faaliyet incelenmiştir. TİKA’nın ülkelerin temel ihtiyacı olan güvenlik alanında faaliyet gerçekleştirmesi, özelde TİKA’nın genelde Türkiye’nin alıcı ülke ile ilişkilerin geliştirilmesine katkı sunacağı düşüncesinin altı çizilmektedir. Bu anlamda sağlanan ilişkilerde bağlayıcılığın artırılması ve etki gücüne sahip olması beklenmektedir.

Belirlenen alt soru dahilinde savunulan hipotez, ‘Ülkelerin temel ihtiyaçlarına öncelik verdiği fikrinden hareketle TİKA; sağlık, temiz su ve gıdaya erişim, alt yapı hizmetleri ve güvenlik alanlarında faaliyetleri yoğunlaşmaktadır’ yönündeydi. Yapılan analizlere göre yoğunluk alanının sağlık, temiz su ve gıdaya erişim gibi temel ihtiyaçlar çerçevesinde gerçekleştiğinin doğru olduğu ifade edilebilir. Çalışmada incelenen toplam 217 faaliyetten 86’sı temel ihtiyaçlara yöneliktir. Hipotezin bu kısmı desteklenirken, güvenlik alanında faaliyetlerin yoğunluk gösterdiği hipotezi yanlışlanmıştır. Faaliyet analizlerine göre yapılan sınıflandırmada en az faaliyet gerçekleştirilen alan güvenlik alanıdır. Fakat nicel olarak kulağa az gelse de nitel olarak güvenlik alanında iş birlikleri gerçekleştirmenin çekinceleri göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Özellikle Afrika ülkelerinin sömürge geçmişine sahip olmaları ve halen kıtada çekişmenin devam etmesi, güvenlik alanının Afrika ülkeleri için çok hassas bir konu olduğunun altı çizilmelidir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, gerçekleştirilen 14 faaliyetin öneminin farkındalığı arttırılmaktadır.

Çalışmanın dördüncü alt sorusu, TİKA Doğu Afrika'da gerçekleştirdiği faaliyetlerle, alıcı ülkelerin ulusal kalkınmalarına katkıda bulunup, bulunmadığına cevap bulmaktır. Yukarıda da ifade edildiği gibi eğitim ve tarım-hayvancılık alanında gerçekleştirilen faaliyetler doğrudan veya dolaylı şekilde ülke ekonomisine katkı sağlayacak faaliyetlerdir. Tarım-Hayvancılık alanında toplamda 19 faaliyet gerçekleştirilmiştir. Toplamda incelenen 217 faaliyetten, %8, 7'sine denk düşmektedir. Eğitim alanında gerçekleştirilen faaliyetler çok geniş bir alana hitap etmektedir. İçerisinde devlet kurumlarının işleyişi, Sivil Havacılık, Sürdürülebilir Su gibi birçok alanda düzenlenmiş eğitim programları mevcuttur. Toplamda incelenen 217 faaliyetten %38, 2'si eğitim alanında gerçekleştirilmiştir. Doğrudan meslek edinilmesine yönelik düzenlenen eğitim programları ve meslek eğitim kurumlarında TİKA tarafından sağlanan desteklere örnek vermek gerekirse: Sudan'da Türk Mesleki Eğitim Merkezi İnşası Donanımı ve Türk Eğitimcilerin eğitim programları düzenlenmesi, Etiyopya'da Sanat ve Meslek Eğitim Kursları, Cibuti'de Ulusal Kadınlar Birliği'ne eğitim için (aşçılık-dikiş) malzeme desteği, Sudan'da inşa edilen Türk Mesleki Eğitim Merkezi'nde 12 Cibutili kursiyerin katılımı, UNFD'de görev alan 10 mutfak eğitimcisine eğitim vermek için Türkiye'den bir uzman gönderilmesi, Uganda'da İslam Üniversitesi Mesleki ve Teknik Kapasite Geliştirme Projesi, Madagaskar'da 'Ulusal El Sanatları Merkezi'ne ekipman desteği ve bina tadilatı ile merkezin yeniden faaliyete geçmesi sağlanması ve 'Kadın Mesleki Eğitim Merkezi'ne atölyenin ihtiyaç duyduğu ekipman desteği ve aşçılık mutfağının inşası.

Literatür taraması bölümünde de ifade edildiği gibi, Afrika kıtası ve TİKA genelde yumuşak güç kavramsal çerçevesi üzerinden çalışılmıştır. Güvenlik alanında yürütülen faaliyetlere yönelik literatürde boşluk bulunmasından yola çıkılarak, TİKA'nın Güvenlik alanında da yürüttüğü faaliyetler ön plana çıkarılmak istenmiştir. Bu çerçevede yumuşak güç ve sert gücü içerisinde barındıran akıllı güç kavramı çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmuştur. 14 Afrika ülkesinde TİKA'nın yürüttüğü faaliyetler analiz edildiğinde, toplamda incelenen 217 faaliyetten 202'si kamu diplomasisi çerçevesinde incelenebilecek faaliyetlerdir. Güvenlik alanı hariç, Yapı İnşası ve Malzeme Tedariği, Sağlık, Tarih ve Kültürel, Eğitim ve Tarım ve Hayvancılık alanında gerçekleştirilen faaliyetlerin rakamsal karşılığının toplamıdır.¹⁶ Güvenlik alanında ise toplamda 14 faaliyet gerçekleştirilmiştir. Güvenlik alanında gerçekleştirilen faaliyet sayısının diğer alanlara kıyasla en az olanı olması, konunun hassasiyeti göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Türkiye'de Cumhuriyet ilan edildikten sonra 1998 yılına kadar çoğu Afrika ülkesiyle ilişkileri düşük seyretmiştir. 1998 yılından sonra aşamalı olarak Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerde gelişmeler sağlanmıştır. Bu çerçevede 24 yıl süre içerisinde geliştirilen ilişkiler sayesinde, TİKA günümüzde güvenlik alanında da faaliyet yürütebilecek konuma gelmiştir. TİKA'nın kamu diplomasisi alanında yürüttüğü faaliyetler sayesinde, güvenlik alanında ilişki kurulabilmesine zemin hazırladığının ileri sürülmesi yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin TİKA aracılığı

¹⁶ Detaylı bilgi için Bkz. Tablo 17.

ile artık sahip olduğu bir kimliği ve yumuşak g vardır. Değerlendirilen faaliyetlerden de anlaşılacağı üzere, Afrika lkelerinin faydasının gözetilmediği faaliyetin olmadığı ifade edilebilir.

Tablo 18: TİKA’nın Sadece Güvenlik Alanında Yürüttüğü Faaliyetler

Eritre	(2018) IGAD, ‘şiddete Varan Aşırıcılığı nleme ve Karşı Koyma Merkezi’nin tefrişatı. Merkezde Türkiye’den bir uzman görevlendirilmesi, Yönetim Kuruluna Türkiye’den bir kurumun ye olması kararı.
Somali	(2015) Uluslararası Polis Eğitim işbirliği Projesi erevesinde 72 Somalili personelin eğitilmesi. (2017) Hap Okulu ve Astsubay Hazırlama Okulu binaları ve tesisleri tam donanımı ve tefrişatı TİKA tarafından sağlanmıştış. 2017 yılında hizmete açılması. (2018) Askeri Eğitim Tesisleri’ne giden 1950 metrelik yol revize edilerek asfaltlanmıştış. (2019) Askeri Eğitim Tesisinde 500 Türk olmak üzere 2000 kişi görev yapmaktadır. (2019) Uluslararası Polis Eğitim işbirliği, Güvenlik işbirliği Projesi kapsamında faaliyetler. (2019) Uluslararası Güvenlik işbirliği Projesi kapsamında ‘Mühimmat, Mayın, EYP, Tespit ve İmha Kursu’ eğitimi.
Kenya	(2019) Uyuşturucu Türleri, Güncel Rota ve Trendler Eğitimi, Narkotik Suç Soruşturmaları Eğitimi. (2020) Etik ve Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu’nun iletişim donanımı TİKA tarafından sağlanmış ve araçların teknik bilgisi hakkında eğitim verilmesi.
G. Sudan	(2013) Uluslararası Polis Eğitim işbirliği Projesi’ne 2013 yılında Güney Sudan’ın dahil olması. (2014) Türk Gümrük Mevzuatı, Uygulamaları ve Kaçakçılıkla Mücadele Eğitim Programı.
Ruanda	(2021) Toplumsal olaylara Müdahale (FPU) Eğiticilerin Eğitimi Kursu.
Tanzanya	(2014) Tanzanya Emniyet Müdürlüğü, ‘Uluslararası Polis Eğitim işbirliği Projesi’ erevesinde, Türkiye’ye ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaretler sırasında projeden duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. Ama henüz katılım yok.
Madagaskar	(2016) ‘Uluslararası Polis işbirliği’ programına Madagaskar 2016 yılında katılım sağlamıştış. 2016 yılı Mayıs ayında ‘Zirve Güvenliği Yönetimi Kursu’.

Kaynak: Tezin içerisinde yer alan (4.16. Değerlendirme) bölümünde incelenen faaliyetler değerlendirilerek tablo oluşturulmuştur.

Doğu Afrika lkelerinde TİKA’nın en fazla faaliyet gösterdiği lke Somali’dir. Aynı zamanda güvenlik alanında da en fazla faaliyet gösterilen yer Somali olduğu tespit edilmiştir. TİKA aracılığı ile askeri eğitim tesisinin inşası ve tesiste 500 Türk’n görev alması, Somali’de güvenlik alanında TİKA’nın ciddi çalışmalar gerçekleştirdiğini göstermektedir. Uluslararası Polis Eğitim işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilen eğitim programlarının çeşitli konularda yürütülerek kapsamlı hale getirilmesi önemlidir. Yapılan analizler sonucunda Doğu Afrika lkelerinden Güney Sudan, Madagaskar, Somali ve Tanzanya’nın Uluslararası Polis Eğitim işbirliği’ne doğrudan katılım sağladıkları tespit edilmiştir.

TİKA sahip olduğu tüzel kimliği ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin dış politika aracılığını üstlenmiş kurumlardan biridir. Bu erevede Türk dış politikasının yansıması, TİKA faaliyetlerinde

gözükmektedir. İncelenen 217 faaliyetten 202'si kamu diplomasisi çerçevesinde değerlendirilebilecek faaliyetler olduğunu yukarıda ifade edilmişti. Ancak burada Nye (2008: 94)'ın sadece yumuşak güç politikalarıyla dış politikada başarı elde edilemeyeceği yaklaşımı üzerinden hareket edilmelidir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, Nye (2009: 160) sert güç ve yumuşak gücün nadiren birbiri yerine geçtiğini ve bundan dolayı akıllı güç politikaları uygulanması gerektiğine dikkat çekmiştir.¹⁷ Bu çerçevede Türkiye TİKA aracılığı ile Afrika ülkelerinde özelde Doğu Afrika ülkelerinde yumuşak güç çerçevesinde çok etkin faaliyetler yürütse bile tam anlamıyla başarı sahibi olamayacaktır.

Sert güç ve realizm bölümünde detaylı bir şekilde yer verildiği gibi sistem, yapı ve aktörler değişmiştir. Bundan dolayı sadece sert güç uygulamaları ile günümüzde uluslararası sistemde ülkelerin kendilerine yer bulması mümkün değildir. Ancak sert güç yine temelde devletin idamesini sağlamak için temel önemini korumaya devam etmektedir. Afrika kıtasının günümüzde de yarış alanı olduğu hatırlandığında, Türkiye'nin de orada etkin bir güç olabilmesi ve ilişkilerde bağlayıcılığının olabilmesi için güvenlik alanında yürütülen ve yürütülecek olan faaliyetler ciddi anlamda önem arz etmektedir. Krasner (1982), gücü realist ve sert güç odaklı şöyle değerlendirmişti: bir oyunda aktörlerin kimler olacağını, oyunun kurallarının ne olacağı, kuralların kimlere dikte edileceği ve oyunun kimin faydasına olacağını belirlemede önemlidir. Bu durumda Türkiye Afrika kıtasında etkin bir güç olmak istiyorsa, etkin kurumlardan biri olan TİKA'nın güvenlik alanına daha fazla dahil olması gerektiği ifade edilebilir. Aynı zamanda çalışmanın temel araştırma sorusunun, Doğu Afrika ülkelerinin temel ihtiyaçlarını öncelenip öncelenmediği değerlendirilirken, güvenlik alanı da temel ihtiyaç alanına dahil edilmiştir. Bir ülkenin en temel ihtiyacı 'güvenlik' olduğu göz önüne alındığında, bu alanda TİKA'nın katkı sunmak amacıyla yürüteceği faaliyetlerin ilişkilere olumlu yansımaları olacağı ifade edilebilir.

Gallarotti (2015: 251) akıllı güç politikalarının uygulanması için beş sebep öne sürmüştü:

- Sert güce kıyasla yumuşak gücün, uluslararası sistemde devletlerin güvenliğini sağlamada etkinliğini arttırması.
- Uluslararası sistemde demokrasinin yayılması ve siyasi kesimin halka karşı hesap verme zorunluluğu.
- Karşılıklı bağımlılıktan dolayı sert güç kullanımında aktör kendisine zarar verebilir.
- Ekonomik gelişme karşılıklı bağımlılık yüzünden daha hassas hale gelmiştir.
- Uluslararası kurumlar ve normların devletler ile arasında sıkı işbirliği.

Öne sürülen nedenlerin her birinin uluslararası sistemde bir karşılığının olduğunu söylemek mümkündür. Gallarotti, aynı zamanda demokrasinin yayılmasına dikkat çekerek, neden sadece sert

¹⁷ Akıllı Güç kavramı ile ilgili detaylı bilgi için Bkz. Bölüm: 2.1.3.

gücün kullanılamayacağını veya kullanıldığında ne gibi durumlarla karşılaşılacağını net bir şekilde ifade etmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişki geliştirmesinde akıllı güç politikalarının benimsenmiş olması günümüzde başarılı dış politika yürütebilmenin kilit noktaları olarak değerlendirilebilir.

Osmanlı Devleti'nin Mısır, Libya, Tunus ve Cezayir gibi Afrika ülkelerinde kısmi veya belirli zaman aralığında tam hakimiyet sahibi olduğuna ve Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'da İspanyollardan gelen tehdidi önlemek için girişimde bulunmasına, ayrıca Doğu Afrika'da Portekiz'in yayılmasını önlediğine yer verilmişti. Aynı zamanda, Türkiye Cumhuriyeti ilan edildikten sonra Türkiye'nin içinde bulunduğu durum siyasal ve güvenlik odaklı problemler, uluslararası sistemde var olan Doğu-Batı kamplaşması gibi içsel ve dışsal nedenlerden dolayı, Türkiye'nin 1998 yılına kadar Afrika ülkeleri ile ilişkilerinin düşük seyrettiği ifade edilmişti. Kratochwill ve Kowowski (1994: 215) kuralların ve normların uluslararası politikadaki yerine vurgu yaparak, Soğuk Savaşın bitmesiyle sistemde bir değişim-dönüşüm yaşandığını ve bu yaşanan dönüşümün sebebinin değişen normlar üzerinden açıklamışlardır. Konstrüktivizmde önde gelen isimlerden biri olan Wendt (1999: 39) aktör (amil) ve kurallar arasında bulunan ilişkinin sürekli karşılıklı bir inşa süreci olduğunu ve bu inşa sürecinin de değişiklikler meydana getireceğini savunmuştur. Uluslararası sistemdeki değişimi anlamak içinse kimlik, norm ve kurumların analiz edilmesi gereken faktörler olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Yapı-aktör arasında sürekli inşa sürecinin olması yaklaşımı, Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelmesinde kendi kimliğini yeniden inşa etmesine açıklayıcı bir perspektif sunmaktadır. Uluslararası ilişkilerde verili kabul edilen uluslararası sistemin sorgulanabilir ve değişimleri açıklayabilir hale getirilmesi, sistemde yaşanan değişimin devletlerin üzerindeki etkisine yer vermesi, Türkiye'nin kimliğinde yaşanan değişimi açıklamaya perspektif sunmaktadır.

Başat teoriler, devletlerin kimlik inşasını diğer devletlere kıyaslayarak açıklarken, Konstrüktivizm ulusal kimliğin inşasında devletlerle ilişkiler üzerinden değil, alt kimliklerin etkisine ve rolüne yer vererek incelemiştir (Kubalkova, 2001: 195). Türkiye'nin Osmanlı Hafızası yani alt kimliğinin incelenmesine imkân vermektedir. Tarihte ortak geçmişin bulunması din ve kültürel ortaklıklar, Türkiye'nin sömürü geçmişi bulunmaması, Portekizlilerin ve İspanyolların istilalarını belirli bir zamana kadar geciktirmiş ve önlemiş olması, ilişkilerin günümüzdeki seyrine önemli etkide bulunmaktadır. Yumuşak güç olarak nitelendirdiğimiz tarihsel ve kültürel bağlar, TİKA aracılığı ile tarihi binaların restore edilmesi, kültürel anlamda gerçekleştirilen etkinlikler ve temelde Afrika ülkelerinin ihtiyaçlarının öncelenerek hareket edilmesi günümüzde TİKA'nın Afrika ülkelerinde çoğu alanda hareket edebiliyor olmasına imkân sunmaktadır. Afrika ülkelerinin kanlı sömürge dönemleri, tarihsel hafızaları bugünkü ilişkilerine etki etmekte, yeni sömürge modellerine dair çekinceleri bulunmaktadır. Bu anlamda Türkiye yürüttüğü faaliyetlerde karşı tarafın önceliklerine göz önüne alarak hareket etmeli, Afrika ülkeleri ile sağlanan güven ilişkisine zarar gelmemesi için önlem alınmalıdır.

Konstrüktivizmde temelde iki ayrı düşünce bulunduğuna yer verilmişti. Alexander Went, uluslararası ilişkilerde devleti amil kabul eder ve sosyal etkileşimlerden bağımsız verilir, devlet kimliğini diğer devletlerle ilişkilerinden yola çıkarak inşa eder. Fikirsels unsurlar amil-yapı inşasında önemlidir ve Went'e göre bu unsurlar: kültür, ideoloji ve ortak fikirlerdir (Smith, 2001:52). Nicholas Onuf (2015:60) ise daha öze inerek insanları amil olarak kabul eder ve devlet kimliği incelenirken çıkar grupları, devlet dışı aktörler ve etnik kimlikler gibi faktörlerin önemli olduğunu öne sürer. Amil yapı inşa sürecinde etkili olan fikirsels faktörler Onuf'a göre dil, söylem ve kurallardır. Onuf çok daha kapsayıcı bir analiz faktörleri verdiği için bu çalışmada Onufçu Konstrüktivizm'den faydalanılacağına yer verilmişti. Özellikle devlet dışı aktörler ve kurallara vurgu yapan Onuf'un yaklaşımında uluslararası hukuk, uluslararası örgütler ve uluslararası konsensuslar bir devletin kendi kimliğini inşa etmesinde önemlidir. Bu çalışmada OECD ve DAC örgütü, BKH, Paris Deklarasyonu, Monterrey Konsensüsü, DAC kriterleri ile TİKA'nın gerçekleştirdiği faaliyetler değerlendirildiğinde uyum olduğu saptanmıştır. Bu çerçevede TİKA'nın faaliyet alanları belirlenirken uluslararası sistemden etkilenildiğini ifade etmek yerinde olacaktır. Bu anlamda DAC kriterlerinden ve TİKA'nın temel değerlerinden yola çıkılarak hazırlanan çalışmanın değerlendirme kriterleri esasında TİKA'nın DAC kriterlerine büyük oranda uyum sağladığını göstermektedir. Bu çerçevede gerçekleştirilen değerlendirmeler, her konsensusta özellikle alıcı ülkenin faydası, kendi politikaları, özel ihtiyaçlarına öncelik verilmesi, Türkiye'nin de çoğu faaliyetinin bu çerçevede gerçekleştiriliyor olması, Türkiye'nin uluslararası sistemdeki konsensuslardan etkilendiğini veya uyum sağladığını göstermektedir.

Sonuç itibarıyla Türkiye içsel ve dışsal sebeplerden dolayı büyük bir dönüşüm geçirerek dış politikada daha aktif politikalar takip etmeye başlamıştır. Konstrüktivizm yaklaşımından hareketle amil-yapı sürekli değişim devam etmektedir. Bu çerçevede TİKA'nın kurumsal olarak değişimlerine ve faaliyet alanlarındaki değişimlerine yine açıklayıcı bir perspektif sunmaktadır. Genelde yumuşak gücü ile bilinen TİKA'nın günümüzde güvenlik alanında faaliyetler yürütmesi yine bir değişime işaret etmektedir. Bu anlamda akıllı güç ve realizm perspektifinde de ifade edildiği gibi, Türkiye yarış kıtası olan Afrika'da etkin güç olmak istiyorsa bu alanda da faaliyetler yürüterek ilişkilerinde bağlayıcı konuma gelmelidir. Ancak TİKA bunu yaparken yumuşak gücüne zarar vermemeli arada hassas denge kurulmalıdır. Güvenlik alanında yürütülecek faaliyetlerde, alıcı devletin faydasının gözetilip gözetilmediğine dair herhangi bir soru işaretinin oluşmasını engelleyecek titizlikle çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adler, Emanuel (1997), “Seizing the Middle Ground:Konstruktivizm in World Politics”, **European Journal of International Relations**, 3(3), (319-363) Seizing the Middle Ground: | Request PDF (researchgate.net), (12.09.2023).
- _____ (2013), ‘Constructivism in International Relations: Sources, Contributions and Debates’, Thomas Risse, Beth A. Simmons Walter Carlsnaes (Ed.), **Handbook of International Relations**, SAGE, London, (6) Constructivism in International Relations: Sources, Contributions, and Debates | Request PDF (researchgate.net).
- Afacan, Isa (2012), “Türk Dış Politikası'nda Afrika Açılımı”, **Ortadoğu Analiz**, 4(8), 10-18.
- Agmon, Marcy (1986), “Defending the Upper Gulf: Turkey’s Forgotten Partnership”, **Journal of Contemporary History**, 2(1), Defending the Upper Gulf: Turkey's Forgotten Partnership on JSTOR, (26.20.2023).
- Akkanlı, Sezgin (2011), **Türk Dış Politikası’nda Afrika Açılım Stratejisi: Ekonomik, Kültürel Dinamikleri ile Türkiye’nin Mağrip Bölgesi Politikası**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alagöz, Halil İbrahim (2013), **Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye-Somali Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Andreouli, Eleni (2010), **Identity, Positioning and Self-Other Relations, Papers on Social Representations**, 19, (14.1-14.13), (PDF) Identity, Positioning and Self-Other Relations (researchgate.net), (12.09.2023).
- Araştırma Raporu, (2020), “The end of World Order”, **The end of Order and American Foreign Policy**, 1, 8-12, <https://www.jstor.org/stable/resrep25044.7>, (20.06.2023).
- Arguilla, John ve Rondfeldt, David (1999), “The Emergence of Noopolitik:Toward an American Information Strategy”, **National Defense Research Institute**, RAND, The Emergence of Noopolitik: Toward An American Information Strategy on JSTOR, (10.09.2023).
- Arı, Tayyar (1999), **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 3. Baskı, Alfa Yayınları.
- _____ (2013), **Uluslararası İlişkiler Teoriler: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, 8.Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Arıboğan, Deniz Ülke (1998), **Kabileden Küreselleşmeye: Uluslararası İlişkiler Düşüncesi**, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

- Armitage, Richard L.ve Nye, Joseph, S. Nye (2007), CSIS Comission On Smart Power, Center for Strategic & International Studies, 20131125_CSISCommissiononSmartPower ArmitageNyeTsagronisClass13.pdf (iwp.edu), (10.09.2023).
- Arpa, Enver ve Bayar, Murat (2019), “Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Kalkınma Yardımlarının Yardım Etkinliği Açısından Değerlendirilmesi”, **Ege Akademik Bakış**, 18(4), 605-618.
- Arslan, Kahraman (2018), “Türkiye’nin Yeni Pazar Arayışları İçinde Afrika Ülkelerinin Yeri ve Önemi”, **Journal of Productivity**, 2, 133-162.
- Arslan, Metin (2012), Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Araştırma Yöntem ve Teknikleri (aliosmangokcan.com), (23.11.2023).
- Ataöv, Türkkaya (1976), **Afrika ve Biz**, Vatan.
- Ateş, Davut (2009), “Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm/Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 10(1), 11-25.
- Aydın, Hakan (2014), Sosyal İnşacı Değişim: Türkiye ve Afrika İlişkileri, Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, No:4, (Microsoft Word-K375rklareli\334niversitesi) (klu.edu.tr), (21.08.2023).
- Aydın, Nurşen (2018), Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji, Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 2(2), ((PDF) Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji (researchgate.net)), (23.11.2023).
- Aysu, Kerem (2022), **Akıllı Güç Kavramı Çerçevesinde İran Dış Politika Araçları: Irak Örneğinin (2003-2020)**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bacık, Gökhan ve Afacan, Isaf (2013), “Turkey Discovers Sub-Sahran Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse”, **Turkish Studies**, 14(3), 408-502.
- Bahçecik, Şerif Onur (2021), “Turkey’s Opening up to Africa: From Idea to Full-Fledged Policy”, **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9, 173-179.
- Bailey, Kenneth D. (1982), Methods of Social Research, The Free Press, New York.
- Bal, Hüseyin (2016), **Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri: Uygulamalı-Örnekli**, 1.Baskı, Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Barbak, Ahmet (2018), Türkiye’nin Uluslararası Kalkınma İşbirliği Politikası, (PDF) Türkiye'nin Uluslararası Kalkınma İşbirliği Politikası (researchgate.net), (12.09.2023).
- Baydemir, Mehmet (2020), “Türkiye’nin ‘Afrika Açılımı’: Yükseköğretimde Sahraaltı Afrikalı Öğrenvi Hareketliliği (2013-2018)”, **PESA İnternatinonal Journal of Social Studies**, 6(1), 56-68.

- _____ (2022), “Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'ya Yönelik İnanç Diplomasisi”, **İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(1), 344-364.
- Bayır, Özgün Erler ve Sönmezoğlu, Faruk (2014), Dış Politika Analizinde Temel Öğeler, Özgün Erler Bayır ve Faruk Sönmezoğlu (Ed.), **Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış**, 1. Baskı içinde (5-44), Der Yayınları, İstanbul.
- Bayram, Mürsel (2023), Doğu Afrika'da Siyaset ve Diplomasi, Çizgi Kitabevi, İstanbul.
- Bayram, Mürsel ve Tanış, Cihat (2018), “Müstesna Bir Ortaklık: Türkiye Fildişi Sahili İlişkileri”, **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10(19), 437-463.
- Belder, Ferit vd. (2015), “Afrika'ya Kalkınma Yardımı Politikalarını Anlamak: Türkiye ve Çin Örnekleri”, Ferit Belder (Ed.), **Afrika 2**, (2) Afrika'ya Kalkınma Yardımı Politikalarını Anlamak : Türkiye ve Çin Örnekleri, in İsmail Ermağan (ed.), Afrika 2, Nobel Yayınları, 2015 | Emel Parlar Dal and Samiratou Dipama-Academia.edu.
- Bilgin, Pınar ve Eliş, Berivan (2008), 'Hard Power:Toward a More Realistic Power Analysis', **İnsight Turkey**, 10(2), (5-20), <https://www.jstor.org/stable/26328671>, (15.06.2023).
- Bolükbaşı, Suha (1993), “The Johnson Letter Revisited”, **Middle Eastern Studies**, 29(3), The Johnson Letter Revisited | Request PDF (researchgate.net), (26.10.2023).
- Boztaş, Asena (2011), “Türkiye'nin Afrika ile İlişkilerinde Proaktif Politikalarının Teorik Analizi: Konstrüktivist Teori, Eleştirel Teori ve Uluslararası Toplum Teorisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 31, 139-158, Türkiye'nin Afrika İle İlişkilerinde Proaktif Politikalarının Teorik Analizi: Konstrüktivist Teori, Eleştirel Teori Ve Uluslararası Toplum Teorisi (dogus.edu.tr), (25.10.2023).
- Brachman, Jarret M. (2006), High-Tech Terror: Al-Qaeda's Use of New Tecnology: Fletcher Forum of World Affairs, 30(2), 149-164, High-Tech Terror: Al-Qaeda's Use of New Technology (researchgate.net), (09.09.2023).
- Canpolat, Murat Han (2022), **Afrika Kıtası'nda Türkiye'nin Eğitim Alanında Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Carr, Edward Hallet (2001), **The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations**, Palgrave Macmillan, Palgrave Macmillan, London.
- Chianca, Thomaz (2008), “The OECD/DAC Criteria for International Development Evaluations: An Assessment and Ideas for Improvement”, **Evaluation in International Development**, 5(9), 41-51, (PDF) The OECD/DAC Criteria for International Development Evaluations: An Assessment and Ideas for Improvement (researchgate.net), (10.10.2023).

- Chigbu, Uchendu Eugene (2019), “Visually Hypothesising in Scientific Paper Writing: Confirming and Refuting Qualitative Research Hypotheses Using Diagrams”, **Publications**, 7(22).
- Çınar, Ahmet (2019), **Bir Yumuşak Güç Örneği Olarak Türkiye Somali İlişkileri**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Çiçek, Ali (2015), **Kamu Diplomasisi ve TİKA Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dahl, Robert A. (1957), “The Concept of Power”, **Behavioral Science**, 2(3), 201-215, https://fbaum.unc.edu/teaching/articles/Dahl_Power_1957.pdf, (16.06.2023).
- Das, Runa (2009), Critical Social Constructivism: “Culturing” Identity, (in) Security and the State in International Relations Theory”, **The Indian Journal of Political Science**, 70(4), (961-982), Critical Social Constructivism : "Culturing" Identity, (In) Security, And The State In International Relations Theory On Jstor, (12.09.2023).
- David, Silverman (2016), **Nitel Araştırma Nasıl Yapılır**, Ergin Hava (Çev.), Küre Yayınları, İstanbul.
- Davutoğlu, Ahmet (2001), **Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu**, 1. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- Demirkaya, Yüksel ve Çelik, Ferhat (2021), “Uluslararası İlişkilerde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İşbirliği: TİKA Faaliyetleri Analizi”, **Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(2), 124-149.
- Demirtaş, Kumral, (2020), **Ak Parti Dönemi Afrika Politikası: Politika Yapım Süreci ve Misyon Kuruluşlar**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirtaş, Tunç (2015), **Türkiye’nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç Unsurunun Rolü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deren Ekici, Kübra (2018), **Sosyal Konstrüktivizme göre Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikası (1983-1993)**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dia, Fatou (2014), **Senegal Örneğinden Hareketle Türkiye-Afrika Siyasi ve Ekonomik Analizi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dijk, Teun A. Van (2002), Political Discourse and Ideology, **DOXA Comunication No 1**, (January), (6) (PDF) Political discourse and ideology (researchgate.net), (20.10.2023).
- Dikerdem, Mahmut (1977), **Ortadoğu’da Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları)**, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Diñcer, Mustafa (2019), **Türkiye-Afrika İlişkileri ve Afrika Açılımı**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Dizard, Wilson P. (2004), **Inventing Public Diplomacy: The Story of the US Information Agency**, Boulder/ Colorado, Lynne Rienner Publishers.
- Doubare, Sitta (2021), **Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Afrika'ya Uyguladığı Yumuşak Güç (2002 ve Sonrası)**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Düzenci, Ayberk (2022), **Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Yeri: TİKA ve YTB Örnekleri**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Edwards, Rosalind ve Holland, Janet (2013), What Forms Can Qualitative Interviews Take?, Graham Grow (Ed.), **What's Qualitative Interviewing?**, (43-53), University of Edinburg, (6) What is Qualitative Interviewing? | Rosalind Edwards-Academia.edu (10.10.2023).
- Ekşi, Muharrem (2014), **Türkiye'de Kamu Diplomasisi: Ortaya Çıkışı, Kurumsal İnşaa Süreci ve Uygulanışı (2002-2013)**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- _____ (2018), **Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, 1. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- _____ (2020), “Kamu Diplomasisi”, İsmail Yaylacı ve Ali Resul Usul (Edt.), **Dönüşen Diplomasi ve Türkiye, Aktörler, Alanlar, Araçlar**, Küre Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Eldeen, Mayada Kamal (2019), **Ak Parti Dönemi Türkiye-Afrika İlişkileri Sudan Örneği (2002-2015)**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eralp, Atilla (1996), ‘Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması’, Atilla Eralp (Der.), Devlet, Sistem, Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, 6. Baskı içinde (57-78) İletişim Yayınları, İstanbul,
- _____ (2004), “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm, Realizm Tartışması”, Atilla Eralp (Der.), **Devlet, Sistem ve Kimlik**, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul,
- Erata, Murat (2018), **Sahraaltı Afrika'da Enerji: Türkiye Afrika Ortaklığı**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdağ, Ramazan (2015), ‘Türkiye'nin Kalkınma Yardımları ve TİKA, Mehmet Çevik Şahin, B. Senem Çevik (Ed.), **Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi**, 1. Baskı içinde (242-262), Nobel Yayınları, Ankara.
- Erdil, Bülent (2012), **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde (1990-2010) Türkiye'nin Afrika Politikası ve Yumuşak Güç**. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eren, Süleyman (2022), “Kamu Diplomasisi Bağlamında Türkiye'nin Açılım Politikası”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 10(1), 128-152.

- Ergül, Yavuz Ercan (2023), “Sosyal Bilimlerde Araştırma Süreci ve Aşamalarına Kuramsal Bir Bakış”, **Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi**, 08(01), 22-38, (PDF) Sosyal Bilimlerde Araştırma Süreci ve Aşamaları (researchgate.net), (22.11.2023).
- Erkan, Hakan Sezgin (2016), **TİKA Development Asistances as a Case of Implementing Soft Power in Turkish Foreign Policy**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fırat, Melek (2009), Türkiye- Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı ve Afrika Açılımında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, TASAM, untitled (tasam.org).(07.08.2023).
- Finnemore, Martha ve Sikkink, Kathryn (2001), “Tkaing Stock: The Constructivist Reseachr Program in Internatinal Relations and Comparative Politics”, **Annual Review of Political Science**, 4(1), (391-416), TAKING STOCK: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics (researchgate.net), (13.09.2023).
- Fontana, Andrea ve Frey, James H. (1994), Interviewing The Art of Science, N.K. Denzin ve Lincoln (Ed.), **The Hadnbook of Qualitative Research**, 361-376, fontana&frey.pdf (nau.edu), (10.12.2023).
- Fotiou, Eleni ve Triantaphyllou, Dimitrios (2010), “Assesing Turkey’s ‘Soft Power’ Role: Rhetoric Versus Practice”, **The International Spectator**, 45(1), 99-113, (PDF) Assessing Turkey's “Soft Power” Role: Rhetoric versus Practice (researchgate.net), (18.09.2023).
- Gaddis, John Lewis (2007), **Soğuk Savaş: Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçekler**, (Çev.Dilek Cenkçiler), 1.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gallarotti, Giulio M. (2015), Smart Power: Definitions, İmportance and Effectiveness, **Journal of Strategic Studies**, 38(3), (245-281), (PDF) Smart Power: Definitions, Importance, and Effectiveness (researchgate.net), (09.09.2023).
- Gebremichael, Mesfin (2019), **Geopolitical Dynamics In The Horn of Africa and Mechanisms For Collaboration Between NATO and Igad Countries**, NATO Strategic Direction South, file_download.ashx (thesouthernhub.org), (30.10.2023).
- Gök, Gonca Oğuz (2016), ‘Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü, KOSBED, 31, 65-82, 251812 (dergipark.org.tr), (38.08.2023).
- Gökdemir, Hatice Cansu (2022), **Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığının Sahraaltı Afrika Ülkelerine Yönelik Açıklamalarının Analizi (2002-2015)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Görgülü, Mehmet Emre (2009), “Turkey’s Potential Prospects in Africa”, **TURKEY’S POTENTIAL PROSPECTS IN AFRICA** (inonu.edu.tr), (10.09.2023).

- Gray, Colin S. (2011), “Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 20st Century”, **Strategic Studies Institute**, <https://www.jstor.org/stable/resrep11431>, April, 1, (05.07.2023).
- Griffiths, Martin vd. (2011), **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler**, Cesran (Cev.), Nobel Yayınları, Ankara.
- Gullio, M. Gallorotti (2011) “Soft Power: What it is, why it’s Important, and the Conditions for its Effective Use”, **Journal of Political Power**, <http://dx.doi.org/10.1080/2158379X.2011.557886>, (07.09.2023).
- Gümrükçüoğlu, Fatma (2019), **İnsani Yardım Bağlamında Türkiye’nin Afrika’daki Sağlık Hizmetleri: Gönüllüler Hareketi Örneği (2005-2016)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündoğdu, Serkan (2019), **Ak Parti Dönemi Kamu Diplomasisi Uygulamaları (2002-2013)**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hayden, Craig (2012), **The Rhetoric of Soft Power: Public Diplomacy in Global Contexts**, Maryland, Lexington Books.
- Hammersley, Martyn ve Atkinson, Paul (2007), **Ethnography Principles in practice**, Third edition, MartynHammersleyPaulAtkinson-Ethnography_PrinciplesinPractice-Routledge2007.pdf, (23.11.2023).
- Hart, Chris (1998), **Doing a Literature Review**, 1-25, Chris Hart, **Doing a Literature Review** (SAGE, 1998), pp.1-25. Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive, (22.11.2023)
- Hatipoğlu, Osman Gökhan (2018), “Farklı Bir Kamu Kurumu Olarak TİKA: Örgüt Yapısının Dönüşümü Hakkında Bir Analiz”, **Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi**, 1(1), 99-116.
- Hazar, Numan (2003), **Küreselleşme Sürecinde Afrika- ve Türkiye-Afrika İlişkileri**, 1. Baskı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- _____ (2012). **Türkiye Afrika’da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra**, Ankara: ORSAM, No:124, (6) ORSAM Analiz 124, Numan Hazar, **Türkiye Afrika’da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra | Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)-Academia.edu**.
- Hopf, Ted (1998), “The Promise of Constructivism in International Relations Theory”, **International Security**, 23(1), 171-200, The Promise of Constructivism in International Relations Theory on JSTOR, (12.09.2023).
- İbrahim, Rasheed (2021), **Assessing Turkish Foreign Policy Towards Sub-Saharan Africa: Somalia as a Case Study**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- International Conference on Financing for Devolepment, (2003, <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>), (22.09.2023).
- İbrahimoglu, Serhat (2015), **Türkiye'nin Yumuşak Güç Potansiyelinin Orta Afrika Ülkelerine Yönelik Stratejisi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yeni Yüzyıl Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İmren, Kaygısız (2016), 'Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Balkan Ülkelerine Yönelik Dış Yardım Politikası, Erman Akıllı (Ed.), Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar, 1. Baskı içinde (305-325), Nobel Yayınları, Ankara, 305-325).
- İpek, Volkan ve Biltekin, Gonca (2015), "Turkey's Foreign Policy Implementation in Sub-Saharan Africa: A Post-İnternational Approach", **New Perspectives on Turkey**, 49, 121-156.
- İşbilir, Alptekin Cihangir (2021), "Afrika'da Faaliyet Gösteren Türk STK'ların Barış İnşa Edici Kapasitesi", **Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi**, 1 (1), 05-25.
- Jackson, Robert ve Sorensen, Georg (2010), **Introduction to Internatinal Relations: Theories and Approaches**, 4. Baskı, Oxford University Press, New York.
- Jervis, Robert (1979-1980), "Why Nuclear Superiority Doesn't Matter" **Political Science Quarterly**, 94(4), (Winter 1979-80), (617-633), <https://www.jstor.org/stable/2149629>, (06.09.2023).
- _____ (1999), "Realism, Neoliberalism, and Cooperation: Understanding the Debate", **İnternational Security**, 24(1), (42-63), <https://www.jstor.org/stable/2539347>, (07.09.2023)
- Kabasakal, Öner (2002), "Türk Cumhuriyetlerinin Ekonomik Kalkınmalarında TİKA'nın Rolü", **DTM Dergisi**, Ocak Özel Sayısı, Ankara.
- Kalın, İbrahim (2011), Soft Power and Public Diplomacy in Turkey, **Perceptions: Journal of International Affairs**, 16(3), 5-23, 816442 (dergipark.org.tr), (18.09.2023).
- Kapısız, Samet ve Şerif, Dilek (2017), "Küresel İnsani Yönetişimde Türkiye'nin Kalkınma Yardımları", Nurullah Gür, Sadık Ünay, Dilek Şerif (Der.), **Ak Parti'nin 15 Yılı: Ekonomi**, 1. Baskı içinde (217-236), SETA Kitapları, İstanbul.
- Karacasulu, Nilüfer (2014), "Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları", Tayyar Arı (Ed.), **Post Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2**, Dora Yayınları, Bursa, 1. Basım içinde (105-124), Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar (Kitabın Tamamı Yüklendi) (Researchgate.Net), (05.10.2023).
- Karadağ, Haluk (2016), **Uluslararası İlişkilerde Yeni bir Boyut Kamu Diplomasisi**, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- _____ (2012), **Bir Dış Politika Tekniği Olarak Kamu Diplomasisi: Karar Verme Süreci Üzerine Etkisi**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karagül, Soner ve Arslan, İbrahim (2013), “Türkiye’nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 9(35), 21-35, (46) Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği | İbrahim Arslan-Academia.edu, (12.10.2023).
- Karakoç, Jülide (2013), “Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 28(02), (131-160), (PDF) Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler (researchgate.net), (14.09.2023).
- Kardaş, Şaban (2011), “Quest for Strategic Autonomy Continues, or How to Make Sense of Turkey’s ‘New Wave’ **The German Marshall Fund of the United States**, (45) Quest for Strategic Autonomy Continues, or How to Make Sense of Turkey’s “New Wave” | Şaban Kardas-Academia.edu, (18.09.2023).
- Kaya, Sezgin (2008), “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, 63(3), 83-111, geopolitics Of Central Asia And The Caucasus; Continuity And Change Since The End OF (dergipark.org.tr), 14.04.2023.
- Kayalar, Serkan (2021), **Türkiye’nin Resmi Kalkınma Yardımları Afrika’ya Yönelik Sosyal Altyapı ve Hizmetler Yardımlarının Analizi (2005-2021) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı başkanlığı (TİKA) Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıçoğlu, Gökmen ve Yılmaz, Ayhan Nuri (2017), “Bir Kamu Diplomasisi Kurumu Olarak TİKA’nın Ak Parti Döneminde Kullanılması”, **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2(2), 115-131.
- Komak, İhsan (2011), “Türkiye'nin Afrika Politikası ve Sağlık Sektöründe Çalışan Türk STK'larının TİKA Desteğinde Afrika'da Yürüttüğü Faaliyetlerin Etkisi”, **Avrasya Etüdleri**, 40(2), 201-222.
- Koslowski, Rey ve Kratochwill, Friderich V. (1994), “Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire’s Demise and the International System”, **International Organization**, 48(02), 215-247, Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire’s Demise and the International System | Request PDF (researchgate.net), (14.09.2023).
- Krasner, Stephen D., (1982), “Regimes and the Limits of Realism: Regime as Autonomous Variables”, **International Organization**, 36(2), 457-510, <https://www.jstor.org/stable/2706531>, (15.06.2023).
- Kubalkova, Vendulka (2001), ‘A Constructivist Primer’, Vendulka Kubalkova(Ed.), Foreign Policy in a Constructed World, 1. Baskı içinde (56-77), M.E. Sharpe, New York.
- Kulaklıkaya, Musa (2008), Kalkınma Yardımında Son Trendler ve TİKA, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar**, 14-29.

- Küçük, Mustafa (2014), "Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık", Ramazan Gözen (Der.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (325-379), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Küçükbayrak, İsmail (2010), **Uluslararası İlişkilerde Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar: ABD ve Türkiye Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Levy, Yair ve Ellis, Timothy J. (2006), "A Systems Approach to Conduct an Effectiv Literature Review in Supoort of Information Systems Research", **Informing Science Journal**, 9, (181-212).
- Mısırlı, Hüsnü (2021), **Turkey's Foreign Policy in Africa within the Context of Growing Esat-West Rivalry: An Analysis of Soft Power Diplomacy (2005-2021)**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Atılım Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mohamed, Mohamed Gamal Bashier (2020), **Africa Turkish Foreign Policy: Example of Turkey Sudan**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Monterrey Consensus on Financing for Development (2002), book (un.org), (05.10.2023)
- Morgenthau, Hans.J. (1948) **Politics Amonf Nations – The Struggle for Power and Peace**, New York, Alfred.A.Knopf. (PDF) Politics among Nations-Hans J. Morgenthau | Ian Elvira-Academia.edu. (07.09.2023).
- Müller, Martin (2010), "Doing Discourse Analysis in Critical Geopolitics", **L'Espace Politique**, 12(12), (1-21), (PDF) Doing Discourse Analysis in Critical Geopolitics (researchgate.net), (12.09.2023).
- Njuafac, Therenca Atabong ve Katman, Filiz (2016), "Main Dynamics of Turkish-African Relations in the 21. Century", **European Researcher**, 112 (11).
- Nlossel, Suzanne (2004), "Smart Power", **Foreign Affairs**, 83(2), (131-142) Smart Power (researchgate.net), (08.09.2023).
- Nye, Joseph S. (1990) "The Changing Nature of World Power", **Political Science Quarterly**, 105(2), 177-192, <https://www.jstor.org/stable/2151022>, (17.06.2023).
- _____ (1990), "Soft Power", **Foreign Policy**, Twentieth Anniversary (Autumn, 1990), 80, 153-171, <https://www.jstcor.org/stable/1148580>, (10.06.2023).
- _____ (1992), "What New World Order?", **Foreign Affairs**, 71(2), 83-96, <https://www.jstor.org/stble/20045126>, (21.06.2023).
- _____ (2008), "Public Diplomacy and Soft Power", **The Annals of the American Acaemy of Political and Social Science**, Public Diplomacy in a Changing World, (616), 94-109, <https://www.jstor.org/stable/25097996>, (13.06.2008).

- _____ (2009), “Get Smart: Combining Hard and Soft Power”, **Foreign Affairs**, 88, (4), 160-163, <https://www.jstor.org/stable/20699631>, (13.01.2023).
- _____ (2014), “The Information Revolution and Power”, **Current History**, Global Trends, 2014:100th Anniversary Issue) 113(759), 19-22, <https://www.jstor.org/stable/45388160>, (20.06.2023).
- _____ (2017), **Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları**, 2.Baskı, Elips Yayınları, Ankara.
- _____ (2023), “Soft Power”, Huiyao Wang (Ed.) vd., **Soft Power and Great Power Competition**, (3-15), <https://doi.org/10.1007/978-981-99-0714-4>, Springer, (11.06.2023).
- _____ (2023), “The Limits of Soft Power”, Huiyao Wang (Ed.) vd., **Soft Power and Great Power Competition**, (17-19), <https://doi.org/10.1007/978-981-99-0714-4>, Springer, (11.06.2023).
- Oba, Ali Engin (2008), Türkiye’nin Afrika Politikası Etkinleşirken, TASAM | Türkiye’nin Afrika Politikası Etkinleşirken, (15.10.2023).
- _____ (2011), Türk Diplomasisi ve Afrika, TASAM | Türk Diplomasisi ve Afrika, (12.10.2023).
- Oba, Nilüfer (2018), **Türk Dış Politikasının Yeni Etkinlik Aracı Dış Yardımlar**, 1. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Obi, Syril (2010), “Africa Oil in the Energy Security Calculations of China and India”, Fantu Cheru ve Syril Obi (Ed), **Opportunities and Critical Interventions**, Uppsala: Zed Books, London, (181-192) The rise of China and India in Africa : challenges, opportunities and critical interventions (diva-portal.org).
- OECD (2021), Trust in Global Co-operation The vision for the OECD for the next year, OECD 60. yıldönümü, (01.10.2023).
- _____ (t.y.), Time Line, OECD 60. yıldönümü zaman çizelgesi, (01.10.2023).
- _____ (t.y.), Understanding the six criteria: Definitions, Elements for Analysis and key Challenges, 4. Understanding the six criteria: Definitions, elements for analysis and key challenges | Applying Evaluation Criteria Thoughtfully | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org), (02.10.2023).
- Oğurlu, Ebru (2017), “Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 5(5), 47-62.
- _____ (2018), “1998-2018 Arası Dönemde Türkiye’nin Afrika Deneyimi: Fikirden Eyleme Bir Dönüşüm”, **Avrasya Etüdleri**, 54(2), 65-94.

- _____ (2021), “Covid 19 Döneminde Türkiye-Afrika Sağlık İşbirliği, Covid-19 Döneminde Türkiye-Afrika Sağlık İşbirliği”, **Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi**, 1(2), 01-15.
- Oktay, Bingöl (2013), “Somali’de Barış ve Kalkına Sürecinde Türkiye’nin Rolü”, **Akademik Bakış**, 7(13), 81-106.
- Onuf, Nicholas (1989), **World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations**, University of South Carolina Press, South Carolina.
- _____ (2015), “Constructivism: A User’s Manual”, Vendulka Kubalkova ve Nicholas Onuf (Ed.), **International Relations in a Constructed World**, Routledge, New York.
- _____ (2013), **Making Sense, Making Worlds: Constructivism in Social Theory and International Relations**, Routledge, London, Making Sense, Making Worlds: Constructivism in Social Theory and International Relations (researchgate.net), (13.09.2023).
- Orakçı, Serhat (2011), “Afrika’da Küresel Rekabet ve Türkiye”, **Avrasya Etüdleri**, 40(2), 73-96.
- Oran, Baskın (2001), **Türk Dış Politikası, 1919-1980**, Cilt:1, İletişim Yayınları, İstanbul.
- _____ (2002), “1960-1980: Görelî Özerklik-3”, Baskın Oran (Der.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeleri Yorumlar**, Birinci Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul.
- _____ (2010), **Türk Dış Politikası**, Cilt:2, 12.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul
- Öktem, Kerem (2011), “Turkey Since 1989: Angry Nation”, **Zed Book**, Turkey Since 1989: Angry Nation | Request PDF (researchgate.net), (18.09.2023).
- Özbilgiç, Ceren (2017), “The Ak Party’s Engagement in Africa After the ‘Opening Era’”, **Journal of Regional Studies**, 1(3), 141-163.
- Özdemir, Haluk (2008), “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, 63(3), 113-144, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi Makale, Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme (dergipark.org.tr), (08.09.2023).
- Özkan, Mehmet (2008), “Turkey Discovers Africa: Implications and Prospects”, **SETA Policy Brief**, Eylül, No:22.
- _____ (2012), “A New Actor or Passery? The Political Economy of Turkey's Engagement With Afrika”, **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, 113-133.
- _____ (2012), “Türkiye’nin Afrika’da Artan Rolü: Pratik Çabalar ve Söylem Arayışları”, **Ortadoğu Analiz**, 4(6), (19-28), (46) Türkiye’nin Afrika’da Artan Rolü: Pratik Cabalar ve Soylem Arayislari [Ortadoğu Analiz, 2012] | Mehmet OZKAN – Academia.edu, (20.09.2023).

- _____ (2014), Doğru Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası, SETA, Doğru Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası [Seta, 2014] | Mehmet Ozkan-Academia.Edu, (30.10.2023).
- Özkan, Mehmet ve Akgün, Birol (2010), "Turkey's Opening to Africa", **Modern African Studies**, 48(4).
- Paris Declaration on Aid Effectiveness (2005), Paris declaration on Aid Effectiveness (afdb.org), (06.10.2023).
- Parker, Owen ve Brassett, James (2005), "Contingent Borders, Ambiguous Ethics: Migrants in (International) Political Theory", **International Studies Quarterly**, 49(2), 233-254, Contingent Borders, Ambiguous Ethics: Migrants in (International) Political Theory | Request PDF (researchgate.net), 15.09.2023.
- Polat, Doğan Şafak (2020), "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın Uluslararası Güvenliğe Katkıları", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13(35), 245-281.
- Purtaş, Fırat (2014), "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi". **Gazi Akademik Bakış**, 7(13), 1-14.
- Rabasa, Angel ve Larrabe, F. Stephen (2008), "The Rise of Political Islam in Turkey", **RAND National Defense Research Institute**, The Rise of Political Islam in Turkey (rand.org), (18.09.2023).
- Ruggie, John Gerard (1998), "What Makes the World Hang Together? Neo-Utilitarianism and the Social Constructivist Challenge", **International Organization**, 52(4), 855-885, What Makes the World Hang Together? Neo-Utilitarianism and the Social Constructivist Challenge on JSTOR, (13.09.2023)
- Sa'ad Nafi'u Mahmoud (2014), **Turkish Foreign Policy Towards Sub-Saharan Africa Under the Justice and Development Party (AKP) Government**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi-Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Saaida, Mohammed B. E. (2023), 'The Role of Soft Power in Contemporary Diplomacy', **International Journal of Research Publication and Reviews**, 4(4), (3119-3130), <https://www.researchgate.net/publication/370106169> , (8.09.2023).
- Sak, Elif (2014), **Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi: Sahra Altı Afrika Ekseninde Türkiye ve Çin Faaliyetlerinin Karşılaştırılması**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sak, Ramazan vd. (2021), "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi", **Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi**, 4 (1), 227-256, Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, Makale, Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi (dergipark.org.tr), (10.01.2024).

- Sıradağ, Abdurrahim (2016), “Turkish-Somali Relations: Changing State Identity and Foreign Policy”, **Inquiry-Sarajevo Journal of Science**, (2), 89-106.
- _____ (2017), “Turkey-South Africa Relations: Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy”. **Avrasya Etüdleri**, 51(1), 7-28.
- _____ (2022), “The Rise of Turkey’s Soft Power in Africa: Reasons, Dynamics, and Constrains”, **International Journal of Political Studies**, 8(2), 1-14.
- Simith, Steve (2001), ‘Foreign Policy is What States Make of it: Social Constrcution and Internatinaol Relations Theory’, Vendulka Kubalkova (Ed.), **Foreign Policy in a Constructed World**, 1.Baskı içinde 38-56, M.E.Sharpe, New York.
- Sönmezoğlu, Ömer Faruk (1992), “Uluslararası Politika Alanında Farklı Ekoller”, **Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi**, 3, 141-162,
- Sultan, Eman (2020), **The Analysis of Turkish Foreign Polircy Towards the Palestinian Issue in the JDP Era wihtin the Context of Konstruktivism and Post-Structuralism**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Batuhan Erdi (2022), **Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi: Afrika-Nijerya Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi-Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Şahin, Harun ve Karaköy, Fırat (2018), “Doğu Afrika’nın Dünya’ya Açılan Penceresi: Cibuti, Doğu Afrika’nın Dünya’ya Açılan Penceresi: Cibuti”, **Bingöl Üniversitesi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(2), 61-78.
- Şahin, Mustafa (2021), “Türkiye'nin Somali Politikasının İncelenenmesi 2011-2020 Dönemi”. **Türkiye Ortadoğu Çalışmalar Dergisi**, 9(1), 109-147.
- Şatana, Nil ve Özpek, Burak Bilgehan (2016), A.B.D. ve Türkiye’de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları, **Ortadoğu Etütleri**, 1(2), (75-114), Ortadoğu Etütleri, A.B.D ve Türkiye’de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları (dergipark.org.tr), (14.09.2023).
- Şen, Mahmut (2019), **21. Yüzyılda Türkiye'nin Sahra Altı Afrika Ülkeleriyle İlişkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi-Sosyal Bilimler Ensitütüsü.
- Şengül, Barış (2015), **21. Yüzyılda Afrika ve Türkiye- Afrika Sosyo-Ekonomik İlişkileri (2005-2015)**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, (1998), aralık-1998.pdf (mfa.gov.tr), (15.10.2023).
- _____ Güney Sudan’ın Ekonomisi, (Güney Sudan’ın Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).
- _____ Kenya’nın Ekonomisi, (Kenya’nın Ekonomisi / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).

- _____ Komorlar Birliği'nin Ekonomisi, (Komorlar Birliği'nin Ekonomisi / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).
- _____ Madagaskar'ın Ekonomisi, (Madagaskar'ın Ekonomisi / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).
- _____ Morityus'un Ekonomisi, (Morityus'un Ekonomisi / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).
- _____ Ruanda Ekonomisi, (Ruanda Ekonomisi / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).
- _____ Seyşeller'in Ekonomisi, (Seyşeller'in Ekonomisi / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (13.11.2023).
- _____ Somali'nin Ekonomisi, (Somali'nin Ekonomisi / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (13.11.2023).
- _____ Sudan'ın Ekonomisi, (Sudan'ın Ekonomisi / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (13.11.2023).
- _____ Tanzania'nın Ekonomisi, (Tanzania'nın Ekonomisi / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (13.11.2023).
- _____ Türkiye – Etiyopya Siyasi İlişkileri, (Türkiye-Etiyopya Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).
- _____ Türkiye- Güney Sudan Cumhuriyeti Siyasi İlişkileri, (Türkiye-Güney Sudan Cumhuriyeti Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)). (12.11.2023).
- _____ Türkiye Somali Siyasi İlişkiler, (Türkiye-Somali Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)). (13.11.2023)
- _____ Türkiye ve Kenya Siyasi İlişkiler, (Türkiye-Kenya Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).
- _____ Türkiye-Komorlar Birliği Siyasi İlişkiler, (Türkiye-Komorlar Birliği Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).
- _____ Türkiye-Madagaskar Siyasi İlişkiler, Türkiye-Madagaskar Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr), 12.11.2023).
- _____ Türkiye-Morityus Siyasi İlişkileri, (Türkiye-Morityus Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)).(12.11.2023).
- _____ Türkiye-Seyşeller Siyasi İlişkiler, (Türkiye-Seyşeller Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (13.11.2023).

- _____ Türkiye-Sudan Siyasi İlişkileri, (Türkiye-Sudan Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (13.11.2023).
- _____ Türkiye-Tanzanya Siyasi İlişkileri, (Türkiye-Tanzanya Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (13.11.2023).
- _____ Türkiye-Uganda Siyasi İlişkiler, (Türkiye-Uganda Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (13.11.2023).
- _____ Uganda'nın Ekonomisi, (Uganda'nın Ekonomisi / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (13.11.2023).
- _____ Türkiye-Ruanda Siyasi İlişkiler, (Türkiye-Ruanda Siyasi İlişkileri / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)), (12.11.2023).
- _____ (20.10.2023), Afrika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi ile Ticaret Hacmimiz Son 20 Yılda Yüzde 800 Arttı, (Afrika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi İle Ticaret Hacmimiz Son 20 Yılda Yüzde 800 Arttı), (05.12.2023).
- _____ (2005), “22 Kasım 2005, Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan'ın Haftalık Olağan Basın Toplantısı”, 22 Kasım 2005, Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan'ın Haftalık Olağan Basın Toplantısı / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr), (12.10.2023).
- _____ (2005), No:124- 3 Ağustos 2005, Afrika Ülkelerine Türkiye Tarafından Yapılan Acil Gıda Yardımı Hakkında, No:124-3 Ağustos 2005, Afrika Ülkelerine Türkiye Tarafından Yapılan Acil Gıda Yardımı hk. / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr), (14.10.2023).
- _____ (t.y.), Türkiye-Afrika İlişkileri, TÜRKİYE-AFRİKA İLİŞKİLERİ / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr), (15.10.2023).
- Tandoğan, Muhammed (2015), “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği”, **İnsan Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, 4(3), 634-650, (45) Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği (The African Union within the Social Constructivist Framework) | Muhammed TANDOĞAN-Academia.edu, (14.09.2023).
- Tanrısever, Oktay Fırat (2005), “Güç, Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar, Atilla Eralp (Der.), **Devlet, Sistem ve Kimlik**, İletişim Yayınları, İstanbul, 6. Baskı, (53-71).
- Taşlıcalı Koç, Tuba (2023), **Sosyal Konstrüktivizm Perspektifinden Avrasyacılık ve Rusya Federasyonu Dış Politika Pratikleri: Putin Dönemi (2000-2020)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taştan, Serkan (2022), “Türkiye'nin Afrika'daki Söylem ve Eylem Etkinliği: Türkiye'nin Afrika Açılımının Ekonomik ve Ticari Analizi”, **Ankara International Journal of Social Sciences**, 5(10), 115-132.

- Tepeciklioğlu, Elem Eyice (2012), “Afrika kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye Afrika İlişkileri”, **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**, 1(2), Interdependence: Nothing Passes By, Yet Alone Economic Crisis (ankara.edu.tr), (22.10.2023).
- _____ (2012), “Afrika Kıtasının Dünya Politikasına Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri”. **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**, 1(2), 59-94.
- Tepeciklioğlu, Elem Eyice vd. (2018), “Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika'da Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri”, **Ege Akademik Bakış**, 18(4), 605-618.
- Tezkan, Yılmaz (2005), **Jeopolitikten Milli Güvenliğe**, 1. Baskı, Ülke Kitapları, İstanbul.
- The U.S. Agency for International Development (2005), ‘U.S. Overseas Loans And Grants 1945-2008, Obligations and Loan Authorizations’, 1 July 1945-30 September 2005, CONG-R-0105, US Overseas Loan and Grants July 1, 1945-Spetember 30, 2005 (usaid.gov), (25.10.2023).
- Thomas, Timothy L. (2003), “Al Qaaeda and the Internet: The Danger of ‘CyberPlanning’”, **The US Army War College Quarterly**, 33(1), Al Qaeda and the Internet: The Danger of "Cyberplanning (researchgate.net), (09.09.2023).
- TİKA (2006), Kalkınma Yardımı Raporu, (<http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/2007/KalkinmaYardRap2006/TIKAKalkinmaYardimlariRaporu2006.pdf>), (27.09.2023).
- _____ (2012), Afrika’nın En Önemli Sonlarından Çölleşme Masaya Yatırılıyor, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2013), Ramazanda Afrika’ya Acil Gıda Desteği, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (07.11.2023).
- _____ (2014), Afrika Günü Etkinlikleri Tamamlandı, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2016), Ertire’de Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosuna Elektronik Ekipman Desteği’, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2016), “Ayrı Coğrafyalarda Aynı İmza” 16 Mart TİKA Projeleri Tanıtım Töreni, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (08.11.2023).
- _____ (2017), Cibuti’de 400 Bin Kişiye İlaç Desteği, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2017), Komorlu Gazetecilere FETÖ’nün Darbe Girişimi Anlatıldı, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).
- _____ (2017), Komorlu İtfaiyecilere Eğitim Desteği, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).

- _____ (2017), TİKA Türkiye'nin Terörle Mücadele Tecrübesini Cibuti'ye Aktarıyor, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2017), TİKA ve Singapur İşbirliğinde 15 Afrika Ülkesine Meteoroloji Eğitimi, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).
- _____ (2017), TİKA'dan Eritre'de Eğitime Destek, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2017), TİKA'dan Komorlor'da 450 Aileye Gıda Yardımı, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).
- _____ (2018), Komorlar'daki Bilimsel Araştırma ve Belgelendirme Merkezi Hizmete Açıldı, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).
- _____ (2018), TİKA Etiyopya'da Necaşi Türbesinin Restorasyonunu Tamamladı', TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2018), TİKA'dan Komorlar'da 6000 Kişilik İftar Programı, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).
- _____ (2018), TİKA'dan Komorlar'da Kenneth Kasırgası Mağdurlarına Destek, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).
- _____ (2018), TİKA'dan Komorlara Tekerlekli Sandalye Desteği, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (08.11.2023).
- _____ (2019), Eğitim Yoluyla Küresel Emek Dayanışmasının Güçlendirilmesi', TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2019), Eğitim Yoluyla Küresel Emek Dayanışmasının Güçlendirilmesi, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (07.11.2023).
- _____ (2019), Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik 'Temiz Üretim Teknolojileri' Eğitimi, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2019), TİKA'dan Eritreli Personellere Mesleki Eğitim, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2019), TİKA'dan Komorlar'da 172 Proje ve Faaliyet, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).
- _____ (2019), TİKA'dan Komorlu Çifçilere Destek, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (10.11.2023).
- _____ (2019), TİKA'dan Komorlu Çiftçilere Destek, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).

- _____ (2019), TİKA'dan Komorlu İtfaiyecilere Eğitim Desteği, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2019).
- _____ (2020), TİKA'dan Sudan'daki Eritreli Mülteci Kamplarına Yardım, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2021), Erenler Sofrası Ruanda'da, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (07.11.2023).
- _____ (2021), Sudan'daki Şecerab Mülteci Kampındaki Sağlık Ocağına Destek, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2021), TİKA 'Erenler Sofrası' İle 82 Ülkeden Yaklaşık 1 Milyon Kişiye Türkiye'nin Dost Elini Uzattı, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2021), TİKA, Sudan'daki Liseye Fizik ve Kimya Laboratuvarı Kurdu, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2021), TİKA'nın Desteğiyle UNIDIO ve TÜBİTAK Uluslararası Eğitimleri Devam Ediyor, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2021), TİKA'nın Erenler Sofrası Sudan'da, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (02.11.2023).
- _____ (2022), Komorlar Birliği, TİKA Desteğiyle Modern Radyo Stüdyosuna Kavuştu', (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).
- _____ (2022), Türkiye Afet ve Acil Durumlar Alanındaki Tecrübesini Hint Okyanusuna Kıyıdaş Ülkeler Birliği ile Paylaştı, (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr)), (08.11.2023).
- _____ (t.y.), TİKA Hakkımızda, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (15.10.2023).
- _____ (t.y.), TİKA Tarihçe, TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (tika.gov.tr), (17.09.2023).

TİKA Faaliyet Raporu (2014), Faaliyet Raporu 2014.pdf (tika.gov.tr), (31.10.2023).

_____ (2015), 2015 Faaliyet Raporu.pdf (tika.gov.tr), (31.10.2023).

_____ (2017), TİKA Faaliyet Raporu 2017.pdf (tika.gov.tr), (31.10.2023).

_____ (2018), TikaFaaliyetWeb.pdf, (31.10.2023)

_____ (2019), TIKAFaaliyet2019WebKapakli.pdf, (01.11.2023).

_____ (2020), TIKAFaaliyet2020Web.pdf, (01.11.2023).

- _____ (2021), TİKA 2021 İdare Faaliyet Raporu.pdf (tika.gov.tr), (01.11.2023).
- Tosunoğlu, Şebnem (2015), “Türkiye’nin Resmi Kalkınma Yardımları Politikası: Eğilimler ve Hedefler”, **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 4(10), 225572 (dergipark.org.tr), (22.10.2023).
- Tuch, Hans N. (1993), **Communicating with Thw World: U.S. Public Diplomacy Overseas**, 2. Baskı, New York, St. Martin’s Press.
- Tunçarslan, Nilay (2017), **Yükselen Güçlerin İnsani Diplomasisini Anlamak: Afrika’da 2000 Sonrası Türkiye ve Brezilya**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tür, Özlem ve Han, Ahmet K. (2011), “A Framework for Understanding the Changing Turkish Foreign Policy of the 2000s”, Özden Zeynep Oktav (Der.), **Turkey in the 21.st Century Quest for a New Foreign Policy**, 1. Baskı içinde (7-29), ASGHATE, Burlington, (45) A Framework for Understanding the Changing Foreign Policy of the 2000s | Ahmet K. Han-Academia.edu, (18.09.2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Uganda Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Askerî İş Birliği Mutabakat Muhtırasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2022), T.C. Resmi Gazete, 31760, (24.02.2022), (resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/02/20220224-13.htm), (29.11.2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Cibuti Cumhuriyeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2017), T.C. Resmi Gazete, 30009, (16.03.2017), (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)), (29.11.2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Cibuti Cumhuriyeti Arasında Cibuti’de TİKA Program Koordinasyon Ofisi Kurulmasına ve Teknik İş Birliğine Dair Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, (2017), T.C. Resmi Gazete, 30027, (08.03.2017), Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr), (28.11.2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Cibuti Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Güvenlik İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2017), T.C. Resmi Gazete, 30009, (16.03.2017), (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)), (29.11.2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Federal Demokratik Etiyopya Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Askeri Alanda İşbirliğine İlişkin Çerçeve Anlaşması ve Bu Anlaşmada Yapılan 1 Numaralı Değişikliğin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2011), T.C. Resmi Gazete,

27916, (26.04.2011), (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)), (29.11.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Oman Sultanlığı Hükümeti Arasında Arşiv Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2013), T.C. Resmi Gazete, 28588, (15.03.2013), (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)), (29.11.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ruanda Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askerî Alanlarda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2018), T.C. Resmi Gazete, 30402, (25.04.2018), (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)), (29.11.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ruanda Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2018), T.C. Resmi Gazete, 30402, (25.04.2018), (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)), (29.11.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Somali Hükümeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2010), T.C. Resmi Gazete, 27759, (14.11.2010), (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)), (29.11.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sudan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2013), T.C. Resmi Gazete, 28588, (15.03.2013). Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr), (29.11.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askerî Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Mutabakat Muhtırasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2018), T.C. Resmi Gazete, 30402, (25.04.2018), (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)), (29.11.2023).

Türkiye Cumhuriyeti ile Madagaskar Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askeri Alanlarda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (2018), T.C. Resmi Gazete, 30402, (25.04.2018), (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)), (29.11.2023).

Uchehara, Kieran E (2008), “Continuity and Change in Turkish Foreign Policy Toward Africa”, **Akademik Bakış**, 2(3), 43-69.

United Nations (18.09.2000), Resolution Adopted by the General Assembly, United Nations Millenium Declaration, 55(2), A/RES/55/2: United Nations Millennium Declaration (22.09.2023).

- Uysal, Cihat (2017), **Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Aracı Olarak Dış Yardımlar: Somali Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uza, Kerim (2020), **Türk Dış Politikasında Türkiye Maarif Vakfı ve Doğu Afrika'daki Faaliyetleri**. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi-Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Webster, Jane ve Watson, Richard T. (2002), "Analyzing the Past to Prepare for the Future: Writing a Literature Review," **MIS Quarterly**, 26(2).
- Wendt, Alexander (1987), The Agent-Structure Problem in International Relations Theory, **International Organization**, 41(3), (335-370) (PDF) The Agent-Structure Problem in International Relations Theory (researchgate.net), (12.09.2023).
- _____ (1992), "Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics", **International Organization**, 46(02), 391-425, (PDF) Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics (researchgate.net), (12.09.2023).
- _____ (1994), "Collective Identity Formation and International State", **American Political Science Association**, 88(02), (384-396), (PDF) Collective Identity Formation and the International State (researchgate.net), (12.09.2023).
- _____ (1995), "Constructing International Politics", **International Security**, 20(1), (71-81), Constructing International Politics on JSTOR, (12.09.2023).
- _____ (2005), Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and His Critics, Routledge, Stefano Guzzini ve Anna Leander (Ed.), "**Social Theory as Cartesian Science: An Auto-Critique from Quantum Perspective**", (181-219), https://www.researchgate.net/publication/237450951_SOCIAL_THEORY_AS_CARTESIAN_SCIENCE_AN_AUTO-CRITIQUE_FROM_A_QUANTUM_PERSPECTIVE, (06.07.2023)
- _____ (1999), **Social Theory of International Politics**, Cambridge University Press, New York. (PDF) A Social Theory of International Politics (researchgate.net), (13.09.2023).
- _____ (2012), **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, Helin Sarı Ertem, Suna Gülfer İhlamur Öner (Çev.), 1. Basım, Küre Yayınları, İstanbul.
- Wilson III, Ernest J., "Hard Power, Soft Power, Smart Power", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 616, (110-124), <https://www.jstor.org/stable/25097997>, (14.06.2023).
- Yapıcı, Utku (2015), "Yumuşak Güç Ölçülebilir mi?", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Submission, Yumuşak Güç Ölçülebilir mi? (dergipark.org.tr), (07.09.2023).

- Yasushi, Watanabe ve McConnell, David L. (Ed.) (2008), **Soft Power Superpowers – Cultural and National Assets of Japan and the United States**, New York, M. E. Sharpe.
- Yatağan, Arda Görkem (2018), “Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, 28(2), (69-94), Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri (dergipark.org.tr), (08.09.2023).
- Yelek, Hasan Basri (2020), **Türkiye'nin Dış yardım Politikası: Sudan Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Kürşad Ahmet ve Yıldırım, Ali (2017), “Türkiye’nin Yumuşak Güç Sembollerinden Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’na Genel Bakış”, **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, 33(33), 203-219.
- Yılmaz, Ayhan Nuri ve Kılıçoğlu, Gökmen (2017), “Türkiye’nin Afrika’daki Yumuşak Gücü ve Kıtadaki Artan Etkisinin Analizi”, İsmail Ermağan (Ed.), **Dünya Siyasetinde Afrika**, 1. Baskı içinde (461-521), Nobel Akademi Yayıncılık, İstanbul.
- Yılmaz, Behiye (2019), **Türkiye’nin Balkanlardaki Dış Politikasında Yumuşak Güç Aracı: TİKA**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yılmaz, Tuğrul Oğuzhan (2020), İslam Dünyası’nın Yeniden İnşası Doğrultusunda Türkiye’nin Afrika’daki Gençlere Yönelik Gerçekleştirdiği Eğitim Faaliyetleri, TASAM, MGZ_kit_pdf_4469ebc9-a4fd-4620-a3b9-35380c6a6ba7.pdf (tasam.org), (15.09.2023).
- Yousfi, Radouan (2016), **Türkiye’nin Kuzey ve Doğu Afrika’ya Yönelik Yumuşak Güç Politikası**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yörük, İsmail Enes (2022), **1998 'Afrika'ya Açılım Eylem Planı' Sonrası Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'daki Kamu Diplomasi Faaliyetleri**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, On Yedi Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yurdusev, Ahmet Nuri (2004), ‘Uluslararası İlişkiler Öncesi’, Atilla Eralp (Der.), **Devlet Sistem ve Kimlik**, 6. Baskı içinde (15-55), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Zehfuss, Maja(2004), **Constructivism in International Relations: The Politics of Reality**, Cambridge University Press, Cambridge.
- 480 Sayılı Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı Kurulması, 206 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin İki Maddesinin Değiştirilmesi ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellere Bir İlave Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, T.C. Resmi Gazete, 21124, (27.01.1992).

ÖZGEÇMİŞ

Seyyide ÇUVALCI KÖROĞLU, 2011 yılında Ticaret İlköğretim okulunu; 2015 yılında İMKB Kız Meslek Lisesi'ni; 2020 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi ve İdari Bilimler Fakültesi-Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2020 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

KÖROĞLU, evli ve bir tane oğlu olup İngilizce bilmektedir.

